

RanSSima 13 etiam Latina m
Linnæus

Letian Azeed - Samodan,
1921, m. 54A ----- 110700
(110700)

ms

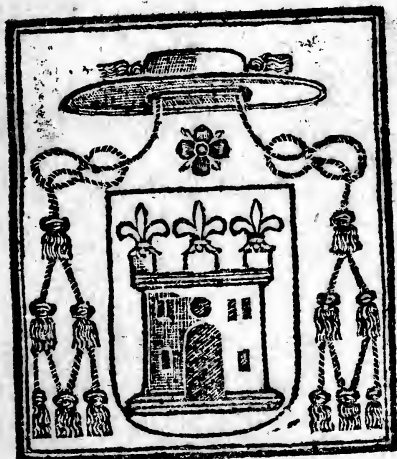
650

5^e - 27/6

LVSIADV M

LIBRI DECEM.

AVTHORE DOMINO FRA-
tre Thoma de Faria, Episcopo Targensi,
Regioque consiliario, Ordinis Virginis
Mariæ de Monte Carmeli, Doctore
Theologo, Vlyssiponensi.

Cum facultate Superiorum.

VLYSSIPONE.

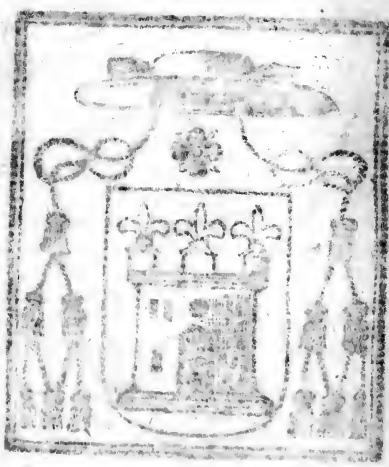
Ex officina Gerardi de Vinea, Anno 1622.

V. S. I. A. D. V. M.

LIBER DECEM

ANNO DOMINI M. C. C. C. C. C.

...
...
...
...
...

...

...

...

Licenças.

VIsta historia do descobrimẽto da India em verso, não tem cousa que encontre nossa santa fe ou bons costumes; antes he poesia que pode ajudar aos humanistas, pelo que pode imprimirse. Lixboa nesta casa de S. Roque da Companhia de I E S V. 6. de Janeiro de 1622.

D. Iorge Cabral.

Vista a informaçãõ pode se imprimir esta historia do descobrimẽto da india, & depois de impressa torne pera ser conferida com o original pera se dar licença para correrẽ, & sem ella não correrã. Lixboa aos 11. de Janeiro de 1622.

Antonio Dias Cardoso.

Gaspar Pereira.

Francisco de Gouvea.

Pode se imprimir esta historia de descobrimẽto da India. Lixboa 14. de Janeiro de 1622.

Damião Viegas.

Que se possa imprimir este liuro vistas as licenças do santo Officio, & Ordinario que offerece, & depois de impresso torne para se taixar, & sem elle não correrá a 20. de Agosto de 1622.

Moniz.

Ignacio Ferreira.

Moniz.

O de nouo impresso em tudo concorda com este original. Em santo Eloy de Lisboa em 24. de Setembro de 622.

O Doutor Vicente da Resurreição.

Taixase este liuro em doze vintês em papel. Em Lisboa a 24. de Setembro de 622.

Moniz.

Ignacio Ferreira.

Ignacio Caldeira de Brito.

Dinis de Mello.

Errata sic corrige.

- L** Ib. 1. vers. 238. sit leg. sic.
Lib. 1. vers. 413. fice leg. sicca.
Lib. 2. vers. 96. adore leg. odore.
Lib. 2. vers. triumphos leg. triumphos.
Lib. 2. vers. 411. Scthicus leg. Scithicus.
Lib. 2. vers. 846. Trostratus leg. Horostratus.
Lib. 5. vers. 148. confortem leg. consortem.
Lib. 5. vers. 168. claroris leg. clamoribus.
Lib. 5. vers. 512. datet leg. daret.
Lib. 5. vers. 709. caturnis leg. cuthurnis.
Lib. 6. vers. 32. cupil leg. cupit.
Lib. 6. vers. 187. æpora leg. æquora.
Lib. 6. vers. 395. discedit leg. discedit.
Lib. 6. vers. 899. mortis leg. montis.
Lib. 6. vers. 478. momorant leg. memorant.
Lib. 6. vers. 488. voluere leg. vulnere.
Lib. 6. vers. 500. caplorant leg. explorant.
Lib. 6. vers. 572. naitran leg. nostram.
Lib. 8. vers. 302. obsidia leg. obsidia.
Lib. 10. vers. 511. sanquine leg. sanguine.
Fol. 147. vers. redederen leg. reducerent, Ibidem
Regionem leg. Regiones. Fol. 154. vers. superbas
leg. superbis. 147. arti leg. artis. 149. Nabastæa
leg. Nabatheæ. 153. Meotum leg. Meotim.
170. Acyla leg. Abyla.

INCLITO, INVICTO, AC ILLUSTRIS
Portugalliae Regno prosperitatem
maximam exopto.

V M. mecum famam, quam olim, o fortunatissimum Regnum, in toto terrarum orbe floruisti, infelicemque statum, ad quem ob tua maxima flagitia, quinquaginta ante annos devenisti, perpenderem, magnumque inde animi maerorem conciperem, ut mihi esset solamini, animum ad antiquiora Lusitanorum facta, quae alij pedestri oratione conscripserunt, carminibus

ibus heroicis, quæ nō nisi de re seria
ac graui agunt, commendanda appli-
cari, cumque nostras, quæ semper au-
xilium præstiterunt, conuenissem
Musas, sane tristes, ac nimio mæro-
re confectæ obuiæ fuerunt, & quasi
Aganippedis aquæ ad Lusitanorum
laudes decantandas desiderarentur;
quod cum mihi imputatum esse exi-
stimarem, (sunt enim illæ iuuenili
ætati maxime additæ, senilemq; om-
nino effugiunt) nunciarunt tristitiã
non ex hoc fonte proficisci, sed quia
ita attritum, despectumque Lusita-
norum nomē appareat, ut nihil, quod
de eis Musæ decantare possint, su-
per sit, idcirco excitandos esse exem-
plis maiorum, ut cum non desint vi-

tia, vires non desiderentur. Mar
namque Mercurium non nouit, &
Venerem, si in fabulis amplectitur
reuera respuit, cum enim superfluū
vitia, vires omnino deficiunt. Eia
igitur, Regnum quondam opulentis
simum, ac felicissimum, quod alum
nos Marte fortiores, Neptuno su
periores, Ioue potentiores procreasti
animum eleua, oculos aperi, ut in
quo iaceas, squalorem conspicias, &
famam, quam olim adeptū fuisti, re
cuperes: et si exempla ad maxima fa
cinora aggredienda, & perpatranda
plurimum conferunt, hic tibi metric
multi tui filij proponūtur, quos fam
ad cælos vsque euexit, quorum no
mina nulla obruet ætas, nulla tempo

ris inter capedine extinguetur: ani-
mus carmine siletatur, affert namq;
sapienribus voluntatem, factis tuorū
etiam ad huiuscemodi committenda
præparetur, nec torpescat, sed eriga-
tur: Sunt Turcæ hostes, quos multo-
ties debellasti, sunt Mauri, de quibus
mille victoriae reportasti, sunt gen-
tes, de quibus quam plurimos trium-
phos erexisti, sunt nominis Christi
infernsi, quos tuæ ditioni iam subiu-
gasti, mercaturæ operam nauare iam
desine, arripe arma, ac virtutem, ut
fama, nomenque tuum reuiuiscat, &
maiorum tuorum facta æmulans in
magnum populi tui Lusitani ornamen-
tum, & sacratissimæ Christi fidei di-
latationem accrescas, & si hæc tibi
placuerint

placuerint versibus decantata, pro-
mitto & quæ feceris, & quæ iam
alijs fecerunt, elegantissimis carmini-
bus, quantum in me fuerit, profecu-
turum. Deus, ut mea postulant vo-
ta, nomen tuum exaltet, & fidem, &
virtutem, ut fide, & virtutibus or-
natum omnibus sis nationibus admi-
rationi, largiatur.

Ad

Ad Lectorem.

Beneuole, ac pie Lector iam te obijcientem video, & obiectionem præoccupo, cui enim rationi consentaneū videbatur, quod homo iam grādæuus, & in dignitate Episcopali constitutus ad componenda carmina animum applicarit? quod iuuenibus solum in schola, & viris minoris notæ consonare iudicetur. Verum id facili negotio interimitur; quid si mille viros atate confectos in animi delectamentū Musis traditos ante oculos tibi proponam? quid si Imperatores grauitate maxima cōdecoratos, Catonesque multos, qui carminibus operam nauauere, tibi referam? Euolue annales, & vitas Imperatorum, reperiesque hoc ita esse certum, vt nihil certius. Reperiesque etiam solū illos, qui noctuas ingenijs imitantur, vel qui ad ludos alearum, quibus
rotam

totam suam rem familiarem consumunt,
i donec diram notam Poetis, Musisq; inu-
fisse, cum tamen illæ non nisi acutissimis
ingenijs sint addictæ. Quod vero ego Pon-
tificali dignitate sim ornatus, nullum rei
incommodum infert, cum videas Diuum
Gregorium Nazianzenum, Diuum Pau-
linum de Nolla, Diuum Damasum Lusi-
tanum summum Pontificem, aliosque gra-
uissimos Episcopos, ac Prælatos, & sum-
mos Pontifices omni virtutum ac scientia-
rum genere circumuallatos multa elegan-
tissimis carminibus conscripsisse. Solum
hoc te admonitum vellem me in hoc Poe-
mate more Poetarum nominibus Idolo-
rum usum fuisse, quæ reuera nomina so-
lum sunt, non res, nam Iuppiter, Venus,
Mars, Mercurius, Bacchus, Thetis, Nep-
tunus, atque huius farinae similes nihil
sunt, & si qui fuerunt, multis vitijs ingur-
gitati vitam traduxerunt, & tamen cæca
gentilitas

gentilitas illos inter Deos immerito nu-
meravit, quod quam longe a veritate di-
stet, multi ex antiquis iudicarunt. Verum
cum Poësis sine his figmentis nihil habeat
iucunditatis, nihil lepōris, inde habet quod
illis plerumque uti cogamur. Sensem, ut
Catholici & in vera fide fundari te-

nemus, verbis utimur ad

magis ornatum, ut

Poëta.

Illustris

Illuſtriſſimo ac Reuerédifſimo D. D. Tho-
mæ a Faria Epifcopo Targenſi meritif-
ſimo, nouo Muſarum Apollini, Poe-
tarum Mæcenati, Leſbio
Cantori.

A N O N Y M V S.

F Allor? Anatonitas ſonus altior excitat aures?
Quis tam diuino Pollice pleetra regit?
Aſcraus ne Senex? An Pindarus? Æquus virique eſt.
An potius Naſo? Aut vंबर? virumque refert.
Quid ſi Orpheus pariter, pariter moduletur Arion?
Amphionque ſimul? Tres ſimul vnus agit.
Si Mars, Mæonides ve ſonet? modulatur vterque.
Si Phæbus fundat Carmina, Phæbus adeſt.
Huic pleetrum Aſcraus; chordas dat Pindarus, vंबर
Dat Veneres, vena flumina Naſo ciet.
Vacem Orpheus, citbaram Amphion, verſum altus Arion,
Virgilius numeros, pondera Mæonides.
Munere Phæbus abeſt priuatus: Preſul Apollo eſt.
Diuinum hos omnes (perlege) ſpirat opus.

Aliud.

Aliud in certo Authore.

EPIGRAMMA.

E Diderint tantos quod secula prisca Poetas,
Non ideo nostris ante ferenda putem:
Illa quidem multos, unum te nostra tulere,
Unus sed multos exprimis, unus habes.
Sic Pimæa vnus late obruit agmina quondam
Alcides, solis sydera clara iubar.
Vno nostra atas felix te vate triumphat,
Nobis, turba vetus quod fuit, vnus eris,
Et dare quod cuncti potuere prioribus illi,
Tu nunc, Antistes suspicienda, dabis.

Distichon de opere, & Authore.

V Idit opus nitidum Phæbus, miratur, & inde,
Est ne alter summo de Ioue natus, ait.

Alm in celo Anthon

AMMARE

Diffusion d'opere & Anthon

Alm in celo Anthon

L V S I A D V M

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

D *Escribitur hoc in libro quidquid Prefecto Maximo classis Vasco à Gama contigit, postquam à portu Vlyssiponensi, vt Indie oras inquireret iussu Regis Emmanuelis, soluit, quousque peruenit ad Insulã Mombacã, in ora Melindana.*

A *Rma, virosq; cano, nostro qui è littore quò-
Occiduo, rapidis soluētes Carbasa vētis (dã
Intrepidi, varijs & tempestatibus acti
Sulcarūt tumidi metuendas æquoris vndas
Littoraque antiquis nunquam bene cognita nautis,
Altaque Taprobancæ tetigerunt littora terræ
Et proprio celsis turritas manibus vrbes
Sanguine fundarunt, quantum super æthera famam,
Inclita portantes Christi vexilla tulerunt.*

A

Dulcia-

L V S I A D V M

- 10 Dulciaque Eois posuere cubilia mundi
 Partibus, ignotos traxere in vincula Reges,
 Et noua regna suis decorarunt legibus, altas
 Regibus inuitis, quas nunquam experta patenti
 Est natura sinu defendere viribus arces
 Non timuere, omni chara discrimine vita
 Posthabito, forti posuerunt frana Malacha.
 Lusitadumque etiam nostris memoranda Camænis
 Regum facta canam, quantum mea Musa iuuabit,
 Ingenium dederitque suo de numine Phæbus:
- 20 Talia carminibus totum celebranda per orbem
 Heroum spargam, qui forti pectore & armis
 Imperij metas Lusit, stabilitaque sedis
 Romanæ mandata (Deo ducente) tuamque
 Dilatare fidem per tanta pericula vitæ.
 Haud dubij claros celebrarunt Christe triumphos:
 Africa tantotum experta es prælia Regum,
 Nam campos, vrbesque tuas & mænia diris
 Vastarant animis, Asiæ fera littora classes
 Conspectere, cadunt turres, iuga dura coloni
- 30 Accipiunt, nostri percussi vulnere ferri
 Quorum terribilis nec mors, nec tempus iniquum
 Delebunt, magnumue ferent ad tartara nomen.
 Conticeant varij cursus sapientis Vlyssis
 Aeneæ accipiant æterna silentia ponto
 Diuersi errores, quos miro carmine Musa
 Virgiliانا canit, sileat fama inclyta Magni
 Regis Alexandri, sileat noua gloria clari
 Traiani, coluit quos prima decentius ætas.
 Nam mihi fert animus vires & fortia nostro

Pectora Lusiadum versu celebrare, tridenti
 Quos Neptune tuo, tuque ô Mars horride fræuis
 Atque Erebi veneranda cohors, horrescitis armis.
 Nec iam Parnassi celeberrima Musa suorum
 Facta canat, cytharasque suas exaltet Apollo.
 Lusiadum quando maior se gloria tollit,
 Maior & alriferò se fama exæquat Olympo
 Vos etiam Tagides Nymphæ, mea numina, captis
 Aspirate meis, si vestri pectus amoris
 Ignibus ardet adhuc, si vestro flamine mentem,
 Spiritus intus agit, si vestri fluminis vndas,
 Extulit in cœlum tenui mea tibia cantu,
 Et cecinit vestræ viridantia gramina ripæ.
 Nunc nunc cœlesti perfundite nectare pectus,
 Atque iter incaptum flatu properate sereno,
 Nunc mihi ferte pedem, vatemque implete furorè
 Reddite nunc facili currentia carmina filo,
 Grandiloquumque sonû nunc cingite tēpora lauro,
 Phæbus vt efficiat quod non Tagus aurifer, vndis
 Fontis Hypocrene inuideat, sed semper amānis
 Fluctibus ipse riget sinuato tramite ripas:
 Et mentem furijs agitate, & pectora fæuo
 Nostra sono belli dent horrida carmina signum.
 Æreaque horribiles modulentur cornua cantus,
 Et tuba rauca sonet, vultus quæ saepe colorem
 Mutat, & accendit truculento in pectore Martem.
 Non tenui agrestem meditabor arundine Musam,
 Nec mea mens, ventis pastorum spargere curas,
 Nec canere incipiam calamis, quos iungere cera
 Pan Deu instituit primus, Corydonis amores.

L V S I A D V M

- 70 Æqualem magnis tantum deducite factis
 Gentis Vlyffæ, quam tu colis in clypeo Mauors,
 Quamque vocas ad bella: tuo sub numine castra
 Diripiunt, scandunt muros, portantque triumphos,
 Armatique truces expectant turribus hostes,
 Nec trepidant animis, sed dira in bella ruentes
 Non dubitant multis caput obiectare periclis.
 Hæc precor o Musæ liceat celebrare per orbem
 Carminibus, si gesta capit sublimia carmen,
 Tu quoque Rex nostris, tu felicissime Regum
- 80 Temporibus natus, nostri ut celeberrima regni
 Iura diu, ac leges multos feruentur in annos,
 Spes etiam nostras retinet certissima mentes
 Te duce in imperium magnū, quod sceptrum ferantur
 Regia Lusitaniæ latos claudentia fines.
- Tu quoque Maurorum reges, & regna supremis
 Legibus impositis ad fræna tumentia duces.
 Incuriesque metum, nunquamque à corde timorem
 Barbarus expellet concepta voce Sebastii,
 Quem pius ætati Deus ut fatalia nostræ
- 90 Monstra dedit vincens ut iura coerceat orbis,
 Tu tener, & florens præcisus ab arbore ramus,
 Quæque alias inter Dominus plus Christus amavit,
 Quas videt Occiduis cum Sol immergitur vndis;
 Hæc fient tibi nota, tuis cum Regia pulchris
 Stemmata subijcies oculis, quæ prælia Mauris
 Cum tulit Alphonsus primus Rex (testis Orichi
 Campus ubi horribili ingentem certamine cladem
 Edidit) accepit, clypeo sua vulnera Christus
 Impressit, ligno moriens quæ passus ouanti.

Fortunate

Fortunate Puer, cuius ditissima Phæbus 100
 Regna videt nascens primum, tum deinde supremū
 Cum retinet cursum, medio caput erigit orbe,
 Et videt, Oceani fugiens cum tingitur vndis,
 Tu quem spectamus turpes sub vincula Mauros
 Mithurum, Turcasque feros, gentesque feroces,
 Quis licet insignem Gangis potare liquorem
 Iordanisue frui (scelus o mirabile) lymphis.
 Inclina eximium tu, maiestatis honorem,
 Quem tener ostendit vultus; nam clara futuri
 Signa puer decoris tribuis, cum iam vltima vita 110
 Atque senectutis felicia limina tanges,
 Inclitaque æthereas cum mens ascendet in Aulas.
 Ex folio in tenuem Regalia deijce terram
 Lumina, conspicias manifesti pignus amoris
 In patriam, vt nostris fortissima gesta tuorum
 Carminibus memorē, referamque in secula laudes,
 Aspicias animum, quem nunquam vilia purum
 Dona mouent; sed amor patriæ, qui extollere nomē
 Nititur ad cœlum, famamque per aera ferre
 Nam non vile vnquam, toto reputabitur orbe 120
 Donum si præco patriæ cognoscar vbique.
 Aspiciasque viros, quorum tu iura gubernas,
 Tales esse duces, dubiæ vt sententia menti
 Hæreat, an melius tibi sit Regem esse supremum
 Lusorum an tractare manu sceptræ aurea mundi?
 Gestaque Lusiadum non ficta aut vana virorum
 Aspicias nostram describere carmine musam.
 Inque admirandas resonantia soluere laudes
 Ora, lyramque meam vero componere cantu,

L V S I A D V M

- 130 Non sicut veteres tunc composuere Camenæ.
 Namque illæ ad superas atide conscendere sedes,
 Falsa suis quondam resonabant carmina pletris,
 Quæ nostri gessere duces terraque marique
 Excedunt veterum mendosa, & inania facta,
 Mendacem superât Rodomontû, ipsumque Rugerû,
 Orlandumque, licet quæ narrat vera fuissent,
 Namque illos vincunt inuictus Nonius, Egas
 Monisius, fortisque Fuas Roupinhus, Homeri
 Ad quorum laudes cytharam inea Musa requirit,
- 140 Qui dubijs patriæ pro libertate periclis
 Opposuerè capat, multosque tulere labores:
 Bissenosque pares aluit quos Gallia quondam,
 Bisseni exuperant Lusi, quos Anglia vidit
 Victores, viditque Anglos certamine victos,
 Præcipue horrendo victorem Marte Magricum,
 Quin etiam hic aderit sublimis nomine ductor
 Qui ducis Æneæ sequitur vestigia Gamma.
 Quod tibi si Carolus, dixit quem Gallia Magnum,
 Et Cæsar famam pariunt, partique triumphû,
- 150 Alphonsum videas primum, qui primus habenas
 Accepit regni qui robore, viribus, armis
 Obscuratque omnèque Ducè, barathroq; recludit.
 Aspiciasque duos a quales Marte Ioannes,
 Ille suæ fines patriæ defendet ab hoste
 Castellæ Regem cogens ad regna redire,
 Hic inuictus erat bello, regni que tremendas
 Leges & studia, & populos in pace gubernans.
 Tertius hinc sequitur, Quartulq; & nomine Quintus
 Alphonfi, virtute pares, nullique secundi.

Non ego Lethæis mandabo nomina lymphis 160
 Vestra Duces, quos magnanimos experta feruntur
 Regna Auroræ olim, celebris quos fama per orbem
 Evexit semper victricia signa ferentes.
 Nec te inter primos dubitem, numerare Pachecum,
 Nec taceã Almeidas, quos nũc Tagus aurifer vndas
 Ceu lacrymas ducens ad tristia marmora plorat,
 Albuquerque simul, simul ô fortissime Castro
 Lusitadumque alios, quos non mors pallida vincit
 Inclyta nostra canet resonanti carmine Musa
 Hos tamen interea celebri dum voce saluto, 170
 Nam Rex alme tuas capiunt non carmina laudes)
 Accipe felix felix moderamine regni,
 Materiam tribuis, longamque ad carmina sylvam
 Africa terribilis, simul & maria alta nitentis
 Aurora incipiant nostro submittere duro
 Colla iugo, populique simul (mirabile dictu)
 Et nostras timeant Mahometica castra phalanges,
 Barbarus exitium reputat sibi Maurus adesse,
 nuidæ quod armis timeant tua nomina gentes,
 Cum forte accipiunt animumque ad prælia promptu 180
 Et certum, imperij diues timet India casum;
 Obsidiumque Goæ, Malabareasque ruinas.
 Te quoque cærulei Dominum cupit æquoris esse
 Pulchra Theris, cû te in generu placidissima sumet.
 Commendatque tuum, iuuenis pulcherrime, vultu.
 In te si qua manent vestigia certa parentum,
 Apparent rari certissima signa decoris
 Et pace, & bello parti, nam pace Ioannem
 Infectaris auum Carolum fera bella gerentem;

L V S I A D V M

- 190 Cum trahit indomitos ad ferrea vincula Turcas,
 Insequeris, sed vterque tibi post funera sedem,
 Præparat ætheream, qua tu per sæcula viuas.
 Ast modo dum lento percurrunt tempora cursu,
 Nec tamen optato fruimur moderamine, nostris
 Ausibus adde manum, sint & mea carmina Regis
 Protecta imperio, votisque affliescè vocari.
 Interea placidis pendentes turgida ventis
 Carbasa Lusiades sulcant dum marmora nautæ
 Iupiter omnipotens rerum cui summa potestas,
 200 Humanumque genus solio moderatur ab alto,
 Tunc ad concilium vocat omnia numina cæli
 Sydeream in sedem, placido tunc litora ponti
 Prospectat visu, fratrisque ingentia regna
 Tranquillique maris viget alto in gurgite classem
 Et certa Eois, quæ sint moderamina terris
 Constituit ventura; Dei mandata parentis
 Filius exequitur Maia, quam maximus Atlas
 Progenuit, genitamque Ioui dedit ille supremo.
 Conuocat hic omnes, omnesque ad regia pergunt
 210 Limina parentes dictis via lactea ducit.
 Sydereos relinquunt orbis, sibi credita regna,
 Nam dedit hæc illis diuina potentia quondam,
 Quæ nutu cælum, terras, maria ipsa gubernat,
 Qui gelidum Arcturum, Boream, septemque triones.
 Quinque colunt Austrum, quos & iam cognita Nautis
 Stella Crucis retinet, nec non qui fulgida solis
 Lumina conspiciunt Orientis, vbi aurea claris
 Oceanum radijs surgens Aurora reliquit,
 Et qui Phæbos casus vbi sydera condit

Nox

Nox obscura vident, nec multo frigore torpent.
 Conueniunt folio sedet æquus Iupiter alto
 ublimem referens vultum, faciemque seueram
 inque animos leuiter placidam spirauerat auram,
 alta Corona caput cingit, pulcherrima sceptrum
 Dextra tenet, clari vincens Adamantis honorem,
 Ast alij ex auro solijs fulgentibus infra
 Numina cuncta sedent, recto sedet ordine quisque:
 Et primum veteres præsumt, tum deinde minores.
 Tunc valida indicens secreta silentia dextra
 Hos sic alloquitur diuum Pater atque hominũ Rex. 230
 Vos qui stelliferi diuina palatia cæli
 lucetemque polum, nitidumque habitatis Olympũ,
 non Lusiadæ fugit iam gloria gentis,
 Hæc vobis sint nota, nisi sint peruia menti
 Deinceps Græcorum, Persarũ & maxima gentis
 Gloria Romulidæ stygias mittetur ad vndas
 Quin etiam Afsyrium populi caligine nomen
 Eterna obscurum fiet. Sic fata tulere. 240
 Concessum (res clara) fuit, quod robore paruo
 Viribus haud paribus Maurorum euertere castra
 innumeratque animas possent profundero Letho,
 Et Lybicas tandem reditum compellere in oras,
 Castellæ en acies, Regemque fugaret Iberum
 Regem animo indomitum, cuius tot stragis acervos
 in Mauros fera dextra dedit, tot prælia vicit.
 Ast gens Lusiadam metuendo Marte trophæa
 portauit semper cælesti numine fulta,
 in signique illis cessit victoria palma.
 xuuiaque ducũ, & sceptrum venerabile regis

Et

L V S I A D V M

- 250 Et vexilla tulit, fortes euertit & vrbes.
 Omitto celebri partos de gente triumphos
 Romulidum, quando Viriatum Marte secuti
 Implerunt latos Romano sanguine campos,
 Omittoque alias, quas tu Roma inclyta clades
 Passa recensebis semper cum pectore fortem
 Constituere ducem peregrinum more loquentis
 Qui sanctum certę simulauit corpore numen.
 Nunc bene conspiciis dubijs quod fluctibus alti
 Oceani vitam tradunt, monstrisque marinis,
- 260 Ducere nec dubitant per vassa pericula naues,
 Nec furiosa Noti metuunt spiramina venti,
 Denique, & audaces, cum iam post tempora multa,
 Quaque dies breuis est, & qua longissima, terram,
 Arduaue Occidui peragrarunt littora ponti,
 Obuertunt pelago proras, cupiuntque nitentis
 Aurea nascentis penetrare cubilia solis
 Pectore promittunt constantia iura tonantis
 Felicem rubri ingressum sine sanguine tractus
- 270 Quam sicco Isacidum quondam pedē transijt agmē.
 Impia pressit hyems laceratas æquore puppes
 Miles, & ingenti defessus nauta labore
 Languida lassati vix possunt membra leuare
 Fata immota volunt, quod diras pectora curas
 Ponant, optataque diu potiantur arena.
 Littoraque aspiciant, quæ longa per æquora vecti
 Inquirunt, deturque frui locupletibus alma
 Sedibus auroræ deuictaque sceptrâ tueri,
 Et primum hospitium Lybicæ dent littora terræ,
 Quis lacerati reparent classem, ventisque secūdis,

Nauiget, incæptamque viam reparata sequatur.
 Hæc vbi dicta dedit, nitido gratissimus ore
 Jupiter æthereus, respondent ordine cuncti,
 cinditur ac dubium studia in contraria vulgus.
 et pater Odrysius, Bacchum quem nomine dicunt,
 eiecit indignans fatalia vota Tonantis,
 am sua facta putat submergi fluctibus orci
 Tartarei, notas si gens Orientis ad oras
 usiadum veniat, bibat, & sacra flumina Gangis.
 venturam audierat (sic impia fata canebant)
 sauibus Hispanam spumosa per æquora gentem,
 que maris Indiæcæ flagrantia littora quantum
 circuit Oceanus, & quas Thetis abluit oras,
 abderet imperio, colla, & patientia duro
 lecteret illa iugo, munitaque mœnia vallis
 onstrueret largo vexans noua regna tributo
 ubi iuga iam clari fluctus submiserat Indi
 et nunquam casus, vel fors infesta negavit
 arminibus Musas celebres coluisse triumphos
 tunc timet ille suum Lethæo flumine nomen
 mergi ac æterna condi caligine famam
 itia si Eoæ contingat littora terræ
 usiadum proles, veni bene nota parenti
 et Cytherea Venus populis iam dedita Lusis
 romanam quoniam gentem putat illa videre
 um videt indomitam Lusorum robore prolem,
 el propter varios, quos Tingitana labores
 erra experta fuit, stratosque in puluere Mauros
 el propter linguam reputat quam sæpe Latinam,
 i quandoque suo varientur carmine voces.

280

290

300

Hæc

L V S I A D V M

- 310 Hæc Venerem inducunt iusorum extollere facta,
 Tum quoniam Heroo cantabant carmine parca
 Felicem terram, felicia littora tantis
 Esse futura viris nulli virtute secundis,
 Quas colerent, certis regerent vel legibus vrbes
 Felices iterum, fortunatasque futuras.
 Ergo notam timet ille, suos præ tendit honores
 Ista, suisque fauent, verbis certamina miscnt:
 Pars Bacchum sequitur, Venerè pars cætera laudat
 Non aliter quàm cum Boreas furiosus, & Auister
- 320 Diuersi inter se crudelia prælia tractant,
 Exercentque feras dumis syluestribus iras
 Vellereque annosam magno molimur ne pinum,
 Conantur, frangunt ramos, truncoque manente,
 Arboris, excelsi resonant tunc murmure montes,
 Absconduntque herbastenebroso in puluere valles
 Sic inter Bacchum exoritur, Veneremque tumultus
 Illum fauus agit timor; ast amor excitat illam,
 Mars tamen intrepidus Veneris defendere partes
 Nititur audacter, vel quod deusctus amore
- 330 Antiquo, vel quod Lusi fortissima proies
 Digna fauore Deum certa ad tutamina cogit:
 Ante alios surgens conceptum in pectore virus
 Ostendit vultu, clypeus pendeat ouanti
 E collo, quem post tergum proiecerat amens,
 Cristatam attollit galeam, paulisper vt omnes
 Conspiceret, sistit firmata mente Iouemque
 Acrior, ardenti vibrans ex ore fauillas
 Aggreditur, soliumque horrenda percutit hasta
 Lucida contremuit sedes, turbatus Apollo

Fulgente

ulgentes radios, & lumina clara negavit,
 atque has indomito deprompsit corde querellas. 340
 O Pater omnipotens parent cui sydera cœli,
 et maria, & terræ, nitidusque obtemperat aer,
 gentem hanc dubij, partem quæ nauigat orbis,
 cuius facta nimis, cuius tu robur amasti,
 Eterna sicut statuisti lege labores,
 terre negas, tumidasque maris tolerare procellas
 sed cupis optatum quamprimû absoluerè cursum,
 Quando hæc fixa manent, & mens tibi conscia recti,
 Cur recipis voces hominum, quos torquet Erynnis 350
 impia suspectumque trahunt de corde venenum;
 Nam si nunc ratio claros ostendere vultus
 vellet, nec nimio deuicta timore fuisset,
 ane equidem timidus gremio seruasset amico
 Bacchus, nec focij deductam à sanguine Lusi
 progeniem impeteret furijs agitated iniquis
 sed modo conceptam deponat perfidus iram
 Nam nunquam meritos adimet sibi liuor honores,
 fulgida quos nitidi promittunt sydera cœli.
 Tuque ò magne Pater, stabilique mente gubernas 360
 Omnia luciferi quæ continet ambitus orbis,
 Nec veterem ponas animum, aut promissa remittas,
 Nam leuis est animi incepto desistere facto.
 Quamprimum rapidas sumat Cyllenius alas,
 Nec mora descendat, volucrique simillimus aura,
 Hospita defessis demonstrat littora Nautis,
 Accipiant placidi certissima nuncia portus
 Indiaci, & reparent veteres in pectore vires.
 Sic effatus erat, nitido cum Iupiter ore

Consensit

L V S I A D V M

- 37° Consensit diis animosi Martis, & omnes
 Negare perfudit, quos mox via lactea duxit
 Ad sua tecta, domos solitas tunc quisque reuisit.
 Sed prius ad solium reuerentia summa Tonantis
 Dirigitur, flexi venerabile numen adorant.
 Interea celo postquam hæc celebrata feruntur
 Gens animosa ferox tumidi maris æquor arabat,
 Qua Sol exoritur, gelidum, & qua tendit ad Austrum,
 Vnde pij mittunt redolentia thura Sabæi,
 Atque vbi Laurenti iacet Insula Martyris, ardens
- 38° Sol radijs placido lustrabat lumina mundum,
 Horridus in pisces, quos quondam vertit acerbæ
 Percussos nimio mentis tenore Typhæus:
 Leniter aspirant venti placidissima miti
 Aura rates ducit cursu, Deus ipse fauebat
 Lusiadis, densis liquidus sine nubibus aer,
 Non imbres faui, tempestatesque sonabant,
 Notaque iam Lybicę radebant littora terræ,
 Iamque relinquebant rupem cognomine Præsum
 Cum procul apparent nunc hæc, nunc illa patenti
- 39° Insula conspectu, ponti quas circuit vnda.
 At noster valido subnixus robore Ganima
 Cui fortuna fauet, misera requiescere terra
 Non statuit, nullus campos habitabat arator,
 Egressumque parat, sed captum ducere cursum
 Non potuit, clemens aliud Deus ipse parabat.
 Ecce autem parvæ veniunt è littore lintres
 Turmatim, & nostro falsi maris æquora findunt,
 Lintres angusta forma, longaque figura,
 Vt facilem accelerent cursum, velisque ferantur,

Quas solet ex sicca contexere vimine palma
 Gens ignara bonæ, linum quæ seminat artis
 infelix hominum facies, & tincta colore
 Obscuro, Phaeton quos denigrauerat audax,
 Cum malè Phæbeos currus, malè fulgida solis
 lumina direxit, furias nec frænâ equorum
 Ethereoque cadit præceps reuolutus Olympo,
 immensum accendit radijs solaribus orbem
 Et lacrymosa suos sensit Phaetusa calores
 Gossipio intexunt vestem, varioque colore
 inficiunt, alij nigrantia corpora cingunt
 Ex humeris alijs tenet aurea fibula morsu,
 tendentem tunicam cuncti sua pectora nudant.
 arma, breues gladij, decorant latera ardua sicca
 insula lata caput varijs circumdata gyris
 Ornat, dumque maris placidi secat æquora prora
 Cornua rauca sonant, nunc murmura tibia mittit;
 insiadum classem manibus signisque vocabant
 Et celerem reprimat cursum, speretque vocantes
 sed iam conuersa tendunt ad littora puppes,
 nondominusque suos exercet nauta labores.
 Et si meta foret postremis insula curis:
 colligere arma iubet clamans mira arte magister,
 et laque submittens malo descendit ab alto
 maior virga, parat rigidos ars nautica funes
 carbasa pressa ligat, ligat & pars dura rudentes,
 anchora de prora iacitur, stant littore puppes.
 ante tamen laceras fundet quam ferrea naues
 anchora lata rates proles Phaetontica Lusas
 candit, & ingrato nostri noua gaudia vultu.

L V S I A D V M

430 Inclytus hos ductor pietate insignis, & armis
 Accipit hospitio, mensaque inuitat amica.
 Continuo Iouo decoratur mensa liquore
 Quem fallax mira Bacchus produxerat arte
 Vitrea vasa mero complēt, nostrique propinant
 Pocula plena, placet vinum, donumque Lyei.
 Dūque epulis mensas spoliāt, hilaresque recūbunt
 Haud ignota loquens sic barbarus incipit ore.
 Sed vos, qui tandem, quibus aut venistis ab oris?
 Quoue refertis iter? nostri quid littora tractus
 Raditis? & vestrae sulcant maria alta carinae?
 440 Ponite iam tantis finem, iam ponite curis.
 At pietate grauis Vascus sic incipit ipse.
 Occiduas colimus ternas, septemque trioni
 Subiectus ductor nobis dat nomina Lusus,
 Querimus aurorae nunc proxima littora, terrae
 Per varios casus, per multa pericula ponti,
 Per dubias mundi partes, conspeximus Austri
 Sydera clara poli priscis incognita nautis,
 Et Lybiae vastas sitientis volumus oras;
 450 Rex etiam sapiens regni moderatur habenas,
 Sic populo charus placido, sic dignus amore,
 Ut non Neptuni solum deuincere regna,
 Oceanique domos hilari submittere fronte,
 Verum etiam obscuri nigras Acharontis ad vndas
 Audeat, & stygias gens haec penetrare tenebras.
 Hic iubet imperio per tot discrimina rerum,
 Ventorumque iras, tempestatumque sonoras
 Querere regna suis quae fluctibus irrigat Indus
 Dives, & auriferas deducit ad aequora lymphas

Sed ni fata vetant æquum est nos scire rogantes
 Qui fitis? quæ sit tellus? qui denique mores?
 Qui reges? ritus qui sint sine fraude Tonantis?
 Tunc quidam experto similes de pectore voces
 Protulit. Externi, & terris, & legibus, istam
 Tellurem, tractumque colunt, quos cæca creauit
 Natura, & leges doctæ sine lumine mentis,
 Nos illam sequimur legem, ritusque paternos,
 Quos docuit sapiens Abrahami, ex sanguine natus,
 Ethnicus & fuerat pater illi, Hebræaque mater
 Insula parua quidem, sed maxima pondere clari
 Argenti, atque auri, diuersa est copia ditis
 Bombycis ac eborisque simul non indiga mercis.
 Hunc portum appellant naues, quas Quiloa mittit
 Dives opum, Mombaça ferox, diuesque Sophala,
 Atque hinc perpetuam fælici ponere sedem
 Nitimur auspicio, capiunt nos littora regno;
 Utque nihil lateat demum vos, parua vocatur
 Moçambique, sua decoratur & insula voce.
 Quandoquidem è longis præscinditis æquora terris,
 Et fortunati locupletes queritis vndas
 Littoris Eoi, flagrantisque ignibus oras,
 Nauclerum dabimus, qui vos expertus ad omne
 Littus, & ignotas ducat per marmora terras;
 Sic etiam vt gratis telluris fructibus omnes
 Rescantur, placidum capiant, & pectora somnum,
 Equum erit vt rector, populi qui sceptrâ gubernat,
 Vos videat, vestroque aspectu latus inibit
 Fœdera, pacificumque dabit per sæcula portum.
 Alia dicta dedit Maurus, nauesque relinquens

469

470

480

L V S I A D V M

- 490 Littora nota petit, patriasque rediit ad ades,
 Ardentis vultum, signumque ostendit amoris.
 Oceani interea currus submerferat vndis
 Phæbus, luna suo lustrabat lampade mundum,
 Complebat nox atra omnes caligine terras:
 Lusiades læto consumunt pectore noctem
 Exultantque animis charæ quod nuncia terræ
 Certa habeant; non sua prement fastidia lati
 Amplius Oceani, nec iam maris æquor arandum:
 Hi gentem ignotam, ritum, moresque, modosque,
 500 Ethiopumque notant vestes, hi mente quieta
 Legem indignantur, venisse ad limina mundi
 Ultima Maurorum, faciles illudere gentes,
 Et maculare hominū Mahometica dogmata mentes
 Candida luna sua decorabat marmora luce,
 Et magni Oceani tremulo sub lumine fluctus
 Fulgebant nec certa suos radiantia claros,
 Astra negant radios, furias posuere cauernis
 Inclusi obscuris venti, capiuntque quietem.
 Attamen excubias gens Lusa exercet in altis
 510 Puppibus, hoc semper per tempora longa solebant
 Et nauæ exercere, fero & gens dedita Marti.
 Sed postquam rutilans roseas aurora quadrigas
 Extulit, & oscis ornauit crinibus orbem,
 Excutiens somnum Phæbo, tunc gaudia nauæ
 Ostendunt, classemque ornant vexilla Tonantis,
 Signaque nota Crucis nostrique insignia regni,
 Ut populi acciperent festiuo pectore summum
 Rectorem, deturque pax par gratia menti.
 Spumosi salas lente secat æquoris vndas

Ille animo læto Lusam conscendere classem
 Optat, & oblati solari fructibus illos, 520
 Qui laceros artus, defessaque membra ferebant,
 Ipse putat Lufos illam gentem esse ferocem,
 Turcarum quondam, qui Caspia prata colentes
 Aurea sceptrâ Asiæ, & ditissima regna seuro
 Submisere iugo, solium, terrasque patentes
 Constantine tuas capere, & manibus vrbes
 Munitas, magnos viderunt stragis acervos,
 Christicolum sæuo subdentes colla tyranno.
 At Dux Gama ducem Maurorum mente serena 530
 Accipit hospitio, sociosque amplectitur, vsus
 More ducum tribuit regalia dona regi,
 Atque cibos offert dulces, vinumque propinat
 Insolitum, Bacchi quo tristia corda liquore
 Lætantur cum fortè datur, notat omnia Maurus:
 Munera tunc hilaris recipit, sed latior haurit
 Pocula plena mero, dapibus contentus amicis.
 Lusades rigidis pendent de funibus, vsus,
 Vestes, atque modos mirantur, verbaque linguæ
 Barbara non capiunt nostras turbantia mentes; 540
 Sic etiam prudens astuto pectore Maurus
 Insolitas cernens vestes, hominumque colorem,
 Miratur naues, tormenta que bellica Martis;
 Et rogat an veniat Turcarum ex littore classis.
 Quin etiam exoptat nostræ clarissima legis
 Præcepta, & fidei sanctos cognoscere libros,
 Ut videant si fortè suis conformia dictis,
 An sint Christiada: quæ stat sententia menti;
 Denique cuncta notans fortissima postulat arma,

L V S I A D V M

- 550 Queis fera Lufiadum proles, dum prælia miscet
 Pugnat, & horrificas deuincit Marte cateruas.
 Talia tunc placido deprompsit pectore Gâma.
 Narrabo late, fortunatiffime rector,
 Quæ mea progenies? quis fim? quæ Martia bello
 Arma feram? quæ fint legis præcepta supernæ?
 Non ego Turcarum fauo fum sanguine cretus,
 Nec mea classis arat ram diro è littore pontum,
 Meque, meosque tulit præstans Europa sodales,
 Inde rates veniunt ponto maria alta secantes,
 560 Indiacique finus celeberrima littora quærunt.
 Legem habeo Christi, nutu qui cuncta gubernat,
 Qui cælum, terramque simul mira arte creauit,
 Qui propter peccata hominum dimiffus ab alto
 Æthere, & humana facie veftitus Olympi
 Exequitur præcepta docens, & dogmata legis,
 Queis homines poffint superas ascendere ad auras,
 Quique Crucem fubiens mortem tolerauit iniquam
 Inuidia Ifacidum, mundumque cruore redemit.
 Nec mecum æthereæ diuina volumina porto
 570 Legis, namque animo ftabili quæ impreffa geruntur,
 Incaffum libris gerimus. Si noftra videre
 Armamenta cupis, quamprimum iuffa faceffam,
 Pacatusque vide, durus nam cernere, vt hoftis
 Nil tibi proficuum, nifi me fententia fallit.
 Dumque hæc dicta refer t, ftatim iubet ille. miniftris
 Fortia demonfrent Mauro armamenta, feruntur
 Continuo galeæ criftatæ, fcutaque miris
 Picta modis, latæ parma, variaque petitus
 Arte thorax, fortes laminæ, clypei que geruntur.

Loricæ

Loricæ apparent, hamis, auroque trilices
 Plumbæa pila simul, selopique ex arc nitentes,
 Et ballista ferox, pharetraque arcusque, sagittæ,
 Et varium hastarum genus, & venabula dura,
 Sulphuræque ollæ, bombardaque flammea damnū
 Quæ mortale gerens, crudelia fata ministrat.
 Sed flammata tamen tormenta explodere ductor,
 Ut bomba sonos emittat, & horrida tellus
 Terribili sonitu stupefactaque ora tremiscant,
 Pectore Gāma vetat generosō insignis, & armis.
 Dux etenim nequit ipse ferum simulare leonem 170
 Inter oues, interque agnos, interque capellis,
 Qualis erant populi rector, Maurique sodales.
 O hominum varias sortes! o pectora dura!
 Namque ex hospitio crudelē concipit iram
 Maurus cuncta notans, odioque exardet iniquo,
 Et quodcumque videt, sedet alta in mente repostum
 Attamen hoc animo simulans, & pectore fæto
 Constituit Lusos extremis tradere fati,
 Cogitat, & classem, crepitantibus vrere flammis.
 Natclerum Dux Gāma petit, qui possit ad Indum 180
 Auroræque ortum nostras deducere naues,
 Præmia proponit, multi stat copia nummi.
 At Maurus mittit simulato pectore rector
 Naucleros diro maculatos corda veneno,
 Nam cladem extremam, nostræ sæuamque ruinam
 Ille daret classi, si posset, & ignibus omnes
 Inflammare rates, tumido & submergere ponto,
 Tali odio exarsit, subito ruit ipsa voluntas

610

Lusades contra quos nouerat esse sequaces
 Doctrinæ Christi, & fidei quam sancta Tonantis
 Flamme ducta docet sedes Romana, supremi
 Sunt secreta Dei, quod numquam perfidus hostis
 Christicolis desit, quos sic sibi necit amore,
 Comitur à nostris, discedit Maurus, & illum
 Equora scindentes socij comitantur euntem.
 Littora dum terigit, notas conscendit ad ædes.
 Sedibus interea ab superis Dionysius ille

620

Quem populi Bacchum dicunt, alijque Lyceum
 Et genuisse Ioui Semelem fert fama parenti,
 Quæ moritur diro Iunonis fulmine tacta.
 Lusiadum gentem Mauro videt esse molestantem,
 Infensamque satis, truculento in pectore fraudem
 Cogitat, ut valeat totam disperdere classem:
 Dum se non agitat memorans sic talia. fatur.
 Lusorum gentem statuerunt fata triumphos
 Portare, & sæuis Indorum vincere castra
 Viribus, atque altos metuendo scandere muros
 Rebore, & Foas ad se conuertere gentes.

630

At ego quem genuit Pater omnipotentis Olympi
 Torque opibus clarus, tantis atque artibus auctus
 Fata fauere alijs patiar, queis nomina, vires,
 Gestaque nostra ruant, ac tandem moria paludi
 Læthæ accipiant æternum mortua somnum?
 Sic placuit superis, fatisque vrgentibus olim
 Magnus Alexander, quod multo milite terras
 Vinceret Indiacas, populos ac multa iuberet
 Mitti colla iugo, & nostras compelleret oras,
 Quo mea fama fuit Stygijs abscondita lymphis:

At

At modo quod Lufus numeroque & viribus ar 640
 Equora Neptuni findat male fida carinis,
 Littora vt Eoz capiat ditiffima terræ,
 Fortia præcipuæ tandem & figna inferet vrbi,
 Mifceat atque vndas vitro Tagus aurifer Indo,
 Hoccine (quæfo equidem) iufta eft ratione ferendū.
 Non patiar, nec fata dabunt hæc robora genti
 Lufiadum, vires, animofif & pectoris artes.
 Queis mea facta ipfi fpolient, ac fama recedat.
 Sicut Alexander Magnus, natufque Philippi
 Traianufque etiam Cæfar, vel filius audax 650
 Tartareo noftrum merferunt flumine nomen.
 Non fic, namque prius quàm naues littora tangant,
 Et teneat noftras ductor celeberrimus oras,
 Nos talem infando fraudem fabricabimus afu,
 Vt numquam Indiacos poffit contingere fines.
 En ego Olympiaca descendam lapfus ab arce,
 Euoluam infida, fimulataque pectora gentis.
 Nam recta graditur femper, qui tempora rebus
 Opportuna fuis quærit; fic fatur Olympo
 Descenditque alto, furifque turbatus iniquis, 660
 Et mente infana Lybico contermina præffo
 Littora nota petit, formam, gefumque recepit
 Humanum, vt poffit melius contexere fraudem,
 Induit infandi faciem, vultumque fenilem
 Mauri in plebe fatis fama que, & nomine noti,
 Et quem corde vafer fapientem rector habebat,
 Ingreffusque altam rectoris callidus aulam,
 Depromptit tales fallaciè pectore voces.
 Hi quos humana recipis tu mente rapinam

L V S I A D V M

- 670 Immanem, totoque exercent æquore furtum:
 Nam mihi fama celer varijs ex gentibus orbis
 Diripiſſe rates, vrbes, ac oppida narrat,
 Appellunt vaſro dum incautos peſtore portus;
 Decipiuntque homines oblato fædere pacis.
 Quin etiam & regnum pelâgi, naueſque per il lud
 In varias mundi partes opulenta trahentes
 Dona premunt, capiuntque, ac captos funere maſto
 Conſumunt, miſeroſque homines ad tartara mittunt,
 Et longo inſidias componunt tempore, fraudes
- 680 Inſimulant, ſinguntque dolos, queis regna ruinam
 Hoſtilem videant Maurorum, vtque omnibus atra
 Fata ferant, rapiant merces, ac morte cruenta
 Afficiant charas vxores, pignora captent
 Noſtraque, ſi certus quamprimum ad littora nautas
 Venturos, vt aquam faciant, penuria lymphæ
 Sæua premit, venietque ſimul cum milite ductor
 Armato, namque omnis cum ſtipata viroſum
 Turba teget, certum eſt: ſimulata ex mente nefandus
 Naſcitur ipſe merus, damnataque corripit offa.
- 690 Inſidias debes, fraudemque parare piratis,
 Teque, tuasque regant occulta ſilentia Mauros,
 Namque dolum incuti, ſeu ficta pericula Luſi
 Non fugient, dignasque dabunt pro crimine penas,
 Debita poſtrema vitent ſi præmia mortis;
 Naucleros mitte aſlutos, & fraude ſagaæſes,
 Qui miſeros ducant ad ſumma pericula vite,
 Sæuæque robuſtæ cauſent discrimina claſſi:
 Quæ ſimul inſando deſtrompſit peſtore Rector
 Iuſt in amplexus Mauri, gratatur amicorum

Conſilium

Consilium, laudatque senis prudentis amorem: 700
 Nec mora, consilium exequitur, bellique parauit
 Arma, quibus fundendus erat pro flumine sanguis,
 Utque magis calet fallaci in pectore damnum,
 Nauclerum quærit, quo non præstantior alter
 Et dare verba vitis, & fictum fallere cursum,
 Atque illum ad nostrum ductorem mittit, ut arte
 Dissimulet, fallatque ducem, & ad vltima ducat
 Fata docens hominem, quod talia litora lustret,
 Et classem infestam tales appellat ad oras,
 Ut numquam excidiû euadat, miseramque ruinam. 170
 Iam Phæbus radijs totum illustrauerat orbem,
 Ardebant nimio Nabathæaque regna calore,
 Cum Gâma instituens optatos quærere fontes,
 Arma, dncesque parat, veluti si conscia fraudis
 Mens animola foret, furit vndique nauita Marti
 Deditus exoptat iam iam committere bellum,
 Atque hostes superare, ferox bombardæ trementem
 Cymbam ornat, sonitu trepidat tunc litus auarum,
 Nam mens non fallit casus præsagæ futuri.
 Auget & infandam fraudem, quod insulerat ante
 Quærere nauclerum classis, sed Marte paratus
 Maurus erat populi miseri, qui fræna gubernat, 720
 Responsumque dedit minitans, plenusque veneno.
 Tres ideo ducunt Lusos ad littora cymbæ,
 Prouidus atque sciens magnum committere crimen
 Qui diro filit, quem numquam nouerat, hostis
 Ecce autem passim Maurorum sæua cætertia
 Huc illuc ætati incedunt, ille sagittas
 Emittit, durum clypeumque ex ære sinistra

Subligat,

L V S I A D V M

- 73° Subligat, hic alius pharetram suspendit eburnā
 A collo, fuluum laterique accommodat ensem,
 Ut prohibere queant haurire è fontibus vndas.
 Infidias alij tendunt, ad prælia pauci
 Inuitant Lufos, facile vt victoria nostros
 Decipiat, pereantque omnes in castra ruentes.
 Non patitur ductor Lufus, nec miles iniquos
 Concurrare canes per littora feruida, Mauros
 Gentibus inuictis rabidosque ostendere dentes;
 Sic terram capiunt, sic transilit æmula pubes,
- 74° Et sic robusto calidam pede calcat arenam,
 Ut nullus primam possit sibi sumere palmam.
 Non secus ac quando diro in certamine currens
 Letus amans iuuenis cum pulchram cernit amanti
 Indomitum horribili perquirat pectore taurum,
 Obijciens sese clamans, & sibilat amens.
 At bos cornigeram frontem declinat, & istum
 Præuidet, atque oculos ad talia vulnera claudens
 Projicit, atque ferit, multosque occidit ouantes:
 Pergere sic videas Maurorum in prælia Lufos,
 Insequitur sonitus bombardæ dira minantis
- 75° Funera sulphureo, quæ puluere plena ruinam
 Maurorum, & magnis simul afficitur, & vrbes.
 Plumbea glans sequit iam tum tenuissimus aer
 Accipiens sonitum metuendum, reddit & ipsam
 Horrendum, infidi pectus iam decidit hostis,
 Et timor infamem constringit corde cruorem:
 Aufugit hic metuens, vitamque tuetur, at audax
 Amittit moriens, & funere mergit acerbo:
 Victores Lusi portant ex hoste triumphum,

ed prius accendunt radiantibus ignibus urbem,
 diripiuntque domos, & falsi templa Lyei:
 nam cuperet Maurus non talia praelia rector
 tentare, & timido nostros inuadere ferro,
 displicet, & bellum iam detestatur iniquum,
 consiliumque senis damnat, damnatque cruentum
 mortis opus, damnat genuit qui ventre, parentem;
 defugiens sauis inuit post terga sagittas
 Maurus iners timidus postrema pericula vitans
 inualidis celeres pedibus timor addit & alas,
 tunc lapides nunc ligna volat, metus arma ministrat,
 perfida deseritur modico parua insula tractu,
 sic narat, ille maris lustratur fluctibus, alter
 mittit vitam, aut alius freta concita ponti
 incidit, & ad terrae breuiter confinia tranat,
 t quidam curuis curas deponit in vndis,
 sic bibit æquoreum simul, & vomit ore liquorem,
 lumbea glans animos Maurorum deprimis, altam
 barbara gens cladem cernit, populique ruentis
 extremum deflet casum, lacrymatur, & urbis
 excidium rector, quam conspicit v're flammas:
 Lusitanus truculento pectore Mauros
 incit, & asportat crudeli ex hoste triumphum
 victores pleni spolijs, & diuite prada.
 sine Marte onerat lymphis dolia ampla feruntq;
 id naues dulcem nullis prohibentibus vndam.
 conspicit interea proles Mahometica nostros
 rantes ripa Lusos, accensa dolore,
 que ira antiquum fouet alta in mente venenum,
 ruerisque aliam meditatur pectore fraudem.

Imperat

L V S I A D V M

- 790 Imperat eximia committere fœdera pacis
 Maurorum rector, fallaci & corde dolorem
 Fingit, & incœptum deplorant lumina factum,
 Pœnitet atque doli, sed non percepit iniquo
 Dux animo Maurum petere arctæ vincula pacis,
 Et fictam infausto pacem pro funere mitti.
 Ecce iubet falso promissam fœdere nautam,
 Qui nostras late distantes æquore naues
 Ad vada falsa trahat, queis dira oecumbere morte
 Lusiades possint, ruat & iam naufraga puppis
 800 Diuisa in partes, nec portum appellere detur.
 At Gama inuisus, quem venti ac vota vocabant
 Inceptas tentare vias, & soluere factis
 Vela notis statuit, dulcesque requirere portus
 Auroræ, varijs finemque imponere curis.
 Accipit infestum nauis prætoria nautam,
 Quem læta recipit falsum dux fronte, secundis
 Carbasa dant ventis, hilares retinacula soluunt
 Nautæ, & sublimi spumas salis ære ruebant,
 Nereidumque chorus classem comitarur euntem,
 Nepranusque pater sequitur quem cætera diuum
 810 Turba, secat lætus spumosaque cærule Nereus.
 At Gamma incautus, qui nullam pectore fraudem
 Naucleri versat, terras, ac littora sana
 Mente rogat, nautæque iubet narrare doloso
 Auroræ quantum locupletia littora distent.
 Ass fraude instructus Maurus se cuncta roganti
 Exponens melius parat illum ad funera, Bacchus
 Sic hominem falsa simulatum instruxerat arte,
 Et quærit nona damna duci, classique ruinam,

Nam gens Lyfiadum menti dum credit iniquæ,
 Nulla dabat vultu manifesti signa timoris.
 Quin Gammam fallens Phrygios velut impius olim
 Decepisse Sinon fertur. Iacet insula, sedem
 Qua posuere viri, Christi qui sancta sequuntur
 Dogmata, baptismique luunt peccata lauacro.
 Omnia Gamma tamen fidenti percipit aure,
 Nuncia dant animo læto noua gaudia, donis
 Nauclerum inducit, quod tales ducat ad oras
 Naues vt videant summi sua lumina Christi
 Stantantes præcepta, sacraque lauamine lymphæ
 Ablutos, Romæque sedilia sancta colentes,
 Hæc eadem Mauro fuerat mens, Insula namque
 Horrendos turpis retinet Mahometis alumnos,
 Hic putat excidium, postremaque funera Lusis
 Impendere, dolus late, & fraus impia vires
 Accipit, insidiasque parat nauclerus acerbas.
 Quis namque vrbs est latis circumdata muris,
 Et bello insignis cali super æthera fertur.
 Nauta suum lætus cursum direxit in illam,
 Sed Cytherea Venus certum deperdere naues
 Nouit iter mortem Ducis impendere nefandam,
 Non patiens casum gentis, quam semper amauit
 Littore in ignoto terris, mundique remotis
 Oppositos mittit ventos, queis littora tangant
 Diuersa, atque aliam veniat iam classis ad oram,
 Attamen infaustus cum iam frustrata videret
 Nauita pensa, aliud molitur iniquus Afer,
 Atque has constanti deprompsit pectore voces.
 Impetus vndarum & furia huc illucque vagantum
 Nunc

829

830

840

- 850 Nunc prohibent cursum optatum, ac inuertere ve
 Oppositam mundi in partem, verum altera iuxta
 Insula lata iacet, cuius colit oppida Maurus,
 Christicolæque simul vastis circumdata campis.
 Omnia falsa tamen fallaci prompserat ore;
 Namque ibi Christicolæ nūquam sibi ponere fed
 Constituere, pio & templum fabricare Tonanti;
 Solum infausta colit proles Mahometica campos.
 At pietate grauis Mauri mendacia credens
 Gamma iubet nautis ad terram obuertere proram.
- 860 Dirigit & falsos ad barbara littora cursus,
 Sed Venus alma volens vitare pericula Lusis,
 Non sinit vt littus teneant, sed vt anchora celsis
 Dimissa e proris laceras liget ipsa carinas.
 A terra modico distabant insula ponto,
 Urbem habet insignem fundatam in littore, murus
 Circuit, & varijs decorant ambagibus ædes.
 Mombacæ nomen terræ, sic nomen & vrbis.
 Rex tamen illius senior moderamina tractat.
 Infaustam appropriat tunc infelicibus oram
- 870 Auspicijs Dux Gamma, trahit laudanda voluntas
 Magnanimum heroem, solū vt te, Christe, equente
 Conspiciat populos, cælesteque lumen adoret.
 At Rex ipse viros mittit, qui voce salutem
 Asportent, sed corde necem, qui ducere ad intra
 Cogant, & naues tranquillum appellere portum,
 Vt manifesta sui tollantur signa timoris.
 Fecit & hoc quoniam tali illum instruxerat arte
 Alterius Mauri vestitus imagine Bacchus.
 Quattuor hi sanctæ tentant componere pacis

ædæra, sed læthea manent sub melle venena,
 Quæ patuere duci, postquam retinacula soluit,
 lassis & ingreditur vento deducta sereno.
 (dolor) infausæ miseranda pericula vitæ!
 iter incertum, miseri quo pergimus omnes!
 ecce vbi nostra suam figit spes vltima sedem,
 si ibi nulla quies, sed mors, varijque labores:
 Qui maris Oceani profci ndit puppibus vndas,
 Quas patitur furias ventorum, & damna furentum,
 præsentem quoties intentant omnia mortem?
 ripiunt quoties nubes, cælumque, diemque
 lautarum ex oculis, ponto & nox incubat atra?
 Mars mouet in terra mentes, nunc bella cruento
 sanguinolenta parat strepitu, nunc fraudibus orbem
 destruit, & malè suada fames, & turpis egestas
 pectora nostra quatit, labor improbus omnia vincit,
 Quo nos? quo tandem mortalis mæstus abibit
 atque incautus homo? breuiter quo trāfigit æuum?
 Quo secura quies vitæ? quo ponere certas
 curabit sedes? ibi quòd domus aurea celsi
 Etheris in miserum non tristia fulmina vibrat,
 Et paruum vermem crudelibus obruat armis.

890

900

INCI-

INCIPIT
LIBER II.
LUSIADVM.

ARGVMENTVM.

Refert hoc libro Poeta, quid in Insula Mombaca Gamma euenerit, & simul refert aduentum nauium, ad Melindanam ciuitatem.

Vmine iã pulcher terras lustrarat Apollo
Qui certũ variis motũ distinguit in horas
Immensũ obscuras picea caligine mūdũ
Venerat optatã ad metã, cursuque peractõ
Aureus Oceano formosa absconderat ora,
Nocturnusque Erebi pandit Deus ostia, quando
Infidi ad celsas intentant scandere Mauri
Littore firmarant, quas tunc retinacula, naues.
Quattuor ex illis fuerat sapientior vnus,

Morti

Mortiferum cui cura fuit celare venenum,
 Et simulare dolum, ficta sic voce profatur.
 Inclite Dux, animoque ferox, qui marmora fulcas
 Neptuni, falamque viam, Rex pectore lato,
 Qui regit hos populos, placidaque in pace gubernat,
 Lufiadum ingressum, fortisque ad littora classis
 Gratatur, tantamque pius corde haurit amico
 Lætitiâ, vt solum te te intra mania charo
 Hospitio excipere, & constantes reddere dextras
 Exoptet. dapibusque tuas onerare carinas,
 Teque videre ducem fama super æthera notum
 Postulat ancipitem deponens corde timorem
 Littora fida petas; fidum portumque subintres,
 Tum quia gens varios tolerauit Lusa labores
 Equora Neptuni sulcans, renouare licebit
 Defessos artus, larga & fastidia sæui
 Marmoris in placidæ reparabit sedibus vrbs:
 Nam defessa petit dulcem natura quietem.
 Si vero ingentes, quas profert aurifer Indus,
 Inquiris merces, si cariophilla requiris,
 Et piper igniuomo qui frigida temperat æstu,
 Quæritur aut adamas rigidus, clarusque rubinus,
 Chrisolithus, fului lucemque topazius auri
 Ostendens, totum inuenies dux maxime nostris
 Vrribus, & poteris metas imponere curis,
 Charaque dilectæ remeare ad littora terræ.
 Respondit dux Gâma viro promissa Tyranni
 Complacuisse sibi, & regalia nuncia grato
 Accepisse animo, constanti abscondita mente;
 Sed quia Sol tumidis Neptuni tingitur vndis

L V S I A D V M

- 40 Haud regi parere potest, portumue subire,
 At postquam nitida radiarit lampade terras,
 Qua nautę ducant naues, nullumque periculum
 Pertimeant, complebit ouans mandata, timorem
 Deponens, naues & ad vitima littora ducet.
 Præterea quærit, si dulcia dogmata Christi
 Sectantes habitent terras, vt Nauta ferebat.
 Nuncius astuto respondet pectore, rupes
 Incolere, & curuo proscindere vomere campos
 Christicolas; Gamę sincero à corde timorem
- 50 Sic astutus ouans depellit Maurus, iniquo
 Fidit Gãma viro, notamque remittit ad vrbem
 Damnatos quosdam capitali crimine, casus
 Quos secum in similes ducit, binosque quietus
 Elegit ex illis, fidos Maurisque sodales
 Addidit, vt proprio sublimem nomine Regem
 Inuisant, dextrę regalique oscula figant.
 Influxitque viros, Maurorum vt mænia, & vrbem,
 Reboraque ipsa notent, & si sint vrbe Tonantis
 Qui præcepta colant veri, qui pectora sacram
- 60 Ante Crucem sternant, & Christi numen adorent.
 Munera larga ferunt falso ditissima Regi,
 Quę Gãma in signum stabiliti mittit amoris,
 At contra fallax truculentam pectore fraudem
 Concipit, & Gãmę Rex cuncta incõmoda tractat.
 Iam Mauri vento, tonfis, & cærula velis
 Scindebant, vrbem & læti de more petebant.
 Excipit hospitio binos Rex littore Lufos,
 Fallaci sed corde, eadem plebs subdola fecit;
 At postquam vafro tradunt noua munera Regi,

Nunciaque accipiunt, & reddunt rite, plateas
 Decurrunt vr̄bis, Mauortia Mænia scandunt,
 Atque domos, & tēpla notāt, vestesque, modosque
 Sed non cuncta vident, quoniam gens perfida Lusis
 Abscondit quæcumque petunt, cupiuntve videre:
 Namq; vbi fraus regnat certū est quod texere nodos
 Cogiter, atque dolos moliri in pectore cunctos.
 Attamen ille Deus, cuius nitor ore refulget
 Perpetuo, cui bina parens, cui vertere classem,
 Et ruere in scopulos, & cui fallacia curæ,
 Humanum ostendens vultum, formamque litantis
 Christiculus fædæ latitabat in ædibus vr̄bis.
 Utque magis fraudem occultet, fabricauerat aram
 Excelsam, genibus flexis pia numina adorat.
 Spiritus omnipotens, diuinusque halitus oris,
 Hic erat in specie, qua apparuit ille, columbæ:
 Vnica mater erat Phænix pulcherrima Virgo
 Bissenis sociata viris, queis omnia mundi
 Concessum varijs dignoscere littora linguis,
 Numinis aduentu decorat lingua ignea frontes.
 Spiritus astat cunctis, cunctosque replebat
 Nectare cælesti, diuino & numine. Bini
 Postquam hæc aspexere viri pietate, fideque
 Procumbunt genibus flexis, & flamen adorant
 Diuinum, & duplices tendunt ad sydera palmas.
 Thura Thyonæus calidis Phanchaia flammis
 Vrit, & auratas Nabathæo fumat adore,
 Atque adolet celsas, ceraque bicorniger aras.
 Hospitium hic bini lætū accepere sodales
 Christicolæ, latuitque simul fallacia Bacchi.

L V S I A D V M

- 100 Ast vbi fulgentes radios disperfit in Orbem
 Phæbus, pulchra suis rubuitque aurora quadrigis,
 Ad naues Mauri redeunt, ac iussa faceffunt
 Regis, qui multis contendit subdolos omnes
 Portum intrare rates precibus, Gamamque videre,
 Secum etiam binos curarunt ducere Lufos,
 Qui confpecta duci narrent, mora quælibet angit
 Pectora, vt aspiciat fallaci in littore ritus
 Christi feruantes, & numina vera colentes.
 Indicat à puppi retinacula ferrea foluant
- 110 Gamma, atque vt naues finuofi fluminis vndas
 Profcindant; bini Lufi fe altaria narrant
 Et vidiffe fâcras aras, fâcrataque templa,
 Et vatem, qui thura dabat fumantibus aris,
 Virginis ac Matris numen cæleffe colebat.
 Quin & bis fenos Christi aspexiffe fodales,
 Atque ibi defeffos artus fumpiffie foporem,
 Dum lucem occultat tenebris nox humida, regem,
 Et populum tanto perfufos corda fauore,
 Vt nullus poffit dolus, aut fraus vlla latere.
- 120 His quoque deceptus recipit Dux Gamma dolofos
 Latantes Mauros, animus nam candidus vllam
 Non fentit fraudem, cum iam tot rector amoris
 Signa daret, fcan datque rates fic impia noffras
 Plebs, & conueniant, alimenta que turpia portent.
 Verum illis nimium fedet alto in corde voluptas,
 Et iam Lufiadum magnam difpergere fraudem
 Turba putat, lacerasque pati discrimina naues.
 Interea fœui fallaci Martis in vrbe
 Arma parabantur, queis vt Dux Gamma subiret
- Ingres-

Ingressum portus, ac anchora ferrea naues
 Firmaret, cunctas audax inuaderet hostis,
 Atque dolo Lufis statuebant vltima nautis
 Fata dare, incautosque viros submergere ponto,
 Gestaque sic luerent, quæ dudum facta fuerunt;
 Anchora de prora magna vi ferrea surgit,
 Et sol tum exercens robustus nauta Celeuma,
 Anteriora noto perflanti carbasa soluit,
 Inclinant naues ad calida littora proras.
 Ast Erycina Venus placido pulcherrima vultu
 Obseruat semper veteris pia pignora Lusi,
 Magnanimosque viros vitare pericula curat
 Et nunc insidias Maurorum fraude paratas
 Perspicit, ab nitido tumidum petit æthere pontum,
 Conuocat & Nerei natas de sanguine Nymphas,
 Quas etiam a quorei comittantur cætera ponti
 Numina, nam falsi prognata est æquoris vndis.
 Oceanus, Triton, Protheus, Neptunus, & omnes
 Nereides Veneri parent, queis illa citati
 Descensus causas proponens, littora quærit
 Mombaça, reliquasq; trahit per marmora Nymphas, 150
 Ut cunctæ impediant, ne clavis naufraga diros
 Incidat in scopulos, teneat vel littora gentis
 Barbaricæ, nostræ vitentque pericula naues.
 Nympharum spumas argentea cauda citatum
 Excitat ob cursum, formoso pectore Cloto
 Scindit aquas maiori, quam solet illa, furore,
 Saltat Nile suis, Nerine viribus vndas
 Transilit, & nimium crispantia marmora tranat,
 Nereidis aperitque viam correpta timore

L V S I A D V M

- 160 Candida lympha maris, volat æquora turba Deorū,
 Thritonis vehitur tergo Venus alma, Dionis
 Nata viamque rapit nitido placidissima gestu,
 Nullum sentit onus, nimiumque superbus ouant i
 Pondere, surgentes sulcat rapidissimus vndas.
 Iamque ferè accedunt, tumidus quò carbasa ventus
 Implet, mox celeres circundant pinea Nymphæ
 Texta, raturum impediunt cursum, prætoria nauis
 Sustit & aduerso regitur ratis inclita clauo,
 Incassumque notus turgentia vela mouebat;
- 170 Nam Dea fallacis concluderat ostia portus,
 Quædam etiã proris pulcherrima pectora Nymphæ
 Opponunt, coguntque ratem ne tendat in oras:
 At aliz properant cursum, circumque natantes
 Compellunt naues infausum linquere littus.
 Tempore ceu verno cum cognita ad horrea portant
 Formicæ pondus magnum, viresque potentes
 Exercent, sæuam vt brumalis frigoris iram
 Effugiant, pluuiasque, ac diros temporis imbres.
 Tunc illas fera cura premit, magnique labores
- 180 Pectora concutiunt, mirum monstrantque vigorem:
 Sic placidæ impediunt metuenda pericula Nymphæ
 Lusorum, & primæ vitant discrimina nauis.
 Ecce retrocedit vehementi robore ducta
 Puppis, & inuitis aliò fecat æquora nautis,
 Qui de more sonos tollunt, ac æthera magnis
 Vocibus attoniti feriunt, ac carbasa vertunt
 Atque ingens clauus nunc huc, nunc voluitur illuc.
 Clamat & afflitus celsa de puppe magister
 Cum videat scopulum minitantem nauibus ante

Perniciem extremam, diram Lusisque ruinam. 190
 Tollit & horrificum defessus nauta Celeuma,
 Mirantur Mauri voces, ac si horrida Martis
 Bella gerant homines, & brachia saeva cruentent.
 Ignorant quæ causa iræ, quæ causa furentes
 Compellat nautas superam clamoribus aulam
 Rumpere, & auxiliû trepidans sibi quisque requirit.
 Hoc vnum mentem fraudes patuisse, dolosque
 Dilacerat, trepidi mortemque, & funera Mauri
 Expectant, meritasque doli tunc soluere penas.
 En subito sese ad paruas (mirabile) lyntres 200
 Præcipitant, alij saltant super æquoris vndas,
 Atque fugam properant, nautæque ad littora tendunt,
 Nam metus interior bacchantia pectora pulsat,
 Oceanique vndis malunt deperdere vitam,
 Quam furijs tradi, sæuisque occumbere dextris
 Lusiadum. Sicut quondam furiosa cæterua
 Syluestris Lyciæ ranæ si forte palude
 Quemque venire vident radijs dum solis amicis
 Latantur ripis, placidam cupiuntque quietem
 Hinc inde vnda sonat, timidaque in flumina saltant, 210
 Et latebris paruis, quas noscunt, corpora condunt,
 Solaque commotis ostendunt tempora lymphis.
 Sic fugiunt Mauri, Maurus fugit ipse magister,
 Cum fraudem notam esse suam cognouerit amens.
 Sed ne in saxa ruant rapido circumdata ponto,
 Et charam amittant vitam, clademque carinæ
 Extremam videant, iacitur magna anchora nauis
 Et ligat. Interea puppis prætoria velum
 Colligit, aut alia dimittunt carbasa iuxta.

L V S I A D V M

- 220 Tunc Dux Gāma fugas hominum, falsiq; magistri
 Considerans, fraudes Maurorum nouit, & ipfas
 Ventis absque rates volui, rapidique fluentis
 Fluminis imperio conuersum tendere cursum,
 Sic fatur lacrymans cæli miracula credens.
 O dubij casus! ô res incognita nobis!
 Dimissa æthereis ô clara negotia cælis!
 O fraus infelix, ac ingeniosa! doloso
 O gens corde ferox, & perfida, barbara Mauri
 Quis poterit falsæ vitare pericula fraudis,
- 230 Tum si Christe viris tribuas errantibus auram
 Sydeream, & diuina manus custodiat omnes?
 Ecce autem nobis vt prouida numina monstrant
 Fallaces hominum mentes, fallacia portus
 Littora Mombaça nostræ fiducia vitæ
 Queis posita est; at fraus caput extulit impia vafrum.
 O miserum casum, quem non prudentia mundi
 Consequitur, si non diuino numine tecta!
 O tu, qui nutu terras, ac astra gubernas,
 Hos quoque defendas, sine te qui viuere tuti
- 240 Non possunt, serua sacro munimine Lufos.
 Audiuit Cytherea Venus pia verba, relinquit
 Ducta ducis precibus, Nymphasq; & numina, charæ
 Queis fuga certa Deæ fuit ingratißima, lato
 Nam Venus aspectu tribuit noua gaudia Nymphis.
 Iam nitidi penetrat fulgentia sydera cæli,
 Iam recipit pulchram Dominam, quæ præsidet illi,
 Tercia sphaera, volens vltra se mouit ad orbem
 Sextum, quo superas moderatur Iupiter aulas.
 Et talem ex motu contraxit lata ruborem,

Et raperet stellas, facieque incenderet astra,
 Aeraque, ac superos, quibus obuia pulchra, trahebat
 Ex oculis, queis saepe puer nidum efficit illex,
 Spiritus emanant viui, quos spirat, amorem
 Con cilians, rapiensque animos pia corda fatigat.
 Quin & vtrumque polum flagrantem vertit in ignē,
 Cum nimium rigeant hyemali frigore pressi,
 Etque magis traheret terræ, cælique Tonantem,
 Quam semper fuerat magno complexus amore,
 Illi se monitrat, qualem monstrauerat olim
 Pastor Idæo, fatalia præmia pomi
 Et raperet, miræque foret sibi gloria formæ,
 si Venerem Adæon vidit, ceu forte Dianam
 Vidisset, nunquam cornuti in corpora cerui
 Mutasset speciem, canibus vel præda fuisset.
 parserat illa suos per eburnea colla capillos
 Qui niuem obscurant, fuluum insectantur & aurum,
 Aurea fila nitent, rubro stant labra colore,
 cintillant oculi ceu sydera, fronte virescit
 ar honor, à superis qualis solet illa videri.
 edibus æthereis sentit iam quisque nefandi
 Vulcani furias, & turpes Martis amores;
 tristitiam pariter, mixtum risumque sereno
 Ostendit vultu: sicut cum incauta puella
 incauti queritur rixas, & ridet amantis:
 sic Venus astantes inter pulcherrima Nymphas
 Deliciosa magis, quam tristis, corde querellas
 las tunc depromens superum sic fata parentem.
 O Pater alme tuo fore pignora nostra putabam
 auxilio defensa, meo quæ in pectore seruo,

L V S I A D V M

280 Præberesque illis manifesti exemplar amoris,
 Quamquam falsa prius misceret prælia Bacchus.
 Sed cum me contra furijs agiteris acerbis,
 Inque meos diras mediteris corde ruinas
 Quin ego patrarim contra tua numina culpam,
 Et semper falsi fiant optata Lyæi,
 Me me infelicem reputabo denique natam.
 Hic meus est populus Lusorum, lumina fundunt
 Pro quibus incassum lacrymarum flumina, gentem
 Protequar ecce odio, cum te contraria ducant
 290 Fata mihi, nostrumque tuo de pectore votum
 Decidat, & Bacchi solum tuearis honorem.
 Gens tandem manibus moriatur Lusa dolosis
 Maurorum siquidem infelix ego. Verba reliquit
 Imperfecta cadens, & deliciosa rubentes
 Protulit ex oculis lacrymas, queis irrigat albas
 Ipsa genas, sicut rosa candida rore rigatur
 Atque filet lacrymans, veluti si verba refrænet
 Dentibus. En sequitur voces sed Iupiter, auri
 In folio residens, natæ pia vota recordans
 Impedit hic Venerem cupientem dicere plura,
 300 Et lacrymis motus, quæ immania pectora Tygris
 Molirent, vultu letus, facieque serenus
 Extergit lacrymas, atque imprimi oscula natæ
 Captus amore Deæ collum amplexatus eburneum,
 Atque ita si placidum sociaret sola Tonantem
 Ventre novum sane puerum generaret amorem.
 Ille sua faciem Veneris compressit, & ardens
 Singultus varios, lacrymarumque auxerat imbres.
 Non secus, ac quando Nutrix reprehendit amatum
 Infanté

Infantem, quisquis puerum mulcere parabit,
 Ex oculis plures lacrymas effundere coget. 310
 Sic Pater Omnipotens iratæ vt viscera natæ
 Comprimat, & placidam captent turbata quietem
 Multa supra fortes monstrans oracula Lufos,
 Immenfos Veneri casus, pia fata reuoluens,
 Præfentes reddit, tandemque hæc ore profatur.
 Filia pone metum Cytherea, pericula Lufos
 Nulla prement, nullus coram me nata valebit
 Plufquam profufis lacrymis tua lumina, cælo
 Lumina quæ vincunt nitidi radiantia folis. 320
 En tibi polliceor gefturos talia Lufos
 Prælia in Auroræ regnis, & talè futurum
 Martis opus (Lufi pugnæ iam accerfite tempus)
 Vt fama insignis Danaum, victoria, nomen,
 Geftaque Romulidum flygium mittatur ad Orcum,
 Lartheumque bibant immania facta liquorem,
 Nam fi facundus diuina Palladis arte
 Calypfum fugiens difcrimina vitat Vlyffes,
 Proditor Antenor captæ post pergama Troiæ
 Diruta fi potuit fontem superare Timæi 330
 Hic vbi precelfis iacet Antenoriam muris.
 Si Pius Æneas fauè Scyllæ, atque Charybdis
 Et vada falfa maris, fallaciaque æquora vicit:
 Tentabunt Lufi immenfi noua littora mundi,
 Et mayora viris miracula facra patebunt.
 Extructas vrbes, & mania celfa videbis
 Edificare viros, horrendas robore turres.
 Aspicies Turcas audaces Marte fubactos
 Lufiadum imperio deuictos, fæpe triumphos

L V S I A D V M

- 340 Famigeris duci manibus post terga ligatos,
 Indiacos, placida qui sunt in pace, tyrannos
 Soluere Lusorum Regique tributa potenti,
 Regibus & multis iustas imponere leges.
 Aspicias Gaminam, modo qui per cœnula quærit
 Indiacos portus, terrasque, & littora cursu
 Vrgenti inquit, quâ pulchra aurora refulget,
 Neptunum metuisse Deum, Thritona canoram
 Abcondisse tubam, caput occulcasse sub vndis
 Nereides, horrendi & cætera numina ponti
- 350 Contremuisse metu, & lymphas crispasse marinas.
 Quin Deus horribiles emisit Æolus auras
 O casum insuetum, ignotum! mirabile visu,
 Naturæ exemplum. Quis nam feruescere vidit
 Oceani latices vento alpirante sereno?
 O gens Lusiadum, gens ò fortissima mundi,
 Quos elementa tremunt nimio correpta timore!
 Littora conspicias dulces prohibentia lymphas
 Hospitium præbere illis, quæ tempora ponto,
 Oceanique vndis consumunt multa carinis:
- 360 Portus erit fœstis, statio & tutissima nautis,
 Lyfia quos mittet varias Orientis ad oras,
 Denique mortiferum quæ littora falsa venenum
 Nunc parat, hospitium tribuet, tribuetque tributa,
 Submittent iugo capita impia fræna ferentes
 Mauri, nec forti poterunt obistere Luso.
 Aspicias rubeam notum super æthera pontum
 Palliore insolito solitum mutasse colorem,
 Et regnum Ormuzium bis claro sanguine captum
 Lusiadum, vestroque iugo iam Marte subactum;

Quo iaciens Maurus truculento corde sagittas
 Accipit auerso crudelia vulnera vultu.
 Nam qui bella gerunt Lusis (sic fata tulere)
 rælia dira sibi, damnumque inferre parabunt.
 spiciesque arcis fortissima mænia Dio
 impugnata satis, sed Luso robore tuta.
 Sic pretium, vires, animus monstrabitur, iram
 Concipiet mauors, comburet & æmula virtus
 ectora, Lusorum casus cum viderit amens.
 Tunc ferus extremam profundens ore querellam
 Contemnit turpis Mahometica dogmata Maurus.
 Insula pulchra iacet placido circumdata ponto,
 Quæ Goa nomen habet, Regum quæ maxima sedes
 Marte ferox, opibus fæcunda, & viribus audax.
 Deferet hanc duplici frustratus Marte Sabayus,
 atque illam capient, & non sine sanguine Lusi,
 osteaquam forti fuerit moderamine tecta,
 auroræ imperijs multis dominabitur annis,
 et sublimis erit Lusis decorata triumphis.
 Hæc, quæ fallaces superos colit ardua, gentes
 frænabit, frænnumque ferent in sæcula, quique
 Excitat aduersus validos bella aspera Lufos.
 Ecce Cananoriam fortis Laurentius arcem
 Defendet, ruptas & pauco milite tures.
 Ecce Calecutij quoties insignia miras
 Diruta per terras patientur mænia clades.
 per mare quot classes perdet, quod piscibus escas
 Maurorum tunc Lusa dabit, quot gentis aceruos
 Dextera, & iniuctum quot Regem damna sequetur?
 Deprimet excelsas quot bellica turba carinas!

Nayrus

370

380

390

L V S I A D V M

- 400 Nayrus & ad bellum peltis, atque ensibus aptus
 Decidet, & trepidus medijs occumbet in vndis.
 Magnanimi aspicias, metuendaque facta Pachequi,
 Ad cuius laudem cytharam pia musa requirat
 Altisonam, celebri vt cantet tot carmine monstra.
 Cochinum quantis defendet cladibus urbem!
 Atque Calecutij quoties vada falsa petenti
 Intercludet iter? Regem rameare peremptis
 Agminibus, solitas cogetque reuisere terras.
 Nunquam cum Cæsar furioso Marte superbus
- 410 Ausonium iniustum vicit, quem Nilus ouantem,
 Et Bactrus Sæthicus vidit, prædamque ferebat
 Ingentem, Ægypti diro superatus amore
 Regina, vrgerent plusquam ciuilia ponto
 Aëtiaco, feruet Leticate, & fluctibus aurum
 Effulsit, sicut furijs maria alta videbis
 Feruere Lusorum, Nerei que incendia falsas
 Dira pati sedes, cum forti Marte feroces
 In fera bella ruent, vinclis Maurosque ligatos,
 Diuersasque ferent gentes. populosque superbos,
- 420 Et reges victos, & regna opulenta triumphis
 Ad iuga sancta trahent, victi soluentque tributa.
 Pondera diues opum capiens ceruice Malacha,
 Et Chersonesus, vimque experientur Achenes
 Infesti Lusis, quin & tua littora verrent
 China rates ducens cunctas Orientis ad oras
 Totus & Oceanus parebit filia Lusis,
 Subditus, vt nunquam Gaditanus robora pontus
 Talia conspiciat, Boreasue, aut littora signo
 Subiecta Australi, quæ Magalhancus olim,

Reperit

Reperit, à Lusis furijs commotus iniquis 430
 Deficiens regnis, charam patriamque relinquens,
 Quamquam defuncti Regesque, ducesque resurgant,
 Robora florebunt nunquam maiora virorum.
 Hæc ubi dicta dedit, natum de sanguine Mayæ,
 Atque suo, fortis Mombacæ ad littora mittit,
 Pacificum vt classis teneant, portumque quietum,
 Neue moram faciat falsa dux inclitus ora;
 Iussa paterna parat, sumens Cyllenius alas.
 Aera transgreditur, classemque inuisit amicam.
 Tunc forte excubias agitans Dux Gama labores 440
 Hostis, & insidias inimico in littore versat.
 Tempore, quo mundū immensum nox atra tegebat,
 Mercurius properat, fatalem dextra ferebat.
 Virgam, quæ placidum confert funesta soporem.
 Hac tristes animæ tristi reuocantur ab Orco,
 Huic parent venti, ventosisque Eolus aulis,
 Alatumque gerens decorata fronte galerum
 Mombacæ portum, falsasque aduenit ad oras,
 Et famam defert, cœlo vt se maxima tollat
 Gloria Lusiadum, roburque, & pectore vires 450
 Florentes, pretium rarumque, & nomina nota
 Artibus his placidis, fama, & rumore coactos
 Præclaro populos, & gentes reddit amicas.
 Nam iam Melinde Rex, & plebs ipsa videre,
 Hospitiumque viris longum peragrantibus Orbem
 Præbere exoptant, & dextris tangere dextras
 Fæderis in signum populosa, atque inclyta surgit
 Urbis domibus magni decorantque palatia Regis,
 Unde petit celeri Mombacæ littora cursu.

L V S I A D V M

- 460 Vt Gāmam illustrem, classēque hoc soluere portu
 Cogat, namque parum valuit vis, robur, & artes
 Peruersam mentem, & fallacia pectora contra,
 Nec valet & virtus, nec cauta scientia mentis,
 Si Deus alme tuis nos non tueare sub alis.
 Iam nox bis senas obscura peregerat horas,
 Claraque Olympiaco radiabant sydera cælo,
 Tūc homines capiūt somnū, & genus omne ferarū.
 At Dux, & lacera vigilat plebs cætera classe
 Ordine, Mercurij iocundum virga soporem
 470. Excitat, & cæpit gratum dux carpere somnum.
 Talia tunc fatur Cyllenius. Inclyte Gamma
 Hunc fuge fallacem Regem, fuge littus auarum:
 Namque tibi Mauri solitas texere superbi
 Infidias, nauesque tuas ad fata reducent
 Vltima, si possunt, diram & patiēre ruinam.
 O fuge, vela vocant venti, fauet aer, Olympus
 Præsidium præstat, pontus, tempusque serenum.
 Rex alius placido capiet te pectore, & ore
 Accipiet grato tranquillo littore naues.
 480. Hic tibi non aliud, quam sit Diomedis iniqui
 Hospitium, Dux Gamma, patet; qui carne virorum
 Infames pascebat equos, Busyridis aras
 Qui ficto acceptos animo iugulabat, & atro
 Sanguine tunc maculabat, cum dimisit ad Orcum
 Alcides, meritaque dedit pro crimine pœnas.
 Hæc tibi certa manent infandi munera portus.
 Heu fuge fallaces gentes, mora nulla, recede
 Et Lybiæ ignotæ largam lege prouidus oram,
 Veracem inuenies portum, falsisque carentem

Artibus

Arribus, hic luces Sol noctibus aureus æquat,
 Rex ibi securo lassatam pectore classem.
 Accipiet, tutoque dabit requiescere portu,
 Naucleros etiam, qui certo ad littora cursu.
 Auroræ celsas ducant per marmora naves.
 Hec fatur, somnumque leuat Cyllenius: Ipse
 Dux Gama exurgens nimio terrore coruscis
 Aspexit tenebras radijs, ac luce nitentes.
 Continuo nautas, vigilemque è puppe magistrum
 Admonet, vt placidis dent turgida carbasa ventis.
 Pandite vela notis, ò pandite vela serenis,
 Nam fauet & cælum, Deus hoc & præcipit, inquit,
 Affuit his oculis superæ modo nuncius aula,
 Qui nos Oceani metuenda per æquora ducit.
 His dictis surgunt nautæ, merus incitat omnes,
 Clamantes de more parant dissoluerè ventis.
 Vela, rudes promunt robusto à pectore vires.
 Ecce autem obscura (dictu mirabile) nocte
 Audaces funem conantur rumpere Mauri,
 Qui retinet nauem, scopulis vt fracta periret
 Classis, & vltior cessaret in æquore cursus.
 At Lusus vigilans imitatur lumina Lyncis,
 Scrutaturque dolos Maurorum, perfida Lufos
 Vt sentit gens illa, fugam capere volantes.
 Sed iam scindit aquas argenti, ac humida classis
 Regna, fauet dulcis ventis spirantibus aura,
 Tunc memori repetunt aduersa pericula mente.
 Nam subeunt diu calus, quos frua tulere
 Fata viris, quando mortis discrimina vitant.
 Iam semel ardenti cursu Sol voluerat orbem,

D

Cum

L V S I A D V M

- 520 Cum procul aspiciunt scindentes æquora binas
 Tempore tranquillo naues, Maurosque putarunt
 Nautas esse, cito voluentes carbasa motu
 Sectantur, verum vna mali præfaga futuri
 Allidit scopulis, Mauri sed funera vitant,
 Lusorum sine Marte manus ratis altera sentit,
 Et sine Vulcani radijs horrentibus, amens
 Namque metu ductor pauet, & nulla arte resistit.
 Et cum Gama ducem nauclerum optasset Eoum,
 Qui classem errantem nitidum duxisset ad Indum,
- 530 Hos inter Mauros aliquem venisse putauit,
 Munera qui nauæ exercens deduceret illum
 Optatum ad portum, sed nullus conscius artis
 Nouerat Indiacum litus, nec qua India parte
 Telluris iaceat. Longe non affore portum
 Melindæ referunt, qua certum quærere nautam
 Possit, & ingenium laudant sublime tyranni,
 Et verum, sanum, sincerum, affabile pectus,
 Magnificos etiam mores, humanaque Rege
 Munera digna placent Gamæ, verissima ducit
- 540 Quæ memorant Mauri, quoniam Cyllenius illi
 Dum dormit, somnumque capit prædixerat, vtens
 Tunc facili vertit turgentia carbasa vento,
 Quæ facer, & vates, & somnia sancta vocabant.
 Tempus erat quando validum sol igneus intrat
 Raptorem Europæ, & cornu lustrabat vtrumque
 Lumine, Flora suos spargebat candida flores,
 Cornua Amaltheæ capræ, quæ nutriit olim
 Lacte Iouem, superique relata in sydera coeli.
 Sanctam etiam lucem nitidus reuocabat Apollo,

Qua Dominus dirā post mortē ad Tartara Christus 550
 Carcereque eripiens stygium spoliauerat Orcum,
 Post triplicem primo lucem surrexit Eoo
 Gaudia certa viris tribuens, & cætera clausit
 Munera, queis moriens totum inflaurauerat orbem,
 Securam quando classis veniebat ad oram,
 Qua procul apparent Melindæ interrita bello
 Mænia; tunc Lusi decorant Carchesia læto
 Ornatu sanctæ venerantes inclyta lucis
 Festa, tremunt vexilla, volant per inania longe
 Signa, & purpureo rutilant intincta colore. 560
 Ecce sonant litui, pulsataque tympana, Lusi
 Littora sic lætis, animisque ferocibus intrant
 Gens Mælandanam placidi concurrat ad oram
 Oceani, plebs sana quidem, quæ verior omni,
 Barbara quas nutrit sitientibus Africa campis,
 Excipit hospitio, lusas mirata carinas
 Excelsas, celeresque rates, iacet anchora fundo,
 Alligat & naues; tunc Dux Gama inclytus vnum
 Ex captis mittit, qui fidum ad littora classis
 Postulet ingressum, Lybicus quæ pertulit oris 570
 Plurima dāna, vagans nunc huc, nunc tendit & illuc
 Et sine fine quies nusquam sibi parte paratur,
 Aduentumque suum, & Regi manifestet amorem.
 Rex tamen interea, virtus cui nota virorum
 Lusiadum fuerat, qua sunt super ætherea vecti,
 Gaudet in apulsum classis, venisse triumphat
 Ad portum naues, felicem & nomine Gamam
 Quantum animus, sublime genus, virtusque meretist,
 Quæ mētes hominum, generosaque pectora semper

- 580 Nobilitare solet, veniant vt ad hospita tuti
 Littora, & vt patriam Melindica Mania ducant
 Lusfiades, puro syncerus corde rependit,
 Tunc Gamam inuisit, qui tot maria alta secavit,
 Totq; imbres passus, tumidosq; in marmore fluctus,
 Lanigerumque pecus, tauros pinguedine rara,
 Gallinasque domi, quas nutrit terra, suaues
 Mittit & insolitos iocundo pectore fructus.
 Lætitia ingenti recipit Dux Gama Tyranni
 Nuncia, dona parat syncero mittere Regi:
- 590 Corallium rubrum, quod iam fuit herba sub vndis,
 Durius æthereas cum primum ascendit ad auras,
 Purpureoque etiam tinctas de murice vestes,
 Mittitque atque Arabum sermone instructus, & arte
 Nuncius, illustris firmet qui fædera pacis,
 Et referat non posse ducem descendere naui,
 Atque ire ad portum, solamque relinquere classem,
 Cum sic præcipiat firma Rex lege; sed ipse
 Vestibus indurus Latis discedit, & vrbis
 Primates hominem accipiunt, & ad inclita ducunt
- 600 Menia, & ad summi turrata palatia Regis.
 Tunc sic alloquitur diuina Palladis arte,
 Edoctus Regem celsa tunc sede manentem
 Inclite Rex, summus supero Deus vnus ab orbe
 Cui frænare dedit populos, & ponere leges,
 Littore ab Occiduo te fortem, & pectore raro
 Sincerum pelago errantes, ventisque coacti,
 Vt metam imponas curis, inquirimus vnum.
 Non sumus æquorei raptores marmoris, vrbes
 Vt quas appellant naues, spoliemus, & igne,

Ac diro infensi vastemus Mania ferro. 610
 Lusiadum a Regno ferimur per regna ferocis
 Neptuni, atque vndas opulenti quarimus Indi,
 Auriferas classem prudens Rex misit ad oras
 Inclitus Emmanuel fama super æthera notus.
 Quod genus est hominū, quæ gēs tam barbarā cultu,
 Quæ vetat, vt nostræ tangant lina littora naues,
 Atque etiam hospitio sicce priuemur arena?
 Quam fraudem hospitibus curant, quo pectore Lusi?
 Sed tu, quem certum fore nos speramus asilum,
 Teque fidem veram seruare agnoscimus omnes, 619
 Hospitium petimus, quod quondam inuenit Vlysses
 Ithacus, Alcynoi Regis cum naufragus oras
 Appulit, hoc docuit sacro Cyllenius ore;
 Si diuina tuum mittunt oracula regnum
 Visere nos, classemque tuo liget anchora portu,
 Te Regem constat sinceri pectoris esse.
 Neue putes, Rex alme, ducem non linquere naues.
 Teque, urbemque tuam lato non visere vultu,
 Amplectique tuos humano corde clientes,
 Quod minime subeat vel suspitionis imago, 620
 Nouit enim mentem veram, geniumque quietum,
 Sed quia magnanimi complet moderamina Regis,
 Lusiadum demore, solent sic Regibus omnes
 Parere, & mandata sibi seruare, nec villo
 Tempore, vel causa iustum violare supremum,
 Precipit at noster, quod nullo litore classem,
 Aut portu linquat, sic stat sententia menti.
 Vnde tibi ingratum (regni cum sceptrā gubernes)
 Non dubito, si quis Regis perfringere iura

L V S I A D V M

630 Audeat, vt dignum ducas pro crimine pænis,
 Ad mare sed rapidas voluēt dum flumina lymphas,
 Dum quoque sydereas lustrabit lampade sedes
 Phæbus, promittit grata fore cognita mente
 Munera, quæ recipit, vis quantum humana iuuabit.
 Sic ait. Et cuncti miscentes mutua verbis
 Verba, ad luciferas tollunt horrentia sedes
 Facta hominum, tumidis qui tempestatibus acti
 Aera tam varium aspiciant, tot carula verrant.
 Rex etiam illustris fortissima pectora laudat
 650 Lusiadum, & magnum Regis putat esse triumphum,
 Cui tam longinquis sua gens obtemperet oris.
 Tunc hilari loquitur vultu, tunc lumina cordis
 Lætitiam ostendunt. O qui mihi grata tulisti
 Nuncia, Luse metum ponas, neue occupet ima
 Frigidus ossa timor; vestrum est, quod iure gubernō
 Regnum, Melindæ vestram reputabitis urbem,
 Et naues portum capient, dum vita superites,
 Nam vires, opera alta petunt, & robora magnum
 Vt Lusi acquirant pretium, magnumque decorem
 660 Semper in orbe viri, charo ac in littore verum
 Hospitium. Ass odio qui vos festantur acerbo
 Non sine labe, hominum nec digni nōmine viuent.
 Quamquam autē doleā, quod nō dux inclytus almā
 In terram veniat, pacataque vrbe fruatur,
 Vt legem obseruet cærtam, mandataque regis,
 Haud equidem patiar regimen violare potentis
 Lusiadum Domini gentem, vel frangeré morem.
 Craftina sed postquam lux alma illuxerit orbi,
 Et radijs Phæbus lustrauerit, vndique multis

Stipatus

tipatus cymbis mirandam inuisere classem
 bo animo leto, mea quod iam certa requirunt
 vota diu, vtque ducem fraterno more salutem:
 i quæ etiam furijs ventorum lassa furentum,
 Equoris indomiti veniat iam diruta nimbis,
 hic placidæ Cereris, dulcisque est copia Bacchi,
 Armamenta etiam inueniet, nautasque sagaces.
 Talia dum profert, iam Sol absconderat vndis
 Lumina, Melindæ cum fidam nuncius urbem
 liquerat, & medium rapitur cita cymba per æquor,
 et classem ascendit: complentur pectora rara
 Latitia, cum iam curis imponere finem
 Cernant, nec charæ procul aurea littora terræ
 Esse, soporiferæ capiunt noua gaudia noctis,
 Fulgura nec desunt, volitant per inania motu
 Fulmineo, linquuntque vias mira arte nitentes,
 Luminaque, & tremulòs imitantur clara cometas,
 Vulcani exercent sua munera dira mimiti
 Intrepidi, sonituque tremunt mare, sydera, tellus,
 Cyclopesque suas radiantibus ignibus vrunt
 Sentinnas, nigro atque infesto sulphure plenas.
 Æthereas alij feriunt clamoribus ædes,
 Dulcia concutiunt alij instrumenta sonoris
 Cantibus, & celsis pulfant de puppibus æra.
 At Melindanas clara ex tellure fenestras
 Lumine fulgenti illustrant, & Mania pulchræ
 Urbis, & in medio struxerunt littore flammæ,
 Ardentes radios nitidumque per æthera voluunt,
 Et varios sonitu flagrans rota fulgida gyros.
 Exercet, flammæque premit quandoque quiescens

L V S I A D V M

- 700 Silphureo crepitat tunc puluere, voluitur aer
 Ignitus, nigram vertens in lumina noctem,
 Et radijs, ignique simul maria alta resurgent,
 Atque instar belli pontus, tellusque decoros
 Exercent ludos, nitidas it clamor ad auras.
 Mobile sed primum iam cætera corpora voluens
 Excitat ad solitos animalia cuncta labores,
 Linqvit & Oceanum roseis Aurora capillis,
 Pulchrior Eoo nascens dispersit amænas
 Rore rosas, floresque alios, metamque sopori
- 710 Imposuit, lentę magnis in montibus vmbra
 Concretaeunt, & se vertunt in flumina roris,
 Cum Rex ad classem lætus properabat ouantem;
 Aspiceres late feruescere littora circum,
 Ac pene innumeram, vt videat, concurrere plebem.
 Purpureo tinctę fulgent ex murice vestes,
 Et panni elucet, auroque, & murice texti,
 At non arma ferunt, nec pila minantia pilis,
 Non arcum, rutilæ simulat qui cornua lunæ,
 Sed palmæ ramos victoris præmia portant.
- 720 Regia diuersi tecto decorata coloris
 Cymba vehit Regem magna stipante caterua
 Nobilium, regni de more, & vestibus albis,
 Argentique etiam intextis ornatur, & auro,
 Regalem decorat frontem diadema coronæ.
 It chlamys è collo, quam serica fila retexunt,
 Tecta que damasci pretiosa pectora veste,
 Vestimenta fluunt Tyrioque infecta colore.
 Aureus è gemmis cingit colla aurea torques,
 Materiam superabat opus, splendore corusco

Vincere

Vincere namque potest adamantas arte politos, 730
 Sicca latus decorat Regis miro aurea textu,
 Vestis obit corpus, flant tegmina picta cothurni.
 Ne noceant solis radij, vel ventus iniquus,
 Nobilis umbellam famulus super erigit alte.
 Quin etiam cantus demulcet corda sonorus:
 Præra vehit numeris cantantes dulcia certis
 Carmina, producit sonitum tuba concaua raucum,
 Non minus insignis vehitur dux Gama triumpho,
 Ut Melindanum accipiens prope littora Regem
 Ad classem ducat Lusorum lætus, & illum 740
 Turba ducum stipata tenet, tunc remige duro
 Cymba volat celeris, regis sitque obuia cymbæ;
 Hispanoque modo indutus, sed Gallica vestis,
 Purpurei decorant quam maxima signa coloris,
 Diuitibusque auri manicæ nectuntur ocellis,
 Qui splendore suo fulgentia lumina cæcant.
 Induit atque ocreas depressas militis instar
 Ornatas foluo, quod fors negat omnibus, auro.
 Aurea demissam confringit fibula vestem,
 Splendidus ex humeris dependet & aureus ensis, 750
 Excelsum paulum pluma inclinata galerum
 Condecorat, socij Gamam secuntur euntem,
 Induit hic viridem, viridem simul induit alter,
 Purpura rubra alium regit atq̃ interlita punctis,
 Cæruleusque alium color vndique circuit auri
 Orbibus, atra alium vestis concisa figuris:
 Quisque colore suos vario distinguit honores.
 Non secus, ac quando Thaumantis filia regis

Apparet,

- 760 Apparet, mediumque poli circumnitent Iris
 Mille trahens varios aduerso sole colores,
 Vestibus ite locuples sic Lusitana iuuentus.
 Æra recurua sonant, sonitu tubæ concaua mentes
 Letificat, parui complebant æquora lintres
 Maurorum, salsas verrit cita palmula lymphas.
 Horrida dimittit sonitum bombardæ tremendum
 Nubibus abscondens radios, & lumina solis.
 Attonitas claudens aures gens Maura timore
 Irritata paret notas inuisere sedes,
- 770 Sed Melindanos prohibet Dux Gama redire.
 Iam cymbam Ducis ingrediens Rex inclitus arctos
 Iuit in amplexus, cingunt pia bracchia collum,
 At Dux alloquitur Regem. Rex Maurus amico
 Ore modum, vultum, voces, gestumque notabat
 Attonitus, magni faciens, quæ tendat in oras
 Indiacas gentem per longa pericula ponti:
 Et blandis offert verbis quæcumque petisset,
 Et Cererem, & vinum, lassæque leuamina classis.
 Affirmatque etiam fama se noscere Lusos,
- 780 Namque ipse audierat semotis partibus orbis
 Prælia contra alios gessisse ferocia Mauros,
 Ac Lybia tota narrari horrentia facta
 Imperij Lusi, cum gens est nacta coronam,
 Quam pater Hesperidum, dum vixerat, ipse tenebat.
 Et vario extollit robur sermone virorum.
 Cui Dux magnanimo respondet pectore Gama.
 O tu, qui solus pietate insignis, & armis
 In Lusos animum monstrasti corde benignum,
 Quos late insani vexant discrimina ponti,

Aduersique

Aduerſique ferunt venti, nimbique ſurentes; 750
 Ille opifex rerum mundi melioris imago,
 Qui regit humanum genus, & radiantia voluit
 Aura, impenſa tibi gratetur maxima Luſis
 Munera, quæ noſtri nunquam tibi ſoluere poſſunt,
 Vnicus ex illis, nitidus quos vrit Apollo,
 Pectore nos recipis blando, ac in pace quietos
 Poſt tot Neptuni furias, tot denique clades,
 Poſt tot ventorum flatus, queis carbasa rumpit
 Æolus, & ferme ſubmergit in æquore claſſem.
 Dum polus æthereus radiantia ſydera paſcet 800
 Semper honos, nomēque tuum, laudeſque manebūt.
 Talia voce refert. At duro remige cymbæ
 Ad naues properant Mauri, iam iâ que propinquant.
 At Gama inſignis tormenta explodere iuſſit
 Bellica, Vulcanus volat ad radiantia cœli
 Sydera, feſtiuo ſonitu bombaſta tremorem
 Excitat, expelluntque metum de pectore Mauri,
 Luſiadeſque tubis exercent feſta Canoris,
 Maurorum reſonant ſimul æra ſonantia pulſu.
 Sed poſtquam Maurus ſuſperacta mente notauit 180
 Omnia præcepit, neu formidanda boâtu
 Inſolito tormenta ſono maris æquora falſi
 Concuterent, firmum ligat anchora lignea linternam,
 Dum Gamam alloquitur cupiēs cognoscere multa,
 Et quæ ad Melindæ fama inclita detulit urbem,
 Nunc quæ bella ferant Luſi crudelia contra
 Progeniem falſi Mahometi iura ſequentēm?
 Quæ nunc gentem Heſperiæ (dixere minorem
 Antiqui) quâ Gama colit, populosque propinques?
 Nunc

L V S I A D V M

- 820 Nunc etiam rapidis quæ pertulit æquora ventis?
 Ac tandem blando dicta hæc de pectore promit.
 O dux insignis nobis recto ordine narra,
 Inclita quæ tellus, regio aut celeberrima mundi est,
 Quam colitis Lusi? quæ regna potentia? quæue
 Progenies, ac vnde suum sibi sumit auitum
 Principium! ac belli euentus, dubiosque ferocis
 Successus Martis, quos ducit ad æthera fama?
 Sic varias maris ambages, queis æquora toto
 Vos vehat Oceanus furis impulsus iniquis?
- 830 Impius ac tumidis classem premit Æolus auris?
 Et nunc tempus adest, nunc Sol sua lumina tollit
 Occiduo ex ponto, rubeos pulcherrima currus
 Nunc aurora regit, mare stat, stant marmoris vnda.
 Quin etiam nobis stat mens studiosa labores
 Exaudire tuos, altaque reponere mente,
 Nec Melindanae tantum Sol clarus ab vrbe
 Ardentes diffungit equos, nec barbarâ proles
 Nostra, nec obrutum gestamus pectus, vt omnes
 Non faciant magni fortissima pralia Martis.
- 840 Audaces quondam valuere inuadere Olympum,
 Montibus & montes super imposuere gigantes
 Theſeus, Barithousque simul penetrare silentem
 Plutonis sedem, regnumque intrare pararunt.
 Non minus est Lutum quod tu celeberrime ductor
 Neptuni inuadas regnum, sedesque marinas.
 Diana insignem Combassia Throstratus aulam,
 Ille Thasiphonius mira quam fecerat arte,
 Vt nomen toto coleret fama inclita mundo.
 Sed si vota viros præclari nominis vrgent,

Plus petit æternam ratio quod comparet ille
Famam, qui bello Mauortia facta patrauit.

LUSITADVM

LIBER III.

ARGVMENTVM.

Describit hoc loco Poeta situm regni Lusitani,
& bella, quæ Reges illius cum Mauris gesse-
re, & victorias, quas ex illis reportauerunt. Mor-
tem Domine Agnetis à Castro, Regisque Ferdi-
nandi obitum.

Uc quoq; Calliope Musarũ maxima nume
Influe, cœlesti perfla spiramine pectus;
Parnassi placeat latices infundere Vati,
Qui Tagides, & te summo cõtentus amore
Diligit, Heroas possim vt comprehendere versu,
Et veteri ordiri causas ab origine rerum,
Et patriam, & Reges, lati & moderamina regni,
Bellaque cum Mauris, retulit quæ Gama, potenti
Melindæ Regi, ad summum deducere finem

L V S I A D V M

Sic te semper amet medicinæ inuentor Apollo,
 Ac alias spernat constanti pectore Nymphas,
 Nec tibi pro Daphni, Clycie, vel Leucothoe
 Deneget assueti iam pignora debita amoris.
 Pande Heliconæ tuum, cantusque intende sonoros,
 Ut pateat mundo, iubeat quod pulcher Apollo
 Fontis Aganipides ducat Tagus aurifer undas.
 Linque rosas Pindi, & flores, nam Phæbus amænus
 Me iubet auriferi satiare liquoribus amnis.
 Quod si non faueas, dicam sine crimine nati
 20 Obliuiscam fieri cytharam lacrymabilis Orphei.
 Tunc prompti siluere omnes, atque ora tenebant
 Intenti, spectant quæ fortis Gama se ferret.
 Qui postquam mentem paulum suspendit, ab ore
 Grandiloquo, vultum extollens, hæc pertulit orans.
 Me Rex alme iubes nostræ primordia gentis
 Promere, quæ varijs latè sunt tradita libris;
 Et laudare iubes celeberrima facta meorum.
 Nam quod sint alij, qui gesta aliena supremis
 Laudibus extollant, superis & sedibus æquent,
 30 Hoc fuit in votis semper, solitumque, sed error
 Sit vereor nostros ad sydera tollere Lusos
 Lusum; vltra tempus deerit, si singula verbis
 Exornare velim; namque omnia digna relatu.
 Sed quoniam hæc placida tibi stat sententia mentis,
 Obsequar, & curret paucis facundia dictis.
 Hoc etiam certum tibi sit, Rex inclyte, nulla
 Enarrans recto mendacia pectore promam;
 Quæquam equidè nunc multa ferâ, referenda manebunt
 Plura, suo breuiter referam tamen ordine cuncta.

Et prius instituam latam describere terram;
 Poitea dira canam crudelis prælia Martis. 40
 Zona tenet clarum (Zona hæc Borealis) Olympum
 Meta, suum Phæbus qua cursum terminat, Austrum
 Cum fugit, & nitidus borealia regna reuifit.
 Quaque etiam rigido Boreas bacchatur ab arcto,
 Frigida Zona polum secat intolerabilis altum;
 Sic adeo, quantum media est flagrantibus vrens
 ignibus. Has inter iacet ipsa Europa superbis
 Urbibus, ac campis, quam arcturi ex parte rigentis,
 Occiduique maris tumidis vberimus vndis 50
 Circuit Oceanus; partem, quæ vergit ad Austrum,
 Abluit Herculei maris ardua semita, terram
 Inter vtramque iacens, nullumque recolligit æstum.
 Ex parte Auroræ nascentis terminat illam
 Terra Afrix diues, Tanaisque opulentus ab altis
 Montibus emanans Ryphæis tramite curuo,
 Inque altam exornerat sua flumina lata paludem.
 Diuidit & pontus, qui quondam vidit Achiuos
 Victores, vbi Troya fuit, fuit Ilium, & ingens
 Gloria Dardanidum, modo nil iam respicit audax 60
 Nauita dum celeri cursu legit impiger oram.
 Ast vbi frigoribus populos polus Arcticus vrget,
 Et niue, hyperborei quæ lucent vndique montes,
 Candentes gelidis perflat quos Æolus auris,
 Non etiam clarus radijs illustrat Apollo,
 Horridus & glacie pontus, fontesque rigescunt.
 Hic stabiles olim posuit Scytha barbarus ædes,
 Qui contra Ægyptum gerit aspera prælia, namque
 Incæpisse putat, nascens cum incæperit Orbis.

Sed

L V S I A D V M

- 70 Sed si (quandoquidem talis sic concutit error
 Impia corda hominum) cyperet cognoscere verū,
 Dillueret campus lites, & bella Damasci,
 Frigida nunc Lapias, Noruegaque dicitur istis
 Partibus, & magnis quondam decorata triumphis
 Scandia, quos forti portarunt robore Gotthi
 Italiam contra, dum non bruma horrida pontum
 Sarmaticum stringit, secat æquora barbara navis.
 Hic habitant Brusij sæui, Suecique feroces,
 Tenditur & vallis gelidissima Daunia campis;
- 80 Inter Sarmaticum pontum, Tanaimque niualem
 Rutheni arua colunt, quos regis iura gubernant
 Poloni; Moscos etiam Moscouia fæno
 Tractat, & intonso dispersus Sarmata crine;
 Marcomano que tenet nembrosa Hyrecinia sylus,
 Imperijque sui gremio Germania cogit,
 Saxoniumque genus, quosque alta Boæmia ducit,
 Et varios populos, rapidus quos abluit Albis,
 Danubijque ferens ad marmora frigida lymphas,
 Et fontes Arnoba suos cognoscit, & vndas
- 90 Seruato semper Germania nomine nouit,
 Attamen Axopoli nomen mutauit in Istrum.
 Abluit hos clarus Rhenus, qui ex Alpibus ortum
 Accipit, & magno decurrens agmine Amafis,
 Nobilis atque alias, quas nunc alit Vngria, gentes
 Istrum inter; notumq; fretū, quod nomen ab Helle
 Desumpsit, vitam cum liquit in æquore virgo,
 Thraces arant campos, robusto & pectore Martem
 Exercent, ideo Maiortia terra vocatur.
 Hic vbi mos Hamus, Rhodopeque horrenda feroci
 Subiiciunt

Subijciunt nunc colla iugo, Turcæque tributa
 Soluunt, cui paret Constantinopla superbis
 Manibus, Imperijque caput, dum floruit olim.
 Postea subsequitur Macedum gens clara triumphis
 Quam mediam gelidis rapidus lauat Axius vndis.
 Vos etiam colitis terras o pectora rectis
 Moribus, ingenijs, ac diro insignia Marte,
 Quis tu syderium penetrasti Græcia cælum.
 Tunc sequitur recto generosa Liburnia tractu,
 Illiricique iacent campi, & tu Dalmata regnas.
 Adria mox surgit noto circumdata ponto,
 Littoraque illius decorauit Dardanus heros
 Antenor, magnas vrbes, & mænia condens.
 Apparet medijs Venetorum vrbs inclyta lymphis
 Hinc, quæ parua habuit primo fundamina, pontum
 Hesperium ex terra longissima brachia tangunt,
 Terra, inquam, quæ olim submittere colla coegit
 Romano imperio populos toto orbe feroces;
 Quæque viros genuit præstantes Marte, regendi
 Artibus instructos alios, aliosque colonos,
 Astrorumque alios cursum, variumque recursum
 Qui noscunt, salisque vias in marmore ponti.
 Vndique Neptuni furiosis fluctibus illam
 Imperium tumidum accingit, sed vt alta rigentes
 Mænia circudent alijs ex partibus Alpes.
 At mediam secat Italiam Apenninus asyllum
 Romanis tribuens, cum forti Marte ruinam
 His afferre cupit, miseramque imponere cladem,
 Nam tunc illustrem patriam metuenda iuuentus
 Reddit, at excelsi postquam tu Ianitor orbis

L V S I A D V M

- 130 Et caput Imperij diuino flamine tractas,
 Amisit vires, & bellica robor, pacem
 Exoptans, qua nos ad clarum ducat Olympum.
 Sic humilis placuit virtus veneranda Tonanti.
 Gallia Cæsareis tunc exornata triumphis
 Aspicitur, sua prata rigant, & Sequana lymphis,
 Et Rhodanus, Rhenuque simul, gelidusq; Garūna.
 Quam primum exurgunt montes, queis indidit altū
 Pirene moriens nomen, celebrique sepulchro
 Ossa iacent, & fama vetus fluxisse nitentis
- 140 Auri, atque argenti celeberrima flumina narrat.
 En caput Europæ Vastis Hispania campis
 Proditur, imperium vario fata impia fluxu
 Deduxere, notam nunquam tamen ardua fraude,
 Viribus aut fortuna potens imponet Ouanti
 Hispano populo, quin robore dedecus audax
 Deleat, ad stygias late mittatque paludes.
 Barbariam incurrit, qua Tingitania tellus
 Floret, & Herculeum pelagus distenditur ingens.
 Africa terribilis sitientibus incipit Oris,
- 150 Qua metam Herculei extremam posuere labores.
 Aruaque fata colunt diuersæ Hispanica gentes,
 Fluctibus ablutz Oceani, quæ robore pollent
 Æquali, cum quæque putet nulli esse secundam.
 Finibus alta suis iacet Aragonica tellus,
 Parthenopem quondam cepit quæ viribus urbem.
 Hic etiam Nauarrus adest, hic Astur in altos
 Erigitur montes, queis Rex Pelagius olim
 Magnanimo euertit Mahometica castra furore.
 Cautior insequitur Gallæcus & acer Iberus.

Illustris Bæthis regio, Granataque surgit:
 Tunc sequitur caput Hesperia, regnumque superbum
 Lusitadum, quo terra suum capit vltima finem,
 Et mare cæruleum tumidos extollere fluctus
 Incipit, & requiem pelago sibi sumit Apollo.
 Hoc placuit superis regnum florere, iugumque,
 Et dirum imperium, legesque imponere Mauris;
 Namque suos cogit Mahometas linquere fines,
 Nec finit ardentis Lybiae requiescere campis.
 Felix ista mihi patria est, dilecta, supremum
 Quam si vt conspiciant mea fulgida lumina cælum 170
 Post furias venti attribuat, post æquoris undas,
 Post gelidos imbres, post tot discrimina pœntis,
 Vltima tunc certos teneat mea vita labores,
 Extremosque dies mea Lusitania. Lusis,
 Lysæue, qui foëij, aut nati de sanguine Bacchi
 Inclita Lusitadum ponunt fundamenta regno,
 Telluremque colunt primi, camposque feroces
 Pastorem hæc genuit fortem, qui nomine vires,
 Vir tatemque simul referens insignia bello
 Facta tulit, cuius famam nulla obruet ætas,
 Romanum longo qui fudit Marte cruorem. 180
 Tempus edax rerum, cursu quod cuncta perenni
 Consumit, cælo sic constituyente, leuauit
 Hanc regnum in magnū, ciliis sic gloria capit.
 Vir fuit Alphonsus, quem quondam Hispania Regem
 Agnouit, clarus pietate. insignis & armis,
 In Sarracenum multos qui bella per annos
 Sanguinolenta genus torsit, caputque Toletum,
 Diripuitque urbem, Mauros & abire nefandos

L V S I A D V M

- 190 Compulit, & patria multos, ac lumine vitæ
 Priuauit vincens, ac funere merfit acerbo.
 Ex Calpe Herculeo volat ad iuga Caspia Regis
 Fama, vt belligero gesta immortalia Marte
 Magnanimi gererent, mortisque pericla subirent.
 Conueniunt multi, atque iuuant in prælia Regem,
 Accenti que si te, simul & popularibus auris,
 Et proprias sedes, charam patriamq; relinquunt.
 Postquam animo inuicto, miro bellique furore
 Admiranda viri gesserunt facta, corona
 Digna triumphali, voluit Rex inclitus omnes
 200 Præmia ferre, suis meritisque æqualia dona.
 Henricus bello expertus, natusque secundus
 Vngarici Regis, si vera est fama, reliquit,
 Et patriam, & Regnum, belloque horrentia facta
 Gessit, & Alphonium per cuncta pericula iuuit.
 Et tandem modicas in præmia maxima sumpsit
 Lusorum terras, charoque adiuncta marito
 Nata Taressa fuit, magni hanc pro pignore amoris
 Connubio stabili iunxit, propriamque dicauit.
 210 Is postquam forti deuicit robore Mauros,
 Expulit & multos, variasque adiungere terras
 Imperio valuit, penitusque abolere feroces
 Ancillæ natos Agaris, celebresque triumphos
 Assequitur victor, sublimia præmia cælum
 Henrico attribuit, modico nam tempore natum
 Chara Taressa parit, celebratq; hæc munera Regnū,
 Impositum cui nomen Aui, qui scepra cruento
 Lusiadum bello, & fama cum nomine clara
 Redderet, & ferro Mahometica iura domaret.

Vide-

Viderat Henricus Solymorum mania ferro
 Debellata sacro, vitream & Iordanis arenam,
 Diuinum nitidis Agnum qui lauerat vndis.
 Iam Dux Godfredus Turcarum fregerat iras,
 Arripuisse fugam timidos iam viderat hostes,
 Chruticolumque iugum totam subiisse quietum
 Iudæam, redeunt equites, & nobile vulgus
 Ad solitas patriæ terras, & littora nota,
 Extremum cum fata diem minitantur iniqua
 Henrico Comiti, funestaque fila malignæ
 Rumpebant parçæ, volat alta ad sydera cali
 Spiritus excelsi, fruiturque quiete Tonantis.
 Filius Alphonfus florenti paruulus æuo
 Manserat, amissi manifesta exempla parentis
 Exprimit, indomiti nam fortia pectora Martis
 Æquat, & hic genitor felicia pignora liquit.
 At dubia incerto populi rumore vicissim
 Fama sibi regni surgentia sceptrum Teresiam
 Assumpsisse canit, nec despexisse secundi
 Pondera dira iugi, & solitos subiisse hymenæos.
 Orbatur tanti natus moderamine regni,
 Impia nam mater nimio vesana furore
 Imperium capiens regni moderatur habenas,
 In dotemque sibi firmat liquisse parentem.
 At puer Alphonfus sceptro spoliatus Auito
 Plurima mente gerens iurijs torquetur acerbis.
 Cogitat ille modum, quo mater capta cadentis
 Restituat sceptrum Regni, natoque remittat.
 Fortia quamprimum mira castra instruit arte,
 Bella Vnmarancos plusquam ciuilia surgunt

239

240

L V S I A D V M

250 Per campos, hinc mater agit Cuneosque feroces,
 Filius hinc validas metuendus dirigit alas.
 Illa negat nato terras, indigna parentis
 Nonine, nec quantum contra cœlestia peccat
 Numina, nec quantum materno obsistat amori
 Pendit. Vulsus alit venis, & carpitur igni
 Obscuro, iam non Progne memoretur iniqua,
 Quæ natum occidit, Tereo & discerpta parenti
 Membra dedit mensis feralibus. Ora sagacem
 Medeam sileant, quæ tristitia funera fratri
 260 Contulit, Ecce scelus matris lethale Teressæ
 Ponitur ante oculos vobis. Hanc dira Cupido
 Regnandi, & Veneris cæcæ furiosa libido
 Impulit, ut proprium nollet cognoscere natum.
 Sed iam victor erat Princeps, & Marte parentem
 Vicerat, atque fugam capiebat vitricus, omnes
 Lusitanum populi stabant, qui ad prælia contra
 Alphonsum clamant Regem, regnique tenentem
 Sceptera, ligat matrem vinclis, & carcere duro
 Clauferat, heu nimium furij impulsus amaris,
 270 Nam Deus Omnipotens, dare qui præcepit honorẽ
 Matribus, Alphonsum luere hæc peccata seверо
 Iudicio permisit, opans namque ostia pacis
 Augustæ ingreditur, franguntque repagula portæ
 Dura pedes, captusque ad Regem venit Iberum.
 Congregat ecce acies, atque agmina multa Teressa,
 Vindictæ ut præbrum nimium Rex inclytus altæ
 Castellæ Alphonsus, fortemque ad prælia Lusum
 Dira vocat, cuius inuenilia pectora cura
 Nulla premit, nullasque labor, sed feruidus ardor
 Membra

Mēbra quatit, celebremq; affert ex hoste triumphū
 Alphonſi Regis furias, ac robora pulſans,
 Qui fugiens hostem viridantia prata Toleti
 Territus inuiſit, ſed ſæuo Marte phalangas
 Defeciſſe videns, iratus colligit agmen
 Horrificum, atque acies campis inſtruxit apertis,
 Atque Vimaraniꝝ iuuenem intra mœnia claudit.
 Ecce autem Luſus ſenio confectus acerbo
 Egas ad Regem pergit, vitæque periclis
 Seſe offert, puerosque ſuos, charamque ſodalem,
 Directum vt dira iuuenem obſidione leuaret,
 Nam ferre extremam poterat fortaffe ruinam.
 Egas Alphonſum non poſſe reſiſtere Regi
 Caitellæ aſpiciens, fractasque ad prælia vires:
 Regem adit intrepidus, lacrymiſq; ita fatur obortis.
 Inclite Rex, cui clara domus rutilantis Olympi
 Et mulcere animos dedit, & compeſcere dictis:
 Parce precor puero, cui nunc iuuenilibus annis
 Ingentes forti creſcunt in pectore vires,
 Nam fore promitto, poſito quod colla furore
 Subijciat tibi, poſt paucas & pareat horas.
 His motus Rex continuo diſceſſit ab vrbe
 Obſidium remouens, metuendi ac bellica Martis,
 Inſtrumenta ruunt quibus inclita mania, ſidi
 Verba ſenis pēdens, ſed nunquā impellere mentem
 Principis Alphonſi potuit, quod tradere regnum
 Vellet, & vt populos Luſos, aut arua gubernet
 Alter, quin potius robuſto Marte reſiſtit
 Hoſtibus, iuictam Victor defendit & urbem.
 Tunc vero ſenior collum religauit acerbis

290

300

L V S I A D V M

- 310 Vxorisque suæ, ac natorum funibus Egas;
 Conuenit & Regem spectacula tristia monstrans,
 Talia & experto suspiria pectore ducens
 Sic fatur. Nostris meritis si digna rependas
 Præmia, nunc venio, Rex, funera mæssa paratus
 Perferre, & nostram chara cum coniuge vitam,
 Ac natis offerre neci, qui nulla patrarunt
 Crimina. Si fragilis dum sæua pericula mortis
 Appetit, vt pœnis commissa piacula soluat,
 Illudres Domini, generosaque pectora morte
 320 Peccantis mentem faciant, furiasque remittunt.
 Ecce manus, linguamque etiam, quæ per fida verbû,
 O Rex alme, dedit, tali pro crimine pœnas
 Soluant, tuque ferox tormenta indicito, flagrans
 Non desit Taurus, discerpraque membra latronis
 Scinis, & more pidi pœnæ genus omne læmus.
 Non aliter, quàm cum damnatus morte cruenti
 Carnificis vulnus sperans caput aptat, & ietus
 Imminet, & tandem crudelia fata subiuit.
 Sic in conspectu furiosi principis Egas
 330 Stans ditæ vitam morti haud inglorius offert.
 Regia sed pietas truculentę præualet iræ,
 Rexque senem, & natos, vnâ cum vxore, remisit,
 Et veniam præbet, victosque impune redire
 Præcipit. O fidei rara exemplaria Lusæ!
 O præclarus amor! qui tot tolerare labores,
 Et mortem elegit, ne fata suprema videret
 Alphonsus princeps, quem rectis moribus olim
 Imbuerat, dederatque illi plena vbera coniux.
 Amplius haud fecit Zopyrus celebrandus in orbis,

Vulnere

Vulnere cum lacerat facies, atque amputat aures, 349
 Darius magnus quem sic celebrare solebat,
 Magnanimique viri laudes ad sidera ferre,
 Sæpius vt tristi suspiria pectore ducens
 Diceret ille suum potius se velle sodalem
 Incolumem, quam quod multas deuinceret vrbes,
 Aut sua destrueret Babylonica mœnia dextra.
 Agmina iam princeps Lusorum parua parabat
 Aduersus Mauros, Cereris qui pingua flauæ
 Prata colunt, camposque, Tagus quos abluit vndis,
 Stagnantesque rigat sinuoso flumine ripas. 350
 Iamque Ouriquensi Mauortia castra locabat
 Alphonfus campo, quando Mahometica princeps
 Castra videt, frendensque Leo se se excitat vltro,
 Atque suos cupiens iam signa inuadere signis,
 Et spes nulla duci fuerat, fiducia tantum
 Est firmata Deo, qui calum, & sidera tractat:
 Nam pauci medio cernuntur in agmine Lusi,
 Et superat decies Lutos Agarena iuuentus.
 Quilibet audacem iuuenem, non robore fortem
 Iudicat, & temere cum Mauris prælia inire. 360
 Quinque timenda regunt Maurorû castra Tyranni,
 Quorum præcipuus generosus dicitur Hmar.
 At experti omnes horrenda pericula Martis,
 Queis fama illustris, queis nomina clara parantur,
 Belligeraque suos Mauræ sectantur amicos.
 Non secus, ac quando Troiana ad mœnia venit
 Penthesilea furens multis sociata puellis,
 Thormodoontis aquas quæ gustauere salubres.
 Matutina oriens roseis Aurora quadrigis

- 370 Luce polo expulerat radiantia sydera claro,
 Cum sibi Christus adest intacta a Virgine natus,
 Atque Cruci affixus iuuenem ad certamina mouit
 At puer Alphonfus Christum prostratus adorat,
 Ac fidei accensus flammis sic clamat. Amoris
 Maxima signa mihi tribuis Pater optime, Mauris
 Attamen appare, mihi non, qui cuncta gubernas,
 Numen & æternum stabili te pectore credo.
 Lusitadum populos miracula talia cogunt
 Alphonso iuueni parui moderamina Regni
- 380 Tradere, & ingenti Regem clamore salutant.
 Audierant Mauri voces, quæ sydera tangunt,
 Attonitique cadunt animis, timor occupat artus.
 Qualis frondosi præcelso in culmine montis
 Venantis magno raptus clamore molossus
 Indomitum aggreditur robusto pectore Taurum,
 Qui rigido nitidum latè ferit aera cornu.
 Arrestam latrans nunc dentibus appetit aurem,
 Nunc latus horrendum Tauri, nunc guttura rumpit
 Vulnere, & immentæ pariter cum sanguine vires,
- 390 Horrisonoque cadunt tunc robora mira boatu.
 Sic Rex Alphonfus populi clamoribus ardens,
 Accensusque fide Christi Mahometica sæuo
 Pectore castra petens, validis & viribus agmen
 Aggreditur, Mauri voces ad sydera tollunt.
 Quilibet arma rapit, multi clamoribus arma,
 Arma vocant, feruet Mauors, clangorque tubarum
 Æthera propulsat, nutans volat hasta, recuruus
 Læthiferas arcus sonitu mittitque sagittas.
 Non secus, ac quando metuendo gramina flatu,

Aridaque arua vrit Boreas, camposque virentes, 400
 Pastores capiunt lætum dum membra soporem,
 Surgunt, attonitique feræ stridentia flammæ
 Lumina confugiunt, laceras & ad oppida vestes
 Ducunt, sic Agarena capit gens arma, timore
 Conturbata satis, celeri trepidantia cursu
 Corda mouet, Mauræ torquet furor agmina gentis,
 Quadrupedemque putrem ferrata calce fatigat.
 Ac Lusius Mauri petit hasta pectora miles,
 Transgrediturque ferox immani vulnere costas, 410
 Postulat auxilium Mahometi hic, ille potenti
 Lusiadum dextra recipit mirabile vulnus,
 Vitaque cum gemitu fugit indignata sub vmbra.
 Incurfus varios, & mutua robora, duris
 Pectora pectoribus minitantiâ vulnera, vires
 Viribus, & sæuis emissâ hastilia dextris
 Cernere erat, viridem sonitu quatit vngula campū
 Quadrupedis, quem tu feriens Neptune tridenti
 Monstrasti terram, vt claris domineris Athenis.
 Mars furit ex omni metuendus parte, feroces
 Lusjades clypeos, galeas, ac spicula, & hastas 420
 Perfringunt, rumpunt, scindunt, violantq; tremendi.
 Ecce caput campis saltat sine corpore, corpus
 Truncatumque manet profuso sanguine, crura
 Scissa iacent, lato dominoque carentia campo
 Brachia, funduntur transfossa qui viscera, multi
 Pallorem amittunt, & dant cum vulnere vitam.
 Plebs Agarena fugit, campum Maurique relinquunt,
 Signaque dimittunt, oriturque miserrima cædes.
 Humano manant dispersi sanguine riuī,

Amittunt

- 430 Amittunt hilarem viridantia rura colorem,
 Purpureoque intincta manent satiata cruore.
 Lulus at insequitur Mauros, gentemque nefandam
 Ingentem faciens stragem, prædaque recepta
 Regum quinque arma, & gladios, & scuta trophæo
 Imposuit nigro rotantes sanguine cristas,
 Addidit & fortes clypeos ex ære cruentos,
 Perfossosque locis, fulgentesque applicat enses.
 Omnipotes offert magnum tibi Chrille trophæum,
 Tresque dies de more manet Rex victor, ouanisque
- 440 Insultat campo Alphonſus, magnumque triumphum
 Latus agit duceſis multos in vincula Mauros,
 Quinque dedit Reges morti, fugit attamen acer
 Iſmar, & ingentem capiunt ſua regna ruinam.
 Prælia ſed princeps clypeo poſt exprimit albo,
 Quinaque purpureo depingit ſcuta colore,
 Vt Chriſto ſoluat laudes, & vulnera quinque
 Scuta ferant Chriſti, ſiue vt victoria Regum
 Quinque triumphalis ſemper memoretur in æuum.
 Addit & his clypeis argenti pondera nummos
- 450 Triginta, queis Iſacidum te turba furenti
 Comparat à Iuda, & quinis depingere quinos
 Præcipit vt numerus factum trigefimus æquet.
 Poſtea Rex victor Leirix ad mania pergit,
 Quam prius incautam victus Rex ceperat Iſmar,
 Expugnator adest Rex, & ſibi comparat urbem
 Linqvens & Lulus quæ pinguia perdidit arua,
 Diripuit timidum, præda ſpoliauit & hoſtem,
 Perſequitur Mauros indutus veſte Sacerdos
 Martis & Arronchem capiens Theotonius arcem

Regi offert; Rex ipse intrat tua mania Mauris
 Inuitis Scalabis, cuius Tagus aurifer arua 469
 Irrigat, atque suos fecundat flumine campos.
 Quin etiam & Mafram capit, & tu Cynthia miris
 Rupibus insignis experta es robora Regis
 Alphonsi, cuius frænum & iuga dura subisti,
 Cynthia Nayadum Nympharum cognita sedes,
 Tu quoque quæ mundi princeps Oiyssia, latis
 Mænibus illustri, quam quondam clarus Vlysses
 Fundauit dextra qua concidit Iliæ tellus.
 Tu cuius sceptro paret Neptunus, & ingens
 Oceanus, vires Lusorum, & Principis oram 470
 Expertæ imponens collo iuga dura superbo.
 Te capit Alphonsus stipatus robore classis,
 Quam sanctum ad Martem borealia littora mittunt,
 Frigidus & Rhenus, nec non Germanicus Albis
 Astrictus glaciæ, vastisque Britannia campis,
 Vt bellum inferret Mauris, & triste pararet
 Excidium, & Christi leges vrbs sancta tulisset.
 Sed multis vexata notis, dirisque procellis
 Littora amæna Tagi ingreditur, camposque virentes 480
 Inuisens, sese Alphonso ad mauortia iungit
 Prælia, Vlyssæos Princeps circumdare muros
 Constituit, totis tandem rapere arduus urbem
 Viribus, & socijs opulentam tradere prædam.
 Lumine iam quinto complebat cornua Phæbe,
 Cum Rex oppressam Maurorum ceperat arcem,
 Sicque ferox sæuas Mauors exercuit iras,
 Sanguinolenta dedit certamina prælium vtrisque
 Pugnatum Marte incerto, vt victoria longo
 Tempore

L V S I A D V M

- 490 Tempore quâ caderet vix Lusi noscere possint.
 Nam dum desperant Mauri defendere muros
 Audacter statuunt vitam profundere letho.
 Victores Lusi conantur scandere muros,
 Atque adhibent scalas, similesque Leonibus arcem
 Concutiunt, nec sæua potest obfistere dextra
 Maurorum. Tandem vidisti Olyssa casum,
 Ingressumque tuum, crudeli & Marte triumphum.
 Tu quæ Vandalico nunquam parere Tyranno,
 Et iuga dura tuo quondam depellere collo
- 500 Sola potes, tellus recipit nam Bæthica frænum.
 Quod Tagus aspiciens, & aquis præclarus Iberus
 Attoniti gelidos duxere ad marmora fluctus.
 Inclita tu Alphonfi vexilla, & candida Christi
 Accipis, atque suis decoras tua mænia signis.
 Sub nostra dictione cadunt metuentia bello
 Mænia capta, ruens vrbs Alemquerquica frænum
 Accipit, hanc nitidis fluius præterfluit vndis.
 Principis & veteres capiunt moderamina tures,
 Vltima & extremi parent confinia tractus.
- 510 Oppida transque Tagum Cereris decorata supremo
 Munere victori muros, & scepra libenter
 Traditis, & Lusi metuenda agnoscitis arma;
 Namque Eluas, & Serpa, simul circumdata magno
 Flumine Moura, salis locuplesque Galacia Regi
 Scepra ferunt, victæque illi genua ardua flectunt.
 Nobilis en sedes, quam Dux Sertorius olim
 Elegit, murisque sagax circumdedit altis,
 Vt patriæ inferret crudelia damna, ducesque
 Vinceret Ausonios, varijs captosque triumphis

Duceret,

Duceret, argenti claris quam impleuerat vndis,
 Quæ satiant totam ductæ centum arcubus urbem,
 Paret & Alphonso subdit fera colla, Giraldi
 Artibus intrepidi, quem multa audacia iuuat.
 Iulia pax capitur furioso Marte, sed hostis
 Interea Maurus Trancosam circuit arcem;
 Obsidioque premit, captatque, & diripit armis.
 Attamen Alphonfus vindictam sumpsit acerbam,
 Nulli namque datum fatalis munere vitæ
 Etatis cuiusque frui, sed cædis aceruos
 Edidit ingentes gens Lusæ, & mania flammis
 Comburit, celsæque ferunt incendia sedes. 530
 Quin etiam Palmella suo præcelsa superbo
 Monte ruit, sequiturque illam piscosa Cifimbra.
 Cuius in auxilium venit Rex Maurus, vt urbem
 Liberet è manibus Lusorum, & percitus ira
 Ducit equos celeres, metuendaque agmina fortis.
 Ast inopinato Rex sæuum inuaserat hostem
 Incurfu, diroque animo disruperat agmen.
 Perpauci innumeros misere ad tartara Mauros.
 Non secus, ac quando furijs agitur iniquis 540
 Taurus amans vitulam, fessus si forte viator
 Tendat iter, subito incautum petit acer euntem
 Cornibus & tota pispergit viscera terra.
 Sic Rex Alphonfus subito petit agmina cursu
 Maurorum, occidens, feriens, turbansque feroci
 Pectore castra, fugit Rex indignatus, amaro
 Concutiturque metu, nec iam nisi luce potiri,
 Exoptat vitæ, quemque agmina parua sequuntur,
 Sexaginta equites, quorum tot præta rubeſcunt

Sanguine

550 Sanguine, tot sæuo riuu manantque cruore.
 At lubitus Regis tremulos timor arripit artus,
 Qui timidis celerès pedibus tunc addidit alas.
 At Alphonfus ouans, postquam victoria parta est
 Fortunam sequitur Martis, sociosque paratos
 Ad fera bella vocans, horrendis viribus vrbis
 Alta Badojocij circumdat mænia, tandem
 Aratam ingreditur magno cum robore portam.
 Et tot damna parat Mauris, vt dura superbo
 Colla iugo trepidi submittant, arduus omnes
 560 Sedibus æthereis Deus at qui conspicit alta
 Mente viros, & quæ sit fallax corde profundo
 Cura hominum, iustus rectumque expendit, & addi
 Supplicium culpis, vel quod sua corrigat amens
 Crimina, vel cæli quod sic secreta repôscent,
 Si Regem incolumen, & magnis feruare periclis,
 Atque suos placuit, placuit nunc addere pænas,
 Quod matrem teneat vinclis, & carcere diro.
 Nam cum inter se se gererent horrentia bella
 Hinc focer inde gener, Rex & regionis opimæ
 570 Alphonsum focerum dira obsidione teneret
 Vrbe Badajocia cl. uisum, quod frangere fines
 Pugnandi haud dubitet, quia quâ circumdabat vrbs
 Ad sceptrum generi (certa sic lege petente)
 Pertineat, tandem famosa relinquere victus
 Mænia, & in medicos incurrere cogitur hostes,
 Aufugiens iram generi perfringere crura,
 Atque capi, captumque trahi ad tentoria Regis
 Pertulit Hispani, clademque videre suorum.
 Inclyte ne doleas magnam Pompeie ruinam

Gestorum, nec quod Nemesis iusto ordine belli 580
 Constituat socerum de te portare triumphum,
 Quamquam victorem gelidis te Phasis ab vndis
 Viderit, atque umbras non flectens alta Syene.
 Quamquam etiam calida medius tibi cognitus axis
 Ægypto, & tardus Boreali parte Bootes,
 Atque alij attoniti tua nomina clara timerent,
 Et qui prata colunt Arabes telicia, Colchos
 Quique habitant, quorum vellus fama extulit auri,
 Terraque, Medeam quæ protulit, atque venenum
 Eniocique feri, tuque ò Iudæa Tonantem 590
 Vnicum amans, molles sophonos, ignobile vulgus
 Cappadocumque genus, locuples Carmania, bini
 Quam fluij decorant vndis, Armenia, quorum
 Continet excelso paradifus culmine fontes.
 Et quamquam Oceanus posuit cui nomina magni
 Atlantis rupes, tumidis quam interluit vndis,
 Et Scythicus Taurus quondam te nouit ouantem.
 Non doleas si te deuictum Marte feroci
 Viderunt campi Emathij: nam victor vbique
 Alphonfus bello euasit. Nunc victus ad hostis 600
 Deuenit sceptrum, genero parere coactus.
 Te placuit superis socerum vicisse, sed istum
 A genero vinci: sic mens diuina reposcit.
 Postquam Rex sortem fortunæ expertus amatæ
 Ancipitem, viditque Dei certissima signa
 Supplicij, reatâ Scalabim petit agmine facto,
 Atque ibi post multas clades, post prælia multa
 Alborages sortem incassum Rex Bethicus arcem
 Circuit, & muros, nam bello vicit aperto

F

Alphonfus

L V S I A D V M

- 610 Alphonſus Maurum, fædata & cæde repreſſit.
 Inque ſuum magna Maurorum ſtrage regreſſus
 Regnum victus abit, damnum irreparabile ſenſit.
 Poſtquam etiam ſacrum Vincentis Martyris urbem,
 Corpus Vlyſſæam magno decorauit honore,
 Accipiens nomen, certi titulumque patroni,
 Ne legnes animos peperiffet inertia, Martiſ
 Bellica geſta parat ſenio iam laſſus iniquo,
 Vtque ſuum factis votum integerrimus æquet
 Præcipit, vt natus metuendum congreget agmen,
- 620 Armaque, terribilis ſæuum bellique paratum,
 Tranſflumen pergens captas ſibi vendicet vrbes.
 Sanctius inuictò poſtquam ſuperauerat hoſtes
 Pectore, & illatas clades reparauerat, vltra
 Progreditur vincens, & Bathica prata cruore
 Implet, ſanguineas deſert ad marmora Lymphas
 Bathis, Maurorum tot, tantaque funera fecit
 Sanctius, & tanto maduerunt ſanguine campi.
 Barbarus interea Pacenſia mœnia ductor
 Circuit, at Luſi defendunt fortiter arcem;
- 630 Sed iuuenis victor Martiſ calcaribus actus
 Pergit, vt auxilium Pacenſibus afferat, vllis
 Non graditur ſpatijs, ſocijs mora nulla, ſequuntur
 Inuictum iuuenem pauci, ſed robore multi,
 Atque urbem obſidio priuant, & ſtragis acervos
 Maurorum pia dextra dedit; quot tincta rubeſcunt
 Sanguine prata? Fugit Maurus, gens barbara cladem
 Ingentem patitur, bellique haud ſperat honorem.
 Bathicus aſt aliter reparare incommoda ductor
 Cogitat, vt nomen Luſorum extinguat in æuim.

Præparat immensos cuneos, atque agnima toto
 Orbe vocat, veniunt Reges, qui culmina Atlantis,
 Et iuga celsa colunt, humeris qui sustinet axes
 Cælestes, corpusque graui sub pondere versat. 640
 Mittit, quem in montem conuerterat arte Medusæ
 Perseus, ad bellum se Tingitana iuuentus
 Præparat, Antæi quondam fuit vnica Regis
 Sedes, sæua nimis Mauortis vibrat & hastas,
 Et quicumque habitant illustris lata Tyranni
 Regna Iubæ, veniunt diro clangore tubarum
 Commoti, magnos implent dira agmina campos, 650
 Castra, ducesque parant. Hominū quot millia fauces
 Intribus Herculeas tranant furiosa? quot enses!
 Quot clypei! quot signa suis sædata reuoluunt
 Lunis, & quot equi frænis, phalerisque decori!
 Promittunt nostris proh quantâ incommoda Lusis!
 Funeraque, & strages, & maxima damna mirantur.
 Agmina Maurorum pergunt, & Bæthica tellus
 Oceani nunquam circundare littora Ponti,
 Et campos latos hominum tot millia vidit.
 Castra Miralunius iam per loca Lusæ mouebat 660
 Maurorum, tali stipatus & agmine Reges
 Cresq; decemque trahit, quorū imperiosa gubernat
 ceptra, & mortiferam iam tunc videt ille ruinam
 Lusitadum, regnumque suam prædam esse futuram,
 Ad Scalabim tendit, munitamque obsidet urbem.
 Ardua tunc iuuenis fert propugnacula princeps
 anctius, horrendum remouens a limine bellum,
 Omnia sed vincit, non prodest lethifer arcus,
 Pallistæque furor, ferrum, voluerisque sagitta,

L V S I A D V M

- 670 Nec valet effusus, latiusve cuniculus antris,
 Non aries quatiens ingenti robore muros.
 Officit, Alphonfi iuuenis nam filius urbem
 Munit, & ex omni Maurorum parte resistit
 Viribus, & forti furias Mauorte repellit.
 Millia multa cadunt, implentur sanguine fossa,
 Innumeraeque animae stygias mittuntur ad umbras.
 Rex tamen Alphonfus, quem longa coegerat aetas,
 Ut vitam indemnem, & tranquillos duceret annos,
 Herculeam vrbe morans quā tu mihi charus amans
- 680 Monda rigas undis, Musis gratissimus annis.
 Ut primum agnouit natum obsidione teneri
 Horribili, & Mauros campo insultare patenti,
 Herculeos properans campos, urbemque reliquit;
 Congregat & Martis cōsuetam ad bella phalagem,
 Illustratque viros, famae quos gloria mouit,
 Auxilium fert ille suis, qui mænia miro
 Robore defendunt, vno tunc corpore Lusi
 Coniuncti modico profligant tempore Mauros.
 Quae modo Maurorum phaleris, & vestibus arua
- 690 Auratis clypeis, & equis, signisque micabant,
 Et praeda ingenti, nec non locupletibus armis,
 Nunc prostrati equites, nunc fœda cadauera complēt
 Iamque fugam arripiunt, qui dira pericula mortis
 Euasere, viam potuit non corpore rector,
 Atra Miralunium nam mors prius occupat, altis
 Vulneribus confossus obit, Stygiamque paludem
 Inhsit, diras soluitque superbia pœnas.
 At nostri innumeras reddunt pro munere grates
 Christe tibi, magnum extollunt de more trophæum

Mæniaq

Mæniaque exornant illustribus vadique sigris: 700
 Nam Deus auxilium præbens, sanctumque fauorẽ
 Casibus his pugnat, non agmina multa virorum
 Bella cient, paritur eæli victoria dono.
 Sed Rex Alphonsus, qui quondam plurima vicit
 Prælia, confectus senio nunc vincitur annis,
 Pallida mors gelidos morbo pulsauerat artus,
 Humanæ tandem soluit certissima vitæ
 Iura, & ad æthereum mens inclytæ fertur olympum.
 Fuderunt tristes tunc promontoria luctus,
 Mæstaque luctu, feras sparserunt flumina lymphas, 710
 Et virides campos, completaque fructibus arua
 Fontibus innumeras lacrymas fundantia inundant.
 Sic tua facta tamen toto recolentur in orbe,
 Vt sæpe Alphonsum resonans in montibus Echo
 Alphonsum expressa, sed inani voce refundat.
 Sanctius at iuuenis, duro qui robore, læto
 Conspectu, pulchro genitoremque ore ferebat,
 Martia belligeræ sequitur vestigia mentis,
 Nam postquam Bæthis furias expertus iniquas,
 Turgida sanguineos deduxit ad æquora fluctus, 720
 Hispalicum princeps ingenti clade Tirannum
 Obruit, & multo maculauit sanguine campos,
 Postquam etiam fortis sensit fera vulnera dextræ
 Barbarus, obsido subito qui opprefferat urbem
 Pacensem, & chari post funera massa parentis,
 In Regem extollunt iuuenem, Regnique secundum
 Rectorem acclamant, celebrant & gaudia Lusi.
 Sanctius at multis nondum regnauerat annis,
 Agmine cum facto Syluensem circuit urbem,

- 730 Fœcundos cuius campos profcindit aratro
 Barbarus eximio complens alta horrea fructu.
 Miserat illustres locuples Germania naues
 Milite robusto plenas, & fortibus armis,
 Vt Rubro ferrent Federico bella mouenti
 Auxilium, caperetque tuum Solyma impia sceptrū
 Namque Saladino collum submiserat atra
 Guido siti oppressus, Solymorum & mania liquit.
 Hæc classis vento aduerso, nimisq; procellis
 Turdenses petijt turrets, quo tempore Lusus
 740 Obsidione premit syluentia mania, Martem
 Quandoquidē sanctū exercent. Iam castra mouere
 Germani incipiunt, Lusumque ad prælia Regem
 Sectantur, scandunt muros, urbemque superbam
 Diripiunt, Maurosque neci dant, barbarus arua
 Culta fugit, Maurique domat iam Sanctius iras.
 Grates lætus agit Germano, & munera donat,
 Quod sibi prælidium tulerint, vt mania quondam
 Vrbis Vlisææ dum circuit, altera clausis
 Attulit auxilium charo generosa parenti.
 750 Talia de Mauris quod si celebrare trophæa
 Contigit, huic etiam nullam retinere quietem,
 Nec sancta passus legionem pace potiri,
 Nim capit insignem Turdem, murisque superbam,
 Atque alias solitas legiones sceptrum tenere
 Regia, & imperio Lusorum Sanctius vnit.
 Inuida sed tantis ornatum Parca triumphis
 Abstulit ad superos, meritis volat actus in astra
 Sanctius, & nunquam debent tempora nomen
 Regis, nam clari superabat nominis hæres

Tertius Alphonfus, quem summo femper amore
 Amplexi populi, fœcunda Salaffia Regem
 Casta videt, nam fœua intrarant mœnia Mauri
 Iam pridem, at meritas foluunt cū fanguine pœnas.
 Ecce remiffus, iners, fimplex poft fata parentis
 Sãctius Alphonfo fuccellit, regna labores
 Quo regnante ferunt extremos, nulla vigebat
 Religio, lex nulla reis, pax nulla quietis,
 Et Venus, & Bacchus regnabant, furta, rapinæ,
 Atque latrocinium, fceleri non pœna dabatur.
 Quilibet ex populo temere fine lege gubernat,
 Imperat & Regi, quicumque & crimina fada
 Diffimulat, regno idcirco priuatur auito.
 Nec tamen indomiti veftigia certa Neronis
 Sãctius infequitur, nimio qui captus amore
 Infandum iuuenem ad connubia turpia duxit,
 Ac voluit propriam incefto turpare parentem,
 Quin, quod Romuleam combuffit & ignibus vrbe,
 Ingentemque videns Tarpeia ex arce ruinam
 Lætatur, nec mœfta mouent lamenta fuorum.
 Nec Venus impreffit mores, queis Helius olim
 Turpia cum fibio fadauerat ora madenti,
 Et veftie indutus muliebri, interque puellas
 Lasciuas, Rex fila colo carpebat, & vsum
 Sæpius optabat, fexum & mutare virilem.
 Nec tam mollis erat, nec tantum inuaferat atra
 Luxuriofa Venus flagrantia pectora flamma,
 Non habuit mores, quos Sardanapalus habebat,
 Non erat immani vexata tyrannide Lufa
 Gens, vt Trinacriæ fuerat, quæ fructibus omnem

L V S I A D V M

790 Italiam complet, populi Romæ horrea dicunt,
 Nec Lufos Tauro combuffit Sanctius igne
 Supposito, vt folitas luerent pro crimine pœnas.
 Verum Lufiades foliti parere fupremis
 Regibus, haud tolerant dominis fua fubdere colla,
 Qui non maiores fuperent, vel moribus æquent,
 Hanc ergo ob caulam Regni moderamina fump fit
 Alphonius, Comitem quem docta Bononia nouit,
 Qui poftquam fratris prudens fata vltima vidit
 Accepit populi regalia fceptra, ferocis
 800 Et nomen, placidam tandem noua regna quietem
 Accepere fuos cupiens extendere fines.
 Imperio acceptas Turdenfes pectore terras
 Magnanimo affequitur, Maurosque expellit ab oris,
 Oceani claros portans ex hofte triumphos.
 Hic Rex Alphonfus, dextraque, & viribus omnes
 Luforum tractus, & littora noftra fevero
 Maurorum imperio foluens, iuga perfida pellit.
 Succedit folio magnus Dionyfius alto,
 Nobilis Alphonfi ftrips, & generofa propago,
 810 Regis Alexandri qui famiam obfcurat, amicis
 Munera cum populis totum exaudita per orbem
 Diuidit. Hic poftquam regnum iam pace potitur
 Imperium normis, & fanctis legibus auget,
 Moribus ingenuis tranquillaque regna virefcunt,
 Herculeam mufis decorat, donisque Mineræ
 Urbem; Parnaffum, fontemque Heliconis, & vndas
 Linquere Caffalias, laticesque haurire coegit
 Monda tuos, camposque hilares calcare Camænas,
 Altior antiquis Academia furgit Athenis,

Qua sua dona sciens populis ostendit Apollo,
 Bacchareque insignes, viridi lauroque coronæ
 Texuntur, capiunt docti sua præmia vates,
 Edificatque nouas arces, & mænia Regni.
 Iam procul apparent turres, castella reformat
 Edita, turritis sublimiaque oppida muris
 Firmat, & æthereis minitantes sedibus aulas.
 Sed postquam charæ filium secat impia vitæ
 Atropos, Alphonfus succedit nomine quartus,
 Præparat hic viuo crudelia bella parenti,
 Nec sanctæ iuuenem Matris pia vota refranant,
 Rex tamen erexit mentem, regnumque gubernat,
 Et gentes in pace, animo despexit ouantes
 Castellæ populos, & signa minantia mortem:
 Et generum bellis, & diro Marte lacessit,
 Et semper portat generoso ex hoste triumphos.
 Attamen Hespericum cum gens Agarenica regnū
 Inuadir, patitur clades Hispania; certum
 Auxilium genero patienti extrema ferebat.
 Nunquam Mauortis deducta Semiramis ausu.
 Venit ad Indiacos campos, tot fortia ducens
 Agmina, & Italiam inuadens Rex Attila summum
 Horrorem Aufonijs referens, superique flagellum
 Cæli habitum cuneos Gotthorum, aciesq; gubernas
 Secum hominum fauus tot, tantaque millia duxit,
 Quanta tulere simul Rex alta è sede Granatæ,
 Marrochi, & Bugiæ Rex & Carthaginis altæ.
 Cuncta suis vidit celebris Tartesia campis.
 Rex tamen Hispanus cum tanta pericula Regni
 Conspiceret, vires, & robora fortia Mauri

830

840

Impe-

L V S I A D V M

- 850 Imperij, propriæque timens fata vltima terræ,
 Quam quondam amisit captus Rodericus amore,
 Filia, quo Regem Ducis irretiuit iniqui.
 Auxilium à locero trepidanti postulat ore,
 Mittit & vxorem, charum quæ fessa parentem
 Et vultu, & lacrymis, precibusque impellere possit,
 Reddat opem miseris, generoque extrema ferenti.
 Ingreditur trepido præcella palatia gressu
 Pulchra Maria, rosam vultu imitante, sed extra
 Lætitiâ nullam monstrans, & fulgida tollens
- 860 Lumina, cum gemitu calidis rigat imbribus ora,
 Ambrosios spargit per eburnea colla capillos,
 Quam pater aspiciens hilari pius accipit ore,
 Illa sed hæc plorans gemebundo e pectore profert.
 Africa quot populos produxit terra feroces,
 Conduxit Rex Marrochi, simul agmine facto
 Pergit, vt Hesperiam ferro consumat, & igne.
 Oceani postquam tangunt fera littora Mauri
 Ostendunt animos sæuos, tantumque furorem,
 Vt trepident homines, mirentur & oppida gentem,
- 870 Coniux, cui fido iunxisti sædere natam,
 Vt gentem Hispanam, Regnumque timore grauatû
 Viribus exiguis, & paucis milite forti
 Pectore defendat, vitam in discrimine ponit.
 Nec dubitat varijs caput obiectare periclis,
 Si pater auxilium, teque, & tua castra negaris,
 Sane equidem Regno, Rege & priuata marito
 Tristis ero, & viduam degam per tempora vitam.
 Ergo age Rex, cuius fluius terrore Molucha
 Sissiter, reuocaturque suos à marmore fluctus,

Rumpe

Rumpe moras, nec te moueat discordia Regis
 Hispani, & misero tandem succurre marito,
 Castellæque omni, verum si ostendit amorem
 Vultus, & excelsi mihi das pia signa parentis.
 O succurre pater, pater ô succurre cadenti
 Hesperia regno; nam si non agmina cūcis
 In Mauros, lapsum regni, regisque videbis.
 Immensi moueant nostri tua pectora luctus.
 Sic Regina patrem alloquitur suspiria ducens,
 Ut Venus alma Iouē, cum ventū, auramq; secundā
 Postulat Æneæ Troiano, & texta fruantur.
 Pinea securo portu, stationeque tuta,
 Quæ sic Æthereum lacrymis, precibusque Tonantē
 Attrahit, vt dextra vehementia fulmina pellat,
 Quod petit & manibus totum concedat apertis
 Iuppiter, & si plura petat concedere vellet.
 At pater Alphonfus natæ pietate reductus
 Antiquas ponit regali ex pectore rixas,
 Iurgia compescens, toto simul agmina campo
 Iungit Eborensi, quem maxima turba virorum
 Implent, resplendent solari lumine tela,
 Et gladij, & clypei, parmæque, hastilia, & enses,
 Ornati phaleris & equi fræna aurea mandunt.
 Excitat ad trepidum sonitu tuba concaua bellum,
 Et bellum, bellum, bellumque recipit ocat atrox.
 En properant cursus, perguntque ad bella feroces.
 Ecce autem medius confurgit corpore signo
 Regali Alphonfus stipatus, & agmen agebat
 Ordine constructū, ac humeris supereminet omnes,
 Et solum vultu, gestuque resuscitat omne

89

90

Cor

L V S I A D V M

- 910 Cor trepidum, sauiamque timentia pectora mortem
 Insequitur nimbus peditum, clypeataque totis
 Agmina densantur campis. It Lusit iuuentus,
 Et sic ingreditur terras Regina timentes
 Cum Patre, qui Mauro infelicia fata minatur.
 Alphonfi Reges simul agmina fortia iungunt,
 Cultraque Tartesijs disponunt Marcia campis,
 At Cunei, atque acies stant è regione minantes
 Maurorum, complent campos, & culmina montis.
 Pectora nostrorum quatiantur pulsa timore,
- 920 Desperantque illas se viacere posse phalangas,
 Dû non cognoscunt, Dominus quod Martia Christus
 Prælia semper agit pro nobis, datque fauorem
 Christicolis, dum bella gerunt teterrima Mauris.
 Ridet, & illudit ridens Agarena iuuentus,
 Quam fragiles vires, quam parua potentia Regum,
 Et terram quicumque suam sibi diuidit ante;
 Sed sicut falso Saracenum nomen usurpat,
 Sic aliena vocat Maurus sua perfidus arma,
 Qualem monstriferum, sædû, immanemq; Gigantem
- 930 Ille Saul Iudæ ducens ad prælia turmas
 Cum timet, insultat campo, tunc mole superbus
 Eminus aspiciens saxi, & verbere parvæ
 Pastorem fundæ nixum, vilemque puellum,
 In medium audacem secum descendere campum
 Irridens verbis iuuenem despexit inermem.
 At puer æthereo dumtaxat numine fretus
 Aptans saxa, rotat fundam, saxoque gigantis
 Tempora percutiens, monstri caput amputat ense,
 Et plus posse fidem, quam possint robora, monstrat

Sic sic Christicolum vires, atque agmina Maurus 940
 Perfidus inspiciens ridet, nec percipit amens
 Iudicium cæli, nostrisque fauere Tonantem,
 Cui stygiæ parent stygio cum Rege cauernæ.
 Marrochi fortem contra sorte agmina Regem
 Rex Hispanus agit; Lusus Rex bella Granatæ
 Sorte gerit Regi, tantoque horrore petiuit
 Maurorum cuneos, vt iam victoria nostris
 Certa cadat, nostrique canant clamore triumphum.
 Ecce hastæ, gladiique simul Thoraca furore
 Horribili penetrant (visu miranda.) Iacobum 950
 Acclamant quidam, Mahometumque altera clamat
 Pars, iuxta sectas varias, quas quique sequuntur.
 Percussi nitidas feriunt clamoribus aulas,
 Efficiuntque lacus, nigro & de sanguine fossas,
 Queis alij vitam amittunt, si forte feroces
 Euadunt gladios, & dira hastilia vitant.
 Postquam autem Lusi posternunt agmina, cædes
 Maurorum efficiunt, & miros stragis aceruos,
 Auxilium Hispanis præbent, qui prælia nondum
 Absoluere, imo ancipiti victoria Marte est. 960
 Lusorum aduentu belli consumitur ardor,
 Victoresque manent post bella horrentia nostri.
 Iam Phæbus totum ferme confecerat orbem,
 Et Defessus equos tumidis absconderat vndis,
 Cum penitus nostri vastarunt agmina Reges
 Maurorum, ad sedes hominum tot missa volarunt
 Millia tartareas, toto vt celebretur in orbe
 Certamen dirum, grata & victoria nobis
 Manserit, ista Deus luce hac miracula fecit.

L V S I A D V M

- 670 Non tot Cymbrorum postravit millia fortis
 Aufonidum rector Marius, cum exercitus haufit
 Sanguine permixtas sitienti pectore Lymphas.
 Nec tantam à primis cōtrarius Annibal annis
 Romanis Aquilis, Cannensibus edidit aruis
 Romulidum cladem, quando tot millia lætho
 Marte dedit, tres vt modios infigne virorum
 Nobilium magnum compleuerit Annulus, altæ
 Inuictam misit quos ad Carthaginis vrbe.
 Tu quoque Lætheas Tite si dimittere ad vndas
- 680 Tot mentes hominum potuisti, mænia quando
 Antiopæ Solymæ, & sacratas Numinis ædes
 Vrere permisit cœlum, & supræma voluntas.
 Humanæ hanc vires poterant non edere cladem.
 Namque olim multi diuino flamine vates
 Extremam Ifacidis hanc prædixere ruinam
 Urbis, quin etiam Dominus prædixit I E S V S.
 Postquæ magnanimus portauit ab hoste triumphū
 Alphonfus victor patrias digressus ad oras,
 Lusitadum placida populos in pace regebat.
- 690 Insanus, tristis, sæuus, ac impius omni
 Fama hominum dignus tunc casus contigit, imis
 Qui (scelus horrendum) nunc rectas detegit vrnas,
 Ducere cum vitam tranquillam fata vetarunt
 Agnetem, quæ post mortem Regina vocata est:
 Tu tu solus amor crudelis, & horride, vita
 Viribus imparibus pulchram spoliare puellam
 Niteris, & tanto felicem lumine gentem
 Si non, crudelis, multo sitis aspera luctu
 Lenitur, magis, atque magis sitientia torques

Pectora, famineo tandem maculare cruore, 1000
 Tingere & exoptas altaria dira Tyranni.
 Ecce quiescebas Mondæ pulcherrima ripis
 Etatisque tuæ captabas dulcia fructus
 Præmia, (sed multum requiescere gaudia vitæ
 Non patitur fortuna ferox) tua lumina Mondæ
 stellati ripas lacrymis, & fletibus augent,
 Principis & Petri gratum tibi nomen, & alta
 Fixum mente manens manifestas montibus, herbis,
 Floribus, atque rosis, hyacintho, albisque ligustris.
 His animum incensum curis inflamat amore 1010
 Fæmina, & illustrat noctis cum Luna tenebras
 sola domo mæret vacua, stratoque relicto
 incubat, illum absens absentem, auditque, videtque.
 Nobilium princeps thalamos iam despicit, Agnes
 Pectore sola manet, solam sociare sodalem
 Constituit Petrus, sibi stat sententia menti,
 Coniugio Agneri tandem se tradidit illi.
 Improbe amor, sic tu mortalia pectora cogis!
 At Rex Alphonsus nimia iam membra senecta
 Passa gerens, Nati ardentem conspexit amorem 1020
 Illustres thalamos, regali & sanguine dignos
 temnere, rumores populique, & iurgia vidit,
 Agnetem statuit formosam mergere acerbo
 unere, & insontem vultus spoliare decore.
 sanguine conceptas statuens extinguere flammæ,
 Quas securus amor constanti in pectore nutrit.
 Quis furor ò ciues, placuit ne ut frigidus ensis,
 Quo Mauri ad stygias mittuntur sæpe paludes,
 inbellem contra, fragilem, pulchramque puellam
 Vibre-

L V S I A D V M

- 1030 Vibretur, perdatque leui cum vulnere vitam.
 Horrifici ad Regem motum pietate ministri
 Adducunt miseram; populus sed mente feroci
 Suadet vt Agnetem superis Rex auferat auris.
 Attamen illa sui Petri non immemor, ædes
 Respicit æthereas, flammisque accensa dolorem
 Principis absentis, chara natosque parente
 Orbatos plusquam mortem lacrymauerat Agnes.
 Fundebant oculi lacrymas, tunc fune minister
 Alligat & palmas niueo candore decoras,
- 1040 Postea conspiciens pueros sua pignora, dulci
 Quis distenta dabat ludens lacte vbera mater,
 Principis & natos arcto nutribat amore,
 Sic fatur lacrymans, tristisque hæc protulit ore.
 Si quando (Rex alme) feras, natura feroces
 Quas produxit, aues assuetas forte rapinis,
 Commouit pietas pueros nutrire recenti
 Lacte, sinuque suo, iam vt monstrauere columbæ
 Egregiæ Nini matri, quæ pabula quondam
 Præstabant pulchræ magna pietate puellæ:
- 1050 Et Lupa monstrauit, sitiens dum flumina quærit
 Inueniens binos nutriuit lacte gemellos
 Inclita, qui magnæ fundarunt mænia Romæ.
 Tu Rex humano, qui polles corde, videtur
 Humanum si forte tibi in cõtare puellam
 Infontem, inde in nemque, ac nullo crimine fædam,
 Hoc tibi crimen erit solum, quod peçora nati
 Vicerit, eximio qui me sibi iunxit amore.
 Respice ad hos pueros tristem ne respice matrem,
 Te moueat pietas, si quidem te nulla mouere

Culpa valet, vitamque insons cum sanguine fundo. 1060
 Quod si Maurorum furas consumere ferro
 Ipse potes, moueat summum clementia pectus,
 Neue occide Nurum, quæ crimina nulla patrauit.
 Si tamen hæc ratio sublimia pectora Regis
 Non mouet, extremas infelix mittar ad oras
 Exul ero Scythicis campis Lybicusque remotis,
 Quæis lacryinis, nostros dū spiritus hos reget artus,
 Consumam infaustum Petri non immemor auum
 Principis, & nomen firmo sub pectore condam.
 Me mitte ad populos fauos, tigresque, leonesque 1070
 Et fortasse mihi pietas erit obuia, pectus
 Quam celsum, eximium, sublimeque denegat, oris
 Exul ero extremis placido contenta fauore;
 Pignora, reliquiasque tui, quem corde reporto,
 Principis atque mei, materno ibi pectore pascam.
 Iam prætas Regem impellit, iam parcere motus
 Oprat; nam nimium mouerunt verba puella,
 Sed non magnatum populique ferocia parcat,
 Sanguineumque ferox vagina liberat enssem,
 Quæ morte infontem dignam putat esse puellam. 1080
 O dura, ac horrenda nimis, fera viscera! contra
 Imbellem, timidam monstrastis robora fortes!
 Qualis Pirrhus erat, cum pulchra Polyxena virgo
 Extremum charæ matris solamen, Achilles
 Quod fera formosam damnauerat umbra puellam,
 Crudelam Pirrhus iam præparat impius enssem.
 Ast illa in matrem furij, iraque furentem
 Lumina conieciens, quibus æra temperat, agnæ
 Haud similis patiens gladio se se hostia subdit.

L V S I A D V M

1090 Sic contra Agnetem insurgunt, collumque cruento
 Percuunt gladio, & ceruicem vulnere fadant,
 Ceruicem candore niuem, glaciemque rigentem
 Quæ superat: pendent ex collo opera alta supremi
 Principis Agnetem qui post sua funera fecit
 Reginam: moriens chryſtalli lumine guttas
 Emittit, formola quibus decorauerat ora,
 O mileri caſum veſtrum penſate futurum?
 Quam bene Sol poterat abſcondere fulgida ab iſtis
 Lumina, vt inſani feſalis menſa Thyetiſ
 1100 Luce tua caruit, natum cum frater edendum
 Atreus appoſuit, neque enim hoc perferre volebas?
 Voſque cauæ valles, voſ alta cacumina montis,
 Quæ vocem extremam potuiſtis ab ore puellæ
 Accipere, audiſtis dilecti nomina Petri,
 Atque iterum longo, repetiſtis tempore Petrum.
 Sicut cum præciſa fuit, ſine tempore pulchra
 Vel roſa, vel flores, vel lylia candida bella
 Virginis atrectata manu, queis texere amænum
 Cura fuit tenero capitique imponere certum,
 1110 Iam color abſcedit, gratumque amittit odorem.
 Sic defuncta iaces Agnes, ſic ora colorem
 Deperdunt; ſic pulchra roſas, ſic lylia pulchra
 Amittit facies, vultum color atque reliquit
 Purpureus, pallor gelidos ſolum occupat artus.
 Voſ fluuij Nymphæ Mondæ teterrima veſtræ
 Fuſera ploraſtis per tempora longa puellæ,
 Eternamque oculis lacrymas vertiſtis amænum
 Inſonem, atque illi poſuiſtis nomen amorum
 Agnetis, Petrique ſimul. Quàm ſuauiſ odorẽ

Irrigat

Irrigat vnda rocas, & lilia campi.
 Fungitur Alphonfus fatali lege, senex que
 Absoluit vitam, Nato regnumque relinquit.
 Postquam autem Petrus capit moderamina regni,
 Dilectæ exagitant mortalia vulnera sponsæ
 Sumere vindictam, fugiunt qui tale patrarunt
 Horrendum, infaustum dictu mirabile crimen.
 Tradidit hos Petrus crudelis, regna gubernat
 Qui tunc Hesperia, noster post tradit Iberos
 Nonnullos profugos, qui duri dira Tyranni
 Facta timent, viuunt Lulio sub rege quieti,
 Atque ita gesserunt inter se fædera reges,
 Quæ Lepidus fratrem tradens, quæ Antonius vnum
 Germanum patris, & quæ Casar pignora amoris
 Antiqui Marcum, quondam gessere maligno
 Pæctore, vt extremæ ferrent discrimina mortis.
 Maximus hic princeps nil gratius esse putabat
 Imperio regum, saua quam morte latrones,
 Supplicioque Crucis torquere, & maxima panis
 Flagitia afficere, & nulla impunita manere.
 Sic iustis cunctas seruabat legibus vrbes
 Nulla latrocinia, & vesana iniuria legum,
 Sed pietas, & recta fides florebat, & æquum.
 Non vagus Alcides quondam, non æmulus ille
 Supplicio plures Theseus torsere latrones,
 Quam princeps Petrus, Regi tormenta rapinis
 Debita cura fuit librata expendere lance.
 Nascitur ex iusto Fernandus Principe mollis,
 Atque imbellis iners, deses, nimiumque remissus.
 O varius naturæ ordo, varijque recursus !

1120

1130

1140

L V S I A D V M

- 1150 En pater inuictus, rectusque, ac conscius æqui,
 En natus timidus, vecors, ac sensibus orbis.
 Oppida nam timidus Rex deuastabat Iberus
 Agmina multa ferēs hominum, cunctosq; superbos,
 Non tamen interea regnum defendere autum
 Curat, & à Lusis expellere finibus hostem.
 Deditus est aula, Veneris, Bacchique peritus,
 Imminet exitium Regno, penitusque ruinam
 Extremam aspiceret, ni summum Roma ministrum
 Mittat, & aduersos componat fædere Reges:
- 1160 Proh scelus horrendum! Lusos ad bella paratos
 Semper, & ad signum solitos concurrere, Rege
 Deside, Castellæ Rex sic inuadit inermes,
 Vltima, vt infelix videat discrimina Regnum!
 Vel quia sydereus sic tunc permisit Olympus,
 In pœnam vxorem sancta quod lege mariti
 Liberat, vnitam Leonorem fædere firmo
 Coniungitque sibi sponsam, Regnique Coronam
 Imposuit formæ captus dulcedine, mollem
 Vel quia dira Venus penetrans sic viscera, Regem
- 1170 Reddiderat, nam turpis amor fera pectora mollit.
 Ob Veneris vitium multi soluisse feruntur
 Supplicium, cælo sic permittente, Mycenas
 Qui perijt pastor ratibus Paris impius altis,
 Formosamque Helenam rapiens Lacedæmone littus
 Attulit ad Phrygium, Priamique inclusit in aulas.
 Criminis hic pœnas, & Troica mæra soluant.
 Tu quoque Virginea dum vis spoliare maritum
 Appie Tarquinij tu natus sexte scelestum
 Committis crimen, dum casta Lucretia Regem

Excipit

Excipit hospitio, regno priuaris, & exul
 Mitteris Aulonia extra fortia mania Romæ.
 Appius absoluit vinclis, & carcere vitam,
 Quin etiam vates Diuino Regius ore
 Carmina decantans, postquam deuictus amore
 Bersabeam rapuit, fidumque occidit Vriam,
 Et Regem, & populum pænis puniuit acerbis
 Omnipotens, rueretque genus fortasse superbum
 Ifacidum, pietas nisi viscera sancta moueret,
 Et Rex fatidicus tristi sua crimina plantu
 Fleret. Bethamicamque tribum, & Galaatidis urbē 1190
 Euertit sauum crudeli pectore crimen
 Commissum. Regnum Pharaonis Sara ruinis
 Afficit multis, Regis quia ducta supremas
 Ingreditur sedes iussu. Tibi Dina labores
 Rapta, vrbique tuæ pepirit, quod visa fuisti.
 Sollicitus semper fortissima pectora mollit
 Ardor, debilitat viresque Cupidinis arcus.
 Filius Almenæ nobis manifestet amorem
 Lydia Lygea cum tincta puella palude.
 Omphale oblitum cogit deducere dura 1200
 Mollia pensa manu, totum qui robore mundum
 Vicerat. Antoni cur sic tua famâ per orbem
 Nigrescit? Denfam regina Ægyptia noctem
 Addidit Hoc etiam victor tu Pæne tulisti
 Supplicium, pulchram cum Appullia terra puellam
 Dat tibi, & iniuctus victricia lumina cæcas,
 Impiè amor quorsum aspectu vecordia torques
 Pectora? qui stimulas ardentia corda sagittis.

LUSIADVM

LIBER IIII.

ARGVMENTVM.

D *Escribit hoc libro Poeta eximiã primi Ioannis Portugallie Regis in rebus bellicis felicitatem; & quãtis flagrauerit desiderijs, vt aliquando de India Imperio cognitionem haberet Rex Ioannes secundus: quam mentem executus fuit Rex Emmannel, dum Vascum á Gama classi Praefectum misit.*

P *ost pluuias, imbres, nimbos, sauaq; procellã, Nocturnamq; vmbra furiosi & flamina v̄ti Sol oriens radijs tranquillat nubila claris, Imbelli gelidũ remouetq; a mente timorem*
Dat quoque spem portus. Ratio tutissima nautis Apparet, nigras pellit Sol lumine nubes Resplendens. Lusis sic fortibus accidit, atra Postquam Fernando fatalia fila recidit, Atropos, & populos, & regna cadentia liquit.

Nam

Nam si forte fuit votum, quo extollere Regem
 Oppressi possent Lusi, qui Marte feroci
 Funderet audaces, belloque accesseret omnes
 Castellæ populos, qui magna incommoda regno
 Attulerant, ipsumque pati discrimina rerum
 Ultima tentarunt Fernando Rege, ruinas
 Ingentes populi, depressaque mania, fortes
 Arces, atque vrbes immensa pericula ferre.
 Magnanimū, illultremq; insignem robore, & armis,
 Ac Petri natum Regem accepere Ioannem.
 Monstrarunt clavis cælestia numina signis
 Electum Regem cælo placuisse sereno,
 Quando, qua sedem posuit Sertorius, vrbe
 Ore immaturo voces depromit, & altos
 Edidit ore sonos, palmasque ad sydera tollit,
 Et Regem clamat vix nata puella Ioannem.
 Attollunt animos Lusi, renouantur Auerni
 Tracta odia ex vndis, quæ pectora pressa labore
 Torquebant furijs, tollit plebs Lusa furores,
 Queis incensa gerit crudelia facta, maligno
 Intima corda hominum maculat furiosa veneno,
 Tartareaque ferox ex sede exurgit Erynnis,
 Reginae occidunt gladijs, Comitilque nefandi
 Coniunctos vincolo consanguinitatis; honorem
 Regalem demens, famam, & Regina pudicam
 Perdidit extincti post tristia fata mariti,
 Saucia nam curis Comititis fera vulnera venis
 Nutrit, & ardenti Veneris consumitur igne.
 Ille ideo multis inconsolus pectora plagis
 Occumbit, meritas & dat cum sanguine pænas.

L V S I A D V M

- 40 At Leonora fugit, summisque absconditur aulis.
 Ultima multi etiam suspiria mæsta dedere;
 Occisique cadunt læuus furor arma ministrat.
 En velut Athyanax ex alta turre sacerdos
 Precipitatus obit, corpusque in frustra secatur;
 Sacra Tiara nihil valet, & nihil inclytus ordo,
 Respectus nullus, nulla indulgentia, feruat
 Nullam plebs indocta fidem, trahiturque cadauer
 Pontificis. Quantas furiosa ex suscitât iras
 Thisiphonæ quantum virus dispergit Elynnis!
- 50 Barbara iam sileant dira spectacula cædis,
 Infelix quam Roma tulit, quo tempore clauum
 Tractabat Marius. Taceant quæ Sylla cruentus
 Fecit, quando hostem trepidanti exegit ab vrbe:
 Excitat infaestas comitis post fata querellas
 At Leonora furens, quod diro vulnere amantem
 Viderit ante oculos comitem profunderè letho
 Infelicem animam, lapsantem & sanguine multo
 Expirasse suum, nimio correpta furore
 Castellæ multis Regem conatibus vrget,
- 60 Arma paret capiat Lusi sibi debita Regni
 Sceptra, ferat secum cunco, fortesque cohortes:
 Nam sua defuncto succedit nata parenti
 Nata, inquam, vanum retinet sed fama tumultum.
 Rex igitur varijs ex partibus agmen Iberis
 Congregat, vt Lusis horrentia bella pararet
 Hesperia ex omni, quæ quondam nomina Brigis
 Accepit veteris, si facta simillima famæ.
 Adueniunt acies, veniuntque ad prælia gentes,
 Quas quondam Rodericus atrox, ac fortis ab ense
 Liberat,

Liberat, atque iugo Maurorum nomine clarus
 Fernandus, veniunt duro qui vomere latos
 Prociidunt Legionis agros, quos Maurus iniquus
 Fugit, & attonitus viridantia prata reliquit.
 Aduenit & nitidis ornatus Vuandalus armis,
 Hispalis immanem quem mittit ad horrida Martis
 Bella, salutiferis Bathis quam interluit vndis.
 Quin etiam Tyrio Gades fundata labore
 Insula, diues opum, vexilla ornata columinis
 Herculeis ducens, immensum congregat agmen.
 Vrbs etiam illustris populosa antiqua Toletus, 80
 Quam facundat aquis noxiter Tagus aurifer, ortum
 Conchensi de monte trahens, fert agmina multo
 Milite contipata. Metus non corda (Galaci
 Sordida gens) prohibet, ne forti praelia Luso,
 Experti cuius quondam fera vulnera, tentent,
 Hos etiam nudi Calybes sectantur, & iras
 Exercent, furiasque trahunt ex sedibus imis
 Nec vicina ferunt crudeles damna. Lipusca
 Dira venit, diroque etiam nunc Austura ferro
 Nobilitata suo, quo fortia pectora munit, 90
 Lusus at è cuius dimanat pectore virtus,
 Sicut manavit Sansoni à crine, Ioannes
 Inuictus, fortique animo parua agmina Marti
 Præparat intrepidus, cunctas regit ille cohortes
 Conuocat, & verbis metuentes roborat, hostis
 Desidiam monstrans, & fortia pectora Lusi.
 Voluitur interea studia in contraria cætus
 Nobilium, varia varia est sententia menti.
 Non desunt, qui corda ferant satiata veneno

L V S I A D V M

- 100 Conuertantque suas odia in contraria vires.
 His gelidus latè timor occupat oiss, timentes
 Bella negant, æquumque putant transferre ad Iberũ
 Inclyta scepra ducent, legesque, & nobile regnum.
 Nominis immemores, quãtos ad bella creauit,
 Et quot nostra viros, quot Lusitania Iberis
 Prælia contulerit, quories & vicerit armis.
 Atque ita iura suæ patriæ, regi que negarunt,
 Quin etiam Christo legesque, & iura negabunt.
 Attamen o Noni toto memorabilis orbe
- 110 Viscera dira quatit nunquam timor iste, nec vllis
 Germani possunt mentem conatibus ætam
 Ducere, quod patriam non seruet sanguine, & ense.
 Hic manibus gladium arripiens, hic impiger, acer,
 Hic iracundus, furijque agitatus iniquis,
 Et minitans ponto, terræ, mundoque remoto,
 Accenso loquitur sic imperterritus ore.
 Ergo erit ex nostra Lusorum prole, recuset
 Qui patrium Martem, bellum timeatque nefandũ?
 Ergo erit in Lusa genitus tellure, supremos
- 120 Quæ tulit in bellis omni de gente triumphos,
 Qui neget inuicta regnum defendere dextra?
 Atque fidem patriæ neget, artus, robur, amorem
 Lusorum, atque aliqua ductus ratione superbo
 Audeat alterius regnum hoc committere franco?
 Quid? Vos non estis præclaro ex sanguine nati
 Illorum, Alphonfi primi qui signa secuti
 Hesperios populos vicerunt Marte feroces!
 Agmina cum diro superarunt Martia bello,
 Et septem comites manibus post terga ligatos
 Duxere

Duxere ad Regem, ex campo spolia ampla ferentes? 130
 Quis furias horum vires, animosque superbos,
 Qui nunc Lusorum referunt damna impia regno,
 Tempore quo mira sceptrum Dionysius arte,
 Alphonfusque gerunt Regni, Mauortē repressit
 Horribili? num vestri atavi, vestrique parentes?
 Quod si desidiæ Fernandus corda veneno
 Impleuit, redeant veteres ad pectora vires,
 Regis & inuicti vestigia certa tenete;
 Mutatur populus si robore Regis, & armis,
 Rex vobis clarum, lætis quem vocibus vrbes 140
 Clamarunt Regem, cuius si viribus æquæ
 Sint populi vires, fortissima mænia, gentes
 Indomitas, fortesque vrbes, ac oppida multo
 Robore vincetis, quosque & vicistis Iberos.
 Si vero haud subijt ratio correpta timore,
 Corda, animos, vires, validum & deponite robur.
 Solus ego in metuenda ferar discrimina, solus
 Castellæ furias frangam, populosque domabo.
 Solus cum focijs, gladioque (& liberat ensem
 Vagina medium) patriam iam denique victam, 150
 Subiectamque iugo nullius, Marte tuebor
 Horrendo, & nostras defendam ex hostibus vrbes.
 Virtutem ob Regis, patriæ, fideique decorem
 Non solum has acies, & fortia pectora vincam,
 Verum etiam Regi contraria qualibet arte
 Agmina prosternam forti, ac fortissima scandam
 Mænia, & horrendis euertam viribus vrbes.
 Non secus, ac quando iuuenes, quos oppida victos
 Excipiunt Canesi Canensi ex Marte relictos.

Anniba

L V S I A D V M

- 160 Annibalisque ducis, Penorum & viribus, alto
 Terrore impulsos, ac subdere dura superbo
 Colla iugo late cupientes cogit acerbo
 Ense suo nunquam Romana arma relinquere bella,
 Quantum vita comes fuerit, Cornellius illos
 Ad fera bella mouens, fortes inuadit & ho. es.
 Hac cogit populos, & Nonius admonet arte,
 Qui remouent ex corde metum, Mauortia quisque
 Induit arma, alij Neptuni animalia scandunt,
 Atque ornant phaleris, celeres immittere cursus
 170 In gyrum conantur equos, hastilia vibrant,
 Et feriunt superas magnis clamoribus arces.
 Viuat Rex, viuat, viuat per secula, dicunt,
 Qui patriam, camposque, fero & nos liberat hoste.
 Quidam bella probant, patriæ qui rura tuentur.
 Instaurant alij, mundantque horrentia Martis
 Arma, salutifera quæ pax consumpserat arte.
 Pars galeas renouant, pars spicula lucida tergent,
 Pars acuunt gladios, subigunt in cote secures
 Altera pars, varijs ornant se veilibus omnes,
 180 Quique sui faciunt diuersa emblemata amoris.
 Ducit ab Abrantes Rex agmina saua Ioannes,
 Abrantes nitidis quam præterlabitur vndis
 Aurifer ipse Tagus, sublimiaque irrigat arua.
 Armigeros primos ducebat Nonius, aptus
 Innumeros regat vt cuneos, quos inclytus olim
 Helles pontiacas Xerxes ducebat ad oras.
 Nonius Hispanis populis crudele flagellum,
 Quale fuit Gallis, Italis ferus Attila quondam.
 Lusorum dextram rector tenet inclitus alam

Mendus, ad imperium quo non præstantior alter. 190
 Ducit Magnanimus cornuque Almada finistrum,
 Gallia quem Comitum meritis poscentibus olim
 Magna creat, titulumq; grauem donauit Abrâches:
 Postea subsequitur resplendens ore Ioannes,
 Qui poterit rabidum Martis contemnere vultum.
 Germanæ, sponsæ, circumdant mania matres,
 Effunduntque preces, promittunt munera Christo.
 Iam se se appropriant, atque agmina mutua cernunt
 Agmina, quæ sonitum misere ad fulgida cæli
 Sydera, sed cunctis dubia est victoria menti. 200
 Respondet lituus lituo, tuba dira vicissim,
 Tympana Mauortis sonitus dant, bellica clamant
 Cornua, signiferi fortes vexilla reuoluunt,
 Et ventis tradunt multo variata colore.
 Tempus erat, quo flaua Ceres frumenta colonis
 Colligit, & votis respondent semina fructu,
 In signum Astræ pulchrum Sol aureus intrat,
 Tempore quo Bacchus maturas exprimit uuas,
 Purpureoque implet late dolia ampla Lyeo.
 Horrendum, ingentem, tremebundum præbet Iberû 210
 Tunc tuba rauca sonû tremuit mons Artabus, amnis
 In caput inuertit, nec voluit ad æquora Lymphas.
 Dulcis Anas trepidus, timidus & Durius vndis
 Substitit, & cursum tenuit, capiturque timore,
 Et Tagus auriferos dubitauit voluere fluctus,
 Atque etiam Matres, quarum peruenit ad aures
 Horribilis sonitus pressere ad pectora natos.
 Quot facies pallent! quot sunt sine sanguine vultus!
 Corda petit, gelidusque coit formidine sanguis.

Corda

L V S I A D V M

- 220 Corda gelata quatit gelidus timor amplius, arcum
 Quam sit discrimen rerum, casusque periculum.
 Incipit horrenus bellum committere Mauors,
 Ancipitique manu pugnatur, & aspera surgunt
 Prælia, primæ alæ diuersa ex parte mouentur.
 Hos amor incendit proprium defendere regnum,
 Spes alios superare hostes, ac subdere regni
 In iuga colla feri, magnum ac portare triumphum.
 Ecce autem miro insurgit Pererius Heros
 Robore profligat, ferit, ac occidit, & hostes,
- 230 Mortua per viridem spargitque cadauera campum.
 Singultantem animam multi cum sanguine fundūt,
 Tritia tellurem capiunt tunc corpora, viua
 Quam valde optabant, oriturque miserrima cædes.
 Spicula terribili strident per inania motu,
 Diraque tela volant, neruo emissæque sagittæ,
 Terraque sub pedibus trepidans seruescit equorum.
 Et resonant valles, resonant & culmina montis,
 Frangunturque hastæ, sonitum dant arma cadentis
 Militis, aut equitis, sauisque insurgit Iberus,
- 240 In fortem durus tractat quam Nonius alam,
 Et multas infert clades, stragemque minatur
 Ecce autem fratres ab eodem sanguine nati
 Inuadunt, quaruntque virum (mirabile dictu)
 Sed magis est patriam propriumq; extinguere Regē
 Velle suum externæ regnum, & committere genti
 (Ptoh. scelus horrendum) quã velle occidere fratrem.
 Bella per Aliubicos plusquam ciuilia campos
 Africæ, bella pater nato, nauisque parenti
 Bella infert, frater fratrem petit impius ense,

Affinem

A finem affinis, crudeli vulnere costas 250
 En focer affligit genero, gener alter iniqua
 Pectora magnanimo focero, leghalia reddunt
 Vulnere, tellurem pulsat defunctus vterque.
 Non aliter, quam cum ciuilia prælia Cæsar
 Pompeium generum contra commisit, & altam
 Emathij campi populi videre ruinam
 Romulidum torti conuerfa in viscera dextra.
 O Dux Sertori excellens! ò Coriolane
 Nobilis! ò nimio patriam Catilina furore
 Conturbans! quicumque alij qui corde nefando 260
 Aduersus patrias immania bella parastis!
 Si vos Tartarea conclusos fede feroci
 Supplicio, ac pænis sæua infestant Erynnis,
 Thesiphoneque suis laniant corda flagellis.
 Dicite tunc aliquos Lusorum ex prole fuisse
 Hostibus insignem tentantes prodere terram.
 Horrificum primum nostrorum rumpitur agmen
 Irruit in Lufos vis maxima, robur Iberæ
 Ingruit immensum genus, iam iamque putabant
 Extremam Lufos belli tolerare ruinam. 270
 Nonius at furiosus adeit, animumque ferocem
 Attollens, turij vltro implacabilis ardet.
 Ceu magnæ in campis Septæ, vel rupibus altis
 saucius ille graui venantum vulnere pectus
 Tunc demum mouet arma Leo, fremit ore cruento
 Turbidus, at nullo quæssa ur corda timore,
 Nec patitur natura ferox, vt terga relaxet
 Fortia, quin potius medijs se interrius hastis
 Emittat Sic intrepidus Pererius heros
 Tellurem

L V S I A D V M

- 280 Tellurem tingens alieno sanguine, multis
 Vulneribus petitur, vitam cum sanguine perdunt
 Ex Lusis quidam, numerofo milite virtus
 Perdatur. Excelsus praesentit damna Ioannes,
 Que fert prima cohors, nam dux fortissimus omnes
 Evoluit cuneos, magni praesentia Regis
 Omnibus & vires, animos, & robora praestat.
 Sicut cum peperit catulos furibunda leona,
 Quos rapuit pavor, dum pabula quaerit in arvis
 Malsylum latus, currit furibunda, fremitque,
 290 Concutit & fremitu sepe in rapidissima montes.
 Sic Rex discurrens prima se accommodat ala;
 Atque animo inuictio socios hortatur amicos,
 O socij fortes, Equites, o maxima mundi
 Pectora, quos nullus praecelso robore, & armis
 Aequat, pugnate, & vestram defendite terram.
 Nam spes libertatis (ait) vestram arguit hanc.
 En Regem vestrum, charumque videte sodalem,
 Qui primus bellum subiens, hostesque, sagittaque
 Et gladios spernens, nunc tota per agmina curro.
 Magnamini Lusi Martem exercete ferocem,
 300 Hec dicens validam metuendis viribus hostam
 Vibrat. & indomitos furibundus torquet in hostes,
 Quae volat & feriens immani vulnere multos,
 In suprema trahit tristis suspiria cordis.
 Iam Lulos flammis irae, insignique pudore
 Accensos vocat ad bellum, & mouet aemula virtus,
 Martia factaegerant omni discrimine vite
 Post habitum, Martis metuenda pericula vincunt,
 Insi sunt operi, gladios tinguntque cruore

Rumpunt loricas, & magno vulnere pe&us,
 Mutua sic capiunt, & dant fera vulnera, tanquam
 Si dolor ille breuem poruisset lædere vitam,
 Viscera nec quateret, multi mittuntur ad vndas
 Tartareas quorum iam mors, iam frigidus ensis
 Corpora transgreditur. Præfectus & ipse Iacobi
 Militia celebris cecidit, qui prælia forti
 Robore miscebat, labuntur frigida letho
 Lumina, & ad costas stat grandi vulnere mucro.
 Labitur exanguis fortis Calatraua Magistrum
 Quem nouit, curru excussus deuoluitur aruis.
 Perfidia binos germanos labe notatos
 Nonius emittit nigras Acharontis ad vmbas,
 Multi etiam mortem subeunt, ignobile vulgus,
 Quin & nobilium mentes voluuntur ad ædes,
 Quas seruat diro recubans immanis in antro
 Cerberus, hic magno latratu regna trifauci
 Personat, vtque magis furibunda superbia Iberæ
 Gentis, & arma cadant, vexillum insigne superbæ
 Castellæ capitur, capiuntur & altera Marte
 Signa fauente, ruunt iaculis, atque ensibus acti
 Signiferi, multo rubesciunt bella cruore,
 Cladibus, & gemitu, lacrymis, color ora reliquit
 Mortua purpureus, tinguntur sanguine flores,
 Lilia natiuum commutant pulchra colorem.
 Iam fugit & campum, vitamque reliquit Iberus,
 Iam furor ipse deest, iam vulnera saua supersunt,
 Iam Rex Castellæ cuneos, atque agmina tristis
 Profligata videt, diris inglorius armis
 Propositum mutat, capti iam pœnitent acti,

310

320

330

H

Deserit

L V S I A D V M.

- 340 Deferit & campum, vitam non deferit amens,
 Et fugit, insequitur gelida de morte superstes.
 Quilibet, & celeres pedibus timor addidit alas.
 Ingentem maesto condunt in corde dolorem
 Dum memorant mortes, expensasque ære solutas,
 Dedecoris maculas, Lutos spolia ampla ferentes
 Cum videant paucos, opulentaque castra superbis
 Diuitijs, fuluoque intextis vestibus auro,
 Et Chlamydes, Clypeos, gladios, & fortia tela,
 Et vexilla simul, scepra ac insignia Regis,
 350 Diripere, & lætum portare ex hoste triumphum.
 Hi detestantur truculenti prælia Martis,
 Conqueriturque alius, quod tunc fera traxit Erynnis
 Ad superos bellum nigris Acherontis ab undis.
 Ille sitim culpæ furibundi pectoris, alter
 Incusat Regem, qui mille laboribus offert
 Obscuram plebem, pennis subditque profundi,
 Nec finit & populos tranquilla pace potiri,
 Ut cupida rapiat regnumque, atque oppida mente
 Rura aliena, vrbes, charis sponasque maritis,
 360 Et natis Matres, sociosque sodalibus orbet.
 Rex victor Lusus solitis mansisse diebus
 Fertur, victoris fruitur cum nomine bello.
 Syderio primum soluit sua vota Tonanti
 Grates lætus agens, quod victus abiret Iberus,
 Fortibus & Lulis victoria læta faueret.
 Nonius at bellis statuens sibi quærere nomen
 Æternum quo fama volet super astra, parauit
 Castra, atque eximium virtute, & viribus agmen
 Congregat, & terras victor petit arduus, vltra

Quas Tagus excellens nitidis rigat aurifer vndis. 370
 Sic Deus inceptum iuuat, vt Dux Nonius æquet
 Propositum factò, nam terra Vuandula nullo
 Deuictas tradit dextras, ipoliumque labore,
 Ante pedes tellus prosternit Bæthica signum,
 Prosternuntque duces alij, nec sæua resistunt
 Robora roboribus Lusì, gladijsque cruentis.
 His, alijsque malis, quæ bella horrenda ferebant,
 Castellæ populi pressi, regnumque ruebat.
 Optata sed enim placuit victoribus altæ
 Castellæ populos deuictos pace potiri, 380
 Postquam permisit pater Omnipotentis Olympi
 Coniugio stabili binas copulare sorores
 Regibus Hispano, & Lusò, quæ sanguine nata
 Regali Anglorum gestu, facieque decoras
 Vincebant Regno formam admirante puellas.
 Postquam inter Reges vixit pax aurea, postquam
 Dissidij abrumpunt vinculum; gens effera Marte
 Et bellare parans, quærit quem vincere possit,
 Et cum regna pio tranquilla pondere pacis
 Sint circum stabilita, rates quæis æquora sulcet 390
 Congregat, ac patriæ trans littora teruida pergit.
 Rex fuit hic primus Lusùs, maria alta carinis
 Qui secat, ingenti Ceptensem expugnat & urbem
 Robore, vt aspiciat diuino numine plenus
 Quam Domini superet Lex sacratissima Christi
 Infandam legem, & mahometica dogmata Maurus.
 Mille Nonipandunt naues sua vela secundis
 Flatibus; & falsum argentum, ac Neptunia regna
 Ere ruunt, faciuntque viam, quæ ter bidus olim

L V S I A D V M

400 Alcides posuit metas, vbi Cepta superbos
 Erexit ad cœlum muros, Abyleque cacumen
 Arte capit Lusius turritam manibus arcem,
 Inuidios Mauros populosa ac eijcit vrbe,
 Innumerosque agros, atque arua Hispanica damnis
 Liberat, Inlando quæ fraus compulsa furore
 Indigni Comitis, multis induxerat annis.
 Inuida sed vitæ nimium violenta supremum
 Parca secat filium, sceptrum Mauortius heros
 Ne gerat, atque dies in funere soluit acerbo,
 410 Visitat æthereas tunc mens sanctissima sedes,
 Præmiaque accepit pro tanto digna labore.
 At prolem ingenuam illustrissima pignora natos
 Linqvit, quæ populos virtute, & legibus æquis
 Tractet, & augmentum capiat terra inclyta Regni.
 Non tam felici procedunt tempora cursu
 Accipit Imperium cum Rex Eduardus auitum:
 Alternare malis sic prospera fœcruit acerbis
 Dulcia, sic lætis fortuna improuida miscet
 Tristia, Quis sortem firmam, stabilemque videbit
 420 Latitiam, dubiæque rotæ quis restitit vnquam?
 Nec tamen incertas ita Rex, ita nobile Regnum
 Præsentit leges, dubiæque volubile telum
 Fortunæ, vidit puerum, fratremque minorem
 Fernandum captum Maurum iuga dira subire;
 Nam cum Tingensem Lusius circundaret arcem,
 Et magnum caperet damnum, fortissima linqvit
 Mænia, & obsidio Mauri soluuntur iniquo,
 Agmina tunc iungunt, celeremq; incurrere in hostes
 Robora dira parant, circundant, imminet altum

Discrimen.

Discrimen Lusi redimunt cum fano e vitas,
 Et princeps Mauris in fœdera traditur obses
 Pro patria. Patêris multos miserandè labores
 Macte animi virtute puer, qui ducere vitam
 Felicem posses, pauper, captiuus, inermis,
 Et procul à patria viuus, suspiria solum
 Mittit ad aethereas pueri patientia sedes,
 Præponitque suis sanctus bona publica, & arcem
 Caprensem Mauro tradi vetat ipse feroci.
 Codrus vt inuictam patriam non vinceret hostis,
 Fata sinit potius feralia rumpere vitam,
 Magnanimus ne Roma suum defendat honorem
 Regulus optata non libertate potiri
 Elegit, diroque iugo consumere vitam.
 Sic puer illustri Regum de sanguine natus
 Ne magnum toleret populosa Hispania damnum,
 Subditur imperio Mauri, collumque superbo
 Subiicit ille iugo toto miserabilis æuo.
 Codrus, nec Decij fortes, nec Curtius omni
 Dignus laude, suæ spectacula maxima Romæ
 Tabæ gesserunt. Ferdinandus qualia gessit.
 Filius Alphonfus regnat post fata parentis
 (Hesperia in magna Lusis memorabile nomen
 Et Marti gratum) crudelis barbara Mauri
 Oppida conuulsit, rigidum collumque subegit.
 Inuicti famam acciperet, nomenque supremum,
 Si nimia ductus virtute haud viseret arua,
 Et populos fortes, quos nutrit Iberia tellus,
 Terribilis diro dicet tamen Africa bello
 AlPhonsum non posse vilo iam robore vinci.

L V S I A D V M

460 Hesperidum potuit poma aurea carpere solus,
 Quæ quondam Alcides placido collegit in horto.
 Quæ posuit collo Mauri iuga fortia, nondum
 Expulit, & nunquam dura à ceruice repellet.
 Alcacerem fortem, populosam & Tangeris arcem,
 Arzillam excelsam proles Agarena tuetur,
 Attamen Alphonfi inctuendo robore linquit
 Oppida, fert palmam redimitus tempora lauro,
 Illustremque fero portauit ab hoste triumphum,
 Namque illa inclinant adamantia mænia sæuis
 470 Viribus assuetis quoscumque euertere Mauros,
 Facta tremenda gerunt, æterno & nomine digna
 Hic Lusi, horrendo dum scandunt mænia Marte,
 Sed cæca ambitio regalia concutit exta
 Alphonfi, & populis dominandi dira cupido,
 Castellam Luso cupiens adiungere sceptro,
 Fernandum Regem vocat ad crudelia Iberum
 Prælia, Tartareas sæuis Mars excitat Iras,
 Congregat immensum Fernandus Martius agmen
 Telluris certas posuit qua filius olim
 480 Almenæ metas, iacet hic fortissima Gades.
 Quique Byrenæos habitant sine nomine montes,
 Atque alij vultu veniunt ad bella feroci.
 At puer excelsus, animosus, fortis, & acer,
 Ocia dira fugit, chari sociusque parentis
 Ad fera bella venit, camposque horrendus Iberos
 Intrat, & horrifico miscetur murmure bellum,
 Egreditur pugnans Alphonfus fronte serena,
 Mars verò ancipiti diuisit prælia forte.
 Filius ingentis victor tot stragis aceruos

Edidit, ut campum post funera saeva relinquat
 Fernandus, victorque die tota intiger agris
 Sissat, & inuictus spoliat castra ampla Ioannes.
 At pater euersum stupescens conspicit agmen,
 Altaque Lusorum ruere inter praelia signa.
 Augustus sic forte fuit superatus in aruis
 Emathijs, victorque ferox Antonius exit,
 Cum magni cupiunt vicisci Caesaris vmbra.
 Postquam fata tamen nufere ad sydera mentem
 Alphonfi, summis fruitur quoque sedibus heros
 Inclytus, & dignus toto ut celebretur in orbe
 Filius excelsi suscepit sceptrum Ioannes
 Lusadum regni, magno & moderatur amore,
 Hic ut Lusorum caneret fama inclyta nomen,
 Martia sic simul populi nostrique coronam
 Augeret iubeat tentauit querere regnum
 Aurorae, modo quam per tanta pericula quero.
 Ecce tuos mittit Rex inuictissimus, illi
 Hispanos, Gallosque agros, ac oppida lustrant
 Italia, portum appellunt, quo condita Siren
 Barthenope magnum tenuit furibunda sepulchrum,
 Quam contra vires monstrarunt fata feroces,
 Cum varios reges, iuga multa, & sceptrum subire
 Diuersa, ac toties permittunt mania verti.
 Ut tandem imperium felici nomine Regis
 Hispani accipiens fieret celeberrima mundo.
 Iam Siculos seindunt fluctus, iam littora Rhodæ
 Clara legunt, scandunt sui limes littore ripas
 Urbis Alexandri, quam quondam funera magni
 Impia Pompeij decorarunt: fortia Memphis

L V S I A D V M

- 520 Mania conspiciunt celebris, camposque patentes
 Fructiferis Nilus late quos irrigat undis,
 Æthiopumque vident populos, qui dogmata Christi
 Obseruant, sacroque lauant in flumine nōxas.
 Iam rubros tranant fluctus, quos perfida quondam
 Ifacidum proles transiuit Moyse regente
 Agmina, cum virga in partes mare discidit ambas,
 Ægyptique acies mergens noua sustulit vnda.
 Et varios populos, Nubathæaque regna relinquunt,
 Illustrat quæ Myrrha satis, sua thura Sabæi
- 530 Dum mittunt, Arabum aspiciunt felicia prata.
 Petræ post terga manent fera littora terræ,
 Et penitus clavis deserta carentia lymphis.
 Quin etiam scindunt leuibus freta Persica cymbis,
 Quæ Babylonis adhuc confusum nomen, & urbem
 Aspiciunt nostri, Bassoræ nomine pontum
 Appellant, Tigris, Eufrates duo flumina mundi
 Hic miscent fluctus, queis gloria maxima fontes
 Sunt, quia terrestri paradisi a culmine manant.
 Inde viam carpunt, atque Indi littora quærunt
- 540 Auriferi, magnisque secant maria alta carinis
 Oceani, quæ non ausus transire superbus
 Trajanus cunctas Indi cum subderet oras.
 Aspiciunt varios populos, camposque virentes,
 Et ritus varios, quos retulit India, fuluis
 Et Narsinga ferax auri, locupletia magnæ
 Littora Cambayæ preciosis plena rubinis.
 Dum tamen ista vident læti, non inde regressi,
 Pallida namque hominum mors occupat ossa, diesque
 Absoluunt, terraque externa corpora ponunt,

Nec patria optatos valuerunt cernere fines. 550
 At Deus Omnipotens, nutu qui cuncta gubernat,
 Dat fato Emmanuel Rex vt fortissimus altum
 Ad finem deducat opus, curamque sequatur
 Defuncti Regis; Nam cum moderamina Regni
 Sumpsit, mirandis conatur rumpere pontum
 Puppibus, immensi tentans fera littora mundi.
 Tempus erat, quo prima quies gratissima serpit,
 Optatum suadentque cadentia sydera somnum,
 Cum Rex Emmanuel lecto conimiserat aureo
 Corpus, vbi variæ peruadunt pectora curæ. 560
 Officium Regis recta cum mente rependit,
 Sanguinis illustris meritum, stirpemque suorum,
 Regia perdulcem captarunt lumina somnum
 At mens euigilat; simul ac nam membra soporem
 Accipiunt virga tetigit tum somnifer illum
 Morpheus, hic cælum vidit se ascendere ad altum,
 Et manibus primam cæli pertingere spheram
 Ex qua diuersas mundi late aspicit oras,
 Et varias gentes, leges, ac oppida, campos.
 Et postquam totum latus perspexerat orbem
 Iam procul aspexit binis e montibus altis. 570
 Erumpi binos vitreo cum gurgite fontes
 Hos habitant montes syluestria monstra, feraeque
 Et syluestre pecus, capita alta ad sydera tollunt
 Arboreæ planta, densa & caligine montes,
 Atque vias inter textæ pia lumina pulchri
 Impediunt solis; Nam prima ab Origine mundi
 Nulla hominum pressere nemus vestigia plantis.
 Fluctibus ex ipsis iam larga rigantibus arua

Aspicit

- 580 Aspicit egressos facies, vultuque colendos,
 Syluestretique ienes binos, ex crinibus ipsis
 Gutte, vnięque flumat, totum quę corpus inundant
 Obscurumque ferunt, denigratumque colorem,
 Prolixas harbas etiam nec pectine comptas,
 Insolitis frontem ramis redimitur vterque.
 Defessus quidam, defessaque membra gerebat,
 Vt longum qui fecit iter, longoque per agros
 Progreditur, textitque vias ad littora longas
 Sicut cum Arcadię sublimibus auctus in vndis
 Exudans Alpheus Arethuse brachia querit.
- 590 Hic procul ad Regem grauiori pectore clamans.
 O Rex sublimis, cuius pars maxima mundi
 Imperio seruatur (ait) nos nomine noti,
 Et fama celebres, qui nunquam infleximus atro
 Colla iugo, indomita semper ceruice manentes,
 Tempus adesse reor, quo nos capita ardua sceptri
 Subdentes recto solvamur iure tributum
 Illustris Ganges; cui dat cunabula cęelum.
- 600 Hic ego sum, miro paradisi fonte coronat.
 Hic alius Rex Indus habens in rupibus istis
 Principium. Iam rumpe moras, iam dirige Classes
 Principio multo stabimus tibi sanguine Marte;
 Verum matris infidens Iulius bella omnia vincet
 Regna, vrbes, arcēs, campos, & mania sceptro.
 Regna tu adiunget, magnos portare triumphos
 Gentibus ex istis, legum que imponere frænus
 Aspicias, en lata tibi victoria placida
 Hęc vbi dicta dedit decoratus flumine sancto
 Ganges, argento nitido ditissimus Indus

Aufugiunt. Rex Emmanuel miratur, & alta
 Tunc premitur cura, residetque in pectore dicta.
 Lustrabat radijs totum Sol Aureus Orbem,
 Et tenebras pellens formosa reliquerat alrum
 Aurora Oceanum pudibundis vecta quadrigis.
 Rex proceres Regni vocat, & quæ viderat, & quæ
 Audierat pauidus folio narravit ab alto.
 Mirantur cuncti, stupefactique ora tenebant,
 Consiliumque probant, iam pinea texta parantur,
 Armamenta ferunt Nautæ, iam tendere funes,
 Tollere iam malos, demittere carbasa ventis
 Nautica gens tumidis, se Martia præparat undis,
 Namque putant vastos Ponti proscindere fluctus,
 Et noua terrarum spatia, ac noua littora mundi
 Querere, & Oceani largi noua monstra videre.
 Ast mihi quem fallax tenet ignorantia tanti
 Consilij Regis, nisi quod prælagæ petebat
 Mens mea, sublimis clauum Rex tradit, & omnem
 Committit classeni, felicique omine ductus
 Horrifico tentare animos, & littora Eoæ
 Querere cellis vitæ, & committere ponto,
 Iussit, & impaudum ventis ostendere pectus
 Et precibus multis, ductisque ex pectore verbis
 Imperium queis Rex exercet, & obligat) alto
 Sic mecum prudens fatur. Gama inelyte facta
 Clara catenatos, comitantur iure labores,
 Gloria vadit iter per præceps, fama periculis
 Amisam magnis ducitque in sidera vitam.
 Nam, si non gelido se subijcet illa timori
 Tunc, quo fit breuior, maiori extenditur auro.

L V S I A D V M

- 640 Elegi te Vasce Ducem, præque omnibus vnum
 Mitto, vt sublimem, magnum, illustremque laborem
 Accipias humeris, & nostrum compleat actis
 Propositum fortuna tuis felicibus audax,
 Quod tibi pro charo nunquam fastidia rege
 Afferet. Hæc dicens curauit brachia collo.
 At ego deuota Regem sic mente locutus.
 Et niuis, ferro, Rex inuictissime, & igni,
 Fluctibus, ac multis caput obiectare periclis.
 Haud dubito, ac pro te vellem (Rex maxime) longæ
 650 Ætatem, vitam largos protendere in annos
 Nam mihi vita breuis, nostris haud viribus æqua est
 Propone ante oculos discrimina læua, feroci
 Quæ ab Eurystheo passus Tyrinthus Heros,
 Harpyas duras, fortemque in valle leonem,
 Lerneamque Hydram, monstrique Erymæthidas ira
 Descensum ad stygias, queis Theseus maximus vnda
 Clausus erat, maius pro te Rex inelyte, maius
 Discrimen patiar, humquam me frigidus horror,
 Coget, vt inceptum pro te non prosequar altum;
 660 Præmia multa mihi tribuit Rex maximus, ornat
 Virtutem verbis, virtus laudata virescit,
 Et vite laudes ad magna pericula suadent.
 Se socium capti donat mihi Paulus, honoris
 Et fama cupidus qua sit super æthera notus,
 Fædere amicitia, fraterno & sanguine iunctus.
 Sicque ducem socias prudens Nicolae laborum
 Vir patiens animo, validoque & robore præstans
 Horrendi Martis tentatus vterque periclis:
 Et se se adiungunt Iuuenes, queis crescere vires,

Et pia vota simul, simul & laudata voluntas
 Ad solet ingenti præstantes corpore, & armis, 670
 Nam repetunt animos horrentia facta feroces.
 Hos Rex muneribus decorans coniungit amore
 Corda sibi verbis placidis, vt ad horrida Martis
 Bellâ, atque ad magni quæcunque pericula mundi
 Excitet, & tumidi subeant discrimina ponti.
 Sic Minæ iuncti, cum primum vellera Colchis
 Aurea fatidica tentarunt tollere puppe,
 Quæ pontum Euxinum quôdam falicibus auris
 Sulcauit, fertur tabulas animasse loquaces 680
 Pallas amica, Argos posuisseque nomina naui.
 Portus Vlyssæe puppes capit vnica vrbis,
 Ardet opus Iuuenum nullus timor occupat artus,
 Sed magnam ostendunt sitibundo in pectore flammâ
 Cordeque lætitiâ placido, supremæque vota,
 Nauta viam certam maris appetit, ipsaque Marti
 Gens deuota ferro sequitur me interrita in omnem
 Partem orbis, summos promittit & ore triumphos.
 Ambulat inuictus per splendida littora miles
 Vettibus indutus varijs, varijsque coloris, 690
 Nec minus ingenti decoratus robore vt orbis
 Diuersas quærat partes, ac æquora ponti.
 Puppibus in magnis nostrum volat aere signum
 Tranquillique mouent vexilla illustra venti,
 Promittuntque, secent quando maria alta carinæ
 Sydereæ stellas, veluti Argo, in sede futuras.
 Nautarum postquam mira reparauimus arte
 Instrumenta, mari ne quidquam desit, Olympo
 Voluimus & mentes, animos, Christoque paramus,
 Ten-

- 700 Tendimus ad cælum dexteras, cælique benignam
 Imploramus opem, qua nos vitare labores
 Ignotos possemus, iterque absoluerè nostrum.
 Linqumus excelsum positrũ prope littora templum
 Bethlemicum felix dederat cui nomina tellus,
 Qua Deus Omnipotens diris in rupibus vrbis
 Nascitur immensi pro magno munere mundi.
 Haud incerta tibi (Rex clementissime) narro,
 Discessum quoties mecum contemplo, arenas
 Vt liqui, ac nimio captus tranquilla timore
- 710 Littora, vix finem lachrymis imponere possum;
 Vndique visendi studio tunc Lusã iuuentus
 Circumfusa ruit, notos hic, ille parentem,
 Ille suos visit, cunctos plebs mæsta salutat.
 Mille sacerdotes, ac agmina multa virorum,
 Quos & religio, virtus ac candida nutrit,
 Nos sociant tristes, mæstique ad littora ducunt,
 Exorantque Deum nobis clamoribus altis
 Vt faueat, nostrosque fauens sibi prosperet ausus.
 Venimus ad nostras flentes hoc ordine cymbas
- 720 Tam dubia, longaque via, discrimina diri
 Oceani, tumidas nec vincere posse procellas,
 Piscibus esse cibos, omnes vno ore fatentur
 Fundebat largos lacrymarum fœmina riuos,
 Virque etiam eximio suspiria corde trahebat,
 Mater, sponsa, soror, quas sic amor vnicus angit,
 Vt nunquam gelidum deponant corde timorem,
 Pignora desperant vnquam se posse videre.
 Hæc nati finis plorat. Charissime fili
 Quem genui in lassæ auxilium, baculumque senectæ
 Quam

quam diri eripient gemitus, suspiria, luctus. 730
 ur matrem miseram, & nato me deseris orbam?
 Quoquo discedis? quo te impia carbasa ducunt?
 Oceanus fluctus parient tibi nate sepulchrum,
 infelix ô præda maris, vel piscibus esca.
 unera sponsa sui fuluos dispersa capillos
 rosequitur sponsi lacrymans, O sponse, tyrannus
 cogit amor sine te, vt nunquam iam viuere possim,
 ur rapidis vitam, ventis, monstrisque marinis
 committis? tua non, mea sed sunt pignora amoris?
 ur quoque ad infernas nostrum sic mittis amorem 740
 edes! delitiasque simul de pectore vanas
 eponis? rapiat nostros sic ventus amorem?
 as matto tristes promebant ore querellas,
 quas pueri, lassique senes, plebsque ipsa sequuntur.
 ominus his montes respondent vocibus alti
 commoti pietate, mei sic fletibus albas
 erfundunt, æquat numero quas luctus arenas.
 los tamen incaptam ne forte relinquere mentem
 ossimus, magnum aut animis perferre dolorem,
 d matres, sponsas charas, charasque sorores, 750
 d quoscumque alios, oculos non tollimus vsquam.
 que salutatos decreui linquere amicos
 t licet Urbani proprius sæpe vltus amoris,
 qui manet, aut certa discedit mente, dolore
 orquentur nimio. Iubeo sic scandere naues,
 ttamen aspectu, nimiaque ætate colendus,
 anitieque senex quidam venerandus in oris
 ethlemicis remanens, ingentique agmine plebis
 ipatus, postquam in naues pia lumina torfit,

Terque

L V S I A D V M

- 760 Terque mouens frontē, mæstam vocem extulit alto
 Paulisper sonitu, quem vis percepimus, istas
 Suspirans tristes experto è corde querellas
 Depromptit lacrymas cohibens sub pectore mæsto.
 O amor Imperij regnandi, ò vana cupido!
 O Magnæ torquens ardor præcordia famę!
 O male fallacis fallacia gaudia mundi!
 O rumor populi gratus, qui dicitur aura
 Publica, quem populus veros appellat honores!
 Quam diros agitas humano in corda furores!
- 770 Quæ tormenta, neces, clades, quot stragis aceruos,
 Et quot bella, feri quot certa pericula ponti,
 Ventorumque iras, tempestateſque ſonoras.
 Sæua paras Luſis, aut quæ par littora ducis?
 O animi peſtis, vitæque inſontis, origo
 Horribilis Martis, tantorum & cauſa malorum
 Imperia, & gazas, & Regna inſignia flammis
 Conſumis, conſumpta tuo ſunt mænia motu,
 Te dicunt populi Illuſtrem, dominamque ſupremam
 Famam excellentem, plebs te vocat ardua nomen
- 780 Sublime imponens, cum ſis infamis, & altis
 Digna vituperijs, ſtygijsque ferenda ſub vmbriſ.
 Ad quæ conſtituis deferre pericula Regnum
 Luſiadum? Mortes, feralia funera, nymbos,
 Ventorum furias, lati discrimina mundi,
 Multa paras populis alto ſub nomine Luſis?
 Et quot promittis falſò regna inclyta, ſceptra,
 Imperijum, fului ingentes auriſque fodinas?
 Quam famam inſignè palmas magnosque triuphos
 At o progenies inſani certa parentis,

Peccatum

790 Peccatum cuius non solum te expulit aulis
 Æthereis, vasti miserum & dimisit in orbis
 Exilium, verum tranquilla pace quietis,
 Et dono eximio spolians ætate nitentis
 Auri, enses, clypeos, ferrum tibi tradidit atrum.
 Hæc tu lætitia vana tua pectora tollis,
 Sævitiæque feram, vires, & robora dicis
 Contemptum viræ, quam non contemnere debes,
 Nec Dominus quondã moriturus tempfit I E S V S,
 Quin potius mortem timuit, timuitque flagella,
 800 Perpēdis multū, ad præclaraque sidera tollis.
 Non sunt littoribus Lybiæ tua littora iuncta,
 Cum quibus arma motes semper, certamine sævas
 Deuincens acies, munitaque mænïa terris
 Equans? Non sequitur Mahometi dogma nefandi
 Dirus Arabs? si tu summi pro lege Tonantis
 Decertas, tellurem immensam, ac oppida muris
 Fortia, & insignes munitis mænibus vrbes
 Maurus habet? dirus si te trahit ardor habendi,
 Si terras, vrbes, optas camposque patentes,
 810 Si cupis insignes portare ex hoste triūphos?
 Martia bella parat, sæuisque horrentia Maurus:
 En finis infelix Agarenam viuere prolem,
 Ostia quæ nimio semper tua robore pulsat,
 Vt quæras alium diuersis partibus orbis
 Distantem, regnum vires vt perdat auitas,
 In peiusque ruens argenti pondera, & auri
 Consumat. Quæris chartæ discrimina vitæ,
 Vt Regem titulis exaltet fama potentem,
 Te Dominumque vocēt Guinenses, Persa, feroxque

LIVS IADVM

820 Indus, Arabs, Afri, Synæ, falſique Iauēſes,
 Ethyopumque genus, mundus tua nomina noſcat.
 Infelix, precor, ille prior ſit, pinca texta
 Qui Pelagi commiſit aquis, & carbafa ventis
 Plena dedit, dignus pœnis: Acherontis acerbis.
 Nunquam te Muſæ memorent, nec carmina nomen
 Pulchra tuum celebrent, nunquã te fama per orbem
 Ducat, ad infandum tendat tua gloria finem.
 Heu genus Iapeti deduxit ab æthere flammã
 Quas tamen humano ſub pectore condidit armis,
830 Et bello, furijs totum inflammauit & orbem.
 Quam bene nobiſcum veſane Promethec factum
 Sane eſſet, latiſ etiam quamque vtile terris,
 Si tua ſublimis rapidis ſtatua alta careret
 Flammis, horrendæ ſæuoq; cupidinis igne,
 Vitaret Phaeton curruſ, nec Dædalus artem
 Quæreret & natus, fugerent qua vincula, nomen
 Nec Pater Oceano, rapido nec filius amnis
 Icarus infirmis tentans ſublimia pennis,
 Donarent. Sorte mo miſeram, miſerabile fatum?
840 Discrimen nullum ferri, durique caloris,
 Frigoris, aut ignis proles humana timebit?

LVSIA-

LUSIADVM

LIBER V.

ARGVMENTVM.

Exponitur hoc in libro quo tempore Lusitani & portu Vlyssiponensi soluerant; quidque illis acciderit ad eum diem, quo India littora tetigere.

Alia dicta senex profert, noua carbasa vetis Padimus, & placida vesti cotēdimus aura, Et de more polum soluentes vela ferimus Vocibus, ex templo vetus deducere naues

Incepit, duro spūmas salis ære ruebant.
 Tempus erat, quo Sol fulgenti luce Leonem
 Feruidus intrabat, sextaque ætate vigebat
 Mundus, at infictus cursu, rerumque labore,
 Mille quater centum iam tunc compleuerat annos;

L V S I A D V M

10 Et nonaginta septem perfecerat orbés,
 In quo versatur cursu Sol aureus, alas
 Cum classis placidis soluebat in æquore ventis.
 Iam procul apparent paulatim & littora, montes,
 Culmina, tam rupes oculus non cernit amenas,
 Cynthia pulchra manet campis, & rupibus altis,
 Linqvitur auriferis Tagus amnis fluctibus, arua
 Qui rigat in patria, lassataque protinus vrbe
 Corda manent, lacrymis mæstus, stetuque referta.
 Et postquam tellus nostris evanuit alma
 20 Luminibus tandē maria vndiq; & vndiq; cœlū:
 Cæruleas tumidi sic findimus æquoris vndas,
 Gentibus ignotas mundi conspeximus oras,
 Littoraque, ac terras, quas illuistrissimus alto
 Henricus regno adiunxit, montesque superbos,
 Et Lybia rupes, quas gens Maurusia tractu
 Colligit ipsa suo, facundam quam impius olim
 Antheus incoluit terram, camposque patentes,
 Atque hanc læua tenet, teneat quam dextera nautis
 Est satis incertum, quamquam suspecta feratur.
 30 Insula materiæ apparet cum rupibus altis
 Cui nomen posuere solo dumeta feraci
 Conlita, quæ nitido penetrat vix lumine Phæbus:
 Primo inuenta fuit, sed non est vltima earum,
 Quas tu pulchra Venus decoras, ac incolis, imo
 Si tua magna Paphos, Gnidos, Cyprus, atq; Cythæa
 Mente tibi caderent, caderentque virentia prata. T
 Hæc animo stabili semper tibi fixa maneret.
 Mæsylum sterile, tristesque relinquimus oras,
 Queis pecora horribiles A seneges littore pascunt,
 Barbara gens lymphas quæ nūquam gustat amenas,

Nec sterilis campi syluestris sufficit herba.
 Inquinamus & campos nullis iam fructibus aptos,
 Ruthio queis ferrum flammanti conquoquit aluo,
 Ethiopum fines hæc barbara separat ora.
 Inquinamus & Zonam Cancris, quæ est vltima solis
 Boream cursus, ad quam præclarus Apollo
 ruenit, & radijs illustrat fulgidus, vltra
 niuomos non ducit equos, nimioque labore
 errit iter fessus, gelidumque reuertit ad Austrum.
 Ibiacet huic populus, supera quem lapsus ab arce
 Ignorans cursum solis, nec lora gubernans
 proxima Phaeton spoliasse albedine quondam
 dicitur, & nigro vultus tinxisse colore.
 Hanc etiam obscuris Sanagazius irrigat vndis
 Mellurem, & campos habitat quos horrida, nuda,
 rusticaque Ethiopum proles, & nomina perdit
 nota, caput viride hoc dicunt cognomine nostri.
 Est fortunatas felicia linquimus arua;
 vidimus Hesperidas claro de nomine dictas
 Hesperij patris; Immensi hic miracula mundi,
 Mōstræque naturæ iã quondã horrenda superba
 vlyadum videre rates, hominesque feroces.
 Inuimus hinc dulcem portum felicibus austris,
 et terræ dapibus gratis, ac fructibus, vndis,
 etque alijs lassæ recreassent corpora Lusi.
 Insula amæna fuit nobis, cui nomina sanctus
 Melliger imposuit, sœuis qui funera Mauris
 tra dedit, recoliturque Hispania læta, Iacobus,
 hinc Postquam caput Boreas afflare secundis
 ventibus, Oceani tumidos proscindere fluctus

L V S I A D V M

70 Incipimus, post terga manet gratissima nobis
 Hospitium, quæ terra dedit, portumque quietum,
 Hinc Lybia longas classis dum circuit oras,
 Linquntur obscuri prouincia lata Gelophi,
 Diuidit hæc varios gentem Phaetontis in agros,
 Linquntur ingenti Mandinga que cognita, tractu
 Illustris, diues, fulgenti clara metallo,
 Quam fluius Gambeia suis interluit undis,
 Oceanus liquidas quas largus Atlanticus haurit,
 Orcadas immenso turbatas undique fluctu
 80 Quas coluisse ferunt, tres vna è matre sorores
 Gorgones, euadunt proprio quæ lumine cassæ
 Tres oculo solo cernebant cuncta sorores,
 Dira Medusa tuis, tu solum crinibus igne
 Neptunum inflammas; tu fædo pessima vultu
 Anguibus horrificis ardentia littora complēs.
 Classis tranquilla iam præterlabitur aura,
 Denique & occultū semper properamus ad Austrū
 Linqentes diræ rupis iuga celsa Leænæ,
 Et caput insigni palmarum nomine clarum,
 90 Et fluium Zairem, qui littora cognita mordet
 Intulaque illustris, decorant quam nomina Thomæ,
 Qui digito tetigit sublimia vulnera Christi,
 Linquntur. Et tumidi per stagna ingentia Ponti
 Carpit iter Classis, pelago & se fidit iniquo.
 Hic iacet imperium largum Congense, supremam
 Quod legem accepit Christi, atque lauamine corpus
 Abluit excelso remouens à corde paternum
 Crimen, Pontifici subdens colla ardua summo.
 Tellurem Zaires multis rigat imbribus implens

100 Tempore brumali campos, & littora dulces
 Per longū spacium voluens ad marmora lymphas,
 Hunc antiqua ætas nunquam cognouerat annem.
 Atque ita nostra viam classis fecat æquoris Arctos,
 Callistique polum linquens, mediumque rotundi
 Orbis, quod semper lucem cum noctibus æquat.
 Ecce autē ante oculos australi ex parte relucet
 Stella ignota viris, longosque incerta per annos.
 Vidimus & cœlum non multo sidere clarum,
 Et partem cœli stellarum lumine cassam.

110 En polus apparet, sub quo si terra remotis
 Incipiat campis, vel si maria alta carina
 Sulcent intrepida, nondum est hoc tempore notum.
 Per spatia horrendis noua ventis ardua classis
 Trãsgreditur, terrasque nouas, quas lumine Phœbus
 Bis lustrat currens, brumalia tempora ducens
 Bina, & vere nouo decorans bis fructibus agros,
 Pulcher utrumque polo radijs dum lustrat Apollo,
 Per furias venti, quas excitat Æolus, imbres,
 Per maris horreni fluctus, solisque calores,

120 Inuicem inuicem perfundi vidimus vrsas
 Neptuni Lymphis, tum doq; in marmore mergi.
 Quamquã trecentum linguarum, vox ferrea, nunquã
 Connumerare queam metuenda pericula Ponti,
 Et subitos Nimbos, furiosaque fulmina flammis
 Aera quæ liquidum accendunt, imbreque feroces,
 Et noctes tenebris, dira & caligine tectas,
 Quæque orbem trepidum fugiēda tonitrua findunt.
 Vidi etiam casus, & signa horrentia Ponti,
 Nauita quæ narrat vcluti verissima, falsis

L V S I A D V M

130. Captus imaginibus, quæ qui speculatur acuta
 Naturas acie rerum, secretaque mundi
 Ingenio præstans, falsissima iudicat esse.
 Vidi ego (nec fallor) fulgentia lumina, Nautæ
 Sancta vocant pauidi, quo tempore turbidus Austro
 Æolus immittit ventos, tollitque procellas,
 Et magnos tristi renouant in pectore luctus.
 Vidi etiam casum horrendum (mirabile dictu)
 E superno, nigras cœlo descendere nubes,
 Oceanique vndas largo sorbere canali.
 140. Vidi ego (nō oculos fallūt hæc visa) supremū
 Tollere se tenuem, subtilemque aere fumum,
 Et rapido tractum vento descendere, crescit,
 Post & paulatim sese dilatat, & alti
 Hinc speciem accipiens mali, tunc corpore surgit
 Largam vndam ascendit tum supra nubila crassa,
 Atque onere acceptæ grauior, fitque horrida lympha.
 Non secus, ac quando cum perfida mordet hirudo
 Membra bouis timidi, qui dum potauit amari
 Fontis aquas liquidas, imprudens ore recepit.
 150. Et magis, atque magis suggēs metuēda cruorē
 In molem magnam crescit: sic larga columna
 Sequē, & nigram nubem, quam sustinet, implet
 Sed postquam satiatur aquis, spissumque recepit
 Crassa pedem, tandem per inania nigra volauit,
 Atque pluens dimittit aquas, quas iungit amaris
 Fluctibus Oceani, salis ad sapor ille per auras
 Tollitur. Hæc medici videant miracula docti
 Naturæ & vires, & quanta potentia matris.
 Antiqui Heroes, qui olim confinia mundi

160 Ultima lustrarūt, Dominæ vt secreta potentis
Naturæ attento noscent miracula sensu.

Si quæ conspexi, si quæ mihi nota fuerunt
Conspicerent, & nota forent, quæ docta manerent

Scripta viris? varijs & concurrentia signis

Signa? pares cursus? tollatque vt pendula clara
Splendorem lunæ terra interiecta? quiescit

Nautarumque vt acus varijs in partibus orbis?

Instrumenta quibus capitur distantia, certo

A medio mundi? diuersos æquore ventos

170 Æolus vt mittat? verissima cuncta sine vlla
Fraude reliquissent venturis scripta magistris?

Sed iam Luna suas per primum fulgida cœlum

Duxerat ornatas fraterna luce quadrigas,

Impleratque suum iam quinis euribus orbem,

Nunc vultum medium, nunc totum lumine plenum

Ostendens, postquam classis dat carbasa ventis.

Ecce autem expertus malo suspensus ab alto

Nauita conspiciens: Terram, terram (inquit) aperto

Lumine conspicio; defessi corpora magnam

180 Latitiã accipimus, tunc lumina verimus ones
Ad terram, voluunt proras ad littora naues.

Non secus, ac nubes cœli se ostendere montes

Incipiunt, celeres dimittunt carbasa Nautæ,

Anchora de proa iacitur, stant littore Puppæ.

Vt nobis lati quæ pars sit cognita mundi,

Quam classis lassata tenet, subtilia monstrant

(Iudicium Iapient) tunc instrumenta maneret.

Tunc vbi quisque polus, quâ tumque ea littora distet.

Continuo Lusî descendunt nauibus, oram

Lyntribus

190 Lyntribus attingunt, lati potiuntur arena,
 Et campis, tetigit nunquam quos altera proles.
 Ast ego, quem certa Naucleri hac arte sequuntur
 Potius arenosus gelido quam distet ab Austro,
 Phæbeum cursum certis contemplor in horis,
 Metior & varijs distinctam legibus omnem
 Picturam mundi, latamque in littore chartam.
 Comperimus classẽ transacto limite pascis
 Semicapri, partem mundi tenuisse iacentem
 Inter eum, gelidã Australem, partemque remotam.
 200 Ecce autem aspicio comitẽ stipante caterua,
 Et secum obscura nigredine ducere tinctum,
 Quem domi montani recipit bellaria mellis
 Rupibus in summis, innitunt robore captat.
 Aspectu trahitur diro turbatus, vt ille
 Qui nunquam proprio vidisset talia portu,
 Nec monstrum nostri, nec nos intelligit ille,
 Haud lingua fauo Poliphemo, & viribus impar
 Incipio a Colchis opulentam ostendere pellem,
 Atque aurum rutilans, argenti & frustula clari,
 210 Et quæ sublimem diffundunt balsama odorẽ,
 Et cassiam, atque Piper, nil pectora bruta mouentur.
 Ostendo minimi pretij dona infima, nolas
 Quæ resonant sonitu grato puerilibus annis,
 Crystallique globos splendentis, & ærea signa,
 Pileæ purpureo leuiter fucata colore,
 Nutibus, & signis ostendit gaudia, vinelis
 Solutur, & celeri petit oppida parua volatu.
 At focij nudi, nigra & caligine tecti
 Per rupes densas, perque aspera compita montis

220 Deueniunt, nostros & visunt luce sequenti,
 Et dona inquirunt, socius quæ duxerat alter,
 Sic nostram accipiunt mentem, sic pacis amicum
 Ostendunt signum vultu; Vellofus vt audax
 Ire velit comitem, ac Magalia parua videre.
 Vellofus fidens animo, cordique superbo
 Continuat securus iter, sed tempore longo,
 Cum procul aspicerem, cura Iuuenemque sagaci
 Prosequerer, sinumque bonum, felixque notarem;
 En subito apparet descendens cùlmina montis
 Maiori cursu, quam quando ascenderat, alas
 230 Addebat pedibus timor anxius, ille volabat,
 Et classem quærit, fugiensque ad littora pergit.
 Calius vt caperet Iuuenem volat æquore, cymba
 Rumpit aquas celeri, robusto, & remige salsum
 Proscindit portum, verum prius improbus, audax,
 Perfidus Æthiopum quidam, ne vitet apertum
 Discrimen, neu præda manus declinet, inermem
 Inuadit Iuuenem, eructant hinc inde calore
 Combusti Æthiopes, Vellofi pectora cura
 240 Sollicitat, nec cernit opem, comitūque fauorē.
 Ecce ego continua certo discrimine vitæ
 Vellosum eripiens, dum duro remige lintrem
 Impello, Æthiopum apparent absque ordine nigra
 Agmina, quæ Turdos numero superare videntur.
 Spissa ex nube pluunt lapides, sæurque sagittæ
 Viribus immensis missæ, nec vana fueruat,
 Nec rapidis commissa notis hastilia, vulnus
 Namque inde accepi, quo tibia claudicat ictu.
 Verum ita robusto rumpentes pectore Iusi

L V S I A D V M

250. Martia bella gerūt, tantū funduntque cruorē,
 Purpureum Æthiopum ferat ad magalia quisque
 Frontibus aufugiens loca per male culta colorem.
 Velloso incolumi, tunc perfida pectora cernens;
 Ingenium fallax, durum, fraudemque malignam
 Æthiopum, Lusos naues ascendere cogo.
 Hic nullum melius signum desūpsimus orā
 Indiacæ, quam quod multum distemus ab illa,
 Atque ita dissolui furiosis carbasa ventis
 Vela dabam, naues sulcant dum marmora cursu
 260. Vellosum aggreditur quidam, dū cætera risum
 Turba capit, factum narrat fugientis ad oram
 Vellofi. Heus melius collis descenditur ille,
 Ascensum, quam dum tribuit subeuntibus, illi
 Respondet subito Vellosus Martius heros,
 Sic habet, at quando Æthiopum tot millia vidi
 Ad littus celeri cursu properare, reuerto
 Festinans paulum, sine me ne turba maneres.
 Tunc narrat, simul ac præcelsi culmina montis
 Præterijt cursum Æthiopes ne carperet ultra
 270. Prohibuisse ferox, & funera dira minatos;
 Cumque retro fugeret, sese nigra agmina syluis
 Abscondisse, vt nos Iuuenem captare volentes
 Mittere Tartareas possent Acherontis ad vndas,
 Et magnam rapèrent prædā, spoliisque niterēt.
 Sed iam quinque rates fulcabant falsa diebus
 Equora, tranquillos nigro mittebat ab antro
 Æolus ad Classē ventos, auramque quietam
 Cum nocte excubias agerent de more sodales;
 Apparet nitidum conturbans æra nubes,

Horrida

280 Horrida, dira, ferox, capiti supereminet alto.
 Sic grauis, & magno sic formidanda furore
 Apparet. Nimio torpent illepefacta timore
 Membra, coit gelidus dira formidine sanguis.
 Feruet arena freti, gemitusque ad sydera pontus
 Tollit, & ingenti fremitu quatit vnda recurrens
 Infanas rupes; imo suspiria corde
 Educens, lacrymansque preces ad sydera fundo.
 O Deus Omnipotens, rerum cui summa potestas,
 Quæ mihi nunc species improvida peccora turbat
 290 Quæ precor, hic potus variæ hæc miracula monstrât
 Maius opus surgit, quam sit furiosa procella.
 Nondum finieram, cum se manifestat imago
 Horrida, deformis, robusta, ac maxima vasso
 Corpore, depressus vultus; metuendus, & atrox,
 Squalida barba iacet, suffossaque lumina gestus
 Sordidus, horrendusque, incomptus, & arduus, asper,
 Terreneusque color, crispatis crinibus atro
 Puluere completis fædataque ora, feroces,
 Immanes, putridi, dentes squalore rigebant.
 300 Affirmo horribilis tã grandis n' ebra Gigãtis
 Esse, vt prægrandi valuisset mole Colossum
 Vincere, qui septem sociat miracula mundi,
 Horribili, & tremula stupidos nos voce profatur,
 Quam pelago immenso, tumidoque ex æquore misit.
 Horrescunt animi tunc omnibus, ossa tremiscunt.
 Vox quoque, & aspectus quatunt formidine peccus,
 Hirsutique manent tremefacta fronte capilli.
 Incipit. O Proles audacior omnibus, orbe
 Martia quæ toto gesserunt facta, quiete

L V S I A D V M

310 Tu nunquā frueris, per magna pericula mundi,
 Per fera bella, maris per tot discrimina, fines
 Transgrediens, vetitos, audes & scindere sæuos
 Oceani nostri fluctus, quos certus ab alto
 Principio annorum, & post tempora plurima seruo,
 Quæ nunquam proprio, aut externo victor arauit
 Ligno, aliquis nostram potuit vel vincere metam;
 Naturæ siquidem tentas secreta videre,
 Oceanique mei furias, quem noscere cuiquam
 Non licuit Regi fama super æthera noto.

320 Accipe damna tibi quæ post ego dira parabo
 Immenso in pelago, & quæ toto in limite terræ
 Percipies, cuius collo tu fræna ligabis,
 Quamque reges, victrix multis decorata triumphis.
 Nosce etiam naues, Indi quæ littora quærent
 Tractum hunc infestum rigidis, sætumque procellis
 Intuenient, ventos etiam, nimbosque tremendos,
 Quin etiam nostri quæ ponti infederit vndas
 Classis prima, mihi subito dabit illa tributum,
 Maius erit damnum, quam sit (mihi crede) periclu.

330 Hic, hic, ille luet diras cum funere pænas,
 Qui primus vestrum vidit mea littora, finem
 Nec damni accepti vestra hæc audacia ponet.
 Nam Luce semper fractæ discrimina nates
 Dira ferent (mea nisi mens me fallit) & orant
 Quæ nostram appellet, tantis erit obruta damnis,
 Ut nullum horrifico certè minus esse putetur
 Funere. Et illustrem primum quem tangere celsum
 Fama superba polum faciet, tumulabit arena,
 Iudicio poscente Dei, littusque sepulchrum

340 Huic fatale dabit nostrū, faustumq; trophæū
 Armaque, quæ Turca victor de classe reportat,
 Littoribus moriens nostris spolia ampla relinquet,
 Quæ destructa illi Mombaça, & Quiloa tradunt.
 Finibus Auroræ veniet famosus & alter
 Saucius ille tuis Venus o quandoque sagittis,
 Et multas qui fudit opes, quique horrida Martis
 Gessit facta, suam consortem, & pignora ducens,
 Consortem pulchram, ac insignem sanguine, triste
 Infelix, dirum, miserum, ac ignobile fatum

350 Hos vocat, ac æceps nostro fortuna relinquet
 Littore crudeli post tot discrimina vitos,
 Ut miseri tolerent pœnas, multosque labores,
 Sæua fames natos charissima pignora tristi
 Morte premet, dirique Cafres pulcherrima charæ
 Consortis miseræ, nudataque membra videbunt
 Frigore, nunc ventis, nimia nunc pressa calore,
 Ardentem Lybiæ postquam lustravit arenam,
 Littore syluestri miserandum ponere corpus
 Aspiciet, cum saxa suis violabat uterque

360 Fletibus, insignem soluet de corpore mentē.
 Ulterius monstrum diro sermone ruinas,
 Fataque Lusorum referebat tristitia; quando
 Puppis ego præcellsa magno clamore Gigantem
 Alloquor. O monstrum quem te memorabimus? Oro
 Quis sis? quod corpus? quæue hæc inmania mēbra?
 Unde gigas natus? vel quo te Littore condis?
 Exponas. Tunc ille oculos, ac ora retorquens,
 Et superas feriens summis clamoris arces
 Respondens mihi voce graui, nimiumque feroci

LV S I A D V M

370 (Ut cui non quærita placent) sic ore profatur
 Sum Lybiæ caput occultum, quod noscere doctus
 Plinius, & Strabo, Ptolomæus & inclitus olim
 Non putuere, vocant nunc tormentoria vestri
 Littora, & hac nostra felix absolvitur ora
 Africa, quæ gelidum tantum se extēdit ad Austrum.
 Aspera me genuit tellus, genuitque sōdales
 Enceladum immanem, ac immani pectore vastum
 Centimanum, vocor ipse Adamastor, prælia gessi
 Dira Ioui summo, qui vibrat ab æthere sæua
 380 Fulmina Vulcani, radios ac igne cortuscos.
 Non ego constitui supponere Pelion Ossis:
 Nauibus at scindens horrendas æquoris vndas
 Ducebam Classem Neptuni castra requirens.
 Conitigis at Pelei correptis amoribus istud
 Propositum accepi, nec curam à pectore volui
 Contempsi que Deos cælestes, principe aquarum
 Ut fruerer, quadamque die non conscius illam
 Nereidis Nymphis sociatam in littore nudam
 Conspexi, tunc sæuus amor mea pectora vicit,
 390 Dulcibus atque suis vinxit diuisa catenis.
 Cumque Giganteus, vastoque in corpore gestus
 Efficeret, velox caperem ne gaudia, mecum
 Constitui pulchram furioso Marte puellam
 Surripere, ac primum sic consulo Dorida cautus.
 Tunc Dea formosæ Thetidi mentem indicat, illa
 Subridens, Nymphæ vultus ostendit honestos,
 Ac tandem dixit. Nam quæ tolerabit ambrem
 Horrendi, ac vasti pulcherrima Nympha Gigantis?
 Attamen Oceanus ne tanto Marte prematur,

Inquiram

400 Inquirā mediū, vt damnū excusetur, honorq;
 Seruetur nosler, resposaque talia Doris
 Reddit. Ego infelix occultam agnoscere fraudem
 Non potui; nam cæcus amor nos cæcat amantes,
 Nostrā cupidineis sic complet pectora votis.
 Omitto bellum, deponoque arma furentis
 Martis, & infauita, mihi quam promiserat hora
 Doris, falsa Theris nudatis vestibus, album
 E' procul ostendit gestum mihi, brachia demens
 Extendi, celeri properoque ad littora cursu,
 410 Amplexu inuito fugientem, at fallit amantē.
 Hoc animus meminisse horret, nam brachia nostra
 Cōplecti Thetidē credenti incōdita rupes
 Consita dumetis, & agrestibus aspera syluis
 Obijcitur, fronti frons atque opponitur, ora
 Oribus, atque genis facies decepta cohæret.
 (Res infauita mihi) non vir, verum altera mansi
 Rupes aspectu, scopuloque adiungitur alter
 Immanis scopulus, supero cæloque minantur.
 O Nympha Oceani formosior omnibus ista
 420 Non tibi vasta placet siquidem præsentia, tãti
 Fraude frui steterat, conatum & fallere nostrum,
 Aut nihil, aut somnus, nubes, rupeque fuisset?
 Tunc abeo Infanus, furis agitabar iniquis,
 Dèdecus hinc carpit, dolor hinc mea viscera rodit,
 Constituo mundi diuersam quærere partem,
 Qua scelus ignotum, nostrumque illudere casum
 Non aliquis posset planctumque videret inultum.
 Iuppiter indigna fratres iam vicerat ira
 Commotus, stygias aliquos Acherontis ad vmbrae

L V S I A D V M

430 Miserat, & contra cū robora multa refulgen
 Nil valeant cœlum, lacrymis mea damna luebam.
 Incæpi nostri tela infelicia fati
 Sentire, audaci quoque præmia debita menti.
 Dura caro in duram caput se vertere terram,
 Ast ossa in scopulos, membra hæc ac vasta figura
 Per longas huius protenditur æquoris vndas,
 Sæua meam immanem conuertunt numina molens
 In caput, vtque meum pectus dolor opprimat vrgēs
 Non finit atra Thetis validis circundare lymphis
 440 Corpus. Sic narrat lacrymās, fletūq; tremendū
 Excitat infelix, oculoſque euanuit ante:
 Denique & in nihilum nubes conuerſa, ſonorum
 Oceanus fremitum dedit, ac metuentia ſigna.
 Tunc ego, cum lacrymis duplices ad ſydera palma
 Extendens, precibus cæleſtia Numina multis
 Exoro, vt procul amoueat fata impia, dirum
 Quæ monſtrum retulit, clades, caſuſque futuros.
 Iam Phegon, & Pyrois, claruſque Eous, & Æthon
 Naſcentis currum radiantem ducere ſolis
 450 Incipiunt, quando tellus apparuit alta,
 In quam membra feri conuerſa fuere gigantis.
 Legimus has oras, & proram claſſis ad Eurum
 Ducit, & ad portus iterum peruenimus, illis
 Felix Blaſe tuum remanet per ſæcula nomen.
 Et licet Æthyopes habitent hæc littora nobis
 Charius hoſpitiū tribuunt, nam gaudia læti
 Exercent, noſque inuiſunt, certa que mouentes
 Arte pedes ducunt faciles de more choreas,
Vxoꛛeſque ferunt ſecum, pueroſque, ſeneſque,

460 Lanigerūq; pecus, quod amēno littore pascūt,
 Incedunt illæ placida nigredine pictæ
 Supra terga boum, pecori quos barbara cuncto
 Præponit gens illa, boui dans numina cœli,
 Mater na cantant pastorum carmina lingua,
 Syluestrem & tenuis cantum meditatur auena
 Virgilij dulces vatisque secuta camænas.
 Hi placidi aspectu nobis humana rependunt
 Hospitia, & vendunt auium genus omne, pecusque,
 Gallinasque, boues, fructus, quos arida profert

470 Terra, salutiferā capimusq; è fontibus vndam.
 Sed nullum Indiacæ cum terræ signa sodales
 Accipiant, celsis extollitur anchora proris,
 Velaque dans classis spumas falis ære ruebat.
 Iam Lybiæ ferme calidas circundabat oras,
 Atque æquatorem securis prora petebat
 Curfibus, ac iterum post tergum liquimus Austrum,
 Liquimus & portum, quem nostra inuenerat annis
 Præteritis classis, cum tormentoria ventis
 Quæritur ora, suam posuit sic littore metam.

480 Fecimus inde viam, multis noua vela diebus
 Pandimus, ac placidi nunc dant spiramina venti,
 Nunc notus aduersus, nimbi, tristesque procellæ.
 At ego sollicitus nunc huc, nunc prouehor illuc
 Immenso pelago spe solum fultus inani,
 Neptunum in varios tumidus qui sæpe colores
 Vertitur, audaces sæuo deuincere Marte
 Nitimur, ac tandem currentes vincimus vndas
 Aduersas, cursu cursum superamus aquarum.
 Maiori Oceanus pugnabat robore, naues

L V S I A D V M

490 Namq; retro cursu pellebat, fortis & Austro
 Incaesum furias mittebat, & Æolus Euros
 Spirabat contra magna virtute repugnans.
 At Notus ingenti nixus conamine cursum
 Oceani vincit. Tum demum pergimus vltra.
 Venerat ille dies, qua nos celebrare solemus
 Aduentum Regum, regem qui à finibus olim
 Auroræ, Solymæ querebant mænibus ortum,
 Stella Magos ducens vehit ad præsepia Christi.
 Bethlemicis latebris, fragilique latentia muro.

500 Hac iactata die spaciosum intrauerat annem
 Classis, & hic placidam tribuit cum pace quietem,
 Accepitque trium felicia nomina Regum,
 Amnis aquas tribuit, tribuitque obsonia tellus,
 Non tamen optati signum vllum inuenimus Indi,
 Barbaræ gens quasi muta foret, sic se explicat. Oro
 Rex videas classis quantû maris æquor arauit?
 Quam latum terræ spatium circudedit? vllum
 Quin Orientalis signum acceperimus oræ,
 Corruptis dapibus, corruptoque aere, damna

510 Percipimus nostris haud quaquã viribus æqua,
 Nullaque, quæ tristes lenirent gaudia mentes,
 Quæ nobis spes vana datet. Rex inclite, credes
 Si non ista foret Lusi de sanguine proles,
 Rectori fortasse fidem, Regique reserrent?
 Credis quod Lusos diuersa per æquora vectos,
 Oppressosque fame, ventis, ac imbribus oras
 Diuersas terræ radentes, littora vasta
 Æthiopum, ac incerti defidentia portus,
 Et furor, ira, metus non fortia corda moueret,

Quod

520 Quod tuuidos possēt animis extollere fluctus,
 Crudelique ducem tandem committere morti,
 Offi ciuique mari toto exercere pyratæ?
 Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum,
 Inspicienda fides dubio sic tempore, Lusi
 Difficiles rapidi furias, discrimina ponti
 Sæua probant, veterisque premit fiducia famæ.
 Linquimus eximij iam dulces fluminis vndas,
 Incipiuntque rates mare falsum findere, ad altum
 Progredimur placidis tunc aspirantibus auris,
 530 Postea namque Notus, si flasset frigidus, vndæ
 Aduersæ nostram traherent ad littora classem.
 Ora sinum Lybiæ grandem, ingentemque recessum
 Circuit arenti locuples, qua ex parte Sofalla
 Auri fulgentis ditissima pondera mittit,
 Hæc nisi nostra Deus mitissimus auferat omen
 Forte retrocedens tetigisset littora Classis.
 Proh dolor, instabant discrimina magna carinis.
 Postquam felicem fessi translabimur oram,
 Vertimus hinc clauum, tibi quem Nicolae dicarūt
 540 Nautæ, illā petimus partē, quā feruidus vndis
 Concutit Oceanus, fremituque extollit iniquos.
 Quando cor viuens inter spes, atque timores
 Flumen abundanti desperatum inuenit vnda,
 Cominus apparent valles, & littora, lintres,
 Ad mare descendunt quidam, quidamque subintrāt
 Flumen, & æquoreis dissoluunt carbasa ventis,
 Latitiam nobis peperit, quod scindere Lymphas
 Vidimus Oceani gentem, quæ nauigat artis
 Haud ignara, putant Lusi iam signa patere

L V S I A D V M.

550 Auroræ, optatum iam iamq; accedere ad Indū.
 Et licet Æthiopes, aliquid cognouimus, illi
 Namque Arabū proprio voces sermone profundūt,
 Qui mercaturæ specie sua littora tangunt,
 Gossipio pannum texunt, quo tempora cingunt,
 Cætera membra tegunt alio, sunt tincta colore
 Cæruleo, nos conueniunt, Martinius illos
 Alloquitur verbis Arabum, quæ nouerat: annis
 Omnibus affirmant æquali mole carinas,
 Et similes nostris illos appellere portus,
 560 Et maris Oceani tumidos proscindere fluctus.
 Soluere ab auroræ, nitidi vel solis ab ortu,
 Et fulcare rates Australia marmora, deinde
 Ad terram Indiacam regredi, qua cernitur alba
 Gens similis nobis, plenas referuntque carinas,
 Lætitiâ pariunt tum gens, tum nuntia, nomen
 Felicis statui telluri imponere signi,
 Et lapidem, sacro Raphaëli erectus in acta
 Exprimit hic sphæram, nostrique insignia Regni.
 Hoc lassas placido naues mundauius amne,
 570 Nam cursū tardant nauis conchilia, limi,
 Ostrea, & infesti cancri, quos gignit acerbi
 Lympha maris, nos hospitio venerantur amico
 Æthiopes hilares, atque omni à fraude remoti;
 Non multo vendunt pretio cerealia nobis
 Munera, Gallinas, porcos, volucresque canoras.
 Sed metueda tamen, quæ semper trititia latis
 Sors miscere solet, voluit Ramnusia nostram
 Felicem pensare atra formidine sortem.
 Sic Deus Omnipotens, nutu qui lydera torquet,
 Nostraque

80 Noſtraq; conditio admittit, quã à vëtre parëtis
 Traxit homo, ſtabilem mala quod ſibi ponere ſedẽ,
 at bona naturam ſoleant mutare benignam.
 Inuaſit miſeros morbus crudelior vllis,
 Quos vnquam vidi, multos, & funere acerbo
 Abiitlit atra dies, alieno & littore in æu um
 Oſſa ſepulta iacent. Poſſit quis credere ſletus,
 Inſandas mörtes, ſuſpiria mæſta, dolores?
 Opprimat en morbus dentes, tumidæque putreſcunt
 Gingiuæ, & putridæ creſcunt extra ora, nefandam,
 90 Horrendãque aurã, quæq; inficit æra, mittunt.
 Et medici, & ſæua decrant tunc arte magiſtri,
 Nititur & quicumque putrem ſic ſcindere carnem,
 Ac ſi dira feri torquerent vulnere Martis.
 Denique in hoc ſocios ſylueſtri rure ſepultos
 Liquimus immenſo pelago, ſæuiſque ſodales
 Fluctibus Oceani. Facilis iactura ſepulchri,
 Quilibet en collis, quæuis maris vnda, vel ora
 Præbebunt Vrnã tristem, nam pallida pulſat
 Mors equis pedibus ſummorum ampliſſima Regũ,
 600 Atria, magnificãq; domos, humileſq; tabernas.
 Soluimus é portu, ſpes, & fortuna dolore
 Cordã premunt, facimũſq; viã, quoque radimus orã
 Ardentiſ Lybię, ſignumque inquirimus Indi
 Auriferi, quod nos firmet magis: Ecce ferocis
 Ora Moçambique apparet, iam ferrea ſumma
 Anchora de prora iacitur, ſtant Littore puppes.
 Nec refero fraudes Maurorum, & callida dirẽ
 Pectora Mombaçę, nam cum totum ardua mundum
 Fama volet, iam forte tuas peruenit ad aures.

L V S I A D V M

610 Hic tandem cœlum fatis nos detulit, iras
 Æquoreas fugimus, portum tua littora tutum
 Præbent, & tua mens dulcis, tua pectora pace
 Tranquilla stabilita dabunt, viuique salutem,
 Defunctis vitam, nostris Rex inelyte Lusis
 Hospitium, requiem tribuisti, littora, portum:
 Ecce tibi attentasi me es Rex aure secutus,
 Ordine narraui longo quæcunq̃ue volebas.

Tecum igitur statuas, quæ gens tot marmora, ventos,
 Tot maria auderet transire, ac robore tanto

620 Vincere tot fluctus, tempestateſque feroces,
 Sicut ego, socijque mei gens Luſa relictis
 Littoribus patriæ tolerans noua littora quærit.

An pius Æneas potuit, vel ſæuus Vlyſſes
 Vincere tot Syrtes, aut tot discrimina Ponti?
 Dux fait antiquus, quem ad fulgida Sydera tollunt
 Carmina, qui partem octauam conſpexerit audax
 Tantorum, quæ vidi ego, vel viſurus, iniquos
 Dum pelagi fulco fluctus, vel littora luſtro
 Ardentis Lybiæ, & ſiccas immotus arenas?

630 Qui bibit Aonias reliquis effuſius vndas,
 Quem ſibi depoſcūt Smyrna, & Colophonia, poſcūt
 Et Salamin, Ios, atque Rhodos ſublimis, Athenæ.
 Ille alius decoꝛat qui præta virentia magnæ
 Auſoniæ, cuius voces dum Mæncius audit,
 Somnum carpit ouans, at Tibris ad aſtra ſuperbus
 Tollit, & auriferis cœlo caput ingerit vndis,
 Heroes cantent, ſcribant, & carmine laudent,
 Extollant, ſingantque Magas circeſque feroces,
 Syrenes placido mulcentes pectora ſomno,

Et

640 Et fingant Cycones, qui velo, & remige naues
 Impellant, terras etiam, queis mente sodales,
 Priuantur, postquam degustant dulcia frondis
 Pignora, & æquoreas Palinurum errare per vndas
 Fingant, & ventos inflato ex vtre solutos,
 Content ardentem raptas & amore Calypfos,
 Harpyis turpi fædantes omnia tactu,
 Descensum stygij sæuas Acherontis ad vndas,
 Nam licet ingenium, claramque ad carmina mentem
 Exacuant, largam & præstet noua fabula syluam,
 650 Quæ tibi nunc refero veteres sine crimine musas
 Deuincunt, neque enim fallaci pectore narro.
 Rex, sociique simul pendent ex ore loquentis,
 Attoniti dum verba facit, dumque ordine longo
 Facundus memorat Luforum insignia Martis
 Facta, ac horrendi metuenda pericula ponti.
 Rex illum admirans sublimia pectora laudat,
 Laudat & antiquæ fortissima robora gentis,
 Extollitque fidem, geniumque, ac nobile pectus;
 Et stupidus casum populus, quem quisque notauit,
 660 Narrat, & à Lusis nemo sua lumina tollit.
 Delius at Iuuenis iam lora ardentia voluit,
 Quæ male Lampetiæ frater deducerat olim,
 Vt Thetis æquoreis defessum colligat vndis.
 Rex tamen interea regales tendit ad aulas.
 Quàm dulcis laus semper erit, quàm gloria dulcis
 Cum quisque agnouit sua facta ascendere ad ædem
 Ætheream, è terra cernit vel gesta volare
 Sydera ad alta viri, famamque extollere, virtus
 Æmula tunc pectus maiora ad facta fatigat?

L V S I A D V M

670 Sæpe leuât animos exempla insignia, & audet
 Exemplo motus muros ascendere miles,
 Nec timet infaustam Mortem, nec prælia Martis,
 Inflammatque rates medijs in fluctibus igne.
 Magnus Alexander, non tantum exaltat Achillis]
 Fortia facta, suas quantum qui carmine laudes
 Extulit, & magnam duxit super æthera famam.
 Melciadis quondam famosa trophæa mouebant,
 Augebantq; animos, mentēque Themistoclis, audax
 Qui nihil esse sibi dicebat lætius, altos

680 Quâ que Melciadis celebrabat Musa triúphos.
 Nititur illustris ratione ostendere Gama
 Errores maris Æneæ, quos fama supremis
 Carminibus cantat, non tanto nomine dignos,
 Vt sunt fluctuagis quos per maria alta procellis
 Fecit, queis etiam cœlum, tellusque pauescit.
 Ast quod magnanimi Æneæ celeberrima cœlum
 Tangat fama, colatque suo musa inçlyta versu,
 Et dulci Autonidum cythara modo Mantua nomē
 Efferat, Augusti faciunt pia dona, fauores,

690 Et decus altifono, largitaque munera vati.
 Producit tellus Augustos Lusa feroces,
 Cæsareumque genus profert, & robora, vires
 Fortis Alexandri, sed non ea dona supernis
 Queis volitat sua fama alis, ac nomine dignos
 Æterno celebrat multos manura per annos.
 Augustus furias inter, metuendaque Martis
 Prælia venturis componit carmina sæclis.
 Excitat ingentes en Fulua pulchra que rellas,
 Cum pio Glaphiræ linquens Antonius illam

Carminc,

700 Carmine Parnasi collis iuga celsa petebat.

Cæsaris Imperio fortissima Gallia duro
 Subijcitur, largam scribendi Martia sylvam
 Non arma impediunt, nec sæui concaua belli
 Cornua, sic calamum dextra, sic tela sinistra
 Portabat magni mentem Ciceronis adæquans.
 Scipio, quem Pæni quondam, & Carthaginis altæ
 Mænia sunt experta, metro fabricata colebat
 Carmina, quæ stricto famosa Terentius vngue
 Texebat, grauibus dignas scænasque Cathurnis.

710 Magnus Alexander sēper voluisse volumen
 Creditur, & capiens somnum relegebat Homerum,
 Seruabatque librum post cervicalia Charum,
 Denique nullus erit Dux robustissimus, omnis
 Vel latio, Græco, vel quouis sanguine natus
 Doctrinæ ignarus, mularum incognitus antris,
 Exceptis Lusis, quod non pudet ore referre,
 Namque quod excelsum non ducat ad æthera Lusi
 Nomen fama, fuit quod barbara carmina proles
 Carmina despiciat, Musisque Helicon dicatum.

720 Virgilij desunt ideo, desuntque supremi
 Mæonides, deerunt etiam, si talia durant,
 Æneæque pij, deerit robustus Achilles.
 Sed natura potens (dictu mirabile) mentes
 Lumine tam tenui lustravit, vt impia profus
 Pectora nil curent, quod sit gens barbara Lusus.
 Noster Dux musis patriæ gratetur amorem,
 Carmine qui cōgit describere facta virorum,
 Dūcere & ad superas insignia nomina fedes;
 Namque ille, & quicumque alius de stirpe creatus
 Gamarum

L V S I A D V M

730 Gamarū illustri, Tagides non semper amicas
 Calyopen ve trahunt, vt linqunt aurea fila,
 Æternæ & tribuant illorum nomina famæ,
 Solus enim fraternus amor, quo Martia facta
 Lusorum nostris celebrentur versibus, vrget,
 Et Tagides cogit Nymphas, pulchrasque sorores
 Sed non quisque sinat multis se opponere factis,
 Namque suum nunquam deperdent gesta decorem.

LVSIA-

L V S I A D V M

LIBER VI.

A R G V M E N T V M.

Hoc libro describitur *navigatio Ducis ab In-
sula Melindana ad Calecutium. Narratur
celebris historia duodecim Equitum nobilium Lu-
sitanoꝝ, qui ad Angliam à Rege Ioanne primo
Portugallie, vt certamen singulare contra duode-
cim Anglos inirent, missi fuere.*

i.

REx Melindensis nescit quo pectore Lusos
Accipiat, reddatque hilares, qui falsa carinis
Equora sulcabant, vt certa scœdera mente
Cû duce, cum socijs firmus cõponeret, ipsos
Tam distare procul Melinde à sedibus, oram
Longe Europæam locupletem à litore abesse
Melindi, & sortem Regnum p̄suisse sinistram
P̄nitet Herculeo distansia marmore, nidum
Non patrium Luso vicinum habuisse penati.

Exercē

L V S I A D V M.

10 Exercent hilares Mauri de more Choreas,
 Piscanturque alij, capiunt ingentia pisces
 Corpora, queis domitum Lægëia fãmina pectus
 Fallit, lætitiã que Antonius accipit, omni
 Famofus Rex ille die conu iuia Lufis,
 Ferculaque, infolita Cererifque, ac munera Bacchi
 Arte dabat, fructus, volucres, carnesque recentes;
 Sed dux Gama moram rumpës dare carbafa ventis
 Conftituit, petit aura leuis iam è littore claffem
 Soluere, cum magnum reffet maris æquor arandum,
 20 Congerit atque cibos, & dulces fluminis vndas,
 Nauclerosque capit certos, qui curfibus æquis
 Deducant naues, triftem tum denique Regem
 Conuenit, & ftatuit tranquille fædera pacis,
 Luforumque operam cafus promittit in omnes:
 Rex petit vt Lufæ femper fua littora naues
 Inuifant, neque enim donum fibi gratius optat,
 Quã pia Regna viris, propriũque impendere fceptrũ
 Inuictis animo, fecuro & pignore firmis.
 Frænabitque illos calidus dum fpiritus artus
 30 Pro Regis, Gamæque fide, pro gente, feroces
 Que fuperat fluctus, ventos, dirafque procellas,
 Et falfum argentum conftanti pectore fcindit.
 Innumeris vitam cupit obiectare periclis.
 Talia dicenti refpondet Gama, benignum
 Hofpitiũ gratans, animumque, & pectus amicum:
 Ac promittit opem Luforum, dum aureus orbem
 Fulgenti immenfum luftre lampade Phëbus.
 Tunc Melindenfes, ftabilito fædere, charo
 Suspicit amplexu, fidoque à littore ceflit,

40 Et dare vella iubens cursū protendit ad Oras
 Auroræ, Oceani ventis fauet vnda benignis,
 Et Nauclerus iter carpit, certissima monstrans
 Signa viæ, certo fertur per cęrula cursu.
 Iamque rates nitidi verrebant æquora ponti
 Indiaci, clarique vident cunabula Solis.
 Hic miseras tandem posuisse cubilia Curas
 Lusyadum gens lassæ putat, sed Bacchus iniquo
 Euolens animo, quæ tunc ventura pararent
 Fata viris, famuli Lusi, qui à sanguine creti
 50 Tot metuēda gerunt totū celebrāda por orbē,
 Facta, gemit, demensque furit, furiosus & ardet.
 Infatis sic esse ratum, firmumque videbat,
 Lysia quod Romam sequeretur læta triumphis;
 Diuitibus spolijs, palmis vitricibus, vrbis
 Tollere quod itatuant clarum super æera nomen,
 Et mutare nequit firmant quod sydera mente
 Aurea, ab Olympiaca descendit sede, furenque
 Consilium quærit, capit, & Regna humida lati
 Ingreditur ponti, Neptuni & pergit ad aulam;
 60 Sedibus internis pelagi, fundisq; cauernis,
 Quis mare cęruleis tumidū se abscondit in antris,
 Ex quibus erumpunt furibundis fluctibus vnda,
 Cum pontus venti furij respondet acerbis,
 Neptunus sedem posuit, posuereque Nymphæ
 Nereides, alijque dij, quos alta recondit
 Vnda maris, prestant summo munusque Tridēti.
 Argenti fundus nitidas ibi monstrat arenas,
 Excelsæ campo turres cernuntur aperto
Christalli ex massa factæ, quo lumina claro

Comminas

L V S I A D V M

70 Comminus aspectu radianti luce propinquât,
 Hocque magis dubitat dubio mens ardua visu,
 Si fulgens Adamas, aut si cristallinus ornet.
 Tecta color, nitido sic lumine massa coruscat,
 Ostiaque ex auro splendent radiantia fuluo,
 Et quas concha gerit claris illustria gemmis
 Littoribus, pictis decorantur & aurea syluis,
 Turgida quæ Bacchi furiosi lumina pascunt,
 Confusamque chaos faciem prius aspicit, vnus
 Illi vultus erat, rudis, indigestaque moles,

80 Pondus iners, aderant diuerso munere rara
 Diuersis elementa locis, nam feruidus ignis
 Sublimem obtinuit, superi & sine pondere cœli
 Enituit, postquam celsa Promethæus arce
 Surripuit flammæ, animantur cuncta calore;
 Post ignem tractum rapuit natura secundum
 Aëris inuisi, qui nunc loca cuncta subintrat,
 Nec vacuum patitur, sic rerum postulat ordo.
 Post sequitur tellus circumdata montibus altis,
 Arboribus pulchris, & amœna virentibus herbis,

90 Et pecudes, volucres, animaliaque omnia pacens,
 Flumina sculpta suis, & fecundantia riuis
 Tellurem, vastosque agros, pomaria vernant,
 Quæ pulchros flores, & Lilia pulchra colore
 Cæruleo, pulchrasque rosas, vacinia pulchra,
 Quæque etiam varij generis depascere pisces,
 Et nutrire solent claris viuentia Lymphis.
 Parte alia, quæ bella gerunt metuenda Gigantes
 sculpta iacent contra cælestia numina, Thipheus
 Belliger ardentis rupi supponitur Æthnæ,

100 Euomit illa suo crepitantes ore fauillas
 Cum terram rapidus Neptunus percutit hasta,
 Quæ primum produxit equum, depingitur almæ
 Effigies, Pallas quam docta inuenit, oliuæ.
 Non multum Bacchus furijs oppressus amaris
 Cunctatur depicta videns, sed percitus ira
 Neptuni ingreditur sedem, quem clarus opimis
 Expectat portis pulchra comitante caterua
 Nereidum, vini quod rex regna humida fallæ
 Intret aquæ, visatque Deum, mirantur, acerbi
 110 Equoris. At Bacchus mæsto sic ore profatur.
 O Neptune stupor non te, nec numina vasti
 Oceani teneat, quod nunc tua regna subintrem,
 Nam fortuna etiam contra sua tela potentes
 Armat verba, cupis mea tu si condere menti,
 Hæc prius è mæsto quam promam pectore senfa,
 Numina falsa voca, cunctosquæ incommoda tangunt,
 Percipiant cuncti, atque alta post mente reponant.
 Neptunus casum horrendum putat esse, canorum
 Tritonem vocat ille, iubet quod conuocet omnes,
 130 Qui maris Oceani tractant consinia, diuos
 Triton quem ponti veneranda Salatia Regi
 Progeniuit, facie nigra, fædaque parentis
 Et tubicen, tumidæ prælans & nuncius aulæ,
 Quos caput incomptos, atque humida barba ferebat
 Crines, sunt pleni nigra fælugine limi,
 Qui nunquam agnoscunt arguti pectinis ictum,
 Puncta gerunt nigris conchilia tristia costis,
 Ingentis nigrum decorabat magna locusta
 Crusta caput, graditur metuendo corpore nudus.

130 Sic etiam nudat sic cætera membra, natatum
 Nè forte impediunt, sed ponti animalia partes
 Parua tegūt centum, & centum, Cancrique retrorsū,
 Cammarus, & multo conchilia sordidamusco,
 Ostreaque augmentum à nitida sumentia phæbe,
 Dextra tenet concham, quam iam inspirare retortā
 Incipit ingenito sonitu, qui marmora longe,
 Equoreosque sinus penetrat, quos voce canora
 Percutit, & magno tangit maria alta tremore.

præparat ecce viam sonitu commota Deorum

140 Turba marina, petit magnique palatia regis
 Neptuni, quondam qui fortia mania Trojæ
 Condidit, à sæuis destructaque postea Græcis:

En pater Oceanus natis sociatus amarum

Carpit iter, venit & Nereus, quem duxerat olim
 Doris pulchra virū, Nymphis qui impleuerat omnē
 Horrendi tractum ponti, quin Protheus vndis
 Desinit ipse pecus Neptuni pascere, vates

Qui scit quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur,
 Aduenit, & mentem Bacchi iam nouerat. Ecce

150 Parte alia pergit formosa Salacia coniux

Neptuni magni, cœlique ac filia Vestæ,
 Lata, grauisque venit gestu, & pulchredine tanta,
 Ut tumidas Ponti truculenti leniat iras,

Induerat tunicam tenui velamine textam,
 Quæ finit eximium facili splendescere visu
 Christalli, debet niueum nec condere corpus.

Inde rosis subijt formosior Amphitrite

Regales venit ad sedes, secumque ferebat

Delphinum, turpi qui vt consentiret amori

160 Consuluit Regis, dominantur lumina cunctis,
 Lumina quæ nitidi superabunt lampada solis.
 Leucothoeque etiam furias Athamantis iniquas
 Quæ fugit infans, sociam & sibi numina sumunt
 Oceani, pulcherque venit Melicerta parentis
 Signa sequens charæ, nunc conchas colligit albas,
 Quas generat pontus, nunc fulua saltat arena,
 Nunc formosa sinu puerum Panopea quietum
 Ducit, & humano qui quondam corpore Glaucus
 Vertitur in piscem lapidosæ viribus herbæ
 170 Quo rapuit felix insignia numina damno,
 Hic venit ad cætum plorans quam perfida fraudem
 In scyllam Cyrces, quam valde Glaucus amabat,
 Fecerat, insanas agitabatque ore querellas.
 Consedere Dei sublimis sedibus aula
 Illæ in diuitibus statis, in sedibus illi
 Chrysalii, Bacchus solio, Rexque ipse sedebant
 Æquali, celsas qui perflat odoribus ædes,
 Quam mare producit Massæ, quæque inclita vincit
 Thura Arabum, queis summa calent altaria donis;
 180 Neptunus sede ex alta sedare tumultum
 Fecit. Et occulto caput de pectore causam
 Aduentus, furias diras, dirumque dolorem
 Promere, vindictæ Bacchus correptus amore,
 Constituens diro Lusos extinguere ferro,
 Horribilis, sæuus, furibundus talia fatur.
 O Princeps Neptune, poloqui turgida franas
 Æptora, & irati Lymphas moderaris acerbi
 Marmoris, & gentescōhibes, ne nauibus altum
 Transcurrant pontum, metas positasque relinquants

L V S I A D V M

190 Tuque pater, totū lymphis qui circuis orbem
 Oceani immenso totam cui cingere terram
 Littore, neue homines signatos ordine fines
 Prætereant, est iure datum. Vos numina ponti,
 Quæ nulla in vestro toleratis crimina regno,
 Et quæ supplicio vindictam sumitis æquo,
 Si fortasse viam quis vestra per æquora scindat.
 Quæ pietas? Vestras premit aut socordia mentes?
 Quis lenire potest durissima pectora verbis?
 In genus humanum semper componitis arcum.

200 Iam vos sydereas voluisse ascendere sedes,
 Audacique animo montem imposuisse gigantes
 Montibus, atque aulas horrendo Marte supremas
 Vidistis tentasse; maris nunc equora celsas
 Horrificas velis fulcasse & remige naues.
 Iam timeo ecæli Dominos, terræque futuros,
 Nostraque in humanas conuerti numina vires.
 En timidam sobolem, famulus cui nomina noster
 Indidit, insolito vos & me robore frangat,
 Immensumque domat mundum, penetrare videtis

210 Æquora vestra, facit quod gēs Romana supremo
 Tempore non fecit, deuallat Regna Marini
 Regis, & oceani frangit præcepta parentis.
 Vidi ego quod contra Mynias, qui findere primi
 Immensum pelagus, vestrique habitacula ponti
 Sunt ausi, iratus Boreas, Aquiloque feroci,
 Atque alij vultu se se opposuere, ratemque
 Perdere conantes, pelago & submergere nautas.
 Si ergo ventorum sumpta hæc vindicta furore,
 Vos quibus infesta facta est iniuria mente,

Quid

20 Quid precor expectare, morāq; imponere vultis?
 Namque superba ruunt aduerso Marte Trophæa,
 Quosque ego Lucifero crexi ex Oriente Triúphos,
 Indigni stygijs surmergi fluctibus Orci
 Contipicio, obscura facta & caligine volui
 Martia, perpetuam famam, queis orbe parauit
 Indiaci, nomenque meum sub tartara mitti.
 Nam Deus Omnipotens, cursum qui dirigit orbis
 Mente sua statuit Lusos extollere ad alta
 Sydera, sublimem famam, sublimeque nomen,
 230 Quo valeāt cunctas mūdi deuincere gentes,
 Largiri, quod iura etiam fatalia poscunt.
 Nam certe nullum merito ius reddit honorem.
 Ecce ego cur veniam supero delapsus Olympo
 Expono, quæroque vias in sedibus imis
 Oceani, possim queis perdita nomina cælo
 Nancisci, atque meas iterum instaurare ruinas.
 Dicere plura cupit, lacrimæ verum ore querellas
 Impediunt exire, quibus fera numina ponti
 Exagitant animos, & diris pectora flammis
 240 Accendunt, & sæua Deos sic concutit ira,
 Ut sine consilio statuunt subuertere Lusos,
 Et naues toto lassas dispergere ponto,
 Hypotadique Deo Neptuni nomine ventos
 Præcipiunt soluat, fluctus, qui ad sydera tollant,
 Lusorumque rates medijs mergantur in vndis.
 Protheus at, cuius mens iam præfaga futurum
 Viderat, hic voluit vates bene conscius æqui
 Fatidicam cunctis manifeste exponere mentem.
 Attamen ex omni sic turbat parte tumultus

L V S I A D V M

259 Prothea, vt ingenti Thetis indignata furore
 Exclamet: Rex ipse tenet quod præcipit. Altum
 Eolus at quatiens conuersa cuspide montem
 Obscuro læuos soluit de carcere ventos,
 Quà data porta ruunt venti, velut agmine facto
 Eripiunt subito nubes lucemque, polumque
 Lusorum ex oculis, furiosam & turbine totam
 Tellurem turbant, & diris flatibus vrbes,
 Posternunt turres, altique cacumina montis,
 Interea placido verrebat cærulea vento

260 Classis lassâ viâ, & pelagû scindebat amarû
 Tempus erat, quo prima queis mortalibus ægris
 Addiderat somnum, mediumque quieta serenum
 Nox carpebat iter, capiunt iam membra soporem
 Nautarum, excubias qui primo tempore nigræ
 Noctis agunt, alij surgunt, atque ordinis facto
 Inuigilant somno rapti, passimque per ipsas
 Antennas, nauisque latus, ne somnus ouantes
 Opprimat, & facili torpescant membra sopore,
 Corpora tendebant, manibus quoq; lumina tergant,

270 Et dulcem expellût defesso à pectore somnû
 Quantum quisque potest: narrant Mauortia facta,
 Oceanique vias varias, hic narrat amores,
 Casus mille refert alius, sed prouidus alter
 Dicebat. Tantam poterit quid pellere curam,
 Latiamque animo tristi quid ferre valebit?
 O si quis lætum recto casum ordine narret!
 At Iuuenis Leonardus, amor quem presserat olim,
 Quid satius menti nostræ, quid lætius (inquit)
 Esse potest, casus quam si iucundus amoris

Narre-

280 Narretur? Mæstū & sic nos consumere tēpus
 Possimus? Contra tanta asperitate coactos
 Dulcia non memorare decet, maris impetus vrens
 Pectora nostra labor nunquam tolerabit amores.
 Narremus Velofus, ait, mauortia facta,
 Bellaque gesta animo forti, nam nostra labore
 Vita absoluetur, mea ni sententia fallit.
 Omnibus hæc placuit mens, & sua laudibus ornant
 Consilia, & polcunt narret Velofus honores,
 Lusorum vires, ac Martia robora bello.

290 Narrabo, vir fortis ait, quæ vera fuerunt,
 Expellamque meo toto mendacia casu,
 Vt vos virtutem eximiam, verumque laborem
 Discatis, vestram & super æthera tollere famam
 Lusadum dicam, totum celebranda per orbem,
 Gesta suis quondam quæ campis Anglia vidit.
 Tempore quo Primus tractabat scepra Ioannes,
 Postquam Lusa fuit tranquilla pace potita
 Tellus, Marte fero vicinaque bella quierunt.
 Anglia terribili fremuit furibunda tumultu,

300 Anglia, quæ niuibus sæper Bore alibus albet,
 Semina namque gratis belli fera duxit Erynnis,
 Vt Lusum diro vigeat certamine regnum.
 Inter virgineum cætum, iuuenesque feroces
 Diffidium fortasse fuit, quo tempore sceprum
 Londinæ tractat dux Alencastrius vrbis.
 Illi, queis facile est audacia soluere verba,
 Affirmant non esse decus, nec signa pudoris
 Virginibus, tali famæ vt dignentur honore,
 Insultantque etiam, si quis defendere partem

L A S I A D V M.

310 Illarum gladio, truculentæ aut ictibus hastæ
 Audeat, infandum crudeli Martis arena
 Dedecus, aut lato promittunt funera campo.
 Fæmina semper iners, infirmum ac debile, diris
 Non assucta malis, à charis poscit amicis
 Auxilium lacrymans, humanis viribus orba.
 Hostibus, at claro cum sint de sanguine nati
 Anglorum, aut magna consanguinitate propinqui,
 Aut quos vexet amor, voluit se opponere nullus.
 Ingentes tandem lacrymarum fundere fontes,

320 Et nitidi pulchros alabastrum tingere vultus
 Fletibus, atque ducis statuunt inuisere sedes
 Fortis Alencastri, Londinæ & præsulis vrbis:
 Hic Dux Anglus erat præstans, atque agmina multa
 Duxerat, & campos diro certamine Iberos
 Cum lulis vexaret, ouansque ex hoste triumphos
 Ferret, & vxori caperet iam debita Regna,
 Atque ibi conspexit vires, & martia bello
 Facta, quibus fortes sibi nomina magna pararunt
 Lusyades, stimulos, etiamque cupidinis ictus

330 Sensit, dum Regi dedit in connubia natam.
 Virginibus Dux ipse tamen succurrere nonuult
 Auxiliumque negat, magnas discordia lites
 Ne vocet, aut aliquo miseræ solamine tristes
 Ne careant, narrat quod cum telluris Iberæ
 Sceptra, ac hispanas bello prætenderet oras,
 Viderat audaces Lusos, & viderat alto
 Martia facta animo, & solos potuisse superbam
 Anglorum iuuenum late deuincere mentem,
 Virgineasque pias solum defendere partes,

340 Tristia post placidis solatur pectora dictis,
 Et sic alloquitur. Vestris si mentibus vnum
 Hoc placet auxilium, quam primum nuncius oras
 Lusyadam noster, longinquaque littora tanget,
 Atque viros fortes horrendo in Marte monebo,
 Qui vos, Virgineumque decus, sauumque grauem
 Et campo, & solo, pariter certamine purgent.
 Dux expertus eas sic consulit, atque benigno
 Ore fauet, capiunt illæ solamina læta.
 Nominat Heroes bisseños Marte feroces
 350 Dux, ac vt sortēs mittant, vt qualibet altum
 Consortem charis valeat compellere verbis,
 Vt Regi scribant Luso, simul omnibus ille
 Scribere constituit: sic stat sententia menti.
 Nuncius ad celsas Lusi peruenerat Aulas
 Regis, & agnoscit quæ causa coegerit Anglum
 Sic scripsisse Ducem, vltiores tunc poscere certum,
 Virgineumque viros paribus contendere verbis.
 Curia lusa fuit tali commota tumultu,
 Ac rerum nouitate, velit Rex dedecus ipse
 360 Virgineum purgare, viam primusque subire,
 Non tamen hoc patitur maiestas Regia, corde
 Quilibet ardenti casum sibi poscit honestum,
 Felicesque illos, & terque, quaterque beatos
 Iam vocat Heroes, quos magnus nominat Anglus.
 Sicut fama refert, tu Portugalia quondam
 Accipis insigni famosum nomen ab vrbe:
 Hic parat excelsas, fulcent vt marmora, naues
 Rex qui tranquilla Lusos in pace regebat.
 Bissenii breuiter solitis se vestibus ornant.

L V S I A D V M

370 Martiaq; arma parāt, enses, clypeosq; decoros
 Et conum insignis galeæ, cristasque micantes,
 Quilibet atque suos scriptis designat amores.
 Iamque fuit magno concessa à Rege facultas,
 Puppibus vt duri soluant retinacula Nautæ,
 Heroesque ferant placidis ad littora ventis
 Anglica, en ascendunt robusto pectore, naues.
 Attamen vñs erat non impar Marte Magrissus,
 Ante fugam socios qui sic affatur ouantes.
 Magnanimi heroes, bello fortesque sodales

380 Iam dudú externos mihi mēs inuisere cāpos
 Et gentes varias, leges, moresque videre.
 Nunc via certa mihi, casusque aperitur, vt audax
 Exequar hanc mentem, vobis me pergere terra
 Vt placeat vellem, spacijs haud immoror æquis:
 Nam quacumque die, vos Anglia lata videbit,
 Hac me etiam socium furiosa ad bella tenebit,
 Quod si me impediāt mors vltima linea rerum,
 Nec possim ad certam vobiscum accedere metam,
 Non mea vis deerit, mea nec certamine virtus,

390 Marte vices socij fortes supplebitis omnes:
 At fortuna licet crudelem aptauerit arcum,
 Impediātque viam, mea ni sententia fallit,
 Valles, ac celsis decurrens montibus omnes
 Signatis adero metis, sociosque reuisam.
 Talia sic profert, cingunt sua brachia collo
 Amplexu, & patria discedit ab vrbe Magrissus.
 Ascipit antiquæ Legionis prata, & Iberos
 Can pos, atque vrbes, quas Lusus cæparat Olim,
 Nauarramque videt, summique cacumina mortis

Pyrenæ

400 Pyrenæ, Hispanos qui à Gallis diuidit agros
 Postquam etiam vidit terram, quæ magna vocatur
 Gallia, ad imperium Belgarum venit opimum,
 Ille moram hic fecit, fuerit casuue, doloue.
 At verò reliqui gelidi maris æquora findunt
 Heroes, longis apparent Anglica campis
 Littora, Londini pergunt ad menia lati.
 Dux recepit iuuenes, proprias & ducit ad aulas,
 Quæque suum magno fouet, ac hortatur amore,
 Iam spectata dies aderat, præcisæque meta,
 410 Quæcum bisseis Anglis certamina debent
 Conserere, aut Lusi securo Marte cruentum
 In campum erumpunt, non sic Mars ille cruentus,
 Non alius quicumque ferox certamen ineret.
 Illæ autem se auro, variisque coloribus ornant,
 Colla tenent torques, armillæ brachia, miri
 Ornabant digitos adamantes, atque rubini,
 Chrisolitique, onyches, gemmæque, Topazius auri
 Haud similis precio, veniunt ad prælia comptæ.
 Illa tamen, fortis cecidit cui sorte Magrissus,
 420 Vestibus induitur pullis, ac tristibus ibat
 Auspicijs, nam forte moras faciebat amicis
 Quæquã alij affirmēt, quod pulchræ dedecus Anglæ
 Non patientur atrox, sed quod victricia ducent
 Signa, licet campo vel tres, vel quattuor absint.
 Iam Rex sublimi solio, pulchroque sedebat,
 Illustresque viri circumstant ordine, sicut
 Cuique locum dederāt fortes, ternique, quaterni.
 Bisseis alios nunquam Sol aureus Anglos
 Viribus, atque animis maiori & robore vidit

L V S I A D V M.

430 Littore ab occiduo, claras orientis ad oras,
 Audaces contra Lufos erumpere campo,
 Spumantes & equi mandunt fræna aurea, vultu
 Horribili, radijs iplendent solaribus arma:
 Ut cum Chrifallum, aut Adamantum lumine duræ
 Sol ferit, afpicitur numerus diuerfus vitroque
 Agmine, cum populi gens tollere murmura cæpit,
 Continuo vertunt facies, caufamque requirunt,
 Nafcitur ingentis qua turbida pompa tumultus.
 In campum prorumpit eques, tela inclyta bello
 440 Aptæ capit, ferroq; ferox armatus iniquo
 Spumat equus, Regem, proceres, omnesq; falutans:
 Fortia magnanimus Luforum ad robora tendit.
 Agnofcunt focij robuifum hunc effe Magriffum
 Latantur, charifque onerant amplexibus omnes.
 Clamat, non deero certo in discrimine vobis.
 Aulica fed virgo afpiciens, quem forte tenebat,
 Qui famam, clarumque fuum defendere nomen,
 Nititur, ex templo, preciofis veftibus Helles
 Induitur, recipitque hilari pia gaudia mente.
 450 Iam belli fignum Londini magnus ab arce
 Rex dare, & horrifico crepere ærea cornua cantu
 Præcepit, ac animos cogit fonus horridus, hafas
 Submitunt, ad hibent, & equis calcaria, habenas
 Laxantes, pedibus flammæ extollit equorum
 Tellus, obfcuro mifcetur puluere cælum.
 Hic fugit, ac pedibus celeres timor addidit alas,
 Ille cadit, gemitumque emittit pectore ab imo.
 Aff hic purpureo reddit tincta arma colore,
 Iteque pulfat equi trepidantia tergora chrifis.

Perpetuo

460 Perpetuo hinc aliquis funesto vulnere somnū
 Accipit moriens, toto discurrere campo
 Capit equus fugiens domino sine, at alter adempto
 Linquit equo campum, refugitque pericula vitæ.
 Tamque superba cadit sublimi a culmine Martis
 Anglorum vis, namque duo confinia linquunt
 Signata, & valli fines, qui bella feroces
 Continuant, mortis patiuntur tela nefandæ.
 Denique victores Lusi Victricia ducunt
 Signa, ac illustrem portant ex hoste triumphum,
 470 Virginibusq; suam tribuūt cū nomine palmā.
 Bissenos superis recepit Dux inclitus aulis
 Victores, Lufos, latoque accepit ouantes
 Pectore, verum illæ lautis conuitia mensis
 Multa parant, reuocantque cognos, laquearia vestes
 Aurea depictæ exornant, hilarespue diebus
 Omnibus hospitio concordî pectore Lufos
 Accipiunt, donec patrios vertantur ad agros.
 Sed momorant auidum rerum mansisse Magrissum,
 Et fecisse moram gelidis borealibus oris,
 480 Atq; ibi Belgarū Comitissā à crimine prauo
 Eripuisse, virum diro certamine Belgam
 Finibus è vitæ morte eijcisse cruenta;
 Expertumque etiam robusto Marte Magrissum
 Occidisse ferunt præsentî principe Gallum,
 Qui voluit duro tolerare in corpore Lusi
 Vulnere, & insigni fatalia funera campo.
 Torquati vt quondam tolerarunt vulnere destra,
 Coruinique alij, quos vuluere mergit acerto
 Atra dies, placidæ subeuntque pericula vitæ.

L V S I A D V M

490 Aluarus est vnus Lusorum exagmine, latos,
 Facundosque tuos vino Germania campos
 vidit, ibi audacem vocat ad certamina dira
 Germanum, qui fraude virum deuincere tentat,
 Ille tamen clausit postremam inglorius horam.
 Talia narrantem poscit gens Lusa Magrissus
 Ne taceat casum, nec commemoranda relinquat
 Horrida damna alijs, quæ tu Germania quondam
 Littoribus, vastisque tuis fers inclyta campis.
 Hæc cum dicta daret, sublimi ex puppe Magister
 500 Explorâs vêtos, oculos huc voluit, & illuc,
 Signaque dat nautis, nautæ hinc, ac inde soporem
 Amittunt, capiunt superis vela ardua malis.
 Nam ventus vires recepit, semperque procella
 Crescit, at ille sonos raucos sic protulit. Eia,
 Eia, ait, excubias agite omnes, membra soporem
 Expellant, vigilate viri, nam ventus acerbus
 Infestæque ruunt nigris ex nubibus auræ.
 Carbasa vix collecta tenent Carchesia, quando
 Excelsa a puppi raucus clamore Magister
 510 Dat voces. Iterum maius dimittite velum,
 Atque iterum clamat. Maius dimittite velum,
 Non indignati patiuntur carbasa venti
 Ponere, at in varias sæuo cum murmure partes
 Illa secant: cælum, tellusque perire videntur,
 Intonuere poli, & crebris micat ignibus aer,
 Insequitur clamorque virû, stridorque rudentum:
 Nauticus in tota clamor ferit aera puppi;
 Nam subitis venti furij, subitaque procella
 Disruptis velis furibundas colligit vndas

Nautis,

20 Nauis, & ingenti proclamat voce Magister.
 Expellite cuncta, maris capiant hæc omnia lymphæ,
 Expellite cuncta precor, mora nulla, expellite, lassam
 Exonerate ratem, scentinam haurite repletam,
 Nam tumidis ponti nauis submergitur vndis,
 Scentinâ extemplo exhaurit gens Martia, ruptam
 Scintillam horrendis sic nauem fluctibus vndæ
 Concutiunt, vt defessos facile inde mouerent,
 Scilicetque viros aliam fera flumina nauis
 In partem, duri tres magno robore nautæ
 30 Non bene sufficiunt clauū tractare ligantes
 In unibus, immensum nec robur profuit, artes
 Humanas superant venti. Nox incubat atra,
 Ventorum furias augebat sæuus ab antro
 Eolus, & naues quatunt illi agmine facto.
 Non aliter, quam si Babylonis fortia venti
 Scænia terribili sonitu posternere vellent,
 Atque excelsa ratis, sic vndique marmoris vndis,
 Vulgida quæ tumido tollunt se ad sydera flatu,
 Concutitur, tamquam medio foret æquore linter,
 40 Tot formidandi fluctus voluuntur aquarum,
 Vt stupeant omnes, quod non fera subruat vnda
 Sublimes naues, & ponto mergat acerbo.
 Qua vehitur Paulus maioris pondera mali
 Pert perfracta rates furioso diruta ponto,
 Exclamant que omnes, cælestia numina voce,
 Et lacrymis placare parant, Christique reposcunt
 Auxilium, gemitus etiam per inania vanos
 Cælius, & socij voluunt, lamentaque fundunt,
 Quamquam tanta fuit solertia certa magistri
 Colligere,

L V S I A D V M

550 Colligere vt magno conatu vela iuberet,
 Ante suas pelago rapidus quam funderet Auster;
 Nunc naucs fluctus furi bundi ad sydera tollunt,
 Postea deiiciunt secreti ad viscera ponti.
 Ecce Aquilo, Boreas, & sauuus flatibus Auster,
 Et Notus, atque Eurus contraria praelia miscnt,
 Conanturque suo mundum laxare furore,
 Fulmina saua cadunt, sonituque trementia pulsan
 Corda virum, radijs diris nox atra relucet.
 Alcyonq; suos volucris prope littora catus
 560 Attollit, memor infandæ tunc mortis in vndis
 Quam tulerat quondam nimio vexata dolore,
 Impia cum Ceycis plorabat fata mariti.
 Delphinesque etiam fundo se gurgite in antris
 Abdunt, terribiles ventos, diramque procellam
 Effugiunt, nec ibi capiunt per membra quietem.
 Iuppiter aetherea nunquam fera misit ab arce
 Fulmina tot, saua quæ fecit sordidus Æthna
 Mulciber, Æneaque pij fabricauerat arma
 Bellica, nec crebis tantum Deus ignibus orbem
 570 Concussit, quando tota metuentibus vndis
 Mundus inundauit, quando & duo pignora solum
 Manserunt hominum, quæ nostram extollere possent
 Progeniem, æternis quæ viribus occupet orbem,
 Altaque quot fluctus strauere cacumina montis,
 Cum quaterent ponti crudelibus istibus oras,
 Quotque etiam furijs fregerunt arbore ramos,
 Radicesque Orni, Platanique, ac Populus alba.
 Cedrus radices ad lucida sydera vertit.
 Sic etiam fulvæ ventis agitantur arenæ

Infun-

580 In fundo, vt sese super ardua marmora tollât.
 Extemplo Gamæ soluuntur membra timore
 Cum videat stygium nauem descendere ad Orcum,
 Cythereasque domos attingere postea coeli,
 Attonitus tendit duplices ad sydera palmas,
 Auxiliûmque vocans superûm, Christi que fauorem
 Alia voce refert. Deus O qui cuncta gubernas
 Nutibus, & cunctis certa es custodia rebus,
 Facidûm qui multa virum trepidantia fuluas
 Agmina duxisti per aperti maris vndas:
 590 Tu quoque, cui Paulû seruare à fluctibus atræ
 Tyrty, & insignem cum natis, conjugè, charis
 Ac nuribus nauî Augusta tutare Nohemum
 Complacuit, quodque arca ferat genus omne ferarû,
 Si mihi iam licitum diræ noua monstra Carybdis,
 Et formidandæ transire pericula scyllæ,
 Atque alias syrtes, tumidi vada feruida ponti,
 Si quæ submergunt infausta Ceraunia naues,
 Auxiliûm superûm tantorum in fine laborum
 Cur mihi Christe negas? Labor hic nõ tãgit honorẽ
 600 Eccè tuû? Terras lasi non quærimus omnes
 Nomen vt immenso Christi celebretur in Orbe,
 Et tua celsa fides? Oterque, quaterque beati,
 Queis Tingitanæ duris sub mænibus arcis,
 Vel Lybiæ campis Maurorum cuspide pressi
 Contigit oppetere, vt fidei veneranda supremæ
 Robusto latis dilatent dogmata terris
 Pectore, quorum etiam sublimia facta coruscant
 Cognita, quæ celebris vehit alta ad sydera fama,
 Qui vitam acquirunt, quando Parca impia filum

L V S I A D V M

610 Rumpit, & extendunt aterna in tēpora nomē
 Talia dum iactat, diro certamine venti
 Vt tauri indomiti luctantur, & horrida crescit
 Tunc magis, atque magis diris metuenda procella
 Flatibus, acquirit vires, ac funibus Euri
 Strident, & toto tempestas ingruit Orbe,
 Fulmina dira vices iterant, gignuntque timorem
 Gentibus, atque iterant horrenda tonitrua planctus
 Quis cadere excelsis caelestis ab axibus aula,
 Mutuaque horrifico pugnare elementa videntur

620 Marte, suaque ira totum confundere mundū
 Lucifer ast clarus nitidum solem ante ferebat
 Iam lucem, & totam lustrabat lampade terram.
 Monstrabatque diem lato gratissimus ore.
 Immensum posito ventorum flamine pontum
 Lætificat, cum pulchra Venus, quæ sede regebat
 Sydereâ stellam, & quam semper densus Orion
 Aufugit, vt supera classem conspexit ab arce,
 Et mare veliuolum, nimio correpta timore,
 Et nimijs furijs, hæc mæsto pectore soluit.

620 Hoc hoc Bacchus opus fecit, sunt ista Liæi
 Facta, sed incassum, nam mens peruesa furores
 Non feret vltorius, Lusis illata patebunt
 Damna mihi. Hæc dicēs tumidas descēdit ad vnda
 Oceani, celirique volat per inania cursu.
 Nereidis pulchros componere sedula vultus
 Præcipit, & varij diademata celsa coloris,
 Supra auri similes, fuluosque adducere crines.
 Quis non cæruleos dicet producere flores
 Supra fila auri verè radiantis amorem!

Ventorum

40 Ventorum statuit lenire fauoribus iras
 Dissendens Nymphas, quæ cæli sidera vincunt
 Et gestu, splendore, modo, vultuque decoro.
 Quas vt conspexere, cadunt de pectore vires,
 Deponunt que iras nimia dulcedine capti,
 Collaque subijciunt Nymphis, ac crinibus aurum
 Qui pulchrûm obscurat, dextrasque, pedesq; ligarût,
 Atque Orithia suum, quem corde abconderat imo,
 Sic Boream alloquitur. Non credas perfide, firmi
 Quod te certa mihi traxerunt vincula amoris,
 650 Nullû pignus amor donat, nisi corda quiete
 Pacifica frænare viros, qui Martis honorem
 Sæpe colunt, nec firmus amans sua blanda furore
 Pectora conturbat. Si tanta insania menti,
 Non deinceps nostrum speres furibundus amorem,
 Quin potius timor inuadit præcordia, sæuum
 Te timeo. Sic noster amor tua viscera pressit?
 At formosa nimis Galatæa inuaserat Austrum,
 Quæ scit quod pulchræ recreent pellucida Nymphæ
 Lumina, quodque suis votis ille annuat, amens
 660 Deuicti laxas cordis iam tendit habenas,
 Atque hilari furias animo deponit inaquas.
 Nymphæ aliæ sæuis se dant hoc ordine ventis,
 Et Veneri pulchræ se tradunt. Illa fauorem
 Promisit ventis, placidas si nauibus auras
 Lusydum præstent, classem ducantque secundis
 Flatibus, ac semper furias deponere tentent.
 Iamque aurora suo montes lustrabat Eoos
 Lumine, iucundis quos aureus irrigat vndis
 Ganges, & scatebris locupletia temperat arua.

L V S I A D V M

670 Cū bene defeffos mortis timor intimus artu
Aufugerat. Nautæ malo specularunt ab alto
Tellurem excelsam. Tunc læto pectore clamans
Melinde Nauclerus ait. Sententia fallit
Ni mea, quam aspicimus, fanè est Calecutia tellus,
Littoris Indiaci optatam iam cernitis oram,
Quod si non alijs requiescere partibus Orbis
Vultis, parta quies vobis, finisque laborum
Hic erit, hic sedes Lusis pia fata pararunt.

At Dux Gama oculos, duplicesque ad sydera palma

680 Extollens, genibus flexis sic talia fatur.
Grates Chrifte tibi, qui quas inquirimus oras
Nunc mihi demonitras, quæ sitaque littora terræ
Indiacæ, tumidi per tanta pericula ponti,
Et mihi præsentem cum iam fata horrida mortem
Tentarent, ventusque ferox, metuendus, & asper
Et vitam eripere, & pelagò submergere classem
Instaret, subito ereptus, velut impia vexent
Somnia quando aliquem, si diro membra sopore
Forte leuet, tanto sic sum discrimine liber.

690 Per tot transactos terraque, marique labores
Perque metus pelagi, perque horrida marmora vêt
Percita, perque fames, per inhospita tecta, per oras
A patria absentes, & per vada falsa Carybdis
Famæ avidos clarum tollit super æthera nomen,
Et non maiorum meritis, factisque parentum
Confisos vitijs, ac prauis moribus æuum
Transigere, auratis nec torpida corpora lectis
Sustentare inter nitidi præciosa Zebellis
Vellera, quem campis locuples Moscouia nutrit.

Neu

700. Neue etiã Bacho, sôno, dapibusque supremis
 indulgere nouis, mollique incedere gressu,
 debile delicijs varijs non pascere corpus,
 Fortia robustis quæ pectora viribus orbant;
 Neue etiam Veneris, superatquæ corda potentum,
 Quos fortuna colit, sequiturque miserrima flammis,
 Quæ torquent mentes hominû, & sic mollia reddû,
 Corpora, quod nunquam virtutum ad facta moueri
 Heroisquæ animos possint addicere factis,
 sed solum propria sublimes quærere honores,
 710. Quos sibi quisq; suos vocet, ac insignia dextra
 præmia, dum excubias agitans arma ænea vestit,
 Nocte, dieque feros ventos, dirasque procellas,
 Ac maris horribiles vndas, toleratque ferocis
 Frigora non pauidus gelidis regionibus Austri,
 Corruptisque cibus vescens, quos temperat alma,
 Auxiliumque suum fortis patientia miscet,
 Aut etiam intrepidum, lætumque ostendere vultum,
 Formidanda atro cum plumbea sibilat ore
 Glans sonitu, sociumque ferit, vel brachia, pectus,
 720. Tēporaq; aut cerebrû varias disrûpere cernit
 In partes, multosque diem clausisse supremum.
 Sic animus crescit, qui forti pectore diras
 Temnit opes, fortisque in ducit ad æthera virtus,
 Sic mens alta nitet læuo indurata labore,
 Quæ varios hominum cultus ex sedē superna
 Despicit. Hic quando supera moderetur in aula
 727. Ius rectû, ad magnos inuitus scâdet honores.
 Finis libri Sexti.

LVS IADVM

LIBER VII.

Appellit oram Calecutij Vascus à Gama, pro
ponit nuncium Regi, describitur situs regni
Malabarei, visitat Prefectus regni nostram clas
sem.

r.

Iam lassâ Indiacæ prope feruida littora classis
Appulerat terre, quam quondâ optauerat Hero
Magnus Alexâder, Trajanusque inclitus, Indi
Et superi Gangis, nitidis qui clauditur vndis.
Eia igitur fortes Lusi, qui Marte feroci
Victores palmam cupitis portare supremam,
Ante oculos vobis astat ditissima tellus,
Qua vestræ valeant latè se extendere vires.
Vos o progenies Lusi, vos alloquor, orbis

Qu

10 Qui partē exiguam colitis, qui parua Tonantis
 Gens estis, sed firma fide, constantior armis.
 Vos non impediunt metuenda pericula, gentes
 Externas vestri Imperio colla ardua regis
 subdere, vel dominans mundo furiosa cupido,
 Vel quæ syderibus residet regina parentis
 Despectus, vel quod lulsis mens praua resistat.
 Vos o magnanimi, queis nunquā ad maxima Martis
 Gesta cadunt vires, numero vos cætera vincit
 Progenies, animis, ac robore vincitis omnes,
 20 Haud vnquā vt præclara fides sit sparsa per orbē
 Sanguinis ingentes dubitatis fundere riuos,
 Parua licet soboles (sic fata suprema tulere)
 Pontificis sedem Romani ad sydera vestris
 Viribus, ac Domini portetis dogmata Christi.
 Cernite Germanos, quos arua ingentia pascunt,
 Qui sedem oppugnant Romanā, atque Inclita Petri
 Successoris (opus miserabile) sancta negantes
 Dogmata pastores, aliasque requirere sectas
 Non cæco contentus adhuc errore cruenta
 30 Bella gerit, sæui non contra horrentia Turcæ
 Regna, sed vt duro pellat iuga dulcia collo.
 Ecce Anglus, qui se Solymæ Regem esse supremum
 Nominat, at turpis populo dominatur opimo.
 Turca potens. Vnquam falsum quis vidit honorem
 Tam procul a vero? niuibus borealibus æuum
 Transigit, instituitque æmens noua dogmata, ritus
 Caluini sequitur, cæcique infanda Lutheri
 Dicta, parat gladios, ac tela micantia contra
 Christicolas, non vt capiant fortissima sancta

L V S I A D V M.

40 Mænia Hierosolymæ, cuius Romana potestas
 Regem elegit eum, regni tribuitque coronam.
 Quo tecum sermone loquar Galle impie? sacrum
 Christicolæ, primumque tibi qui assumere nomen
 Optasti, nunquaque hæc stemmata clara relinques;
 Non ut præsidium sis, aut custodia certa,
 Ast ut contra illud, Christi & documenta nefanda
 Bella geras, summumque villo sine iure parentem
 Oppugnes, legesque suas ad tartara mittas.
 Quid? Tibi iura fauent, ut Christi horrentia seruis
 50 Bella feras? cum tu latum tua scepra per orbem
 Extendas. Cur non mauros, qui flumina potant
 Cynifij? Cur non Turcas, qui Ægyptia vexant
 Regna, tuo gladio scindis? multumque cruorem
 Turcarum fundis, quo Nilus, turbidus agros
 Irriget Ægypti, sonorosaque cantica, ritus
 Christicolamque pij toto celebrentur in orbe?
 Carolus ille olim magnus, Ludouicus honores,
 Nomina, & Imperium, terras, ac recta relinquunt
 Scepra tibi, tantique capis iura inclita regni,
 60 Sed non horrendi causas Mauortis iniquas.
 Conquerar, an taceam? pariant quæ crimina cæcæ
 Deliciæ, infandæ turpissimaque ocia vitæ,
 Furta, latrocinium, mortes, ac dira Tyrannis,
 Prælia, & ambitio, malaquæ fert omnia, vires
 Et caput inde suum sumunt. Vos alloquor alta
 Romulida sobole eductos, vosque inclita proles
 Italiæ vitijis multis submersa, manusque
 In te versa tuas, & te tua mænia dirò
 Subuertens bello, terris odia aspera miscens.

70 Ingentes consumis opes, dira oria latis
 Visceribus nutris, veteres oblita decores,
 Christicolæ miseri, metuendi forte draconis,
 Quem dux occidit Cadmus, vos estis in orbē
 Diuersi dentes, quos cum produceret alius
 Vnica, crudeles sibi mutua fata tulerunt?
 Non (precor) aspicitis diuinum Marte sepulchrum
 Accepisse canes, qui vos factō agmine, mente
 Vna perturbant, campos, ac mænia, & vrbes,
 Et vestra antiqua tellure impune fruuntur,
 80 Atque suum tollunt super ardua sydera nomē?
 Hæ leges illis, hæc mens certissima, firmo
 Pectore quam seruant, acies ad tristia contra
 Prælia Christicolas horrendo accendere cantu.
 Terribilis semper fera viscera vexat Erynnis,
 Seminat & causas iræ, rixasque cruentas,
 Atque ita vos vobis, atque illi bella mouetis.
 Si regna externa, ac alienas quærere terras,
 Oppugnare vrbes, si vos mouet atra cupido,
 Turbidus ecce Hermus, nitidus Pactolus arenas
 90 Auriferas voluunt, nent aurea fila superbi
 Assyrij, fuluas abscondit & Africa venas.
 Vos moueant tot opes, moueant preciosa metalli
 Pondera, sancta domus siquidē non viscera torquet,
 Dira Byzantinæ tormenta accendite contra
 Mænia plebis, ouans vbi sceptrā insignia tractat
 Turca, globos flammis, ac nigro sulphure mixtos
 In populum, ac fortes Turcarum impellite in vrbes.
 Ad scythicos montes ad Caspia prata feroces
 Aufugiant Turcæ, quos tota Europa timore

Pref-

L V S I A D V M

100 Pressa colit, quorūq; timet tela horrida tristis
 Auxilium implorant vēstrum clamoribus altis
 Grācia, belligeri Thraces, Armenia duplex,
 Atque alij; nam Turca potens charissima cogit
 Pignora, vt infandi Mahometi dogmata primis
 Accipiant annis (dīcū miserabile) Christi
 Vt que fidem linquant. O dirum infame tributum.
 Supplicio punire reos, qui crimina recta
 Mente hominū non digna patrāt, sint gaudia vobis
 Non populi vanas optetis spargere laudes,
 110 Christicolas sēuo vēstros quod Marte prematis
 Sed dum vēstra ferox sitientia viscera vexat
 Sanguinis ambitio gens o furibunda, minori
 Non deerit Lusī laudanda audacia proli,
 Qua legem Christi, totum & prācepta per orbem
 Dilatent, ac dira ferant discrimina vitæ.
 Africa sēca dedit sedes inuita superbas,
 Nullaque sublimes Asia famosior oras
 Lustrauit soboles, campos proscindit aratro
 Quarta parte, suas prāsentit America vires,
 120 Iffet & vltterius mundus si longior esset.
 Interea postquam ventorum in marmore flatus,
 Ac diros pelagi fluctus, nigraeque procellas
 Pulchra Venus frānat, ponti furiasque coeracet,
 Quid nostri faciant nauæ videamus, aperto
 Sydere quos Christus ducit. Postquam inuia monti
 Culmina comparent, votis vbi fata quietem
 Ponunt, atque vident terram, qua dulcia Christi,
 Inuictique ferunt hilares pia iura Tonantis,
 Ad terram accedunt naues, noua littora verrunt.

130 Quatuor ecce suis piscantes lintribus Indos
 Ascipiunt, celeri qui celsas remige naues
 Conueniunt, quos Gama hilari dux ore recepit,
 Ostenduntque viam nostris, qua littora possint
 Clara Calecutij fessi pertingere nauta.
 Ista Malabareas vrbs vincit mænibus vrbes,
 Diues opum, locuples auri, & lux vnica terræ
 Indiacæ, Rex inde suos in pace regebat
 Et populos folio nitida, & ditissimus aula.
 Terra procul vastis colitur ditissima campis,
 140 Indus alit partes Boreales, Austrica Ganges
 Prata rigat, varij reges regna ampla tuentur,
 Diuersos retinent ritus, mahometica quidam
 Hic mandata colunt, alij simulacra deorum
 Falsa, alij brutis tribuunt animantibus aras.
 Taurus mons Asiam, qui longo tramite totam
 Diuidit, & iuxta varias, quas tranfigit, oras,
 Ac varios hominum populos diuersa ferocis
 Nomina sortitur simulans ora impia Tauri,
 Antiqua tribuit claros ab origine fontes
 150 Queis Ganges, Indusq; suas ad littora lymphas
 Indica deducunt, circundantque vndique terram,
 Atque fit extensis tandem terra aurea pratis.
 Inter vtrumque fluit longo tractu Angulus amnem
 Tellure ex alta, veram exprimit ille figuram
 Pyramidis, ponti diues quem interluit vnda,
 Nec non Taprobanae cõfinis: nascitur inde,
 Gangeticusque sinus, quo fama antiqua propinquos
 Commemorat populos nutriri floris odore.
 Qui terram hanc habitant, diuersa hi nomina, ritus
 Diuersos

L V S I A D V M

160 Diuersos retinēt, Delij, numerosaque proles
 Patānum, Decani, claris resonantibus vndis
 Gangis? spemque suæ qui ponit Oria salutis,
 Bengallæque etiam populi, quos nulla metallis
 Progenies vincit, tellus est fertilis auro,
 Argento, dapibus, frumento, fructibus, herbis.
 Belliger hic posuit sedem Cambaya potentis
 Regnum olim Pori, iacet & Narsinga feraci
 Tellure argenti, ac auri, lapidisque Adamanti,
 Chrysoliti, ac Onichis non multum dedita Marti.

170 Cum lato epelago veniunt ad littora naues,
 Conspicitur primo mons altus, nomine Gate
 Appellant populi, murus Malabaribus oris,
 Quo furias possunt Narsingæ expellere regis.
 Ex montis radice oritur vastissima campis
 Planicies, tumidis semper quem concutit vndis
 Horridus Oceanus. Primum sibi ponit honorem
 Alta calecutij vrbs, caput imperiale Tyranni,
 Et solium celsum, & multa ditissima merce,
 Regem autem solito Samorinum nomine dicunt.

180 Posteaquā classis locupletem accessit ad orā
 Antennas dimisit, aquam ferit Anchora falsam
 Ex prora, Lusæque ligant retinacula naues.
 Mittit Gama virum, Regi qui nunciet Indum
 Partibus ex longis lassatam quærere classem.
 Nuncius ingrediens fluuuium, qui marmoris vndis
 Permiscet nitidas proprias, queis irrigat arua,
 Regia quadratis penetrata fulsa columnis
 Conuenit, en profusa ruit Malabarica proles,
 Miraturque viri gestum, vultusque colorem,

Et

190 Et veslem externā, raræ & præconia lingua.
 Concurrit populus, robustum vt pectore Lusum
 Conspiciat, non fert animus semel ora videre
 Hospitis. Hic aderat forsan Monçaydus ortus
 Littore Barbariæ, ritu Mahometa nefando,
 Quo Rex Anteus sedem sibi fixerat olim.
 Latus adit Lusum, namque ob confinia regnum
 Lusadum, Lusas vel iam cognouerat oras,
 Vel fortasse virum percusserat ardua Lusi
 Dexterâ, ad exilium Maurum fortuna remotum
 200 Duxerat, Hispana iocundo pectore Lusum
 Alloquitur lingua. Quæ tanta insania pectus
 Mouit, vt à patria distantia littora quæras?
 Auroræque ortum videas, indique fluenta?
 Nuncius ast illi respondet. Marmoris vndas
 Sulcamus tumidas per multa pericula vitæ,
 Per quos non passa est vnquam gens altera casus,
 Tendit ad auriferas indi piâ classis arenas,
 Vt diuina fides toto florescat in orbe.
 Admiratur iter longum Monçaidius alto
 210 Confectum pelago, casus, metuâda procellis
 Fulmina, ventorum furias, ac fluctibus imbres
 Horrentes, & magna maris discrimina sæui,
 Nuncius intrepidus quæ narrat. Pineâ Maurus
 Texta videns reputat summi miracula mundi.
 Sed cum deberent deferri nuncia Regi,
 Interea hospitium charus Monçaydus illi
 Offert, Rex aberat tunc forte insignis ab vrbe
 Non procul. Ecce cibos solitos, & fercula mensis
 Præparat, & læti deerant nec vasa Lixi,

L V S I A D V M.

220 Palmarū è succo vinum, post prandia postquā
 Defessos etiam recreasset Nuncius artus
 Lusiyadum dixit se velle ascendere classē,
 Nam nihil affirmat blando Monçaydius ore
 Gratius esse sibi, quam extremo littore mundi,
 Auroręque oris gentem aspexisse propinquam,
 Vescitur oblatis dapibus, mensisque paratis
 Indulget Lusus, recreat defessa sopore
 Membra, bibit, loquitur, Mauroque obtemperat ipsi.
 Ac si longa forent arctissima vincula amoris.

230 Continuo celsas naues inuisit vterque,
 Quas bene cognoscit Maurus, prætoria primum
 Scanditur, ac hilari lætus Monçaydius ore
 Accipitur, cordis Lusi dant signa benigni.
 Accipit insignis Maurum dux, bracchia collo
 Tendens, ut comitem casus complexus ad omnes,
 Lætitiāque capit, siquidem linguę audit Iberę
 Verba, sedet iuxta Gamam Monçaydius. Ille
 Quę tellus, mores, quę sint & bellica quærīt
 Robora! Non aliter syluas, & saxa trahebat,

240 Arboris & ramos Rodope de rupibus Orpheus,
 Euridicis coniux, auri dum dulcia pullat,
 Fila Lyrę, cur suscit sic ad verba loquentis.
 Incipit ille. O progenies fortissima mundi,
 Prouida quam fecit Nidi natura paterni
 Vicinam, quę certa tulit vos scindere fluctus
 Horrentis fortuna maris, Regnumque tremēdi
 Neptuni, seuas tentare & marmoris iras?
 Scilicet hoc placuit superis, hoc summus ab alta
 Destinat arce Deus, neque enim sine iure Carinę

Lusiyadum,

250 Lufyadum, nunquã quem proles altera vidit
 Oceanum findunt, Minium linquuntque remotum,
 Innotumque Tagum, terras, camposque feroces
 Inquirunt, Indus nitidis quos irrigat undis.

Accipite hæc animis. Quam nunc vestra appulit, ora
 Classis, abundanti tellus est. Indica tractu,
 Diuersi hanc habitant populi, sed tota redundat
 Argento, atque auro, claris & lumine gemmis,
 Nec deerit prægratus odor, nec thuris honores.
 Hæc, cuius retinent naues, prouincia portum.

260 Antiquo de more Dei quæ numen adorat
 Erigit atque aras brutis, Malabarica fertur.
 Sunt modo diuersi Reges, verum vnicus olim
 Regia sceptrâ hominum, si vera est fama, tenebat.
 Vltimus ille fuit seramus Pyrialius, iste
 Hæc ab Erithræo cum venit Barbara ponto
 Littora Maurorum soboles, tunc dogmata vatis
 Infandi sumpsit, Mahometæque factus, iniquos
 Professus ritus, quos me docuere parentes,
 Extulit infelix altaria facta Mahomæ,

270 Hac statuens turpi vitam consumere secta.
 Extruxit naues, onerat locupletibus illas
 Mercibus, & falsi vatis petit ille sepulchrum,
 Religio vt mores societ, vitamque quiete
 Tranfigat, & terra valeat sic ponere corpus.
 Ante tamen patriam quam linquat deficit hæres,
 Diuidit Imperium, quos magno strinxit amore,
 Instituit Reges, solijsque ornauit opimis,
 Huic Cochineses arces, huic Insula largo
 Quæ piper immittit tratu sic nomine dicta

Huic

L V S I A D V M

280 Huic Crāganoriū, sed parua huic cōtigit arcis
 Chalensis sceptrum, Cōulani mānia cuidam,
 Regna Cananorij iuueni. Sic certus abire
 Partitur sua regnā suis. Puer vnicus alti
 Pignorē qui fuerat regi coniunctus amoris
 Magna Calecucij suscepit sorte supremā
 Scepra, fuit toto late quæ cognita mundo,
 Induperatoris puero dat nomen, vt omnes
 Colla iugo teneant, iussis nec quisque repugnet
 Postea Mechensem celeri contendit ad oram
 290 Cursu, qua prauis consumat moribus auum.
 Regia soblimis Samorini hinc nomina manant,
 Quæ sibi posteritas seruet per sæcula; regnat
 Qui modo progeniem pueri de sanguine ducit,
 Fallacem gentis componit fabula legem.
 Sublimis, pauper ve fuit, sua corpora nulla
 Vestite tegunt præter partes quas ipsa coegit
 Cingere natura, & duplicis sunt ordinis, alter
 Nobilium celebri dicunt quos nomine Nayres,
 Indignosque vocant poleas, qui iure vetantur
 300 Progeniē miscere suam, aut connubia claris
 Nayribus, & thalamo illorum coniungere natas
 Hæc lex est illis seruanda in secula, nati
 Officium nullum, nisi quod de more parentes,
 Vsurpare solent, gens est ignobilis, ipsis
 Sanguinis initijs, primaque ab origine prolis,
 Nayribus est vitium, sunt magna piacula, tangunt
 Si fortasse illos poleæ, nam ritus vtrinque
 Nullus abest, turpes qua purificantur, & vndis
 Sese iterum, atque iterū, pollutaque corpora purgāt.

310 Ifacidum proli sic quondã tangere gentem
 amaræ vitium fuerat, lexque ipsa vetabat.
 Mauortis sæuo gens est addicta labori
 Nayres assistunt Regi, dum prælia miscent.
 Dextra vehit gladiũ, modicam vehit altera Parmã:
 antiquum nomen, sublimique ordine summum
 religionis opus sortitur Bragmana semper
 Namque Deis ornat falsas, ac præparat aras,
 Pythagoræ præcepta colit, qui Palladis arti
 imposuit primus nomen, viuentibus aufert
 320 Vitã nullus, alunt homines nõ deniq; carnes,
 sed nimium indulgent Veneri (mirabile dictu)
 puria agit infandus, tangit qui sacra sacerdos.
 Communis coniux alijs de prole mariti.
 Felicem sortem, felicia pectora gentis
 Quam non indignans zelus sæuo igne retorquet.
 Hos similesque tenet gens ista asperrima mores.
 Omnia fert tellus, Sinæ, quæ mittere possunt
 Nauibus, & rapidi veniunt ad littora Nili.
 Sic memorat Maurus, sed iam fama vrbe vagatur
 330 Aduentasse viros longis ex partibus Orbis,
 atque maris sulcasse vias, vt littora magnæ
 Clara Calecutij fessili nautæque viderent;
 Continuo verum inquit Rex inclitus, alti
 Ordinis, & mittit quosdam, qui certa requirant
 præcipuosque viros, quos quisuis sexus, & ætas
 Circundet, quærunt robusto pectore Gamam,
 Et classem ascendunt, referunt & nuncia Regis.
 At Dux Gama, virum magna stipante caterua
 Lusitadum, indutus preciosa veste carinam

N

Egredi-

L V S I A D V M

340 Egreditur, gentis latentur corda colore
 Diuerso, findit nunc lentus marmore remus
 Nunc fluuium, latam qui præterlabitur urbem,
 Præfectus regni Cattualis littore Gamam
 Spectat, quem Nairum fortissima turba tegebat.
 Ecce autem accedit Dux inuictissimus, ille
 Heroem varijs recipit complexibus, offert
 Lecticamque humeris hominũ vt portetur ad aulã
 Regalem, antiquus sic est Malabaribus vsus.
 Sic Dux ascendit, sic & Cattualis ad ædes,
 350 Quæ Rex expectat Gamam, sed cetera turba
 Lusiadum graditur pedibus, confusa quiescit,
 Plebsque stupens homines externos quærere tentat
 Quæ gens ista suas longinqua ac aduena terras
 Venisset? verum turris Babylonica, quando
 Extructa est, vetuit qui sydera fulgida tentat,
 Confundens hominum magno discrimine linguas.
 Interea dum carpit iter Dux Gama reuoluit
 Multa super Regem rogitanis, super ardua multa
 Prælia, quæis prudens rector respondet, vtrumque
 360 Explicat insignis docto Noncaydius ore.
 Et tandem ingreditur letam Dux inclitus urbem.
 Templum ingès, opulentũ albo de marmore surgit
 Miratur molem Lusus, reputatque Tonantis
 Esse domum veri, Nairum sociatus amico
 Agmine Mendosi fallacia templa subintrat
 Numinis. O superi funestum auertite crimen,
 Decepti falsum ante Deum sua flectere Lusii
 Genua parant, prohibet diuinum lumine flamen.
 Numina falsa aris, fœdisque insculpta figuris

Ære,

370 Ære, ac argento, lignis, & marmore duro.
 Aspiceres varios gestus, deformia vultu
 Corpora. Sic hominū dæmon fera corda premebat.
 Aspiceres etiam vario depicta colore
 Monstra velut quondā pingebat prisca Chymaram
 Etas, Christicolæ mirantur pectora falsis
 Obcæcata Deis, falsumque vt nomen adorent,
 Est facies, cuius defadant tempora bina
 Cornua, vt in Lybicis colitur celeberrimus oris
 Iuppiter; est aliud duplex in corpore vultus (bat.
 80 Quod gerit, haud aliter quā quodā Ianus habe-
 Nec deerat monstrum, quod centum brachia gestat
 Centimano haud impar Briareo; fronte canina
 Adaturque aliud, qualis celebratur Anubis
 Memphiticus, deerat Veneris nec turpia monstra
 Vana superstitio Catualem, ac agmina Nairum
 Cogit vt inflexis genibus de more iacentes
 Lumina falsa colant, directo tramite sedes
 Istea regales adeunt, concurrunt & vrbis
 Turbata turba, Ducem vt Lusum, gentemq; remotā
 390 Aspiciant, hominum stipata ac agmina fiūt,
 Recta senes, puerosque tenent, pulchrasque puellas,
 Sublimis veteres sustentat ianua matres.
 Amque propinquabant non lentis passibus hortos,
 Conspicua odoriferis viridaria floribus, herbis,
 Etque rosas, syluis, queis regia tecta latebant.
 Non multum ad superos erecta, sed autem Regis
 In lucis fabricant, ac in syluestribus artus.
 Tranquillam vitam tum campo degit amano,
 Accipereque tum tuta placidus Rex vrbe potitur.

L V S I A D V M

400 Vestibulis pictæ apparent mira arte figuræ
 Indiacæ gentis, veteri quæ vixerat æuo,
 Antiquamque manus depinxit Dædala prolem.
 Exprimit heroas sic ars imitanda vetustos,
 Ex facie vt facile teneat qui aspexerit, omnes,
 Occupat immensum terras quod circuit agmen
 Auroræ lymphis nitidis, quas fuluus Idaspes
 Abluit, imberbis regit illud ductor, amænis
 Bella gerit lentus, qui semper Martia Thyrsis.
 Hic etiam in agnis Nisam fabricauerat urbem
 410 Manibus in ripis fluuij, qui ad littora lymphæ
 Ducit sic proprie, quod si aspexisse Cybele
 Possent certa suo genitum de sanguine natum
 Diceret, Assyrium quod tunc Regina gubernat,
 Agmen subsequitur spaciosas fluminis vndas
 Exsiccans, multos qua diro ex hoste triumphos
 Semiramis portat non casta, sed ardua Marte
 Bellatrix, depinxit equam ars solersque profanos
 Concubitus Veneris, quos cæco exercet amore
 In flammata suo, propriumque accedere natum
 420 Ad thalamū patitur, Ninique amplexibus vt
 Hic etiam insignis quondam sua signa reuoluit
 Græcia, quæ rapidas Gangis deuicera vndas
 Magnus Alexander iuuenis direxerat alas,
 Quem victrix multis circundat palma triumphis,
 Qui non magnanimi affirmat se prole Philippi
 Esse fatum, iuuenem at summum generasse tonantem
 Facta sed hæc Lusis miranda tuentibus inquit
 Rector (prædixit sic mens præfaga futuri)
 Heus iuuenes citius florescet palma virorum,

430 Qui quos aspicitis deuincet Marte triūphos,
 t famam abscondent horum, sed ad inclita nomen
 astra suum ducent, hæc nostri rite futura

um cernunt ventura Magi, sic ore tulerunt.
 addit et hæc prudens rector dixisse tremendis
 iribus haud quaquam valuisse resistere vires,
 Nam quādo astra fauēt, aduersa haud fata repugnāt,
 quin etiam affirmat talem fore gentibus artem
 incendi, ac regnum tranquilla in pace regendi
 t victus famam pariter, nomenque decorum

440. Acquirat, quia victor erit super athera notus.
 lis dictis Aulam ingreditur Dux Gama potentis
 nduperatoris, lecto lucente smaragdis

accubat ille, grauem gestu se ostendit & auro
 ntextum cingit pannum, diadema supremam
 ornabat frontem gemmis, auroque coruscans.

assistitque senex regi, quandoque virentis
 huic folium genibus flexis qui porrigit herbæ,
 uminat hanc princeps semper de more saluti

corporis indulgens: Tunc quidam Bragma lento
 450. Ad Gamam tendit gressu, qui principis ori
 istat, at ille graui recubans se corpore mouit,

annuit vt sedeat, sedet & Dux Gama supremo
 onius, circumstat cætera proles
 uisiam, gestum latus, vestesque, modumque

iratur gentis, quam nunquam viderat, Heros
 inclitus experto ducens de pectore voces,
 t grauibus verbis animos queis regis amici,

Nobiliumque hominum, totiusque ordine gentis
 conciliat prudens, venerando hæc incipit ore.

L V S I A D V M

460 Rex magnus, sapiensq; potēs, ac fortis, & æquus.
 Sol vbi perpetuo mundo sua lumina motu
 Abf. ondit terra opposita, caligine nigra
 Tingens, quā linquit partem, radijsque sequentem
 Illustrans, tanto tractus rumore supremi
 Nominis, atque tuæ ductæ, per inania famæ,
 Vtque tibi locuples paret tota India, tecum
 Eximium fixi vinculum prætendit amoris:
 Oceani longa mittens ambage Carinas
 Nunciat immensum mare quod, vel terra feraci
 470 Producit tractu, portant venale per Orbem,
 Diuitiasque Tagus rapidas quas mittere ad vndas
 Nili, vel poterit Zelanda à litore dirò
 Vsq; ad flagrantes Phæbea lampade terras,
 Quas paribus semper lustrat Sol fulgidus horis,
 Cuncta suo Lusam gremio producere terram.
 Siue etiam nudæ, ac sacræ tu fædera pacis
 Mutuaque exoptes patriæ commercia nostræ,
 Atque tuæ, vt Regni crescat prouentus, & auri
 Copia magna tibi sit, quod mortalibus ægris
 480 Continuâ impendit curam, certâ accipit ille,
 Doque fidem lætus tanto pro Rege, suumque
 Fidus ad alta vehi reputabit sydæra nomen,
 Nodus amicitia multos si durer in annos
 Firmus, promittit simul à discrimine mundi
 Teque, tuosque sua populos defendere dextra,
 Viribus, atque armis, & firmo pectore: fratrem
 Te quoque pacificum, per cuncta pericula noscet,
 Et mihi responsum tribuas Rex inclite certum.
 Nuntiat hæc sic Gema; graui nimiumque sereno

Ore, thoro Rex Gentilis respondet ab alto.
 Littore ab Occiduo nostris confiliterè Regnis
 roganem Lusi, summo me dignor honore
 atitia ingenti certe mea pectora flagrant,
 ardua consilium, sed enim res postulat ipsa,
 Utque sciam certo, quis Rex, quæ terra, quibusue
 Diuitijs vigeat, quæ tantæ robore gentis?
 Interea placido poteris faciare sopore
 Membra, tuique etiam dulcem captare quietem,
 Tempore namque breui Regi responsa remittam;
 500. Iam nox obscuro totum velamine mundum
 Obruerat, gratum capiebant corpora somnum,
 Nam tacet omnis ager, pecudès, pectaque volucres
 Tenentur curas, & corda oblita laborum,
 Hospitio accipitur Gama, & fortissima proles
 Consumunt noctem festis, dapibusque paratis.
 Rex autem Cura Catuali præcipit omni
 Ut gentis mores, leges, ac regna requirat,
 Quasue habitent partes, quæ sint ea littora mundi,
 510 Qui ritus, Reges, quæ virtus Martia bello?
 Igniferos solem simul ac ascendere currum
 Vidit, & immensas lustrari lumine terras,
 Redulus, vt superam veniat Moncaydius Aulam
 Imperat, obruerat nam pectora cæca Cupido,
 Ut mandata sciat, valeatque agnoscere gentem,
 Omnia perquirat, promptoque indagat amore,
 Et præcepta premunt Regis, qui nuntia Regi
 Mittere conatur Luso, quem nouerat ille,
 Littora littoribus cum sint vicina propinquis,

L V S I A D V M

520 Pectora tunc certus pròmpfit Mòcaydius imo
 Hæc. Quamquam vellem multis tibi cuncta referre
 Quæ petis, ingentæ fateor, mihi verba decissent,
 Attamen hæc firmo referam certissima corde.
 Gens est, quam nutrit vastis Hispania campis,
 Sol ubi marmoreis occumbens mergitur vndis
 Non longe à patriæ pratis prata inclita distant,
 Legem vatis amant, genuit quem maxima virgo,
 A nullo contacta viro, namque integra partum
 Sensit, & excelsum nunquam intemerata pudorem
 530 Amisit, Deus ille supremique halitus oris
 Dicitur, immensi credunt natique tonantis,
 Qui mare, qui terras, cælum nitidumque creauit.
 Et mea progenies memorat, præcique parentes
 Sanguinolenta viros horrendo prælia Marte
 Miscere, atque armis metuendum ostendere robur,
 Sæpius à nostris nam dignos, Marte triumphos
 Portarunt, vicis fabricarunt mænia Mauris
 Munitasque arces, postquam virtutè suprema
 Pinguis prata Tagi, camposque relinquere Iberos
 540 Còpellunt nostram sobolem, facta ardua bello
 Edunt intrepidi, torquentes Marte feroci
 Antiquos mauros, metuendas æquoris vndas
 Sulcant & Libiæ pergunt ad littora, nostros
 Pacatos non esse sinunt, nec viuere tutos,
 Fortia quin animis horrentibus arma capessunt,
 Diripiuntque vrbes nostras, ac mænia scandunt,
 Nec minus in cunctis vires patuere periculis,
 Aut bellis, contra quos sæuo robore Iberos
 Sape premunt, summi vel quos ditissima montis

Culmina

550 Culmina pyrēnes habitant, cū Marte cruento
 ad terras reuocare gradum cōamine cogunt
 ingenti, nusquam victi, victoria semper
 cedit eis, nec (certa loquor) nos vidimus vnquam
 portibus his Pēnis aliquem se opponere sauum
 Marcellum, duris his viribus omnia parent,
 Quod si quæ narro tibi non tam vera videntur,
 Dilce, precor, verum ex illis, nam cuncta petenti
 Narrabunt sine fraude viri, sunt namque dolosi
 Pectoris expertes, spernunt mendacia falsi
 560 Cordis, & in cunctis æqui, verique tenaces.
 si placet excēlſas videas in litore puppes,
 Arma, modumque æris, quod cuncta euertit, atrocis,
 Nec tibi sit vanum, pacis bellique videre
 Lusiadum signum, mores, ac pinea texta:
 Nam Catualis auet Lusas ascendere naues,
 Ut videat vires Lusorum, ac bellica nigro
 Sulphure vasa, globos diros, ac cætera belli
 Armamenta, iubet robusto remige cymbas
 Aptari, & velis etiam falsa æquora findit,
 570 Inclitus insequitur catualem Gama supremū
 Quos etiam paruis comitatur Maura Phasellis
 Progenies, primum petitur prætoria nauis,
 Quos hilari recipit præclarus pectore Paulus.
 Purpureos variant velamina pulchra colores,
 Signa Crucifixi decorantur imagine Christi:
 Et choo ex filo, generat quod vermis, in illis
 Pictum Martis opus, fortis quod gesserat olim
 Dextera sanguineis Mauortia pectora campis,
 Janna duella feris solum gratissima brutis.

Conspice-

L V S I A D V M

580 Conspiceres, cernens pictas vt barbarus illas
 Effigies, prompto pascit sua lumina corde.
 Præparat ac primum mensas Gama inclitus, ornat
 Et Cereris donis, & dulci nectare laute
 Aurea spumantem diffundunt vasa liquorem,
 Quem quondam inuenit primi nouus accola mûdi,
 Effugit at mensas Catualis, secta vetabat
 Carnibus, atque alijs vesci, vinoque repleri.
 Buccina rauca sonans sonitu quatit aera, Martem
 In pace accendit, sua instrumenta coruscis
 590 Ignibus exterrent imitata tonitrua mundum.
 Attonitos etiam profundo in gurgite pisces
 Reddunt. At prudens notat omnia barbarus, ora
 Attamen à picta non vertit imagine, cernit
 Nunc iterum, atque iterum metuentia facta virorum
 Pictura modica, quæ pingit muta poesis,
 Barbarus exurgit, frater comitatur vterque,
 Cælius insequitur, post hos Moncaidius; ille
 Aspicit insigni venerandum corpore, canis
 Crinibus ornatum, cuius nec tempore nomen,
 600 Famaque celsa cadet, dū sol lustrauerit Orbē
 Lumine, dum celeri current ad marmora cursū
 Flumina, vestitu Græcus, sed dextera ramum
 Portat honorifici signum, ac insigne triumphi,
 Dextra tenet ramum. Sed quid modo cæcus, & altæ
 Mentis inops, inlanus ego, temerarius, anceps
 Hoc iter aggredior vestro sine numine Nymphæ
 O Tagides, & quæ nitidi viridantia Mondæ
 Littora, & auriteras fluuij calcatis arenas.
 Auxilium imploro vestrum, nam nauigat altum

Nunc

610 Nūc mea cymba maris pelagus, flat v̄etus ini-
 Aduersęq; aure, quod si mihi numina vires (quos
 Vestra negant, vereor quod cymbula parua marinis
 Fluctibus in medio mergatur turbida ponto.

Cernite vos quanto conscripsi tempore vestri
 Auriferas fluuij sublimi carmine Lymphas,
 Factaque Lusiadum. Nunc me fortuna potenti
 Persequitur telo: peregrino in littore damna,
 Diraque fata, nouos experto & Marte labores,
 Nunc pelagi furias, discrimina fæua ferentem,

620 Læua tenet gladium, vigilē tenet altera pennā.

Æolis ac quondam dum fata extrema, superbo
 Se morti tradens Machareo scribit, & ensē
 Et calamum dextra sustentat. Maxima ventrem
 Paupertas vexat vacuum, mea viscera torquet
 Dira fames, miseris semper feror exul in oras,
 Hospitium externum me suscipit, & mihi sedes
 Nulla, quies etiam nunquam mea temperat ossa.
 Si mihi spes felix promittit commoda, cerno
 Quod fera maiorem contra me fata ruina

1630 Non semel ast iterum crudeli cuspide tentant,
 Nunc diram euado per summa pericula mortem,
 Quā mihi per lacrymas, summa & suspiria Christus
 Restituit, sicut Solymæ Rex inclitus olim
 Ezechias lacrymis, & planctu extendere vitam
 Obtinuit, sancti monitus sermone Isaia.

Tanto igitur vitæ, & rerum discrimine Nymphæ,
 Non mihi deficiant lasso pia munera Vati,
 Præcipuè cum musa meos ad cantica versus
 Præparet ingenium, componam vt carmine laudes

Lusiadum

L V S I A D V M.

640 Lufyadū exacuam, facta & metuentia cātem,
 Pandite nunc animum, mihi nam sententia menti
 Certa manet, laude indignos non tollere nostro
 Carmine, sit quamquam sublimis sanguine, p̄nam
 Ingrati soluam verſū, si talia laudem.
 Nec mea musa canet, sua qui modo comoda, Regi,
 Communique bono præponit, legibus æquis
 Diuinæ, humanæque infestus, carmine nullum,
 Quem cæca ambitio vexet, mea musa sonabit
 Ut valeat summos conscendere lætus honores,
 650 Et campum ostendat vitijs, ac turpibus actis:
 Non etiam metro cantabit musa superbum,
 Qui populi nimis elatus abutitur auris,
 Quique ut complacet vulgo se mutat in omnes
 Formas, ut sese mutabat Protheus olim.
 Non etiam illius cantabunt carmina laudes,
 Qui miseris spoliat populos, ut Regis opimas
 Et multas acquirat opes: nec musa seuerum
 Laudabit, qui iura putat seruanda tyranni,
 Cum p̄nam exequitur iudex, nec soluere plebi
 660 Jus reputat misera precii quod vincit, & illū
 Musa etiam spernet, cuius manus impia taxat
 Munera pro magno, que sunt tribuenda labore,
 Hos mihi fert animus dumtaxat carmine dulci
 Tollere, & eximias ad cælum ducere laudes,
 Qui vitam opponunt morti pro Rege, Deoque
 Pro patria, quam si profuso sanguine perdunt
 Dilatant tamam factis super æthera non
 Musa mihi reddet furias, et pulcher Apollo
 Parnassi latices, nitidaque Aganippedis vndas;

Dum

670 Dum capiunt aliquã trepidantia mēbra quietē,
Nauiget vt placidis iterum mea cymbula ventis.

LVSIA DV M

LIBER VIII.

ARGVMENTVM.

Moram facit Præfectus Regni dum serica Au-
lea, vexillaque aspicit, quibus depicti erant
primi Portugallia parentes, & Heroes. Insidias idē
præfectus machinatur Vasco da Gama, quas optime
Moncayde opera, ac singulari Dei tutelâ euasit.

Detentus fuerat Catullis imagine, ramum
Cuius dextra gerit viridem, cui candida longa,
Plexaque barba fuit, fuerat quis? signa requirit
Conueniant quare illa viro: Tunc talia Paulus
Respondet prudens, dulci Moncaydius ore
Exprimit historiam. Cernis quas ordine pictas
Aspectu horrendas, fauoque colore figuras,
Nouerunt homines factis, & nomine quondam
Sublimes, fortes, duros, animoque feroces

L V S I A D V M.

10 *Ætas prima tulit, verum sua fama paludem
 Nunquam Acheronteam nigra caligine tectam
 Aspiciet, toto semper splendet in orbe.
 Hic fuit antiquus Lusus, qui insignia nostris
 Littoribus dedit, & felici nomina regno.
 Filius hic fertur, socius, fidusque Lici,
 Qui varias mundi superavit robore partes,
 Arma sequens, quibus ille suum super æthera nomē
 Duxit, ad Hispanas fortissimus appulit oras.
 His placuit tandem componere sedibus ossa,*

20 *Quas quondā Elysiū dixerunt, nomine capū
 Æterna, vt moriens fessis dare nomina nostris
 Constituat; ramus quem victrix dextera portat
 Thyrsus erat, signum, quo Bacchus turbidus olim
 Vsus, & illius natum hunc, sociumque fuisse
 Arguit, & magnum nomen nostra accipit ætas.
 Aspicias hunc alium, qui post discrimina vitæ
 Post varios maris errores, nunc calcet arenas,
 Quas Tagus auriferas deducit ad æquora templū
 Palladis ædificat, præcelsaque mænia ponit.*

30 *Hic est facundus lingua Laertius heros,
 Qui si Afrix incensæ prostravit mænia Trojæ,
 Hesperia in magna fundavit sedulus urbem
 Nomen (Vlyssipo) donans præclarus Vlysses.
 Quis erit hic campum, qui tanto sanguine tingit,
 Irruit & trepidos victor furibundus in hostes,
 Romulidas vincitque acies, Aquilasque superbas
 Deijcit, & decorat victoricia tempora lauro?
 Hic Viriatus ovium, miseri pecorisque magister,
 Postea sed forti vibrans hastilia dextra,*

Romanā

40 Romanam obscurat famam, quã vicit aperto
 Marte, nec obtinuit tranquillã fœdera pacis
 Roma, sed infesto semper vexata tumultu
 Sumere non poterat requiem, cum bella premebant
 Imperiũ sicut sumpsit, cum tempore Pyrrhi
 Martia Romulidas torquebant prœlia, pacem.
 Denique non bello, nec vi, sed fraude pudenda
 Vincitur, & moriens Itigijs demergitur vndis.
 Pingitur hic alius, patriam qui aduersus iniquam
 suscitât arma, ciens ad bella horrentia Lusos
 50 Exul, & insignes cunctos hos suscipit, alas
 instruxit, claram queis possiet tollere famam,
 Tunc Aquilas Lusis sociantibus arripit altas,
 Nam populi fortes norunt submittere nostro
 Colla iugo, & miro Lusorum robore vinci.
 Aspice subtiles fraudes, queis peccora plebis
 Conciliat, Lusosque sibi coniungit ouantes
 Fatidica Cerua, Diuinamque admonet, illam
 Deu numen sequitur. Dux est Sertorius ille.
 Aspice vexillum, summa quo pingitur arte
 60 Primorum genitor regum, qui regia ducit
 temmata ab Vngariã nota toto orbe Corona,
 quamquam alijs patria illius Lotharingia fertur,
 Qui postquam vicit Mauros, vicitque Galacos
 ac Legionenses crudeli Marte fugauit,
 Henricus felicem urbem, sanctumque sepulchrum
 Visit, vt initium regni, regesque futuros
 sanctificet, sanctumque beat cum sanguine truncum.
 attonitus quærit Catualis. Viribus impar
quis procul ille mihi apparet metuendus, & horrës.
 Quisue

L V S I A D V M

70 Quisue est? quē tennes acies, ac parua sequūtu
 Agmina, & ingenti tot millia clade feroci
 Maurorum dextra prostrauit; maxima campo
 Gessit Orichēsi facta, ac memorabile Regis
 Assumpsit nomen, pedibusque quot aurea duris
 Sceptra iacent, & celsa etiam diademata Regum,
 Victaque sanguineos sternuntur signa per agros?
 Hic est (Gama refert) primus qui nobile Regnum
 Capit, et hic vallis Mahometum pellit ab oris
 Lusadum, volitans quem propter ama paludem
 80 Adjurat stygiam Romanum se amplius vllum
 Vel celeri sonitu, celebri vel carmine ad astra
 Fulgida vecturam. Cæli inflammatus amore
 Numina sancta colit, summoque altaria Christo
 Erigit, & Dominum, proprio tunc ore loquentem
 Audit, qui magni statuit fundamenta Regni:
 Cæsar. Alexander tam pauco milite contra
 Tot Cuneos, hostesque feros, aciesque superbas
 Prælia si gererent, nunquam sua facta per orbem
 Duceret, aut tanto coleretur nomine fama.

90 Aspice quæ fuerint sublimia facta clientis,
 Admonet hic iuuenem, charū quem cernis alūnum
 Magnanimū Alphonsum superatū Marte manētem
 Congreget vt paruas acies, campumque reuisat,
 Quo monito herois sociatus viribus hostem
 Victorem aggreditur tanto conamine campo
 Pellat vt ingenti deuictum corde maritum
 Matris; honorificum, portetque ex hoste triumphū
 Hic magni, totisque animi Monysius Egas
 Dicitur, horrendum fideique clientibus omen.

Pingi.

100 Pingitur infontem vxorem, & pignora secum
 Chara ferens, tristique indutus veste, senili
 Imponens collo funem, quia colla recusant
 Alphonfi portare iugum, qui circuit urbem,
 Principis Hispani sicut promiserat Ægas
 Liberet vt Dominum pœnæ se tradidit insons.
 Non plus Caudinis ignorans Posthume furcis
 Fecisti consul, quando es circumdatus alis
 Samnitum, certis nam oppressum legibus hostes
 Teque, tuosque iugum ceruicem flectere cogunt,
 110 Pro populo pœnæ tradis te firmus, at Ægas
 Et se se, natos dedit infontemque sodalem,
 Quod solet ingentem cordi renouare dolorem.
 Hunc etiã aspicias, Cereris qui absconditus vrbe
 Infidijs capit Regem, dum obsidione leuaret
 Oppida Molaris portus, aciesque fugaret,
 Instituitque rates, queis diros vincere Mauros
 Illorum, & classem pelago subuertere posset,
 Et primam arripuit palmam, quod prælia ponto
 Commisit primus, rapuitque ex hoste triumphum
 Nauali bello insignis, furibundus, & acer,
 Dicitur ille Fuas Roupinhus, splendet vt ignis
 Quo iuxta rupes Abyla feritate triremes
 Maurorum accendit solita, sed Marte cruento
 Arreptus subito vitam profudit, & altas
 Protinus ascendit mens felicissima sedes.
 Nonne vides magnas Anglorum veste cohortes
 Externa indutas forti descendere classe,
 Quæ primum iubet sublimia Lysia Regem
 Mania postrare, & iniquos pellere Mauros,

Approbet

L V S I A D V M

130 Approbet, vt celfo residentem in pectore zelum
 Aspice vt Henrici Germani corpus honestet
 Tegmine palma suo, rectis miracula ramis,
 Excitat, hic mortem subeuntes aspice Christi
 Germanos pro laude, fides sic corda premebat.
 Ecce sacerdotem vibrantem hastilia cerne
 Qui capit Arronchem, postquam capere virentem
 Leiriam Mauri, prior est Theotonius, altam
 Aspice iam scalabim obsessam, Mendesium ille
 Est qui Christiferum signum Monisius arce
 140 Extulit, & scandit sublimia mania primus.
 Ecce etiam, cum Vandalicos fortissimus Heros
 Sanctius euertit Cuneos, qui morte feroci
 Signiferum turpat, vexillumque arripit audax
 Hispalicum, patris exemplum Mendesium idem est
 His dignus signis, cum nostrum exaltet, at hostis
 Deiciat terra metuendo robore signum.
 Aspicias vt gracili defendat feruidus hasta.
 Et nata, ac chari capita intercisit parentis
 Afferat, insidiasque parat, quæis mania captet
 150 Fortia Lusitadum datam Rex intret, & urbem,
 Illa sibi in tantum pro stemmate sumit honorum
 Fortem equitem præcisâ manti capita alta ferentem.
 Dicitur hic forti Giraldu pectore ductor
 Aspicias infandi scelus execrabile Iberi,
 Qui contra Regem furij agitata amaris
 Deficit ad Mauros, odia atque antiqua Larenfes
 Excitat in comites, Lusosque infestat acerbo
 Marte, ac Abrantes sublimia mania villæ
 Ascendit, prædamque capit comitatus atroci
 Agmine

160 Agmine Maurorum: Lusus verū inclitus alā
 Instruxit paruam, diræ quæ perfida gentis
 Pectora destrueret, falsum durisque ligauit
 Ductorem vinclis, Hispano en transfuga Regi
 Sissitur, est Martinus eques, qui tollere lauri
 Et viridis palmæ possit victricia ferre
 Præmia; Pontificem crudelia bella gerentem
 Aspice qui baculum metuendam vertit in hastam,
 Dumque alij dubitant diro circundare Marte
 Mænia, queis latis opulenta Salatia campis
 170 Protegitur, solus miris expectat iniquum
 Viribus auxilium, solusque ad bella cruentos
 Bella vocat Mauros, lacrymasque infundit ad alta
 Astra, precesque simul, clara descendit ab aula
 Effigies hominis, Cruce qui rutilantia signat
 Pectora, permotus qua Lusus imagine vincit.
 Aspicias, vt quatuor veniant ad prælia Reges
 Pontificem contra, sed tali robore Lusus
 Pugnât, vt in modico miserandam tempore vitam
 Amittant, vasto Maurorum atque agmina campo
 180 Effugiant dispersa, alti miracula cœli,
 Submittitque suos iam celsa Salatia muros,
 Nec valet auxilium, non ænea mænia profunt.
 Ingreditur victam iam victor Episcopus arcem
 Matthæus, clarum quem Lyfia maxima nouit
 Pastorem, viridem palmæ capit ille coronam.
 Aspicias vt quadam Castellæ ex arce Magister
 Descendens, Luso fuit hic ex sanguine natus
 Algarbes campos spolians, & mænia, & vrbes
 Viribus, atque dolo, simul, & felicibus astris,

L V S I A D V M

190 Destruat, en pergit magnam expugnare Tauill
 Puniat vt septem, qui venatoribus atram
 Intulerant mortem, Mauros; simul aspice fortis
 Vt capit ingenti formosam robore Sylues.
 Dicitur hic claro victor Pelagius Heros
 Nomine, magna viri cuius tota inuidet ætas
 Facta, vide socios tres, quos Hispania, & alta
 Gallia cognouere viros certamine diro
 Inuictos sæuo portasse ex hoste trophæa:
 Aspice Castellæ veniant, vt ad arua feroces
 200 Cū vt referāt pretium Ludi bellona cruen
 Quem fecit, multique neces, ac vltima damna
 Experti effundunt charam cum sanguine vitam.
 Nam tres robusti Hispani, mentisque superbæ
 Præcipuum ex Lusis ad prælia singula ducunt
 In sua damna virum, Gonçallus dicitur, vndis
 Cuius claram vnquam non mergent Tartara fam
 Aspice cui tantum venerandum extendere nome
 Fama dedit, veterum vt nulli maiora dedisset
 Signa, nec inuicto similem cognouerit ætas
 210 Postera, nam tenui pendentis debile filo
 Hic patriæ sustentat onus. Non conspicias iram
 Qua pressus populi reprehendit inertia bello
 Pectora, compellitque illum se subdere fræno
 Interni, sceptrumque externi pellere Regis!
 Aspice consilium, quod celsi gratia cœli
 Dirigit, atque astrum felix quo vincere tentat
 Ingentem populum Hispanum, quod viribus imp
 Crederet humanis Martis cui cognitus ordo.
 Huius mira fuit celebranda industria, robur,

Atque

20 Atque animi virtus, hic post certamina, clades.
 Quas Rex Castellæ accepit dum rura subintrat
 Lusitadum, Herculeæ ad cāpos, quos pulchra Tarifæ
 Littora nobilitant, & quos ditissimus vndis
 Lustrat Anas, diuertit iter, tunc strauit Iberos,
 Indomitam, sæuam, celerem, gentemque furentem
 Cædibus affecit magnis, prædamque reduxit
 Innumeram, incussit mirum populisque timorem.
 Perspice, sed Lusas acies absente ruinam
 Magnanimo ductore pati, nondum inuocat altum
 230 Numen (erat numerus gētis nō æquus Iberæ,
 Vincuntur nostri, ac aduerso Marte fugantur.
 Quæritur & celeri cursu, clamoribus auras
 Findit & ipsa ducem plebs ad certamina tristis
 Dira vocat, nam chara dabat præsentia vires.
 Aspice quanta ducis fuerit fiducia magni?
 Nondum tempus adest, dicit, ne credite nostris
 Viribus, at Christi, totum qui temperat Orbem.
 Sit vobis secūra fides, victoria Lusis
 Succedet, lætum Christus dabit ipse triumphum.
 240 Sic quoq; Pompilius, dū forti percipit hostem
 Bello prata suum, & campos vastare propinquos.
 Respondit sapiens, qui fata sinistra ferebat.
 Ecce ego thura pijs impono prouidus aris.
 Sedulus inquiris nomen laudabile? Lusus
 Scipiades dicendus erit, sed Nonius heros
 Aluarus est nomen sublime, Brigantia proles
 Hunc fundatorem primum, truncumque supremū
 Nouit, & excelsum genus illo à sanguine ducit.
 Felicem patriam, talem quæ nutrit alumnum,

L V S I A D V M.

250 Communem potius patrię, regniq; parētem
 Nam dum Neptuni, Cererisque hunc lucidus Orbē
 Lumine lustrarit Sol, Portugalia magnis
 Insignem votis, te suspirabit alumnum.

Aspice quam prædam capiat dux alter opimam,
 Quam modico illustres deuincat Marte Magistros.
 Accipiatque pecus, quod sæuus cæperat hostis?
 Aspice vt istorum furioso sanguine tinctus
 Hostibus & captum feruenti accensus amore
 Liberet, & fortem fideique insigne ferentem

260 A manibus vinculis religatum abducat Iberis.
 Dicitur hic Petrus Rodericus, & inclitus arcis
 Londralis præfectus erat, robustus, & audax.
 Aspice quam iusto persoluat fœdere pœnas
 Pelagius falso periurus, per fidus ore
 Instituens diras fraudes pia fœdera frangit:
 Ille etenim captus lato vider agmina campo
 Diruta, & extremæ subijisse pericula mortis,
 Egidius Fernandus erat, quem nobilis Eluas
 Nutrit, & immanem periuro infligere cladem

270 Tentat, & insigni Xerensem diripit urbem
 Pectore, purpureos campos, & spargit Ibero
 Sanguine; Pereiram Rodericum conspice vultu
 Intrepido, Lusum miranda qui arte triremes
 Defendit, charam perdens cum sanguine vitam.
 Cerne decem & septem Lusos, qui fortiter isto
 Colle quadringentis crudeli Marte resistunt
 Militibus quos vt capiant se extendere in Orbem
 Conantur, verum ingenti cum clade recedunt,
 Cognoscuntque illos se non defendere solum,

180 Sed quod peruigiles truculētis cādibus hostes
 Offendunt dignum toto quod perfonet Orbe,
 Non vnquam tale hoc narrari ex ordine factum.
 Nam a refert quondam Lufos pugnasse trecentos
 Millia Romulidum contra, quo tempore clarus
 Dux Viriatus erat, gestis augebat honorem
 Nominis, insigni frangentes robore vires
 Romanas, stabili hæredum iure inde remansit
 Neue acies multas timeamus, & agmina pauci
 Martia, multoties dedimusque hæc signa periclis,
 290 Aspice quæ proles Regis generosa Ioannis
 Ignora bina, Petrum quem tu Germania quōdam
 Magnanimum Heroem vidisti, & pectore fortem,
 Illutremque actus, queis mortem decipit atram,
 Henricumque alium, qui primus nauibus altum
 Diuidit Oceanum classem ac ad littora misit
 Nunquam nota viris, celsasque ibi condidit arces,
 Quique etiam primus fortissima mænia Captæ
 Ingreditur, Mauris suspensum corde timorem
 Incutiens, vanam illorum perfringit & iram.
 300 Cerne Petrū Comitē ingenti qui robore cōtra
 Barbariæ innumeras acies duo sustinet audax
 Obsidia impavidus magnis, & sustinet audax
 Viribus, & tumidi Mahometis fulmen iniquum.
 Aspice quam diræ defendat mænia turris
 Alcaceris, summaque acies propellat ab arce,
 Utque etiam audaci defendat pectore vitam
 Regis, & vt propriam moriens contemnit, & altum
 Assequitur felix mansurum in sæcula nomen.
 Aspiciens alios, quos hic depingere possent

L V S I A D V M

310 Pictores, verum calami, gratique colores
 Deficiunt, donum, fauor vnus, præmia honores,
 Quis artes capiunt vires, hæc magna fuorum
 Culpa fuit, quos lacta obscurant sordida, claros
 Ignauī cupiunt, nec iam cognoscere mores
 Maiorum, & veterum Mauortia facta parentum.
 Degenerantque suo primæuo è sanguine cæci.
 Illustres alij, proli qui prima dedere
 Principia, ingenti sudarunt pectore, in æuum
 Prospera māssisset domus, heu dum clara per orbem
 320 Fama suum nomen tulit, ac ad sydera vexit
 Infortunati linquunt post funera natos
 Moribus obscuros prauis bene nata malignæ
 Dedecorant culpæ turbant, & crimina famam.
 Inuenies alios, qui vili ex prole creati,
 Diuitijs pleni tranquillam ducere vitam
 Haud dubitāt, opibusque frui, domibusque superbis
 Sed Reges hæc culpa premit, qui munera donant
 Indignis, dignique cadunt (proh crimen iniquum)
 Ad loca fenta situ, miseros malè torquet egestas.
 330 Hi, pictura suos vt exprimat ardua, nolunt,
 Aureaque oderunt modulantes carmina musas.
 Est tamen interea generoso ex semine natus,
 Qui decus eximium, & summum sustentat odorem
 A patribus sumptum factis, ac moribus alti
 Nominis antiquum, ctsi non decus euehit vltra
 Maiores vires, nunquam caligine prolem
 Obscurat, verum paucos mea musa sonabit.
 Sic facta exponit grato Gama inclitus ore,
 Miranda pictor, quæ quondam expresserat arte

Diuersio

340 Diuerso, nimioque simul decorata nitore.
 Historias oculis Catualis cernit, & alto
 Iudicio quærit, quærensque exaudit ouantusa
 Prælia Lusitadum, cordi quæ gaudia præbent.
 Sed dubiam monstrant labentia fydera lucem,
 Abscondit radios iam lampas maxima, clarum
 Antipodisque diem ducebat; barbarus urbem
 Robustique etiam Nayres è nauibus ibant,
 Languida jocundam captent vt membra quietem.
 Interea Stigijs Rex iam perterritus vmbri
 250 Præcipit auguribus, quod fausta altaria falsi
 Extollant, queis ancipites per signa futuros
 Ante vident casus, exercent munera, diras
 Infortunati mittunt ad Tartara sortes.
 Quid sibi vult Lusæ longinqua ad littora classis
 Aduentus, misit longo quam Hispania tractu?
 Dæmon signa dedit gelido metuenda timore
 Quod gens Lusæ sui lato intolerabile regno
 Impositura jugum sit, fræna ac aspera terris
 Indiacis ponet, populo feret vna ruinam.
 360 Surgit, & attonitus dimissis viribus augur
 Nunciat hæc Regi quæ sint ventura, quibusue
 Viderat indicijs, quæ mæsti viscera Tauri
 Demonstrant, dum vana miser conspexerat exta.
 Additur his, cæcus quod tunc Mahometricus atræ
 Sæctator legis fuerat, fallaxque Sacerdos,
 Aduersus nostram candescens pectore legem.
 Huic odio plenus, falsi formamque Prophetæ
 Accipiens Bacchus furijs apparet amaris,
 Extollitque animum Vatis, dum talia fatur.

Heu

L V S I A D V M

370 Heu fuge progenies metuendos Indica casus,
 Quos tibi crudelis pontum qui nauigat hostis
 Præparat, ante præmant quam sæua pericula regnū.
 Hæc dicit. Maurus quamprimum exterritus alto
 Membra leuat lecto, verum omnia mente reuoluens
 Somnia vana putans, iterum somno inficit artus,
 Atque cauo solus stertit resupinus in antro.
 Ecce iterum repetit Bacchus. Miserande sacerdos
 Non cognoscis (ait) præclari dogmatis olim
 Doctorem qui multa dedit præcepta sacratis
 380 Ne sua baptismo lauissent corpora lymphis
 Fæda viri? Excubias agito, vilissime somnum
 Tu capis ignauum, discrimina sæua laturos
 Agnoscas Lufos, regnis populisque superbis
 Diminuent legem, ritus, ac dogmata vobis
 Dedita, confundent totas & robore terras.
 Dum vis parua huius gentis, frangatur oportet,
 Principijs obstetur, erit nunc dulce superbos
 Perdere, & indomitas facile perfringere vires.
 Quando sol oritur facilis sese obijcit istis
 390 Luminibus, verū mediū cum ascēdit ad Orbē
 Sic nitida feruens perstringit lumina luce
 Vt maneant perfracta, velut vos viribus, alto
 Imperio, atque opibus, quas nunc fert Indica tellus
 Et placida proles priuabit Lusa quiete,
 Si fragilem finitis radicem extendere truncum,
 Et tenuem in latos suffertis crescere ramos.
 Hæc vbi dicta dedit, somnus fugit horridus artus,
 Attonitus Maurus, solitumque cubile reliquit,
 Accendit lumen, corrodit dira venenum

Viscera

400 Viscera, cum primum terras Aurora reuifit
 Luce falutifera rofeis inuecta quadrigis
 Regalem celeri pauidus pede pergit ad aulam,
 Et regem alloquitur referens quæ viderat imo
 Abfcriptus fomno. Tunc rex fine fanguine diro
 Concutitur morfu, fufpiria pectore ducens,
 Conuocat & primos trepidanti corde dynaftas,
 Conciliumque petens narrat dementia vatis
 Somnia, & vt contra Lufos Mahometa moneret
 Effigies, certam claffis, caufamque reuelat.
 410 Iudicia omnes attoniti diuerfa fequuntur.
 Attamen extre mam Lufis inferre ruinam
 Conspirant, varias fraudes, aftutaque mortis
 Tormenta inueniunt, proles Mahometica primum
 Mortiferum fæuo promit de corde venenum,
 Conftituuntque necem Lufis, & nauibus ipsis
 Exitium infandum; vt regem, regnique regentes
 Ad fua vota trahant, locupletia munera donat:
 Pectora primatum fuluo fociata metallo
 Conciliat, multisque etiam rationibus addit
 420 Funeftam Lufis regno, regique futuram
 Cladem, nam vitam ponto, pelagoque Piratæ
 Degunt, & fæua difcurrunt marmora claffe
 Legibus humanis, & recto rege carentes.
 O quantum debent reges, qui fuma gubernant
 Sceptra viros, decorat quos vita innoxia virtus
 Inclita, nudus amor, iura, & pia viscera frænant,
 Confilijs adhibere fuis, nam celfus in alto
 Cum fedeat folio, poterit cognofcere nunquam
 Et varios cafus, & multa negotia regni

LUSIADVM

430 Lingua igitur dulcis, sincera, & cōscia reati
 Integra consilio regi est adhibenda supremo.
 Nec etiam tanti pendenda est candida mentis
 Dum taxat virtus, vt regni tractet habenas
 Vir bonus, & pauper, cui semper sordida vestis,
 Qua quandoque latet mortalia pectora torquens
 Iniana ambitio, neque enim cognoscere mundi
 Ambages poterit summo qui corda Tonanti
 Tradidit, innocuam solus quæritque quietem,
 Sic etiam inductus monitis, & pondere magno
 440 Argenti diro Catualis pectore regem
 Admouet, vt Luso dilatat nuncia Gama.
 Verum Gama nihil conatur candidus, Indi
 Quam clarum inuenti signum deducere regi
 Lusiadum, certus multas quod postea classes
 Mitteret Emmanuel Rex, secum cogitat, atro
 Indiacos queis colla iugo submittere reges
 Cogat, & excelsum Christi cognocere legem.
 Ergo dux regem si responderet adire
 Constituit, Mauros diri sibi pectoris esse
 450 Nāque videt, magno & comerca vera labore
 Pellere, & afatui Lufos dimittere mente
 Regis Aruspicijs, qui tantum deditus astris
 Cæcus erat, quando firmabant omnia Mauri.
 Detinet iste timor turpissima pectora; parte
 Ex alia vexat Regem furibunda cupido
 Argenti nitidi, & magnarum copia rerum,
 Queis natura virum cupidum subiecerat auri.
 Nunc videt ardenti, diraque cupidine pressus
 Commoda telluri, populisque instare per annos

460 Perpetuos, si vera ferat mandata supremo
 Lusjadum Regi, firmetque in secula pacem.
 Scinditur interea studia in contraria pectus
 Arcanum quorum dubius penetrabilibus altis
 Consilium poscit, tunc Gamam conuocat, illi
 Talia dicta ferens. Mihi si secreta patenter
 Demonstres, facile hanc veniam tua crimina nostrā
 Inuenient, nam certa fides tua nuncia Lusi
 Ficta mente mihi Regis retulisse, piratam
 Indomitum nam te esse scio, sine rege, sine vllis
 470 Legibus antiquæ patriæ te degere vitam
 Et maris Oceani fluctus sulcare timendos,
 Errantemque vndis totum discurrere pontum.
 Quis Rex audebit, sanæ si mentis, amar as
 Scindere aquas ratibus longinquo è litore magnæ
 Hesperia, charæ per tanta pericula vita.
 Quod si magnanimus Rex excellentia tractat
 Sceptra tuus, Sanctis locupletia regna gubernans
 Legibus, in signum pacis celebranda tulisti
 Quæ mihi dona? Ligent animos cum maxima regū
 480 Munera, sic firmo solidantur fadere mentes.
 Nam nauæ ignoti non sanum est credere verbis,
 Si dirum forte exilium pro crimine passus
 Longinquas tandem venisti eis. Cuius in oras,
 Teque, tuosque simul placido in penetrabilibus ipsis
 Suscipiam hospitio, & casus complectar in omnes:
 Omne solum forti patria est, si nauibus æquor
 Calcatis tumidum, teque & fortuna piratam
 Fecit, terribilem Martis depone timorem,
 Nam male suada fames cunctos, & turpis egestas
 Torquet,

L V S I A D V M

490 Torquet, & in miseros crudelē cōiicit hastā.
 His dictis Dux Gama sciens quo pectore Mauri
 Inflammati odio contra se dira parabant
 Funera & horribilem cædem, & discrimina vitæ,
 Infidiasque, dolos, Regi gravitate decenti
 Talia voce refert. Hominum si crimina quondam
 Quæ mens Tartareis commisit percita telis,
 Non essent causæ cur turpia vasa maligni
 Dogmatis, & Christi legis crudele flagellum,
 Perpetuis odijs, & falso corde veniret

500 In sobolē Adami (Rex præstâtissime) nunquã
 De nobis similem posses effingere mentem,
 Sed quia in Oceano quoduis memorabile factum
 Non sine naufragijs varijs, varioque labore
 Asequimur, dubiis rebus, semperque timorem
 Anxia spes sequitur, tibi non fiducia cordi
 In nostram propensa fidem, contraria pacis
 Signa dares, sæuis si non tibi credere Mauris
 Confulerent auidi Catualis munere ducti;
 Namque (vt certa tibi mens est) si nostra rapinis

510 Classis abundaret, vel si ferar exul in altum,
 Quomodo ab Occiduo magni maris æquora verrēs
 Littore, non notos portus, vbi figere sedem
 Constituam, peterem? qua spe, quo munere diros
 Oceani fluctus paterer, nimbosque furentes,
 Frigora sæua poli Australis, dirosque calores
 Quos tolerant lati medio qui vertice mundi
 Ethiopes habitant nigrata pelle feroces?
 Deberem nostræ si pacis fœdera, & altam
 Muneribus firmare fidem (Rex inclite) certum

520 Sit tibi me solum Auroræ vt nauibus oras
 Inueniam, missum, solium queis grata dederè
 Fata tibi, si læta mihi fortuna fauebit,
 Et nos ad patrios fines, & littora regni
 Lusiadum ducet, pretij sublimia magni
 Munera portabo, firmabunt ditia sanctam
 Dona fidem, placidæ præcelsaque fœdera pacis.
 Si factum horrendum, humanis ac viribus impar
 Esse putas, quod me per turgida marmora Lusus
 Littore ab Hesperio Rex ad tua littora mittat,
 530 Magnanimi nullum sublimia pectora regis
 Possibilem reputant casum, qui robore vinci
 Non possit, nam cuncta suis mens ardua telis
 Vincit, & excellens gaudet patientia duris,
 Atque hoc Lusiadum proles pro stemmate priscis
 A patribus sumptum longis obseruat ab annis,
 Nam veteres primo statuerunt tempore reges
 Ardua qui impediunt semper deuincere casus,
 Horrendosque maris fluctus, variosque labores
 Transigere, vt possent mundi cognoscere metas
 540 Extremas, ac tandem Auroræ visere fines.
 Hoc sibi proposuit soboles generosa Ioannis
 Qui mare primus arat, sæuum vt robustus ab oris
 Eijciat Maurum Lybicus, ac viuere in imis
 Postremæ Lybiæ cogat fortissimus antris,
 Henricum dico, qui mira Palladis arte,
 Ingenio raro coniungens robora magnis
 Roboribus tabulas tabulis, atque æribus æra
 Edificat naues, possint quæ inuisere partem
 Quam claram reddit leporis lux, ara, ratisque

Hydraque

550 Hydráque & Australis confinia frigida ponti
 Cum primum fortuna suis felicibus ausis
 Aspirasset, amor rapidis sublimia flammis
 Corda mouet, furias venti, pelagique feroces
 Temnere, paulatim metuendas æquoris vndas
 Scindere prosequitur, sed cum vota inclita natis
 Cum regno adueniant, conati postea reges
 Incæptas tentare vias, ac nauibus Austrum
 Cernere, & extremum Lybiæ cognoscere littus,
 Atque alias mundi post terga reliquimus oras
 560 Quæ nūquam Boreæ partes, septêque trionæ
 Viderunt calidis Phaetontis & ignibus vltis.
 Sic jaculum fortuna tuum deuiximus alto
 Proposito nixi, ac roseis aurora quadrigis
 Vecta rates vidit Lusas, his ditibus aruis
 Extremam tandem Lusi posuere columnam.
 Sulcantes liquidum stagnum, pelagique procellas
 Ac rapidis tumidas superantes imbribus auras
 Venimus ad regni (Rex inuictissime) portus
 Littoraque ista tui, te solum quærimus, omnem
 570 Ponimus in te spem, iam tanti nuncia nostræ
 Aduentus mihi redde, precor, certissima Regi
 Quæ possim deferre meo, mea vita rapinis
 Si foret in pelago magno consumpta, superbum
 Non peterem Regem, nec classis nostræ quietum
 Tenderet ad portum, gremio iactata sed alto
 Antiquæ matris Theridis de more piratæ
 Errasset locuples alieno facta labore
 Quod si nota tibi nostræ clementia mentis,
 Te Rex alme precor nostris rationibus addas

Nunci

580 Nuncia queis possim regredi ad sublimia Lus
 Regna, hilari nostras animoque reuisere terras.
 At si nostra tua mens non gratissima menti,
 Nec valet hæc ratio tanto firmata vigore,
 Haud dubium claris oculis inspicere verum,
 Pectore & vndiuago pauidum deponere timorem.
 Hæc cum dicta daret Regi dux inclitus, ore
 Percipit attento Rex quæ sibi Gama ferebat
 Concipit atque animum sincero in pectore fixum,
 Atque fidem dictis adhibet facundaque linguæ
 590 Examinat verba, & mixtum grauitate valorem
 Iudicat, & diro Catualis munere captos.
 Maurorum contra insontes tristissima Lusos
 Funera consuluisse videt, trahit atra cupido
 Ausi, quo totum sperat ditescere regnum,
 Hæc ducis excelsi mentem compellit amaram
 Verba animo seruare, fidemque reponere veram
 Corde, & ad infandas, nunquam se vertere fraudes
 Maurorum, Gamæ multis Rex denique verbis
 Præcipit, vt celsas ad littora fida carinas
 600 Ducat, & indenes quas vellet mittere ad urbem
 Propitiam, possit mutare, & vendere merces,
 Præsertimque illam, nitidis quæ deficit oris
 Gangeticis, quam forte vehat de littore Regni,
 Quo mare principium, quo tellus vltima metam
 Accipit. En Regem venerandum linquit, & omnes
 Gama moras rumpit, Catualem conuenit, orat,
 Vt sibi nauigiū præstet, quo sedulus altas
 Possit adire rates, nam Lusa à littore Cymba
 Distat, at horrendo Catualis corda veneno

L V S I A D V M

610 Infectus laqueos mollitur fraudis iniquos,
 Nunc certas impune moras, nunc callidus artes
 Inuenit infandas, quæis Gamæ tradere cymbam
 Non valeat, tandem ductorem ducit ad oram
 Portus, vt Gamam longe à penetralibus altis
 Seperet, & nunquam veniant stratagemata ad aure
 Regis, & infausta postrema pericula Classi
 Ferre queat, longe distare a littore cymbam
 Intimat ille duci, falsas se pergere ad oras
 Fingit, & inde monet discessum vt differat, ille

620 Venturum in lucem statuto littore lintrem
 Promittit, sed Gama moram Catualis iniquam
 Demonstrare odium cognoscit, & isse malignam
 Maurorum in fraudem corruptum munere turpi.
 Hic Catualis erat, proles Mahometica multis
 Quem primum donis corruerat, ille potenti
 Præcipuus regni dextra moderatur habenas.
 Hic hic primus erat gentis Coriphæus iniquæ,
 Ex illo pendent, fraudes, conspirat in omnem
 Sæuitiam Mauris, promittitque ipse futurum

630 Exitium Lusis, æternaque damna Carinis.
 Instanter Dux Gama petens, hæc rettulit. Heros
 Successor Pyramalis ait, quod scandere naues
 Nunc mihi sic liceat. possint vt pergere ad oras,
 Et fidam merces Lusas deducere ad urbem.
 Indigeo cymba, mihi tu nunc impedis ansam,
 Qua iussum regis, quod non frustrare valebit
 Quilibet, intrepido possim exercere tumultu.
 Munere corruptus Catualis Iussa Tiranni
 Despiciat, astutum potius stratagemma maligno.

Cogit

640 Cogitat ore, videt nunc quomodo spicula Luso
 Sanguine tingat ouans, aut naues destruat igne
 Supposito, Lusi redeant ne ad littora regni.
 Postulat hoc catus Mahometicus, ora superbo
 Indica neue vnquam valeat notescere regi
 Lusydum cimbam negat hic Catualis, & omnes
 Præcipit indomito discedere littore lintres,
 Clamat Gama graui clamat tunc voce. Veneno
 Consultit infectus Catualis, vt æquore ab alto
 Præcipiat naues notum contingere portum,
 650 Exitus vt facilis multis reditusque fuisset
 Mercibus, & signum infidi, sæuique piratæ
 Esse refert, classis quod tantum distet amico
 Ex portu, charæ nunquam discrimina vitæ
 Sæua timet, regnum tractat si fidus amico
 Pectore coniunctus. Discretus colligit inde
 Gama rates terram Catualem accedere lassas
 Velle, vt crudeli ferro, flammisque perustas
 Destruat, ast varijs agitatus pectora curis
 Perturbat, medium quærit vitare propinquum
 660 Quo possit damnū, nullū nō commouet altū
 Dux lapidem, ventura timens, secum omnia voluit.
 Sicut cum radius speculum spectabile phæbus
 Christallum ve suo percussum lumine partem
 Verberat oppositam, pueri si forte proterui
 Dextra mouet, tunc celsa domus laquearia lustrat
 Omnia peruolitans late loca iamque sub auras
 Erigitur, iam nunc laquearia celsa pererrat.
 Sic Dux Gama truci curatum fluctuat æstu,
 Atque animum nunc huc, celerem nunc diuidit illuc,

L V S I A D V M

6 Tunc subit expressi, quod dudum iusserat ipse
 Mandatum ut tuto expectet se littore magnus
 Cælius, hortatur celeri mox remige naues
 Inuisat, ne forte dolis, aut fraudibus vllis
 Maurorum falsa capiatur linter in ora.
 Talia ductor agit, magno qui munere Martis
 Sectari cupit illustres, & quareque factis
 Aeterna dignis fama, volitare per omnes
 680. Mentem Orbis partes, vitare pericula, triste
 Diuinare malum, subtili noscere mentis
 Ingenio, ac sauos occultis fraudibus, hostes
 Irretire, viro fideli credere semper,
 Grata ducem nunquam laudabunt carmina, dicit
 Qui post horrendos casus (non esse putauit)
 Insignem grauitate virum. Catualis acerbo
 Detinet inclusum veluti si carcere Gamam.
 Constatans ille animo, & robusto pectore sistit,
 Contemnitque minas infandi strenuus hostis,
 Et maualt supra se pondera dira laborum
 Tollere, & insidias turpes, quas perfida tendit
 690. Maurorum gens, forte sui quã perdere classẽ
 Regis, quam largo securam in marmore seruat.
 Gama ergo imperio Catualis nocte retentus,
 Postquam Sol terras iustravit lampade, ad altam
 Se conferre domum Regis statuebat, iniquus
 Impedit ire tamen præsul, nam magna tenebat
 Turba hominũ Gamam; tunc barbarus ille timendũ
 Supplicium metuens Regis, si forte malignum.
 Noiceret ille dolum, modico qui tempore ad Aures
 Perueniet, Gamam si detinet, vltima tractat.

700 *Paſſa duci. Mittat cunctas ad littora merces,
 Inclita nam ſæuus tollit commercia Mauors.
 At Dux Gama, licet conceptam pectore fraudem
 Cognoscat præbet conſenſum; namque futura
 Tunc ſpes libertatis erat, ſic venditur auro;
 Promittit factò Catualis fœdere Cymbas,
 Namque ſuas vlli non vult Dux Gama periclo
 Obijcere, infanus Luſos dum detinet hoſtis,
 Qui potuit rapere, aut duris committere flammis,
 Namque petunt lintres, & velo, & remige naues,
 710 Vt Luſas portent merces, at Gama ſodales
 Admonet, vt mittant, queis vitet funera dona
 Appellunt portum lintres; Catualis opimas
 Pedibus infamis merces, ac dona recepit.
 Aluarus in ſignis, magna, & grauitate Iacobus
 In terra tuti remanent, vt vendere poſſint.
 Si pluſquam imperium, officium, pia munera, vili
 Præmia multa valent, retinent & pectora, monſtrat
 Barbarus hoc, ſiquidem diro de carcere ſoluit
 In ſignem Gamam, ſimul ac in littore merces
 720 Vidit, namque putat maioris pignora doni
 Eſſe ſibi merces, quam ſi ſera vincula Gamam
 Detineant, ſæuam ſtatuit non amplius oram
 Tangere, ne manibus Catualis perdere vitam,
 Vel ſaltem ſtrictò concludi carcere poſſit.
 Ascendens naues captabat Gama quietem
 Expectans certi felicem temporis anſam.
 Inſamis, diri, ſæui, rapidique dolofi,
 Nulla fides Catualis erat, fiducia nulla.
 Ingenio mens clara ſuo ſpeculatur, vt omnes*

L V S I A D V M

Torqueat atra fames auri; Nam nobile pectus
 Vileque pulsat opum, dura, & damnosa libido.
 Auri sacra fames hominum, quid pectora cogis?
 Thraicius puerum Polydorum obtruncat, & Auro
 Rex potitur, Celsas intrans pluuiâ aurea turres
 Obruit Acrisij natam, Tarpeya metallo
 Latatur fuluo, summam namque hostibus artem
 Tradidit, & dignas soluit pro crimine pœnas.
 Hoc superat summis turratas mœnibus vrbes,
 Fallaces aurum securos reddit amicos,
 740 Indignis vitijis sublimia pectora turpat,
 Magnanimosque duces furibundo tradidit hosti,
 Inclita virginæi corrumpit claustra pudoris.
 Quin quod deprauat mentes, cæcatque scientum
 Iudicium, textus subtilique explicat arte,
 Et statuit leges, & eodem tempore vertit,
 Impiaque humanæ causat periuria gentis,
 Infames reddit reges, & iure Tyrannos
 Sæpius, & casto famulantes corde Tonanti
 Seruato illudit semper virtutis honore.

LIBER.

LVS I A D V M

LIBER IX.

ARGVMENTVM.

R Egreditur Vascus à Gama ex portu, & littore
 Calecutij, instructus à Moncaidio de consilio
 Mauroyrum, in Portugalliam. Eum ducit Venus ad
 Insulam, quæ fingitur, amenissimam, ac abundan-
 tissimam, qua Nimpha equoreæ Lusitanos huma-
 nissime receperunt.

I.

T Empora peruigiles consumunt longa Iacobus,
 Aluarus &, nullo precio diuendere merces
 Possunt, nam prohibet proles Mahometica vendi,
 Et mercatores nostris à mercibus arcent.
 Nam mens vna fuit falsis certissima Mauris
 Et Gamam, & socios, tantum consumere tempus,
 Vt veniant naues Mechenfi ex littore, nostras
 Quæ ferro absument, & diris ignibus vrant.
 Littore Erithræo, quo Rex fundauerat urbem

L V S I A D V M.

10 Arfionem quondam natæ de nomine dictam
 Antiquus Prolomæus, habet nunc parua xuesim
 Vrbs nomen, paucis spacijs interiaceret altus
 Mechenfis portus caput inter nubila condens.
 Ritibus hunc fallis Mahometica tympha quietum
 Nobilitat, ditatque opibus, qui Gidda vocatur.
 Hic rubri profunt commercia maxima ponti
 Soltano, lati qui regni scepra tenebat,
 Commoda magna ferens. Ex hoc tunc barbara portu
 Progenies sperat classem, quæ aromata portet,
 20 Contractusq; ineût Mauri, queis vtraq; tellus
 Est opulenta nimis, cellas has perfida naues
 Expectat proles Maurorum, vt crepitantibus vrant
 Lusadum classem flammis, fiducia tuta
 Nauibus his posita est, nec gens iam plura requirit,
 Quam quod nostra moram faciat fortissima classis,
 Interea venient Mechenfi ex litore naues.
 Sed Deus omnipotens, cæli cui summa potestas,
 Qui quod constituit medijs præsentibus ipsum
 Dirigit in finem, cælesti numine Maurum
 30 Affluit, timidis qui monstrans viscera Lusis
 Propicia, insignis Moncaidius admonet, omnes
 Exponitque dolos, meruit sic præmia cæli,
 Baptismi sacroque lauamine tingere corpus.
 Hic qui Maurorum secreta agnouit, vt ille
 Qui de stirpe sua fuerat generatus, & ipsum
 Participem faciunt fraudis, declarat iniquum
 Consilium, mentemque feram, qua perfida nostris
 Infandum exitium molitur terra carinis
 Sæpius, & Lusam distantem a litore classem

Visitat,

40 Visitat, & magna pietate affectus acerbum
 Damnum vitat secum, quod nauibus imminet altis,
 instruit incautum Gamam, quod tempore certo
 Appellant portum naues, quæ e littore Giddæ
 Oceanum verrunt, has gens Mahometica sperat
 Exitium extremum sint, ac certissima Lusæ
 Classis damna, venit robusto milite plena,
 sulphurei meruenda ferens & fulmina classis
 Vulcani, ac toto miranda tonitrua mundo,
 Considerat posse infaustam tolerare ruinam
 50 Lusiadum gentes, ideo moncaidius hortans
 Nunc venit ad naues, nunc tristia littora visit.
 Gama etiam tempus, qua marinora turgida naues
 roscindant, aptam speculatur, nuncia nulla
 expectat Regis, nam Mauri pectora cæcant
 muneribus, monitisque suis inglorius hæret.
 præcipit occulte Lusis, quos falsa tenebat
 terra viris, sæua fugiant ex vrbe, ratesque
 conueniant, nam tempus adest iam carbasa ventis
 fluere; fama uolat sed iam verissima Lusos
 60 Aufugere ad patrias occulto remige naues.
 quos iubet obscuro Catualis carcere vinclis
 tendere, & horricis portas concludere feris.
 audacis vigiles Gamæ pèruenit ad aures,
 qui simul ac verum cognouit, carcere quosdam
 retinuit, Lusos qui forte ascendere naues
 tentant, vt lapidum locupletia munera vendant.
 si fuerant homines opulenti, & nomine noti,
 et mercatores, quos statim cætera turba
 efecisse videt, nouitque in nauibus illos.

Detinuit-

L V S I A D V M

70 Detenuisse ducem. Sed iam suspenditur imo
 Anchora de prorâ fundo, & retinacula soluunt
 Nautæ, alij summo pendent ex vertice mali.
 Turgida tranquillis pendebant carbasa ventis.
 Cum clamore adeunt Regem, referuntque citatum,
 Quo classis pergit cursum, tunc favina, nati
 Illorum, quos Gama vehit, fulgentia ad astra
 Clamant, & tristi ducunt ex pectore voces,
 Singultus varios, suspiria tristia multo
 Cordetrahunt, largas promunt de Rege querellas.

80 Deplo rant quædam natos, aliæque maritos.
 Ecce autem oblitupidus Rex Lusos mittit, & omnes
 Merces quas tulerant, quanquã Mahometicã proles
 Rennuit, ut charæ reddantur pignora genti.
 Conqueritur Rex, ipse sua quod in vrbe malignos
 Se præfente dolos soboles sic Maura pararit.
 Ast hilaris Dux Gama suos suscepit, & auris
 Restituens aliquos dat carbasa certa secundis,
 Et terre inuentæ signa excellentia Regi
 Portat, & inuitos fert ex Malabaribus, oras
 Auroræ liquens, patriæque ad littora pergit.

90 India cumque piper, longis quas mittit ab oris.
 Banda nuces latum, quæ Careophilla Malucum
 Nobilitant, ditem & reddunt Ternate, Tydore
 Cynnamaque eximium quò diues insula floret.
 Inclita Tapobranæ, celsa, & famosa vocaris,
 Portat, cuncta dedit Moncaidius ille, sodalem
 Quem secum defert, & fido pectore quærit,
 Flamine qui sancto plenus sua nomina Christo
 Tradit, & imbuitur diuinæ dogmata legis.

100 O fœlix Lybiæ proles quem gratia cœli
 bitulit a tenebris, nido longeque paterno
 auenit medium, cælum quo ascendere possit.
 Postquam fallacis liquerunt littora portus,
 fœlici cursu proram protendit ad Austrum
 classis, & Austrinam cœlesti flamine metam
 tendit, & Indiaci portus manifesta reducens
 signa, maris furias iterum, ventosque teroces
 et timidi, & lati Neptunia marmora fulcant,
 intima Lusiades cum ventis gaudia ducunt,
 110 Ut charam inuisant patriâ, patriosque penates,
 ut suis referant ventos, fluctusque procellas,
 ac imbres varios, & monstra horrentia ponti,
 diuersas gentes, diuersa pericula mundi.
 Quin etiam expectant a iusto præmia Rege
 Debita pro damnis, tantisque laboribus, arcta
 lætitiâ exuberant, iam iamque videre parentes,
 Vxorēs, natos, & pignora chara, sodales,
 Atque audire putant lætas & reddere voces.
 Verum quæ summum lusis Dea pulchra fauorem
 120 Semper fœlici genio, siue ordine cœli
 impendit, multisque viros iam ducit ab annis,
 Ordinat, ut tumido capiant noua gaudia ponto,
 Postquam longinqui maris æquora turgida voluit,
 Et varios Bacchi scelerata fraude labores,
 Quos tulerant Lusi, sedet alta in mente repositum
 Dulcia digna viris dare præmia, quærere gratam
 Christalli regno liquido, mitique quietem,
 Anxia Lusiadum, qua mæstas pectora curas
 Deponant, & lassâ breuem natura vigorem

Accipia

L V S I A D V M

130 Accipiat, natum accerfit, pueroque reuelat
 Intentum, cuius caelestia numina caelum
 Robore descendunt, fragile-sque ad fulgida caeli
 Astra volant homines. Medio celeberrima ponto
 Insula flore, rosis, herbisque ornata paratur,
 Quas tenet Oceano Citherea ex millibus vna
 Formosam praeter Paphum, Ciprum, atque Citheru.
 Hic placet Italiae coniungere corda viuorum
 Lusiadum mira ornatis pulchredine Nymphis
 Praeferuntque illis, decorant quas splendida clari
 140 Lumina fulgentes radios vincentia solis,
 Vistaque flammatis feriunt quae corda sagittis
 Nereides, formosa Venus mouet ordine dulces
 Ut ducant choreas laetae, cantusque suaues
 Et citheras, placidasque lyras, et nablia pulsant,
 Fortia quae possint deuincere pectora amantum,
 Quae suntque hos alma dolos, haec retia, pulchra
 Ut prolem Anchisis Dido acceptaret in agro,
 Quem mercata vocat facti de nomine Birsam
 Taurinum poterit quantum circumdare tergum.
 150 Perquirat natum; nam saeva cupidinis arma,
 Arma putat sua pulchra Venus, conscendit ouantem
 Currum, iungit aues, longae quae tristitia vitae
 Funera concelebrant, niueas additque columbas,
 In quarum conuersa fuit Peristera formam,
 Colligit Italiae dum candida lilia matris:
 Quaque Venus transit, venios, aurasque serenas
 Reddit, cuncta suo facit illa suauia motu.
 Iam super Italiae pendet viridantia montis
 culmina, quo natus pueros sibi iungit amores,

160 Et pharetrā complens diras parat ille sagittas,
 Vt ſæuum expediat bellum, mundumque rebellem
 Corrigit, erroresque feros extinguat amantum,
 Quos non rectus amor, ſed quos tibi vendicat vſus.
 Aſpicit Aſtæum nemora inter denſa vagantem,
 Conſumit vitam venatu, inſania mentem
 Vexat, vt incultus ſolum fera bruta ſequatur,
 Atque homines fugiat, pulchramque euitet iniquus
 Effigiem humanam pœnam ſæuiſque Tyrannus,
 Dulcis amor præbet demonſtrans nuda Dianna
 170 Membra illis Inſalix cerui mutatur inanem
 In formam, canibusque fuit præda impia. Multos
 Aſpicit inſignes mundi, magnosque dynaſtas,
 Quod nullus Regni bona publica curet, at omnes
 Nil reputant proprio ſibi gratius eſſe fauore,
 Aut alijs ſolum, quos dura Philancia mouit,
 Aſpicit atque alios, qui ceſſa palatia grefſu
 Solicito repetunt, pro ſancto dogmate vendunt
 Doctrinas varias, & Regibus acta probantes
 Dira placere ſuis nituntur: & aſpicit illos,
 180 Diuinum ſanctæ qui paupertatis amorem
 Nepe ſequi debent, ad magnos ſcandere honores,
 Quærere diuitias luculentas, fingere iuſtum,
 Et verum ſimulare, ſeraque Tyrannide, crudo
 Et iura dolis ſemper componere, leges
 Et ſtabilire viris ſæuas, ſed maxima Regi
 Commoda portantes, plebique imponere pondus.
 Aſpicit vt mundum vexat veſana libido
 Nec quod debet amat, patitur nec tempore longo
 Supplicium miſeris tardet, vel pœna moretur?

Congregat

190 Congregat ille suos ad bella cruenta ministro
 Atque armat telis, quæ contra horrentia mundi
 Crimina confecit, puerosque ad prælia paruos
 Dira vocat, volucer diuerso munere quosdam
 Occupat, hi exacuunt penetrantia tela, sagittas
 Extenuant alij crudeles, dumque laborant
 Diuersos cantant casus, & carminè dulci,
 Angelicoque sono cæcos modulantur amores.
 Sedibus excelsis pueri, ac in cudibus altis
 Pennigeris fabricant rutilantia puncta sagittis,
 200 Pro rigidis lignis ardentia corda cremantur
 Viscera viua foment flammis crepitantibus ignem,
 Limphaque quæ rutilo ferrum crudele camino
 Temperat, est oculis miserorum flumen amantum
 Profusum, flammæ celeres, ac torridus ignis
 Est ardens, non consumens vitiosa libido.
 Exercent aliqui plebeia pectora flammis
 Eructant tenero suspiria, tristia corde,
 Quod puer insano iaculavit callidus arcu,
 Formosa curant crudelia vulnera Nimphae,
 210 Quæ male percussis non solum gaudia donant
 Sed vitam supera, qui non iam luce fruuntur.
 Sunt aliqua: sædo vultu, pulchredine quadam
 Ornatae, quasdam non nunquam ferrea stringunt
 Vincula veneficia expertos lasciuia Magarum,
 Sæpe venenosis cum ferrum intingitur herbis.
 Ex his indomitis iaculis absque ordine missis,
 Quæ pueri cæci iaculantur mille proterui
 In populo misero (dolor heu) nascuntur amores.
 Magnanimi heroes etiam experiuntur iniqui

Insana

220 Infanas pueri furias, exempla videbis
 Plurima sæpe, arsit vetito quæ fratris amore
 Aspicias Biblim, mirra est adamata parentem
 Turpiter, & Ninus matrem, iuuenisque sororem
 Hæbreus Regis Davidis filius Ammon.
 Quin etiam natas pastorum sæpe puellas
 Primates adamant, vincisque ligantur amoris,
 Et dominas etiam vulcania retia captant,
 Dum quærunt cæco feruore ignobile vulgus,
 Expectat quidam nocturnas sedulus horas,
 230 Ascenditque alius magno discrimine tectum,
 Plus tamen hos mater turpis, quam filius urget.
 Iam blando currum tulerant per inania motu
 Cigni, ac Idæa nemorosa in valle quiescunt.
 Descendit Dione, cuius radiantia vincunt
 Alpinas tunc mala niues, roseumque colorem.
 En puer aerij metuunt quem numina cæli
 Auratam pulcher ducens post terga pharetram
 Accedit, lætam recipit lætusque parentem,
 Atque hilares puerum reliqui comitantur amores,
 240 Osculaque infigunt tenerę dulcissima lætare.
 Illa at ne incassum consumat tempora, natum
 Complectens sic orsa refert. Mi chare cupido
 Nate, meæ vires, mea magna potentia, temnis
 Qui solus summi metuentia tela tonantis;
 Fulmina que horrendum supera queis sede Thiphæu
 Deiecit, pondusque fuit gravis Æthna gigantis.
 Ad te confugio, supplex tua numina posco,
 Lusiadum toto discrimina maxima ponto
 Nota tibi, & longe nostrum nostique fauorem.

Nam

L V S I A D V M

250 Nā quantū præclara colēt mea numina parca
 Concordes retulere mihi, veterumque sequuntur
 Romulidum, mea signa, meam per sæcula nunquam
 Auxilium deerit, dum nostra potentia viuet.
 Et quoniam Insidijs odiosi in littore Bacchi
 Indiaco, late violenta molestia fortes
 Torfit, & vndiuagi manifesta pericula ponti
 Insignes poterant furijs sub mergere naues.
 Sæuus vt Oceanus defessis præbeat alimum
 Hospitium, nostra res est gratissima menti.

260 Præmia, vt accipiant ingenti digna labore,
 Vellem igitur, mi natè, tuis pia corda sagittis
 Nereidum pelago ferias pharetratus in imo,
 Vt flamma accensæ blando, capiantur amore,
 Et Lufos adamant, qui terras Orbis ouantes
 Inuenire nouas, tumidi & noua littora ponti.
 Oceani vndosis reparabitur Insula vasti
 Visceribus, quam Flora colet, Zephyrusque serenus
 Hic ego Luthades diuino nectare patcam,
 Et Cereris donis, Bacchi & superantis odore.

270 Viua falerna, rosas aurataque lectula amaranthi
 Christalli ornabo nitidi in penetralibus altis.
 Adijciam socias magna pulchredine Nymphas.
 Et placet Oceani vastis vt surgat in vndis
 Progenies fortis, sumatque exempla malignus
 Mundus, qui contra tua fortia tela rebellat.
 Mænia celsa nihil, vel tristis Hypocresis vnquant
 Spernere quod valeant occulta Cupidinis arma,
 Nectarei fuerit cum tanta potentia nati,
 Vt noster late medijs in fluctibus ignis

Ardeat.

280 Ardeat. Ista Venus blando sic ore locuta est.
 Filius ast audax vt matri obtemperet almæ,
 Præparat arma, iubet ducatur eburneus arcus,
 Quo solet auratas displodere sæpe sagittas.
 Et charum recipit curru Dea Cypria natum,
 Atque auihus, mæltu Phaetontis tristia cantu
 Funera quæ plorant, blandas emittit habenas,
 Ast aliam quærit sociam puer aureus, illam
 Quam sibi sæpe Deam sentit sibi sedulus hostem,
 Sæpius ac noscit placidum conferre fauorem:
 290 Hancq; giganteã, sæui enceladique sororem
 Esse cupit famam, celerem pernicipibus alis,
 Quæ cum parua metu, mox sese attollit in astra,
 Tam ficti, prauique tenax, quam nuncia veri.
 Centum oculi vigilēs monstro, mirabile visu,
 Quaque volat pariter facta atque infecta maligno
 Ore canit, linguæ centum, tot porrigit aures.
 Ecce autem ante illos apparet fama, iubentque
 Tum natus, tum pulchra parens, quod gesta sonoro
 300 Martia Lusiadû, summasque ad sydera laudes
 Ante canat strepitu, & maiori robore tollat,
 Alterius quam quod celebrauit maxima gentis
 Facta tubæ sonitu, cum proles inclita cunctas
 Lusiadum superet. Celebris iam fama profundas
 Oceani horrendo penetrarunt murmure ad oras,
 Et verum sonitu spargit, nam prodiga secum
 Robora vana tulit fidei, cui credere fas est.
 Laus, quæ magna sonet, rumorque illustris eorum
 Quos Bacchus contra Lufos fallacibus olim

Q

Irritarat

310 Irritarat atrox, verbis, conuertere cogit
 Corda, feroxque odiū placidum mutare in amorē.
 Fœmineum facile, varium & mutabile pectus
 Iudicat indignos odijs, & crimine Lufos.

Tunc puer incautus sinuosum armauerat arcum,
 Assiduæ incipiunt per inane volare sagittæ,
 Ingemit Oceanus iaculis resonantibus, aer
 Stridet, & hæc tendit tumidas directæ per vndas,
 Illa volat varios exercens impia gyros,

Nereidesque cadunt Nymphæ suspicia ab imo

320 Pectore ducentes, sæuosque cupidinis icus
 Sentit quæque sui vultum nec cernit amantis
 Post puer indomitus fulgentem fortiter arcum
 Lunauit diram mittens in dura sagittam

Corda Thetis, valido & percussit vulnere Nymphæ
 Nympharumque Deam, furijs quæ accensa malignis
 In Lufos valde fuerat, iam miserat arcus

Omissa tela, manet pharetra & nudata sagittis,
 Nullaque Nympha fuit, quæ non accepta venenum
 Equoreis puero subdatur mortua campis.

330 Et si vita manet, sentit quæcunque cruentæ
 Tela necis, vitam subitoque absoluere moriū.

Cadite carulei fluctus, medicina paratur,
 Quam Venus asportat pelago, fœlicibus auris
 Lufiadum, nam regna secat Neptunia classis,
 Fœmineis flammis amor vt respondeat ardens
 Ipsa pudicitiam Cythareia cogit honestam
 Perdere, & illius Nymphas perfringere leges.
 Nereidum iam bella cohors parat ipsa choreas,
 Curribus & lentis ductæ de more, decoræ

340 Quam Venus innuerat, pergūt ad littora terre,
 Admonet illa Deas faciant quod fecerat illa,
 Sæpe tener quando percusserat ima Cupido
 Viscera, sic Nymphæ diro torquentur amore,
 Subijciuntque Deæ toto conamine mentes.
 Interea patriæ dilecta ad littora tendunt
 Lusitadum naues, optantque appellere portum,
 Quo possint haurire vndas, sitis ardua pectus
 Linquat & imbellem captent sua membra quietem.
 Cum subito apparet lætis pulchra Insula nautis,
 350 Quādo inuecta venit roseis Aurōra quadrigis,
 Equoreis placidæ deducitur Insula lymphis
 Auxilio Veneris, quam sicut carbasa ventus
 Ducit, ad excelsas ducebat Cypria naues,
 Ne lætum classis possit deperdere pontum.
 Qua scindunt pupes fluctus, venit obuia blando
 Ducebatque procul ridens Venus anxia motu,
 Firma tamēn, simul ac Nautæ videre propinquam.
 Sic postquam peperit pulchram Latona Diannam
 Et Phæbum, Delos immobilis Insula mansit.
 360 Ecce autem præceps sinuosa ad littora prora
 Dirigitur, quorum conchis depinxit arenas
 Alma Venus virides, pontique immiscuit herbis,
 Tres colles superi, pulchri, gratique minantur
 In cælum, ac vario decorantur gramine campi,
 Præclari manant sublimi ex culmine riui:
 Decurrens inter stridenti murmure saxa
 Candida lympa fugit, scatebris & temperat arua.
 Hi vallem colles nitidam florentibus herbis
 Findunt, qua late rauco spaciōsa susurro

L V S I A D V M

370 Iungitur vnda fluens, hic longā pura paludē
 Efficit, vmbrosis quam circuit vndique ramis
 Arbor, & incomptos dum se videt ardua lymphis
 Componit, speculique vicem sibi vendicat vnda.
 Mille oculis grati scandunt ad sydera fructus,
 Astraque lacteolo vincentia poma colore.
 Producit malus syluestres aurea fructus
 Ornatos fuluo, quem Daphnis pulchra colore
 Crinibus ostendit, telluri cytria magnis
 Horret ponderibus, casum mini antibus altum,
 380 Formosus dulcem limo producit odorem
 Virgineas forma referens viridante papillas,
 Nobilitatque comis colles frondentibus altos
 Arbor agrestis habens virides absque ordine ramos
 Platanus Alcidi, Laurus Phæboque dicata,
 Et myrtus Veneri, Pinusque sacrata Cybelli,
 Quæ quondam iuuenis fuit implacabilis Attis,
 Indicat æthereas sedes funesta cupressus,
 Quæ Pomona finu mitis dat munere largo
 Inuula producit vario nemorosa sopore
 390 Poma gerit nullo tellus inculta labore,
 Cerefa purpureo pendunt depicta colore,
 Moraque, quæ a duro traxerunt nomen amore,
 Et poma in patria, quæ satium nacta venenum
 Sana salutariteros aliena in sede saporēs
 Accipiunt, aperit rubrum granata colorem,
 Quo pretiose tuum perdisque rubine valorem.
 Pendet & ex ramis vلمي iocunda facemos
 Vitis habens alios virides, aliosque rubentes.
 Vos quoque pyramidum graciles imitata figuras
 Cernere

400 Cernere si longos soles pyra vultis iniquis
 Tradite vos auibus, quæ vestro corpora fructu
 Pascunt, & soboles iterumque, iterumque redibit.
 Rustica terra suo vestitur flore, tapetes
 Quos pictos mittit locuples Achemenia vincens,
 Redditur & vallis diuersis lxtior herbis,
 Flos caput inclinat Cyphysius aurea clari
 Ora sequens solis, Cyphysius imminet alto
 Et liquido stagno, floret natusque, neposque
 Hic Cyniræ, quem suspirat Dea mater amorem,
 410 Cum videas terra similes caeloque colores
 Ambigeres raperet ne rosas aurora ruborem,
 An terræ placidi decorarent sydera flores?
 Pingebant violas, Zephirusque, ac flora colore
 Cæruleo, rosa pulchra nitet, vacinia nigra,
 Lyliæque alba vigent, rutulis madefacta rubentis
 Auroræ lacrymis, & quos dilexit Apollo
 Lattonæ natus flores, queis scripsit amoris
 Officiosa notas natura, insignia floram
 Pomonamque inter facile certamina cernes.
 420 Si delectat auis dulci clarum æra cantu
 Pinguia graminei pascunt animalia campi.
 Iuxta vndam dulcis deplorat funera cygnus,
 Explicat ex ramo gratas Philomella querellas,
 Maxima & Acteus chrystalli flumine cernens
 Cornua non metuit, cursu rapit inde fugaci
 Atque auritus iter lepus, & pia damula tylluas
 Linqvit sollicitæ sibi quærens otia vitæ.
 Instituitque suos ad dulcia pignora nidos
 Parua auis ore trahens occulta cibaria natis.

L V S I A D V M

430 Lusiadum proles campos inuisit amænos
 Nauibus è superis descendens, pulchra dearum
 Agmina, vt incaute lustrabant gramina, quædam
 Pulsabant dulces citharas, plectra aurea quædam,
 Ast aliæ suauès exercent arte cicutas,
 Denique se simulant aliæ fulgentibus auri
 Arcubus intrepido sectari animalia cursu.
 Sic experta Deis Venus haut incognita Nymphis
 Consuluit, sparsæ vt latis venentur in aruis,
 Et cum Lusiades nauæ spolia ampla viderent
 440 Nûc sese ostendât, simulêt modo cõdere ramis
 Corpora, vt accensis stimulentur pectora flammis.
 Nonnullæ bellum nimia pulchredine corpus
 Demonstrant, nitidis pulchræ versantur in vndis.
 Ast iuuenes Lusi, quorum mens, dedita lucis
 Venandi capreas, ceruos, leporesque fugaces,
 Et damas, aliudque genus, non mente reuoluunt
 Esse per hos montes hilares sine retibus vllis
 Quas captent, laqueisque sui venentur amoris,
 Formosas, placidas mira dulcedine Nimphas,
 450 Quas Ericina suis percusserat alma sagittis.
 Ballistis quidam, curuatis arcubus alter
 Confissi ceruos ferunt, & vulnere damas
 Afficiunt, illos dumeta vmbrosa recondunt,
 Hic viridi, florente æstu, spaciatur in vmbra
 Iuxta flumen aquæ, quæ dulci murmure lapsa
 Currit per nitidos ad littora clara lapillos,
 Diuersos inter ramos, diuersa colorum
 Cû genera inspiciât, quos nec rosa pulchra, nec vlli
 Efficiant flores, facit illos aurea bombix

460 Intexta argenti filis, queis robora sumit
 Dirus amor, dirus crescitque Cupidinis ignis.
 Heus, heus, Vellofus magnis clamoribus inquit,
 Si mendax veterum ritus (mirabile visu)
 Durat adhuc, mirum aucupium venabile nobis
 Objicitur, vallis Veneri sacrata videtur,
 Spiritus humanus nunquam maiora videbit
 Quam nos, quod claris monstrant miracula signis.
 Has Nymphas sacras, hæc numina sacra sequamur.
 His dictis celeri rapidos conamine ceruos

470 Vincētes ripis currunt prope flumen amœnis,
 Illæ inter ramos fugiunt, industria Nymphas
 Nunc regit incautas, certa nunc arte mouentur
 Non celeres, rident paulatim, ac æthera voce
 Ridentes feriunt, sic & capiuntur ab hoste.
 Extendit flauos cuidam leuis aura capillos
 Dum fugit, ast alij velamina serica, cæcus
 Partibus ostensis subito succenditur ignis.
 Quædam sponte cadit, finit atque vt corpora tractet
 Blanda sequens, pariterque cadit defessus arena:

480 Quin alibi Nymphas obscuro in littore nudas
 Inueniunt alij, subitis clamoribus illæ
 Aera percutiunt, ac si non conscia talis
 Mens foret aduentus, quædam minus esse pudorem
 Quam vim fingentes inter dumeta latebant
 Quodque dabant oculis, manibus nō spōte negabāt
 Nudæ, aliæ celeri velantes pulchra Diannæ
 Membra gradu, nitidis abscondunt corpus in vndis;
 Quædam autem vt vestes capiant, quas littore seruāt
 Aufugiunt, ripaque suis se vestibus abdunt.

L V S I A D V M

490 At iuvenes Lusi, queis magno ardore Cupido
 Vulnera mortiferis infligit cæca sagittis,
 Vt flammam extinguant vndis se in marmora falsa
 Præcipitant, gressu fugientia terga sequuntur
 Perdere deponant si vestimenta, verentur.
 Non fecus ac quando canis importunus, & acer,
 Et solitus volucrem captare in fluminis ora,
 Sulphureum expertus, cum tollit ad ora canalem
 Venator fulicem vt feriat, siue anceris alas,
 Ante sonum horrificum sesedaꝛ fidus in vndas
 500 Atque natans latrat, sic forti pectore Lusus
 Irruit in Nympham, quæ non erat ipsa Diana.
 Ecce Leonardus iuuenis fortissimus, audax
 Ipse nimis miles, duro inflammatus amore
 Infessus dederat cui tædia multa cupido:
 Iamque sibi certum fuerat fatalibus astris,
 Fallacis nunquam tractare negotia amoris,
 Non tamen amisit spem, quod Fata impia vultum
 Mutasset, aliquamque animo conferre quietem
 Possent, huic præceps fortuna ignota fauebat,
 510 Namque Ephirē, cui larga dedit natura beatas
 Diuitias, sequitur, quæ carius vna valebat
 Vendere quod fæcunda dedit natura daretur
 Vt pignus currens sic defesso arguit ore. (vltra
 Nympha decus Nemoris, pulcherima Nympha, quid
 Progredieris? Palmam vitæ tibi donat ouantem
 Noster amor, corpus spera, mentem aspera cuius
 Tecum Nympha trahis: Nympharum cætera currit
 Turba, cupidineis sed tandem blanda sagittis
 Pectora subijciunt, miserum tu sola sequentem

Aufugis

520 Aufugis inspisso per dulcia gramina luco.
 Quis tibi Nympha ferox, me significauit euntem
 Si fortuna meos semper quæ amplexa labores
 Insequitur, me me esse refert ne credere cures
 Nam fallax, & causa fuit certissima fraudis
 Multoties, quando infelix vaga signa sequebar.
 Siste gradum, celeri cursu ne corda fatiges,
 Sique fugam simulas, ne te mea dextera tangat,
 Sors mihi iniqua fuit semper, quæ coget amantem,
 Vt quamquam speres, nunquam vestigia possim
 530 Ipse tenere, gradus Ephyre ô tu sile, laboris
 Respice nec tãdem nemoris pulcherrima Nympha
 Aspiciam quem forte modum fortuna requirat
 Vt te non tangam, nec debita pignora soluas.
 O non me fugias! sic nunquam tempus auarum
 Consumat tua membra, tuos nec conterat annos.
 Solum namque leuem facias si candida gressum,
 Fortunæ validum superabis robur iniquæ.
 Quis Rex inuitus, vel quisnam exercitus vnquam
 Illius rigidas poterit confringere vires?
 540 Nã cum vota meū ducebant mollia pectus,
 Me quoque terribili torquebat perfida morsu
 Fortunam sequeris contra me? debilis ille est,
 Qui Regi auxilium præbet, viresque potenti.
 Cor trahis ingenti, dum curris pondere pressum,
 Solue, precor, leuius fugies, nam pondere tardat
 Mens mea, quam crinis fulgentia fila ligarunt.
 An postquam vinclis illam tu dira ligasti
 Fortunam mutare meam vis? ponderat ipsa
 Sic minus? hac te spe dumtaxat persequar ipse

Illius

L V S I A D V M

550 Illius non dura feres nam pondera, fidus
 Si tua non facies candens mutauit iniquum.
 Quod si mutatum fuerit, te, Nympha, Cupido
 Percutiet, tuque ipsa fugam percussa tenebis.
 Et si me speras, spero nihil amplius. Illa
 Iam non carpit iter, sistit, dulcesque querellas
 Gaudet ab ore viri audire, & iam blanda sereno
 Aspectu voluit vultum, ac placidissima risum
 Emitterit, lætoque animo iam corruit, ille
 Victor agit clarum crudeli ex hoste triumphum,
 560 Lætitiæque diem absoluit, propriâque dicauit
 Connubio stabili Nympham, tunc cætera sponfos
 Arte cohors simili celebrat, sua tempora fertis
 Et lauro intextis, auroque, & floribus ornant.
 Vna Thetis, cui tota genu flectebat ouantum
 Nympharum turba, hæc cœli, vestæque pudicæ
 Sanguine nata fuit, sublimem munere Gamam
 Illultremque ducem recipit, pompaque superba,
 Hospitio insigni fortes Regina quietum
 Accipit in Lusos animam, mentemque benignam.
 570 Posteaquam longa repetens ab origine clarâ
 Et genus, & nomen, misisse immobile fatum
 Se quoque significat, ventura in tempora casus
 Vt narret, ponti, terræque incognita spheræ
 Demonstrat se cura suis mysteria Lusis
 Nota futura, ducem ad sublimia culmina montis
 Ducit, christallo, auroque palatia texta
 Surgunt. Hic Regina graui iam saucia cura
 Lætitiæ totam magna consumere lucem,
 Atque hilari statuit cantu, fruiturque hymenæo.

Accepto,

580 Accepto; arboreis reliquæ festiua sub vmbri
 Gaudia percipiunt: inter viridantia campi
 Gramina, iocundis metuenda pericula Lusi
 Compensant factis, nam mundus digna referuat
 Præmia magnanimo Heroi, qui robore longo
 Exercet vitam, diuisque laboribus audax
 Obiectat pectus, clara & super æthera fama
 Ducitur, atque suum caput inter nubila condit.

Nam Nymphæ Oceani, Thetis & pulcherrima, piæta
 Insula, nil aliud quam sæui Martis honores,

590 Sublimes clarum tollēt qui ad sydera nomē,
 Et decus excellens, bello partique triumphi,
 Et palma insigni, redimitaque tempore lauro,
 Significant notæ celeberrima gaudia terræ.

Numina quæ quondam sic immortalia prisce
 Effinxere viri, nitida & stellantis Olympi
 Constituere domo, atque inter radiantia cœli
 Sydera donauere locum, sublimibus ausis

Insignes mundi Heroes, factisque fuerunt;
 Nam Mars horrendus, Mercurius, altus Apollo,
 600 Iuppiter, Æneas, Pluto, Neptunus, & ipse
 Bacchus, flaua Ceres, Pallas, Iunoque, Venusque
 Natura humani, fragilique ex carne fuerunt,
 Fama tamen pulchris sublimia facta coronis
 Ornauit, celebrisque dedit generosa Decorum
 Nomina, & indigetes falso, Magnosque vocauit.

Vos igitur vestrum cupitis qui extollere nomen,
 Immensum, si vestra etiam volitare per Orbem
 Vultis facta, animos ignauo soluite somno,
 Ponite auaritiæ cohibentia fræna cruenta,

Et

L V S I A D V M

610 Et cæca ambitio nunquam præcordia telo
 Impetat, & vitium horrendum, turpisque Tyrannis
 Ablit, nam verum nunquam vitiosa valorem
 Mentibus acta dabunt, melius namque illa mereri
 Quin habeas, quam si meritis sine callidus vllis
 Pouideas: in pace etiam componite leges,
 Ne rapiant humilis magnates præmia plebis,
 Martia vel contra Mahometica dogmata fortes
 Induite arma, ferus timeat juga turpia Maurus.
 Tunc meritis capietis opes, tunc nomina, honores.
 620 Et famam illustrem multis retinebitis annis,
 Et Regnum excellens opibus, Regemque potentem
 Consiliet, gladio, sæuisque augebitis armis.
 Sic inter claros Heroes Insula pulchræ
 Vos capiet Veneris, iocundaque gaudia reddet.

LVSIA-

LVSIADVM

LIBER X.

ARGVMENTVM.

Hoc ultimo libro narrat Poeta, quemadmodum
 Thetis ad montem excelsum duxerit Praefe-
 ctum Vascum da Gama, ac in sphaera ei totum fere
 orbem, praesertim partes Asia, Africa, & America
 monstrauerat. Numerat etiam Proreges, qui ad
 certam tempus Indiacum statum eximie guber-
 narunt.

I.

Iam Laristæ Phæbus præclarus Amator
 Inclinabat equos magnam ad demore paludem
 Finibus occiduis, latis quam ambagibus ornat
 Themistitanus diues, Zephyrusque refranat
 Ingentem Solis tenui genitabilis aura
 Ardorem, stagnis quæ naturalibus vndas
 Crispat, & insolito recreans vernantia flatu
 Lilia, quæ nimio Phæbi splendore grauantur,
 Cum Nymphæ pulchræ, quas & sociantur amantes,
 Conformi

L V S I A D V M

10 Conformi scandunt aurata palatia mente.
 Miserat has Regina Thetis, quæ prouida mentis,
 Et dapibus multis, vinoque pararat olenti,
 Corporis vt fragilis restaurent robora nauæ;
 Tunc vitreis folio, nitidisque sedilibus ambo
 Fœmina, virque sedent, sedet & pulcherrima lati
 Regina Oceani, laterique insignis adhæret
 Gama, ac Ambrosia, diuino & nectare mensas
 Implet, quas quondam non fama Ægyptia vincit.
 Hic fuluo ex auro portantur fercula gemmis
 20 Ornata, eximia quas condit Atlanticus aluo
 Thesaurus, vincens vinumque sopore falernum
 Italicum, & claram quam magni numina cœli
 Ambrosiam decorant vasis, quæ callida fuitra
 Abradit lima, insigni grataque colore
 Extollit spumas, placido quæ gaudia cordi
 Blanda mouent, & feruet aquæ dulcedine. mixtum,
 Mille agitant lætos sermones, dulcisa multos
 Verba trahunt risus, dicteria mille sequuntur,
 Quæ lautas inter mensas, ac fercula mentis
 30 Exacuunt, deerant nec musica cantica metro
 Composita eximio, varijs requiescere pœnis
 Queis poterunt animæ stygijs Acherontis in vndis.
 Nympha Thetis dulci modulatur carmina cantu,
 Conformantque lyris, plectris, cytharisque canoris
 Diuersæ voces, quas alta palatia certo
 Tempore, & æquali resonant laquearia passu,
 Imponit tumidis occulta silentia ventis,
 Dirigit & lento fluuiales murmure lymphas
 Vtque suis capiant animalia bruta soporem

Sedibus,

40 Sedibus, & placida potiantur cuncta quiete.
 Melliflua tollit claros ad sidera voce
 Heroes, supera qui nondum luce fruuntur,
 Quorum facta globo. conspexerat ipse rotundo
 Protheus in somnis, dum Iuppiter omnia vati
 Demonstrat, tumido certo quod postea Regno
 Vaticinatus erat, fixa at conceperat illa
 Mente Thetis, dictumque suo tunc ordine cantat.
 Materiam pelago nouit quam Nympha profundo
 Non abiectus agit foccus, verum arte cothurnus
 50 Mirifica, qualem nunquam cognouit Iapas,
 Nec Domodocus, alit quem terra superba Pheacum.
 Hic te Calliope labor vltimus inuocat, altum
 Vt mihi feruorem tribuas placidissima, possit
 Quæ pene deperdit, mea cymba extendere, cursum.
 Decurrunt anni celeres, & fertilis æstas
 Præterit, Autumnus pulsat pede limina, præcep
 Fortuna ingenium torquet, me maxima ducunt
 Tædia lætheas ad aquas, turpemque soporem.
 Ast tu fructiferum menti Regina calorem
 60 Influe, quo nostræ decantem robora gentis.
 Cantabat Dea pulchra Thetis, quod mitteret olim
 Ingentes classes, multis Tagus aurifer annis,
 Quæ mare fulcarent, quod nunc Gama inclitus arte
 Mi randa dederat mundo, ratibusque supremis
 Scindere iam possent homines, quæ vincere ripas
 Oceani Indiaci violento Marte valerent.
 Quasque etiam inuecti Reges, qui subdere dirò
 Colla jugo alterius renuent, fera vulnera dextra
 Lusiadum, ferrum, furias, atque arma probantes

Vel

L V S I A D V M.

70 Vel ſauã oppeterent mortẽ, vel turpe ſuperbo
 Acciperent ceruice iugum, æternumque tributum.
 Cantabat quod Rex quidam Malabaribus alti
 Digna Sacerdotij qui tractat munera, ſacræ
 Frangeret intrepidus ne fortia vincula pacis
 Quam ducibus Luſis promiſerat, arduus vrbes,
 Mœniaque, & campos, ferro, flammis que cruentis
 Comburì, atque ſuos pateretur pellere Regno,
 Ardentemque odio Samorinum inuadere terras
 Cochinas, diſasque ſibi tractare ruinas.

80. Cantabat quod læta ducem, qui vendicet omne
 Dammum ex Bethlemicis tunc Portugallia ripis
 Mitteret inſignem Luſum Mauortis Achilum
 Æmulum, & Oceano ſentiret pondera curuum
 Lignum, cum primum nauem Mirandus onuſtam
 Scanderet, Indiacis minitans crudelia campis
 Exitia, & falſo Samorinæ prælia Regi,
 Vtque etiam tangens Auroram clara Pachecus
 Littora in auxilium Cochini ac arma relictus,
 Stipatus paucis ſinuofì in faucibus amnis

90 In Cambalano Naires euertere paſſu
 Debet, & immenſi rapidas fulgentis Eoi
 Reddere iam gelidas nimia formidine flammæ,
 Quas ſibi concipiet, quod paucos prælio Luſos
 Contra tot videat fortes exire phalangas,
 Et tot ſolennes portare ex hoſte triumphos.
 Maiores acies Rex congeret, ecce Bipuris
 Rex veniet, cunctos ad bella horrenda vocabit
 Tannoris dominus, Narſingux ex rupibus altis
 Aduenient celeri meſſuentiaque agmina curſu,

Accingere

100 Accingent gladios, & scuta horrentia Naires
 Magna Calecutij, Cananoris & arua colentes.
 Denique Gentiles terris, & in æquore Mauri
 Prælia committent truculento Marte feroces,
 Quos iterum atque iterum sublimi corde Pachecus
 Destruet, & mittet diras Acherontis ad umbras,
 Et terra, medioque mari tot stragis acervos
 Dextra dabit, paruo vt lateat Malabaris in antro.
 At mora nulla, suas animoso corde cohortes
 Restituet Rex ille iterum, Lusosque laceffet
 110 Ad bellum, sauis & prælia viribus audax
 Irrequieta geret, turpissima verba ministros
 Conijcit in timidos, fallacia vota malignis
 Promittens fatis, aris pia thura supremis.
 Impia sed magno non solum castra Pachecus
 Robore defendet, verum loca, templa, domosque
 Ignibus accendet; furij Malabaris iniquis
 Rex, cum non videat lassari pondere belli
 Lusjades, imo prosterne mania mortem
 Atque inferre suis, horrendaque vulnera Nayris,
 120 Incertæ cuneos mittit stupefactus auaros
 Vitæ, vt Lusjades æ quali tempore, binis
 Passibus intrepidi metuendo robore tentent.
 Sed dux magnanimus robusto & corde Pachecus
 Omnia percurrens, volucrique simillimus Euro
 Destruet innumeras acies, Regemque fugabit,
 Namque aderit timidis diro in certamine Nayris
 Vt vocet ad pugnam, trepidanti & robora menti
 Addat, at ingenti sonitu bombardæ cruentum
 Diræ globum mittens torabit sanguine frontem.

L V S I A D V M.

130 Non vis sufficiet, non horrēs machina Reg
 Destruet, & spernet magnus dux cuncta Pachecus
 Et fraudes, falsosque dolos, & vana venena
 Inuenit, tenues vadent inuenta per auras.
 Cantabat Dea pulchra simul, quod septima lassus
 Prælia committeret Rex, quæ miranda Pacheco
 Signa metus addent, sed nulla pondere sæui
 Ille caderet bellis, discrimina nulla grauabunt.
 Afferet ad dirum moles certamen iniquus
 Insolitas, nigro pice Rex, flammisque cruentis
 140 Sulphuris horredo, vt possit cōburere parua
 Quas audax nunquam potuit superare, celoces,
 Igniferas tumidis rupes dabit impius vndis,
 Lusiadum vt classem crepitantibus ignibus vrat,
 Attamen incassum castella horrentia mittet
 In naues Lusas, nam dextra, ac arte Pachecus
 Ingenioque vtens ingenti robore turres
 Destruet, insignem nullum super aera fama
 Duxit, quem seuo non vincet Marte Pachecus.
 Præripit hic palmas, superat dux inclitus omnes,
 150 Roma caput mūdi, vixitrix mihi Græcia parca
 Nam tot militibus paucos certamina ferre,
 Totque dolos, falsi stratagemmata callida Martis,
 Tæt non imbelles Malabares vincere, vana
 Fabula mendosa narrasse videbitur arte,
 Vel quod de supero cœlestia numina cœlo
 Descendent, fortique dabunt metuentia Luso
 Robora, & auxilium, multasque ad prælia vires.
 Ille Maratonijs Darij qui Martia campis
 Agmina destruxit, vel qui defendit Opacum

160 Thermophylæ passū, dū Xerxes Persa Phalāges
 Innumeras duxit, clademque & funera vidit,
 Et stragem ingentem, quam magno robore gessit
 Ductor Græcus, ouans prædamque ex hoste reportat,
 Non etiam Ausonidum Cocles Horatius audax
 Cum pontem in Tibrim coniecit, & inclita Romæ
 Mænia defendit, neu Porsena Thuscus opimam
 Ingrediens urbem rapido committeret igni.
 Nec qui Romanam cunctando restituit rem
 Fabius, æquarunt rara belli arte Pachecum.
 170 At Dea dum caneret, cantū depressit, eburnū
 Imbre rigans vultum, mæstūque ex pectore prōpsit
 Colla crimata sonum, vocem impediēte dolore.
 O Bellizari (cantat) quem ad sydera semper
 Musarum chorus extollet, si horrentia sæui
 Martis in expensum vidisti facta valorem
 Perdere, nunc socius solamina certa Pachecus
 Donabit. Meritis en gratitudine dignis
 Præmia nulla tulit factis, ce nemos. vtrunque
 Magnanimum Heroem ad tenues descēdere status,
 180 Pauperibus miserā lectisque absoluerē vitam.
 Siccine Christicolæ faciunt hæc impia Reges?
 Siccine & exuperans est pro ratione voluntas?
 Siccine Rex blanda deceptus imagine forti
 Arma feri Aiaci metuentia debita Achillis
 Fœcundæ cauti linguæ largitur Vlyssis?
 Attamen horrifici male tū si præmia Martis
 Rex in iuste duci soluis, tibi regna feroci
 Ille dedit dextra: claro dum lumine totum,
 Dum rapido mundum cursu lustrarit Apollo,

L V S I A D V M

190 Fama suum ducet fulgentia ad astra valorem
 Stigmatae auaritia Regis maculabitur altum
 Nomen, at in reliquis patriæ verum esse parentem
 Pauperibusque piump, viduæ & solamen egenti
 Fama refert, nomenque vehit super astra Ioannis.
 Ecce alius, Dea Nympha canit decoratus honore
 Proregis veniet, portabit pignus amoris
 Ingentis natum, magno qui robore, vasto
 Oceano, & summo lustrabit nomen honore.
 Nullus Olympiaci stadij Romanus ouanti
 200 Præmia digna feret, vincet sua palma priores
 Et pater, & natus. Te Quiloa Martia freti
 Vastabunt fato, magnis prædisque refertam
 Diripient, Regemque alium fugiente tyranno
 Ciuibus, ac populo donabunt sponte timenti.
 Quin etiam magnam stragem experietur acerbis
 Mombaca excidijs, nam læuo diruta ferro,
 Mæniaque ingenti flamma combusta videbit.
 Postea in Indiaca furiosis hostibus ora
 210 In Lusos plena, mira Laurentius arte
 Viribus intrepidis metuentia funera Mauris
 Inferet, innumeras Samorini marmore naues
 Subruet, & puppis diram pratoria cladem
 Et rigido malo, & velis, duroque temone
 Sentiet, & furijs iuuenis deserta manebit.
 Sed Deus omnipotens, cuius secreta caducis
 Sunt ignota viris, solus qui nouit in ipsos
 Facta referre hominum fines, qua nulla valebit
 Vis, siue intrepida sublimia pectora mentis,
 Constituit iuuenem, vitæ vt non fata valeret,

Et

220 Et celsæ classis sequas euadere cladis.
 Horrida terribilis prope mania dita Chaulis
 Dum mare feruescit, ferroque ac ignibus audax
 Mirhocenus, ouans & diro Marte Meliquus
 Fulgida faciem mittunt ad sidera mentem.
 Robora Maurorum, qui vitibus omnia vincunt,
 Propitiaque aura, iuueni quæ tempore certo
 Deficiunt, vastique horrenda pericula ponti,
 Inuictæ mortem pueri contraria ducunt.
 Hic omnes proceres veniant, fortesque resurgant
 230 Ausonidû, hic Martis præcepta insignia discet.
 Cæsius hic alius, robustus Scæua resurgat
 Qui nescit vinci, sit quanquam in frustula sectus.
 Ferreus ecce globus triculento vulnere coxam
 Disrumpet, teneri violentaque vincula soluet
 Corporis, ast iuuenis non horrida robora perdens.
 Aut animum, fortes ad Martia prælia Lusos
 Erigit. Ecce alius corpus globus imputet, ar
 Eripiet laqueis mentem, queis artibus ipsa
 Corporeis religata fuit, tandemque volabit
 240 Sideream in patriâ, qua præmia maxima victor
 Accipiet, superisque virum Deus ipse beabit
 Sedibus, ipsius visu mens ipsa fruatur.
 Macte animi virtute puer, tua fama per orbem
 Viuet in æternum, neque vlla iniuria cæci
 Temporis, aut hominum scelerata in curia nomen
 Delebit. Video venientem ad bella parentem,
 Qui nati fædam funesta clade ruina
 Indicet. Ecce forant tormenta ingentia pulsu
 Conuerso, horribili resonat iam murmure pontus.

L V S I A D V M.

250 Iam stragem expectate feram Cambaya sæui
 Classibus, & diro Mameluci Marte feroces;
 Iam iam Almeida venit Prorex, & funera nati,
 Mæstitiamque animo, furiasque in pectore portat,
 Corde micant flammæ, lacrymas pia lumina voluunt
 Nobilis ira viri miserabile nauibus hostis
 Excidium promittit, onus tu Nile. cruentum
 Experiere, Indus cernet, Vagus audiet amnis
 Ganges, ac nigrum fluere inter genua cruorem.
 Non secus ac quando Veneris agitatus amore
 260 Taurus dura parans certamina, cornua tenta
 Roboris aut trunco, frondosæ aut stipite fagi,
 Atque probans rigidas clarum ferit æra vires.
 Sic Almeida parens, sæuis se præparat iris,
 Exactuens gladium tumidis se tradidit vndis.
 Navigat, & celeri cursu, portumque Dabulis
 Ingressitur: turræ, ruunt iam: mania, terram
 Celsæ vident, vrbis præceps audacia Lusi
 Magnanimique cadit dextra: iam cuncta ruinam
 Aspiciunt, ferus ille sinum, portumque Diensem.
 270 Intrat ouâs, spargit fragileq; per æquora classis
 Salsa, Calecutium vasto discrimine ponto
 Sentiet, & mira depressas arte Triremes.
 Sic etiam nauem excelsam, qua ducitur atra
 Cautus, & infauista sceleratus fraude Meliquus
 Ictibus horrifonis, quos tu Vulcane feroces
 spargis, ad ima maris iactabit viscera prærex.
 At Mizhocænus vehitur qua, bellica naues
 Irruet in nostras, furiosaque fulmina spectans,
 Brachia corporibus sine, formidanda per vndas

Corpor

280 Corpora præcisus manibus pedibusque volare
 Cernet: & ò quantum auditus, & humida damnū
 Lumine præcipiens, ferrum, flammæque coruscas,
 Et fumū horrendum, diros fremitusque gementum!
 Prohdolor illa canit casum (miserabile dictu) ²⁸¹
 Nam dum Almeida Tagi celeri petet ostia cursu,
 Æter nam rapiet famam mors inuida, isæuam ²⁸²
 Illa parat mortem heroi, quem prodiga totis ²⁸³
 Viribus haud potuit fugias dimittere ad vndas ²⁸⁴
 India, vel Nili sinuoso flumine diues ²⁸⁵
 290 Ægyptus, Dybia nam præmontoria Nimbis
 Obsita, & horribicis late vexata procellis,
 Ossibus Almeida tribuent deserta sepulchrum.
 Hic Castrum immans proles hac luce supremum
 Priuabie truculenta ducem, quem Martius hostis
 Vincere non poterit, superat nec latifer arcus,
 Ferreus, aut globus, Æthiopum execrabile vulgus
 Stipitibus duris agitans, sudibus præuultis
 Prosterne, Lybicus Almeida manebis arenis:
 Sunt occulta Dei misteria, vana vetustas
 300 Fata vocat, miserâ sortem, parcamq; sinistra,
 Cum tamen immoti sit prouida dextra Tonantis.
 Hic vocem lato sonitu Nympha extulit: Euge
 Euge ait, aspicio clarum lucēscere sidus
 Cunha ferox Lamas, ac fortia mania Braua,
 Atque Oia horrenda, violento sanguine tinget,
 Et melindanum hitus, non tempore longo,
 aut atate hominum, extinctum, pelagumque subactū,
 Quod lauat æquoreis Auslinas fluctibus oras,
 Queis dedit insignem titulum Laurentius igno

L V S I A D V M.

310 Pro Christo ardens, fideique accēsus amore
 Nunquam nomen erit Cunha. Lux altera mundo
 Lucet, & hic nitidis est Albuquerqueius armis
 Conspectus, furias ponens Ormusia proles,
 Et Rex, & proceres Lusī ceruicibus altis
 Imponent iuga celsa ducis; collumque superbum
 Parcius Alfonso, dextra subiecit, iniquos
 Cum videt in Mauros conuertere puncta sagittas,
 Nec salis exēlſi dirō in certamine montes
 Corpora defendent corrupta per aquoris oras,
 320 Mascatis, Calaiatis aquas, Ormusiaque alte
 Littora salsa iacent, donec discrimina vitæ
 Imperique iugo discant sua subdere colla
 Regibus, & Lusis dirum cogantque tributum
 Soluere Barennicas stabilito fœdere gemmas,
 O quam viditres video contexere palmas,
 Inclita queis larā decorat victoria frontem,
 Quando vrbs clara Goæ subdet sua fœua feroci
 Signa duci; quando dirō illustrissima Martē
 Ingressum tribuent metuendis mania Lusis,
 330 Quamquam consilio parens tunc ipse relinquat
 Ingentem prædam, & munitam turribus arcem:
 Postea sed vincens fortune incommoda, fortis
 Robore, & acri furons, & multa pericula temens
 Urbem dissipat dūm, statuatque supremum
 Indiaci caput Imperij, sedemque potentis
 Proregis. Te sancta facit Catharina ihiustram domi
 Auxilij celestis amor te, Egyptia, coget:
 Namque tua nihil capierur luce secundo
 Nec furias huius fugies insignis in orbe

Vrbs

340 Urbis opulenta ducis, prædisq; referta Malacha
 Argenti, atque auri, quanquam te aurora superbam
 Proferat, Eoi his & Emporia mundi:
 Ecce venenosas, quas tu Malefuada sagittas
 Fecisti, infestosque crises, quibus vna resistis.
 Robustosque Iaos, flamma venerisque Maloios
 Accensos validi subdet fera dextera Lusi.
 In laudem herois cantasset carmina Nympha,
 Sillit at aspiciens facinus quod percitus ira
 Alfonso faciet, paulo illuistrissima tanti
 350 Nomina clara ducis maculabit, robore magnus,
 Et factis, proprio qui æternam sanguine famam
 Comparat, esse suis debet mitissimus, iras
 Deponens, Iudex non saeuus, & integer, vrget
 Præsertim cum dura fames, morbique, sagittæ,
 Et locus, & tempus, metuenda tonitrua, venti,
 Atque alia exercent grauibus comitata periclis
 Damna viros animis ad bella cruenta paratos,
 Syluestres mentes; inhumanaque pectora solum
 Extremam tali pœnam pro crimine reddunt,
 360 Quod fragilis natura petit, cecusque cupido.
 Non culpa incestum, non detestabile stuprum
 Virginis aut puræ; nunquam implaçabile triftis
 Fecit adulterium miles, crimenve nefandum,
 Sed iuuenis miseram ancillam ad connubia ducit
 Turpia, siue animus, quem casta modestia tractat,
 Seu nimius zelus; seu cæca infantia mentis
 Crudelis moueat, si non furiosa refranat
 Pectora, tartarea maculat nigredine famam.
 Nouit Alexander victum Camphacis Apellem
 Igne

L V S I A D V M

370 Igne Cupidinea, cum non discrimina vitæ
 Oppeteret, fortis sequeretur & ardua miles
 Castra, nec obsidium toleraret nobile duro
 Pectore, in vxorem pictori tradidit, arcto
 Et tamen illius fuerat concussus amore.
 Panthea magnanimi sensit Rex Cyrus Araspæ
 Inflammasse animum, quam verbo, & pectore fido
 Seruandam acceperat, cæco & promiserat igne
 Non fore vincendum, facilem prudenter amico
 Attribuit veniam, casusque vocauit in omnes
 380 Insigne Heroem: vi pulchra Iuditha maritum
 Baldoinum accepit sublimem robore: casum
 En pater illius tolerat, generumque potentis
 Constituit Dominum terræ quæ Flandria nostris
 Temporibus fertur, multos hanc rexit in annos:
 Prosequitur post Nympha suum pulcherrima cantum,
 Cantabatque grauem venturum ad sæua Soarem
 Littora, quodque Arabum rubras vexilla per oras
 Tolleret, atque Indas dira formidine terras
 Impleret; tantum capiet Medina timorem,
 390 Quatum Gidda ferox, atque impia Mecha, remotis
 Littoribus quatiet locuples & Abassia pectus,
 Barbarata trinet mala, quæ nunc Zeila gemiscit:
 Ipsaque Taprobana nunc nobilis Insula, prisco
 Nomine nobilior, precioso cortice clara
 Ex illo soluet Regi submissa tributum
 Lusitadum, postquam validis metuentia muris
 Extolli vexilla suis conspexerit, arcem
 Horrendoque feram deuinci Marte Columbum
 Magnus Erithreras latum Siquera per vndas

Pandet

400 Pádet iter, Sabbæ, & Candacis nomine quondã
 Imperium summum cernet, plenamque Macuam
 Cisternis, Arquicum, & portum nauibus aptum.
 Inuenietque alios semoti in partibus Orbis,
 Qui noua monstra ferunt immêso incognita múdo.
 Postea Menesius veniet, sæua Africa cuius
 Plus prius experta est, quam post fuit India ferrum.
 Illa superba caput tellus Ormusia subdet
 Heroi, locupletem urbem cogetque tributum
 Soluere maius. Ouans etiam tu Gama nitentes
 Aurorę sedes animoso corde reuises,
 410 Et Gomitis titulum portabis, & Indica Prorex
 Sceptra geres, Gamæque iram fera regna timebunt:
 Verum fila tuæ scindet Parca inuida vita.
 Menesius iuuenis te parua ætate sequetur
 Ast animo senior, nomenque ad sydera tollet
 Æternum, forti dabit hic fatale Panani
 Exitium, diramque suam Caluete ruinam
 Portabit, cladefque feret Malabaribus oris,
 Nec bombardæ viro nocuit, nec maxima classis
 Copia, virtutem amplexus superabit iniqua
 420 Carnis opus, cæcæ nullaque cupidinẽ ductus
 Vicit auaritiæ crimẽ, duxitque triumphum,
 Lubrica quod iuuenis teneri non postulat ætas.
 Sed postquam insignem animã clara assa Vocabũt,
 Mascaregna locum capiet; quãquam impia sceptra
 Vis rapiat, nunquam nomen tibi fama negabit
 Æternum; tua belligerus fateatur vt hostis
 Robora, fata viro regalia sceptra dedere.
 Postquam victor eris, redimitaque tempora lauro
 Duces Bintani Regnum, quod damna Malachæ.

L V S I A D V M

439 Intulit, & multos confecit bella per annos,
 Auferet vna dies, tantoque valore iacebit
 Mascaregna tuo, metuenda pericula vinctes,
 Angustioique lacus, & ferrea spicula, valla
 Horrida, turritis & propugnacula muris,
 Et gladios, hastas, & tela minantia mortem.
 Sed cæca ambitio, nigranti & fronte Cupido,
 Que manifesta Deo vultus opponit iniquos,
 Magnanimum merito priuabit honore ministrum,
 Nulla vituperia Heroi, sed tristia reddant

440 Tædia; qui duris æquo est iniurius armis
 Non vicit, nam vera suam victoria palmam
 Integritate locat, nuda & iustitia seruat.
 Attamen excellum Sampaium robore, nullus
 Nouit, qui Martis funesta pericla, negabit.
 Hostibus eni pleno demonstrat in æquore fortem
 Esse, quod innumeras naues depressit in vndis.
 Ecce etiam, sano Malabari in commoda latum
 Ingrediens portum Bacanoris, & horrida Mauris
 Funera reddet ouans, que is tandem territus omnes

450 Victori tradet Maurus Cutiale. Triremmes.
 Sic etiam classem, quam mittet in aua Diensis
 Insula, quamque feram merito robusta Chaulistic
 Arx formidabit, medijs in marmoris vndis
 Viribus insignis perdet Syæuerius Hector,
 Hector Lufus erit, quem largo Martia ponto
 Cambajcis forti facturum damna carinis,
 Et cladem ingentem dexter Guzaratibus oris
 Fama notat fere Cambaya crudele flagellum,
 Sicut tu quondam Græcis Troiane fuilli.

Sampai

460 Sampaio tu Cunha duci, qui tempore largo
 Indiaci imperij clauum tractabis, amico
 Omnia succedes, & mania clara Chalensis
 Extolles arcis, tua dum violenta tremiscit
 Arma Dio, sua signa tibi Bassanica subdet
 Insula, purpurei spumantia flumina fundes
 Sanguinis, & furias fugiet Melique sub antris
 Sese abdens montis, Lusi queis viribus altis
 Aspicit immenso dispergi robore vallum.
 Post Cunham veniet senior Norogna, Diensi
 470 Qui validos fausto Rumes ex arce fugabit
 Omne, quos mira excellens Antonius arte,
 Roboreque, eximio franat Syluerius astu.
 Pallida at in fortem tandem sua tela parabit
 Parca senem, mens clara petet rutulantia cœli
 Sydera, Gama tuo video iam ascendere trunco
 Virgultum excellens, cum primum scepra tenebit
 Stephanus ingentem, robusto pectore classem
 Instruet, & rubro conuertet pallida ponto
 Equora, & horrificum capies tu Turca timorem.
 480 Postque tuum natū, Martinus Sousa ferocis
 Nomen Martis habens, & robora scepra potentis
 Accipiet status, quem postquam aspexit ouantem
 Brasilia, & claros referentem ex hoste triumphos,
 Et terra, & ponto solitum deuincere gallum,
 Postquam etiam Indiacæ præfectus maximus ora
 Ingressitur magnam Damani, & diripit arcem,
 Nec tamen impediunt flammæ, diræque sagittæ.
 Postquam etiam diues Cambaia fœdere certo
 sanguinolenta dabit vestris Rex mania Lusis,

L V S I A D V M

490 Ut ducis auxilio valeat defendere regnum,
 Perdere & horrifici M: tuentia castra Mogoris,
 Postquam magnanimo, nemetas transeat audax
 Ille Calecutij Regni, diisq; cateruis
 Impediet, retroque suum contendere cursum
 Coget, & indomitus Repelinam destruet urbem,
 Et miseros ciues, miserum Regemque fugabit.
 Postquam etiam facinus faciet, memorabile iuxta
 Celsa Camorini dux promontoria Ponti,
 Horribili afficiet Samorini clade triremes,
 500 Quas Cutiale regit, sublimis robore, & arte
 Mentis, qui totum deuincere nauibus æquor
 Haud dubitat, flamma accendet, ferrique furore
 Destruet, & strages etiam Bedeala y debet.
 Ad summum veniet regimen, sceptrumque supremi
 Imperij capiet, neque vlla pericla timebit,
 Namque timent omnes Martini robora Reges
 Finitimi, solum dirum funesta potentis
 Batice lata manus uoluit tentare flagellum,
 Sanguine nigra nti fadata cadauera muros
 510 Æquat, sparsa manent metuēdis mænia flāmis.
 Huic post consilio, virtute, & sanguine clarus
 Succedet Castrus, qui signa illustria Lusī
 Extollet semper Regis non viribus impar
 Martino, forti dextra qui dira Diensis
 Mænia construxit, Castrus constructa tuetur.
 Ecce feri Persæ, Mauri, ac fortissima Rumum
 Progenies, queis magna dedit, si fama superstes
 Vera refert, quondam clarissima nomina Roma,
 Conueniunt, atque alia vultu, rituque, modoque,

Diuersæ.

520 Diuersæ, & vario certantes robore gentes,
 Vt diro obsidio, truculentam & viribus arcem
 Obsideant, multisque premant fera mænia damnis,
 Vocibus incassum caelestia regna laceffent,
 Quod pauci terram accipiant, captaque fruuntur.
 Iura dabunt omnes ferali fædere, Lusi
 Tingendos crines, barbas, atque ora cruore.
 Mas caregna viris grauibus comitatus, amabant
 Qui læti diram sæuo in discrimine mortem,
 Tartareos valido basiliscos, atque leones,
 530 Trabucosque feros, sphæras, dirosq; camellos,
 Occultas terra truculento sulphure fossas
 Visceribus, Martis varia instrumenta superbo.
 Robore sustentat, donec sublimia Prorex
 Auxilia importet Castrus duo pignora mittens
 Et duo terrifici metuentia fulmina belli,
 Funestæ non digna necis, tamen immemor offert
 Illa pater morti pro Christo, & Rege potenti
 Vt proprio charam ponant cum sanguine vitam,
 Fernandus viridis sublimi ex arbore ramus
 Cum flamma erumpit viuacia sulphura tangens,
 Et rumpit muros, ruptosque ad sidera tollit,
 Magnanimus Iuuenis rapitur per inania, cæli
 Mens facili motu fulgentia regna petiuit;
 Aluarus Hibernis quando tonat imbribus æer,
 Æolus horrendos mittit de carcere ventos,
 Et Neptunus aquas metuendo turbine miscet,
 Carpit iter vincens vndas, furiosa virorum
 Agmina Lusiadum ducit, certamina læto
 Dira parat campo, sociat sapientia fortem

L V S I A D V M.

550 Celsa ducem, roburque simul, iã pralia Maïor
 Miscet, & ecce vr̄bis scandunt ardentia portis
 Mania neglectis, alijque per agmina rumpunt,
 Gestaque tunc faciunt, quæ nunquã fama per orbẽ
 Duxit, Musa suo quæ nunquam carmine pinget.
 Postea se campo celsæ viridante Barochis
 Cambaia Regis victor fortissimus offert.
 Rex fugiet, fugient equites, fugientque phalanges
 Maurorum vires Castri, male litora feruat,
 Dirus Hidalcamus tentans, nam scia Dabulis
 560 Mænia cõburit, vastatque arua inclita Ponde
 Hos aliosque viros æterno nomine dignos
 Sydera ad alta suis deducet fama sub alis.
 Horridaque in terris imitantes robora Martis,
 Verrentes tumidas victricia signa per vndas
 Hoc hilari capient lætissima gaudia portu.
 Inuenient Nymphas, & plenas nectare mensas,
 Gloria queis fulgens, celebresq; probatur honores.
 Sic Dea bella Thetis cantabat. Cætera lætum
 Nympharum formosa cohors dat pectore plausum.
 570 Iocundo, & miro sonoras ordine voces,
 Et celebrant claris Hymenæos cantibus omnes,
 Egregioque hilares modulantur talia versu.
 Magnanimi Héroes, quamuis male fida renouat
 Instabiles fortuna rotas, valor inclitus, audax
 Spiritus, & toto nunquam fama ardua mundo
 Inuictis deerit, nec maxima gloria Lusis.
 Postquam epulis satiata fames, & Nympha virorum
 Facta futura suis modulata est vocibus, ipsa
 Pulchra decora Thetis nimium, grauitateque rara
 Felicem

580 Felicem alloquitur Gamā, sicque ore profatur.
 Percipe me, superi sapientia summa Tonantis
 Concedet, vir magne tibi, quod corporis ipsis
 Luminibus videas quæ cæca scientia vasti
 Non referare potest miseris mortalibus Orbis,
 Ardua nec celsi mysteria pandere cæli.
 Me sequere, atque alij per amani culmina montis.
 Talia dicta dedit, placido & pulcherrima vultu
 Per nemora alta viros, perque aspera compita rupis,
 Per que loca humanis pedibus non peruia ducit,
 590 Nō multū progressa viæ Thetis inclita Lusos
 Duxerat, excelsi cum ventum ad culmina montis.
 Inueniunt viridi decoratum gramine campum;
 Ditibus ornatum gemmis lucente Smaragdo
 Chrysolitosque alijs fuluum referentibus aurum.
 Ecce globum, aspiciunt pendentem ex aere claro,
 Quem penetrat lumen, constantique ordine centrū,
 Apparet sicut nitidis se monstrat ad extra
 Summa superficies oculis; qua constat aperte
 Materia nemo speculatur, nam orbibus ipse
 600 Conflatur varijs, quos alta potentia claros
 Composuit, centrumque illis dedit omnibus vnum:
 Voluitur, & faciem mundo demonstrat eandem
 Semper, & ætherea finit, siue incipit arte,
 Omni ex parte sui, atque æquali pondere circum
 In se subsilens perfectus, & vndique tanto
 Archetypo similis, totum qui condidit orbem.
 Gama globū aspiciens supet, at pulcherrima ouatē
 Excitat illa ducem, dum talia pectore prodit.
 Exemplar paruum, paruoque volumine; ductor

L V S I A D V M

610 Optime; luminibus trado, vt tibi certa futura
 Signa viæ videas, certum videasque regressum.
 Ecce tibi obijcitur mirandi machina mundi,
 Quæ sursum posita est, quæque est decorata coruscis
 Syderibus, quam summa Dei sapientia certo
 Ordine perfecit, qui nullo clauditur orbis
 Fine, sed immensum solus circundare mundum,
 Excelsas cæli tractareque nouit habenas.
 Hic primus reliquos sinuosis circuit orbis
 Ambitibus totus radiant; luce refulgens

620 Aspectum humanū, & mentē lumine cæcat.
 Dicitur Empyreus, quo clara sede morantur
 Fælices animæ, cernunt faciemque Tonantis,
 Qui bona summa tenens solum se intelligit vnum,
 Nulla creaturis cuius reperitur imago
 Expressa, hoc cælo Empyrio sunt vera beatis
 Numina consociata animis, nam Iuppiter audax,
 Bacchus, & alma Venus, Iuno, Ianusque, Saturnus,
 Atque ego mortales fuimus, nos fabula cælo
 collocat, ac solum quod carmina dulcicia condant,

630 Nuxina nostra iuuāt Vates, vel nomina claris
 Imponant stellis, queis fulgida sydera norunt.
 Siue etiam quia sancta Dei mens prouida falsi
 Rite Iouis vacuo demonstrat nomine, cellus
 Nam Deus immensum per mille piissima mundum
 Agmina spirituum tractat, sic pagina multis
 Sacra docet libris, & sacro carmine cantat
 Psalmographus vates, multi & docuere prophetæ,
 Et qui certa Dei seruarunt fædera summa
 In pietate manent, decorat pia gratia mentes,

Auxilium-

640 Auxiliūq; homini præbent, certumq; fauorē:
 At qui decepti truculenti fraude draconis
 Atque Acharontæ sunt missi ad regna paludis
 Nos torquent, & sæpe premunt, & ad impia tentant
 Crimina, & important homini mala cuncta caduco.
 His igitur variat modo quæ pictura docendo,
 Et modo cum mælio Præbet sua gaudia cordi,
 Nomina dat, quæ falsa dijs antiqua poësis,
 Fabulaque ipsa dabat, nunc pagina sacra supremos,
 Angelicosque choros, dignatur nomine sacro
 650 Sæpe Dei, stigijs & qui torquentur in vndis
 Non negat hoc nomen, sed falso incredula quondã
 Imposuisse viris læthali crimine fædis
 Secula, & immerito fuisse altaria thure.
 Est Deus omnipotens solum qui ex arce suprema
 Attribuit causis in fluxum sponte, secundis,
 Ut terrena regant, ac inferiora gubernent.
 Ille Deus tantum celebri se nomine dignat.
 Utque ad diuinæ redeam misteria dextræ
 Sub cælo empyreo, quod fixa immobile sede est,
 660 Æquali semper currit, motuque citato
 Alter, & hoc rapido secum quos continet orbis,
 Arripit, atque huius raptu sol aureus orbi
 Dat noctem, clarasque dies. horasque vicissim.
 Circuit hic alium lento vertigine ductum,
 Tam lento graditur cursu, talique cietur
 Motu, quod nitidus dum fulgida lumina Phæbus
 Distendens inundo, cursus parat ire ducentos,
 Sic piger, & Lentus passum vix conficit vnum.
 Aspice stelliferum cælum, varijsque coruscans

L V S I A D V M.

670 Syderibus, quæ clara suo se se axe reuoluunt
 Et simul excelsi voluntur motibus Orbis.
 Quem que etiam nitido decorat zona aurea vultu
 Bithenas tenet illa feras, quæ fulgida Phæbi
 Lumina concipiunt. fessoque habitacula præbent.
 Aspice picturas, alia quas parte figurant
 Sydera fulgentem Cynosuram ac aspice curram
 Andromedam proprium patrè, sæuamque draconem
 Cassiopeia suum demonstrat vt ardua vultum,
 Et formidandos gestus Orionis iniqui,
 680 Et lepore, atq; canes, morietèque aspice Cygni
 Atque Lyram dulcem, celerè quoq; cõspice nauem
 En firmamentum cælum domus vna Saturni
 Subsequitur, motu rapitur mox Iuppiter almus,
 Postea Mars currit bello præfectus iniquo,
 Ordine flammiferus quartã Sol occupat ædem,
 Deinde Venus varios quæ secum ducit amores,
 Facundus nitidum rapit Cyllenius Orbem,
 Tum demum apparent tria Virginis ora Dianæ,
 Omnibus his cursus diuersos orbibus altus
 690 Indidit ipse Deus mundi melioris imago.
 Nãque graui hos cernes, celeri hos vertigine voltu
 Nunc centrum aufugiunt, volucrisq; volumine fixi
 Nunc terrã inquirunt, ignitamq; aspice spheram.
 Aeraque, ac tenues gelidis cum nubibus auras,
 Quis mare & vnitum tellus facit vnica centrum:
 Hoc hominum centro sedes spaciosa paratur.
 Ast illi audices non solum maxima terræ
 Damna ferunt, verũ instabilis maris æquora Verrunt
 Aspice diuersas partes, quas diuidit vnda

Occidit

700 Oceani, variae gentes qua sede morantur
 Et varias leges, diuersaque dogmata, reges
 Diuersos, varios mores, vestesque, modosque.
 Aspicias Europam Christi præcepta sequentem
 Viribus illustrem, virtute ac arte regendi?
 Aspicias, & latam Lybiam, quæ semper auari
 Auri inculta manet, brutis monstriisque referta?
 Occultata viris, & promontoria cernis
 Quæ natura potens gelidum conuertit ad Austrum?
 Aspice barbariæ cæca plenam vndique terram,
 710 Aspice & Imperiû latum, regnumq; sophalæ
 Quod gens nuda colit, syluestris & aspera sceptrum
 Benomotapa gerit, quo celsi rector Olympi
 Gonçallum Domini pro nomine funera Christi,
 Et probra atque alapas & dura flagella ferentem,
 Conuocat ad nitidi rutilantia sydera cæli,
 Excelsumque caput fertis radiantibus ornat,
 Hac ora ignota preciosum nascitur aurum.
 Aspice vt ex largâ, qua nunc caput exeris vndis
 Nile, suas etiam ducat Cuama, palude.
 720 Aspice vt Æthyopû pateât habitacula, charæ
 Nulla est porta domus, fida est vicinia cunctis.
 Aspice & obscuræ Cuneos, atque agmina gentis
 Non secus ac acies Turdorum celsa sophalæ
 Mænia concutiant, sed cunctos Nhaiâ repellent
 Robore, & ingenuis defendet viribus arcem.
 Aspice vt ignotas Crocodillum nutriat vndis
 Nilus, amica Deo rigat ac opulenta Ioannis
 Præbiteri prata, & fortes sine manibus vrbes
 Defendunt, longaque fugant hostilia castra

L V S I A D V M.

730 En Meroe antiquæ fuit Insula maxima fama
 Inuictam iuuenes nunc dicunt nomine Nobam:
 Partibus his mundi semotis filius arma
 Sæua tuus late portabit fortia contra
 Pectora Turcarum toto Christophorus heros
 Dignus vt orbe volet, volet & sua fama per orbem
 Nam postquam iuuenem victoria læta triumphis
 Atque caput lauro decorauerit, impia mortem
 Parca dabit, superam mens candida Martiris arcem
 Scandet, & aspectu Christi speciosa fruetur.

740 Aspice vt Oceani clarissima littora, charis
 Quis te suscepit Melinde in sedibus, vltra
 Cerne cauernosi metuentia flumina rapti
 Quilmanci, ad fauces latas speciosa fluenta
 Miscet aquis ponti, fluuius modo dicitur Obbi.
 Cerne caput quondam, quod dixit Aromata mūdus,
 Nunc nostri Guardafum appellant; ostia rubri
 Inde maris capiunt exordia, nota profundi
 Oceani rubri tribuunt cui clara colores
 Nomina, & a Lybicus Asiæ nunc diuidit oras,

750 Ac magis ornatas locuples non possidet vllas
 Africa, quã Arquicū fortē, Macuamque, Suaquem
 Aspice Xuesium extremum, quam tempore primo
 Heroas habitasse ferunt, hic mænia læta
 Affirmant aliqui Arsiones spaciola fuisse.
 Ægypti hoc hyemant sinuoso in littore classes.
 Admonet antiqua, quas virga ætate sacerdos
 Diuisit Moyse vndas, has fama fuisse.
 Incipit hinc Asiæ tellus procedere vastis
 Littoribus, campisque simul ditissima multis

Imp crijs,

760 Imperijs, gemmis, fuluo & spicioſa metallo.
 Aspice & illuſtrem ſynai cognomine montem,
 Quem ſacro decorat martyr Catharina ſepulchro.
 Cerne Torum, & Giddam, fontis queis deficit vnda
 Frigida, Erithræi notiſſimaque oſtia ponti,
 Qui ſinem in ſicca poſtremum terminat Adem
 Vrbe opibus plena, vicina & rupibus altis
 Arſyræ, nullasquæ ſentit ab æthere lymphas;
 Aspice tres Arabum partes, quæ gentis iniquæ
 immenſos retinet populos, & gignit acerbi
 770 Martis equos celeres curſu, belloque feroces.
 Aspice longinquum littus, quò Perſica claudit
 Terra fretum, metamque facit Fartaque ſupremam
 Accipiens nota Fartaquis nomen ab vrbe.
 Aspice Doſarem, quæ ſacræ mittit ad aras
 Thura, ſed ex alia nunc Promontoria parte
 Cerne Roſolगतis, Luſis quæ ſemper auara
 Littora, namque illos diro certamine vexât,
 Indeque turriz longum regnum incipit Ormus,
 Littoreis latæ totum quod funditur Oris,
 780 Quæ magnâ acquirêt famâ, cû Turca triremes
 Perdiderit, fortem perferreque triſtia claſſem
 Naufragia, & nigro profuſum ſanguine littus,
 Ac Caſtelbranci diſtictum viderit enſem.
 Aspice Aſaborum caput olim nomine dictum,
 Nunc Moncaydanum robuſtus Navita dicit.
 Hic lacus ingreditur locuples, quem Perſia latîs
 Littoribus, telluſque Arabum ditiffima claudit.
 Barenſis fædo Iacit hic lata Inſula morbo,
 Quæ maris ornatum gemmis imitantibus ipſam

L V S I A D V M

790 Aurora pulchram faciē, pulchrūque colorē
Fundū habet. En Tygris placidis rapidissimus vndis,
Eu phratesque vna veniunt ad marmora fauce.
Aspice & Imperium Persarum nobile campis
Dispersum, non cernis equos Mauorte feroces?
Aere vti rigido magna est iniuria gentis,
Sapientius arma solent duros obducere callos.
Aspice frondosos extendat vt Insula Campos
Pulchra Gerar, varias & monstret temporis artes
Namque opulēta loco postquā vrbs Ormusia fixit
800 Mænia, felicem famamque ac nomina seruat
Mænēssj Ducis arma dabunt, & saua Philippi
Robora signa Laræ, cum paucis milite Lafo
Innumeras acies, ac agmina Persea vincet.
Conuenient iterum Persæ, sed Soufa cruentis
Vulneribus, quæ tam robusto Ampasa vigore
Senserat, vt solida æquaret sua mænia terrâ
Vltima fata dabit Persis, somnumque profundum.
Sed freta linquamus, caput ac ignobile lasque,
Quo d nunc antiquo Carpella nomine gaudet,
810 Linquamusq; solū male suadū fructibus, herbis
Floribus, ac Cereris donis, Carmania dictum.
Aspice manantem superis ex rupibus Indum,
Ex quibus erumpens procedit ad æquora ganges.
Aspice & vlcindæ viridantia gramina terræ,
Iaquetisque sinum, maris & (mirabile dictu)
Æstus, quo subito stagnantia littora inundant,
Et subito reflaunt cursu, terramque relinquunt.
Aspice Cambayæ ditissima prata, sinumque
Quem mare ad ingressum spaciosum cõluit, vrbes
Mille

820 Millè colet tellus, quas vobis Martia virtus
 Seruat, nam fuso scandetis sanguine muros.
 Aspice & Indiacam Camorini ad littora terram
 Tendentem, dictūque Cori quondam, Insula Cāpis
 Altaque Taprobanae herbofis iacet ante, sed istis
 Temporibus noto Ceylani nomine gaudet.
 Quæ post te veniet, truculento hoc aq̄ore Lusa
 gens, armis vrbes, & bellica mœnia, turres,
 Quis viuet multis ætatibus, horrida vincet
 Prælia, & insignes portabit ab hoste triumphes.
 830 Aspice & innumeras, quæ largo tramite flumē
 Inter verumque iacent gentes, mahometica regnū.
 Hoc tenet: hoc cæco gentilis more gubernat
 Rex, his falsa dedit dæmon præcepta malignus.
 Aspice & imperium Narfinguae, vt condit ouantes
 Reliquias Thomæ, tetigit qui vulnera Christi.
 Hic vrbs insignis non longe à littore diues.
 Melliaporis erat, quæ numina falsa colebat,
 Et modo cæca colit gens diras dæmonis artes.
 Iam Didymus Thomas Christi præcepta per orbem,
 840 Atque fidem ducebat: iter tunc fecit ad oram
 Narfinguae, iam vir sanctus noua littora Ponti
 Tranfierat, multasque ad Christum traxerat vrbes.
 Hic vita functis vitam, ægrotisque salutem
 Cum daret, & fidei caelestia semina cæcis
 Pectoribus iaceret, casu maris vnda refulsi
 Turbida nota tulit mirandum ad littora lignum:
 Rex cupit ad stabilem truncum deducere terram,
 Nam fabricat summi laquearia regia tecti,
 Nec dubitat magnis Elephantum viribus, atque
 Ingenijs

L V S I A D V M

850 Ingenijs hominum lignum traducere ad urbem
 Attamen incassum Rex utitur artibus, illi
 Tantum pondus erat ligno, quod nulla mouere
 Robora iuncta valent, Christi sed nuncius, arcto
 Ingentem quo se cingebat, fune, ligauit,
 Ac facile duxit semota ad mœnia truncum.
 Edificat cupidus tunc Rex templa aurea sumptu
 Exiguo, quæ firma manent exempla futuris.
 Ille tenet si forte fides formata gubernat
 Pectora, & instabili motum monti imperet, illum
 860 Continuo mutare locum, parereque voci
 Haud dubitat, docuit sic Christus, & approbat ipse
 Mira oculis hominum faciens miracula Thomas.
 Scinditur en varium studia in contraria vulgus;
 Bragmana gens, hæc dum Thomas portenta videret,
 Conata est, meritam Diui perdere famam,
 Atque Sacerdotium, preciosum nomen, & aras;
 Horum præcipue mætos liuor inuidus artus
 Torserat, atque modos perquirit mille sacratam
 Ne plebs mota fidem accipiat, præceptaque Christi
 870. Seruet, & in fonti vitæ cum sanguine Thomas
 Fundat, & vt mortem Sanctus pateretur iniquam.
 Maximus inter eos, qui fila nequissima ducunt
 Pectore, inauditum crimen committit, Auerni
 Eripiens vitam natum detrudit ad Orcum.
 Arguit horrendo quam primum crimine Thomam,
 Et falsos adhibet testes, ac morte cruenta
 Condemnant Vatem, cœlum qui vocibus altis
 Concutit empyreum, summum precibusque Tonantem
 Compellat, qui iure iubet quod principe coram,

Et

880 Et populo faciat miracula maxima Thomæ
 Imperat afferri fœdum, quod terra cadauer
 Considerat, superas puerumque reducit ad auras,
 Querit & ad itygias illum quis duxerat vndas?
 Viderunt Iuuenem cuncti iam luce fruentem
 Ætherea, Illustri Crucifixi nomine I E S V S
 Immensas claro Thomæ, grateque rependens
 Indicat occisum dextraque fuisse paterna:
 Hoc opus est cunctis visu mirabile, sancta
 Ab luitur Rex sanctus aqua, multi que sequuntur
 890 Regem, caelesti figunt quidam oscula vesti,
 Ast alius celso diuinas carmine laudes
 Decantat Thomæ, Domino superoque Tonanti:
 Bragmanicam radit truculento sæua veneno
 Inuidia exurgens tenebroso à carcere prolem,
 Infando suadet populo, quod lumine vitæ
 Æthereo superæ priuetur denique Thomas.
 Omnipotens tenues regeret dum spiritus artus
 Cælestem Christi legem, præceptaque celso
 Æthere demissa innumeræ gratissima plebi
 900 Iactaret, finxit proles obscura tumultum
 Bragmina, horrenda lapides feritate cruentum
 Percutiunt corpus, sancti sed postea quidam
 Trans adigit graciles immani vulnere costas.
 Flumina tu Ganges lacrimarum fundis, & Indus
 Funere tristatur Thomæ, teque inclita fleuit,
 Cui celebrata pedes figunt vestigia, tellus,
 Amplius at plorant animæ, quas dogmate Christi
 Ambuis, & stygio reuocas ad sidera ab Orco.
 Sed chorus Angelicus multis te cantibus arce

Accipit

L V S I A D V M

910. Accipit ætherea, & decorat diademate sacri
 Martyris exultans, cœlesti sede triumphans
 Auxilium pete diue tuis, certumque fauorem
 Lusitadis, tollunt Thomæ, qui nomen ad astra.
 Aspice vt insigni sinus incipit vrbe recuruo
 Littore Gangericus: diues Narfinga, potensque
 Prosequitur, pannis locuples post currit Orixæ,
 Illastres Ganges hic ducit ad æquora lymphas,
 Cuius aquis moritur stagnantibus incola tinctus,
 Et quæquam fedent ingentia crimina mentes
 920. Asperlas sacra reputant sibi gaudia puris
 Cœlesti festiua dari per sæcula lympa.
 Aspice abundātem Chariganum ex urbibus amplis
 Bengalæ ditē conuerso littore ad Austrum
 Erigere excelsas latis cum mœnibus arces.
 Aspice & extensum Attraconis nobile regnum
 Diues opum, valde saxoso à littore distans,
 Et latam Pegu sedem, quam iam horrida quondam
 Incoluere canis, muliebri & semine nata
 Monstra; viri portant genitalia membra sonanti
 930. Ære, quod inuenit prudens regina, nefandum
 Sic tulit ex latis errorem, & crimina regnis.
 Aspice florentem Tanajam, qua larga Sionis
 Imperia incipiunt, & fontia mœnia Quedæ,
 Et Tenacarinum piperis quæ semine campos
 Implet & ad omnes mundi sibi munera partes
 Mittit, & imperium sublimis fama Malacæ
 Viribus extollet Lusis, Orientis ab Oris
 Ingentes venient naues, quæ mercibus arcem
 Efficient ditē. Quondam gens vidit vtramque
 Coniun-

940 Coniunctam terram, sed magno pōdere ponti
 Horrisonis concussa nimis sinuantia Lymphis
 Littora facta, manet Intula nobilis auro
 Aurea Chersonesus quondam, nunc dicta Camatra,
 Ophir sublimi dignarunt nomine quidam.
 Aspice vt angusto spumofum gurgie tellus
 Cingapura fretum faciat, quo nauibus auctum
 Intercludit iter, multis causatque tremendum
 Naufragium, hinc voluens Cynosuræ littus ad Oras
 Curuatur, restaque via se extendit ad ortum
 950 Aurore, nitido decoratur & vrbibus auro
 Nobilibus, sunt regna opibus locupletia, primum
 Inuenies Panam, Patanum, longa Sionis
 Regna iugum cuius subeunt hæc. Aspice flumen
 Menandum, claras qui ducit ad æquora lymphas,
 Chimay lata fontem capit ille palude.
 Aspice & his gentis non cognita nomina terris,
 Fallacesque Laos numero, regnisque potentes
 Bramas, ac sparsos longinquis rupibus Auas.
 Aspice & amotis syluestres montibus, antris,
 960 Speluncis que Viros habitantes carne cruentã,
 Humana faciant rabiem, gueuique vocantur:
 Ardenti ferro, sædataque corpora pingunt.
 Aspice Cambayæ sparsis vt labitur vndis,
 Et rigat arua Mecon, fluiuus Rex dictus aquarum,
 Vtque capit nimias alijs examinibus vndas
 Æstate vt perturbat aquis latissima prata
 Frigidus Ingentes campos vt Nilus inundans:
 Barbara gens pænam, requiemque animantia ditæ
 Experimenta necis patientia habere putabat.

Aspice

L V S I A D V M

970 Aspice vt excurrant oræ, quæ Châpa vocantur
 Cuius odorifero redolent nemora ardua ligno.
 Aspice & obscuræ Cauchinia litiora famæ
 Aynamique synus, quos nosser nauita nunquam
 Ob vada multa nimis potuit pertingere; cûrrit
 Hinc latum imperium sublimi nobile fama,
 Ob terras opibus locupletes aurea Chinæ
 Littora quæ extendit latis regna inclita campis,
 Frigida circundant quos cingula, & arida tractu
 Immenso, Imperium longus partitur vtrumque
 980 Murus, abundantis regni certissima signa.
 Hi Regem arbitrio extollunt, nec iura reseruant
 Hæredum, excelso Regis nec sanguine cretum,
 Sed meritis ac Martis ope, & virtute potentem.
 Terra procul Vastis tibi nunc absconditur aruis,
 Quam tandem inuenient longo conamine Lusi.
 Aspice & in medijs, quos blanda locauit in vndis
 Telluris natura, quibus sua prouida monstrat
 Dona magis, mundoque potens sua munera mittit.
 Hæc est Iapponis missorum sanguine clara
 990 Atq; opere eximio superi qui dogmata Christi
 Ac præcepta docent, quos lacte Ignatius alti
 Nutriuit cœli, respondet, & Insula longe
 Chinensi terræ, nitidi fulgentia mittens
 Longinquas argenti, atque auri pondera ad oras.
 Aspice & extensas Orientis ad æquora terras
 Cæruleoque fitas ponto, primamque Tydorem,
 Ternatemque excelsum flagranti culmine montis
 Vndantes nigro, qui eructat ab ore fauillas.
 Aspice portantes & Cariophilla racemos,

Lusorum

1000 Lusorū precio spumātis sanguinis emptos.

hic duræ nunquam terræ vestigia figit

aurea auis, solum post tristia fata videtur,

Aspice & ornatam variam; gratoque colore

Carulei fructus Bandam, quam Dædala pinxit

Cū socijs natura; nuces, queis pulchra tributum

Carpit auis nullis assueta volatibus; alis

altat, & auriferas producit garrula pennas.

Aspice Borneum, cui nunquam Camphora latis

Alba deest campis, magnæ liquor arboris, ipsa

1010 Insula quæ toto famam sibi comparat orbe.

Aspice & ingentem campis, regnisque Timorem

Mittit odorifera vt redolentia sandala, vires

Exercent contra capitis preciosa dolorem.

Aspice littoribus latis vt Sunda recondat

Difficiles Austrum versus vberima partes:

Antima qui terræ penetrant, anmem esse fatentur

Naturæ monstrum; nam si nunc sectile forsan

ignum tangat aquam lapidis mox induit artem:

Aspice, quæ tremulas flammæ spaciōsa Camatra

1020 Eructat Naptam fontem, spissumque liquorē

Sanantem, statim qui frigida vulnera sanat,

Producitque alium liquidum, qui vincit odore

Inclita quem Cynaræ producit filia stillans,

Et lacrimat mirrham, totum cumq; ipsa per Orbem

Omnia mittat, ebur fulgens quoque mittit, & aurum

Interferibus terræ generans, ac serica fila.

Aspice Ceylani montem, qui tangit Olympum,

Spectum humanum, longoque cacumine fallit:

Obs reputat sanctum, quod adhuc vestigia rupes

Humano

L V S I A D V M

1030 Humano formata pede, inuiolata referuet.
 Insula Maldina medijs producit in undis
 Excelsas palmas, quarum nux mira venenum
 Reijcit, Antidotus mœsti certissima cordis.
 Aspice Erichræi Socotoram è fronte iacentem,
 Equoris hanc aloë famosam reddit amaram.
 Ac alias nobis subiectas cotinet oris
 Africa longa suis, queis alba ad littora massa
 Exit odore frequens, cunctoque incognita mundo
 Aspice quem sancto tractu Laurentius ornet (bat
 1040 Nomine; nã priscus Madagascar nauta voca-
 Hactenus Auroræ vobis noua regna, nouasque
 Monstravi terras, quas vos aperitis acerbi
 Marmoris horrifonas fulcantes nauibus undas.
 Verum etiam pandam Lusit memorabile factum
 Littore in occiduo, diras de Rege querellas
 Qui spargens aggressus iter deduxit ad Austrum
 Castellæ naues, pontumque aperiuit Iberis,
 Quo faciliè possint latam reperire Malucum.
 Aspice & vt tellus spaciatur ab orbe Calyxtri
 1050 Lata, polum gelidi seseque extendit ad Austrum
 Quam satis argentum nitidum, clarumque metallum
 Quod die colore tuos imitatur Phæbe capillos,
 Famosam reddunt, tibi nunc contraria collo
 En Castella suum digna est imponere torquem,
 Imperia immensa, ac incognita regna patenti
 Continet vna sinu, varios ritusque modosque.
 Sed qua se extendit largam latissima partem
 Obtinet, huic famam locupletia ligna dedere,
 Purpureo, latoque simul decorata colore

A sancto

1060 A sancto accipiunt excelsum robore nomen.
 Dum primum ad auroræ tanget fulgentia classis
 Littora, in ingentem decurret Martia terram.
 Iuxta hanc insignis certam Magalhanicus oram
 (Forte opus ostendet, sed non fidelia Lusum
 Pectora) semotum quæret fortissimus Austrum,
 Postquam transferit metam, qua Antartica cingit
 Zona Orbem, aspiciet miranda mole Gigantes,
 Vteriusque fretum proprio nunc nomine notum
 Inueniet, gelidasque viam quæ tendit ad oras,
 1070 Frigidus insanis, quas condidit Auster in alis.
 Huc vsque o Lusi vobis fata ampla dederunt
 Noscere quæ fuerant, quæ sint ventura, marisque,
 Extremaque sinus flagrantia littora terra
 Et Pelagus magnum, cuius discrimina forti
 Pectore portastis, tumidasque has marmoris vndas
 Magnanimi quas saepe viri de littore Luso
 Scindent. Accipite æternas quas texere Nymphæ
 Floribus, atque rosis, dum sol lustrauerit Orbem,
 Haud dubitant, capitique hilares imponere laurus
 1080 Excelsas, namq; aura fauet, potusque serenus
 Ad Patriam celeres charum conscendite naues.
 Talia sic fatur memorans. Retinacula soluit
 Nauita, & Folijs pandit sua Carbasa ventis.
 Linquntur. Ecce hilaris vario depicta colore
 Insula, linquntur montes, iam littora cursu
 Accipiunt ducuntque dapes, alimenta que nautis
 Grata, ferunt socias nymphas, quæ tempore nullo
 Omittent, quin stante fide comitentur euntes.
 Sic secat argenti tumidos ratis inclita suetus.

L V S I A D V M

1090. Iam tandem apparet magno de gurgite rupe
 Cynthria, & apparent charissima littora, fauces
 Ingrediturque Tagi, ventis, æstuque fauenti
 Nauis, & apparet iam Lyfia nostra saperbis
 Mænibus, en nauem descendunt, regia læti
 Tecta petunt, adeunt regem, qui pectore nautas
 Immenso passos discrimina maxima ponto,
 Suscepit, recto totam illi rem ordine narrant.
 O fortunate Emmanuel Rex terque, quaterque,
 Fama tuum semper deducet ad æthera nomen,
 1100. Dum pauidi grato pascentur gramine cerui,
 Dum freta seruabunt nantes in gurgite pisces,
 Dum sol fulgenti monstrabit lumine crines
 Ornatos, dum luna reget de nocte quadrigas,
 Non tuus ex nostro labetur pectore vultus.

FINIS.

ANNOTATIONES IN PRIMUM
librum Lusiadam.

Cciduo. Intelligimus nostram Lusitaniam Regnum, nam inter omnes Europae partes nulla Occidentior, magisque ad punctum accedens, quo Sol improprie dicitur occidere, cum nunquam occidat, sed sit in noiu continuo.

altaq; Taprobanæ. Non desunt ex Geographis, qui dictum hanc esse Insulam Camarram, sed omnino decipiuntur, est autem illa, quam nos, Ceilão, vocamus, quae sita est è regione Comontorij Camorini, ferax cynamomi, generat immanes elephantes, diuioni Lusitanorum subiatet.

Eois. Id est, Orientalibus, nam Eoos Graece Auroram significat, vnde eois.

Fræna Malachæ. Malacha est emporium India Australis, & caput totius Regni, eam expugnarunt Lusitani sub Alphonso de Albuquerque, sita est è regione Camatræ, de ea aliquid incidet sermo.

Lusiadamque etiam. Lusitani dicuntur etiam Lusitani seu Lusi à Luso socio Bacchi, qui illud sibi domicilium elegit.

Camænis. Camænae proprie sunt cantus pastorum, sumuntur etiam à Poetis vulgariter pro omni genere carminum.

Africa. In quinque partes mundus hodie diuiditur; Africa una est, Asia alia, America tertia, quarta illa, quam nostras Australem vocant, verum omnibus speciosior est Europa, qui-

ANNOT. IN I. LIBRVM

bus autem terminis separentur, infra explicandum erit.

Sapientis Vlyssis. Vlyses Rex fuit Insula Ithaca in mari Ionio, ut quidam affirmat, ciuitatis vniuersi emporij Vlyssiponis fund. or. sagax, ac astutus, ideo sapiens dictus, de eo composuit Homerus *Odyseam*.

Æneæ errores. Res hæc nota est ex libris *Æneadum*, præsertim tertio.

Alexander. Que de Alexandro dici possunt, nota sunt lippis & tonsoribus.

Trajanus. Trajanus Hispanus fuit ex oppido Bæthici, quod Irale nuncupabatur, quinque ab Hispali distabat leucis. Melior omnibus Imperatoribus, subdidit armis Regna, que sunt inter Tygrin & Euphratem.

Neptuneus. Neptunus Rex maris ab Æthnicis creditur

Tuque o Mars. Mars Deus erat militia sapius a Poetis pro ipso bello accipitur.

Parnassus. Mons est Phocidis sacratus Baccho, & Apollini, ac Musis, vndique præceps, ideo horrorem incutit videntibus, in eo est fons Castalius Musis consecratus.

Apollo. Deus creditus, & Auctor carminis, & vaticinijs, ac arti sagittandi, idem Sol habitus.

Olympo. Olympus mons altissimus, ita ut tangere cælum accola putent, ideo Poeta cælum vocant Olympum.

Tagides Nymphæ. Sunt more Poetico Nymphæ fluij Tagi, qui Lusitaniam interfecat, quia vero Poeta Lusitanus est, inde eas vocat sua Numina.

Nectare. Nectar potus Deorum erat, dictum quia solum eo Dij immortales, qui nunquam occidunt, potirentur.

Hypocrene. Fons erat in monte Helicone, quem Perseus filius Iouis, postquam interfecit Medusam, opera sui equi Pegasi

Pegasi aperuit, qui aquam illius potabant, Poeta quam primus euadebant.

Pan Deus. Pan a Poetis pastorum Deus habitus, in quo omnia, quae sunt in vniuerso, pingebantur, corpus radijs illustre, vt Sol, caput cornutum, vt Luna, Stellae in pectore, caprinos etiam pedes habebat, quibus figurali-er (si bene aduertis) totus mundus describitur, vnde etiam vniuersa materia Deus dicebatur.

Corydonis amores. Hic pastor Corydon est, de quo late Virgilius Egloga 7.

Gentis Vlyssæ. Id est, Vlyssiponensis, quia Vlyssipo dicitur condita ab Vlyse.

Tu quoque Rex. Loquitur Poeta cum Rege Sebastiano.

Cum tulit Alphonfus. Alphonfus primus Lusitania Rex praelium gessit cum Mauris in campo Oriehensi trans Tagum & victoriam de Regibus quinque obtinuit, apparuitque illi Christus, tunc Regio scuto addidit quinque scutula, propter quinque vulnera Christi, & propter triginta denarios, quibus Christus fuit venditus. Hoc miraculum carminibus explicatur.

Oceani. Oceanus est creditus a Poetis Deus maris.

Gangis potare. Ganges est fluuius India vltioris, de quo muloties in hoc opere, sacer creditur a Poetis, & a nobis, cum originem trahat a paradiso terrestri.

Iordanis ve. Fluius Iudææ sacer, quo Christus a Ioanne fuit baptizatus.

Superant Radamanthum. Quidam Metropoetico composuerunt de Radamantho, ac Orlando tam amatore, quam furioso, infinitis propemodum scitent mendacijs, & indigni sunt qui ligantur.

ANNOT. IN I. LIBRUM

Nonius Egas. Sunt Lusitani Heroes, qui mira pro patria gesserunt. Primus est Nonius Pereira Comes Orensis, fundator status Brigantia, qui vitam absoluit Monachus in Monasterio Virginis Mariae de Monte Carmelo Vlyssiponensi, quo d ipse a edificauerat, sepulchrum eius hodie visitur, & magna ueneratione colitur. Alter est Egas Monisius, de quo, ac de Fua Roupinho, deque Magriso in progressu erit sermo.

Byssenosque pares. Agit de Equitibus Gallicis, qui erant viginti quatuor, quos duodecim Lusitani vicerunt animo, factis, ac mirandis facinoribus.

Carolus Magnus. Hic & Iulius Caesar sunt notissimi.

Barathroque recludit. Barathrum fuit locus Athenis profundissimus, vnde a Poetis pro infernis sedibus accipitur.

Aspicietque duos. Hi omnes, de quibus fit mentio in carminibus, fuerunt Reges Lusitaniae.

Non ego Lætheis. Læthe est nomen fluij, quem Poeta fingunt esse apud inferos, & cuius aquas simul ac aliquis gustauerit, omnium rerum obliuionem accepisse affirmabant.

Regna Auroræ. Sunt regna Indiae, quia Sol, & Aurora dicuntur nasci in partibus Indiae.

Necte inter primos. Numerantur alij duces Lusitani, qui in India se praclare pro fide Christi, & sui Regni exaltatione gesserunt,

Mahometica castra. Sunt exercitus Maurorum, quia Mahometo impio originem traxerunt.

Obsidiumque Goæ. Goa est primas Indiae, Insula felicissima, Emporium mundi Orientalis.

Malabareaeque. Id est, clades Malabarum, & Regni eorum, de quo infra.

Pulchra Thetis. Dea maris credebatur, vxor Neptuni.

Et

Et pace & bello. Ioannes tertius huius nominis Rex Portugallæ, auus fuit paternus Sebastiani Regis, Carolus vero quintus Imperator, maternus.

Iuppiter omnipotens. Deus Deorum falso habitus ab ethnicis, res est nota satis.

Fratrisque. Neptunus erat frater Iouis.

Exequitur Maia. Mercurius est, qui filius Maiæ Nymphæ, & Iouis erat.

Maximus Athlas. Mons est maximus in Africa ad fretum Herculeum, quem Poeta fingebant cœlum humeris sustinere, hic erat auus Mercurij, pater Maia.

Via lactea. Est congregatio multarum stellarum in firmamento, quæ viam videntur efformare propter claritatem illarum, dicitur lactea ob colorem candidum, qui apparet.

Gelidum Arcturum. Stella est, quam alij Helicem vocant, est in polo Arctico, & ideo pro ea intelligunt Poeta partem Aquilonarem.

Hi septem. Intelliguntur septem plineta.

Quique colunt Austrum. Ausler est ventus qui flat à polo Antartico, sumitur à Poetis pro tota illa parte, apparet ibi signum præ se ferens, quo polum demonstrat.

Stygias mittetur. Sitis est fons in Arcadia animantibus perniciosus, sonat mœstitiâ, eam paludem esse apud inferos vocant Poeta, per quam illi iurabam, nefasque erat iuramentum violare, inde stygius, a, um.

Et Lybicas. Lybia est pars Africa, quoad latitudinem partem fere leucis distenta; ad longitudinem protenditur vsque ad Nilî ripas, sumitur à Poetis pro tota Africa, inde Lybicus, um.

Fugaret Iberum. Iberus est fluuius Hispania, inde

ANNOT. IN I. LIBRUM

Hispania Iberia dicitur, aquas suas in mare baleari cum deuolu-
it, eas trahit à montibus Cantabria.

Quando Viriatum. Viriatus Lusitanus fuit primus
pastor, deinde venator, & Romanis valde æmulus, victorias ab eis
consecutus est Consulibus Cornelio Lentulo, & Lucio Mumio.

Qui sanctum Ceruæ. Sertorius hic fuit natione Sabinus,
qui Martium in bello ciuili fuit secutus, & postea ad Hispaniam
uenit, Annibali viribus quam simillimus, persuasit militibus,
ceruam quandam esse Dianam, eiusque consilio omnia ad-
ministrabantur, cumque ex animi sententia euenissent, verum
esse reputabantur.

Fælicem Rubri. Fretum Rubrum est, quod filij Israel
sicco pede transierunt Moysæ duce, dicuntur autem Hebræi Isar-
cides ab Isaac filio Abrahami.

At pater Osyrius. Bacchus est, multa que sortitur no-
mina, interea hoc vnum est, quod dicatur Osyris.

Fluctibus Orci. Orcus fuit reputatus Rex apud Infe-
ros, eundem autem & Plutonem, & ditem esse poeta finxerunt,
pro ipsis infernis sedibus ab eis accipitur.

Sub miserat Indi. Indus fluuius est, qui nomen illi Re-
gioni indidit, exit autem in mare non longe à fluuio Euphrate,
ad Aquilonem vergit.

At Cytherea. Venus amorum & deliciarum Dea, multa
sibi nomina usurpauit, præsertim a locis vbi colebatur, qualis
est ciuitas Cyberia, vnde sic etiam appellata fuit.

Tingitana. Africa dicitur Tingitana, ab oppido mari-
timo Tingi, quod nos modo vocamus, Tangere, vbi est arx, &
ciuitas Lusitanorum.

Carmina Parcæ. Parcas esse & fata res est vanissima,
& falsissima, & Christianæ pietati satis dissona, verum poetico
more

nore nos Christiani vivimus his vocabulis semper fidei adhaerentes, quae solam agnoscunt diuinam providentiam. Illae igitur somnabantur esse tres sorores Cloto, Lachesis, & Atropos, quarum manibus vita humana constituebatur.

Cum Boreas. Boreas ventus est, quem vocamus Norte, Auster vero est Sul.

Torquet Erymnis. Tres erant furiae infernales Thefione, Alecto, & Erymnis.

Sumat Cyllenius. Mercurius est, dictus Cyllenius, qui a Cyllene Nympha fuit educatus.

Thura Sabæi. Populi dicti a Saba filio Chusi, qui a Cham fuit ortus, apud eos nascitur magna copia thuris, sicut in Armenia.

Thipheus. Fingitur a Poetis movisse bellum contra Deos, quem comitati sunt alij fratres gigantes, eos fugit Iuppiter in Ægyptum, una cum alijs Dijs, qui propter metum conuersi in varia monstra marina sunt.

Cognomine Prallum. Promontorium hoc est in Africa Orientali, diciturque a nostris, o cabo das correntes.

Phaeton quos. Fabula est nota, narrat Phaetontem a Phabo patre impetrasse currus, quibus mundum illustrabat, sed cum eos gubernare non valuisset, in terram per aera cecidisse, atque radijs denigrasse homines illarum regionum.

Lampecia. Soror fuit Phaetonis, quae ob planctum maximum fuit conuersa in arborem.

Acherontis ad vndas. Poetae fluvium infernorum esse dixerant Acherontem.

Abrahami ex sanguine. Est Mahometus, quem dicunt Mauri originem duxisse ex Ismaele filio Abrahami, & Agar ancilla, patremque illius fuisse Gentilem, matrem vero Hebraeam.

Quas

ANNOT. IN I. LIBRVM

Quas Quiloa. *Civitas est caput Regni Quiloensis in or-
Africa Orientalis.*

Mombaca ferox. *Insula est prope eandem oram, eam
nunc occupant Lusitani.*

Diveisque Sophala. *Vrbs est etiam auri ferax, eam
colunt Lusitani, ibique arcem ab Æthiopibus defendunt.*

Mozambique *Insula est in eadem ora prope continen-
tem, nota satis Lusitanis.*

Qui Caspia. *Turca, qui habitabant ad ripas fluvij Tan-
nis qui Asiam dividit ab Europa, descenderunt ad pedes Caspij
montis in Asia, ibique latrocinij assueti in magnâ prole creuerunt,
ita ut magnam partē Asia, Africa, & Europa nunc possideant.*

Constantine tuos. *Constantinus edificavit Constanti-
nopolim, quæ postea cum imperio ad manus venit Turcarum
cum maxima clade.*

Dionysius. *Nomen Bacchi, sicut & Lyæus.*

Ex matre Cemelle. *Mater fuit Bacchi, quæ genuit ex
Ioue, satis infesta Iunoni ob adulterium.*

Signa inferat vrbi. *Id est, Gôa, quæ præcipua civitas
est in India.*

Nabathæaque. *Nabathæa regio Arabiæ Petræa est, ca-
pius civitas Metropolis est, Petra.*

Synon impius. *Historiam narrat Virgilius 2. Ænead.*

ANNOTATIONES IN SE-
cundum librum Lusiadum.

L Vmine iam. *His carminibus Solis Occasus descri-
bitur.*

Cariophylla.

Cariophylla. Sunt species aromatis, cuius magna copia est apud Insulas Molucas, præsertim Ternate, & Tydore, quas usitani subiugarunt.

Cinnama. Est etiam alia species Aromatis, cuius magis & melior est copia in Insula Tapobrana.

Zemzibar. Est aliud genus Aromatis, quo maxime scaturit Insula S. Laurentij,

Damnatos quosdam. Gama secum detulit nonnullos viros, qui propter crimina fuerant ad mortem damnati, ut eos sciret mittere ad terras, quas appulisset, & per eos statum Regionis agnoscere, hoc fecit cum peruenit ad Mombacam.

Vnica mater. Id est, Virgo Maria sanctissima.

Thioneus. Id est, Bacchus, quem ita vocant Poetae, quia in Baccho sunt dediti, nullam habent quietem, sed huc, illuc vagantur.

Panchaia. Id est, Arabia Felix, quæ thuris satis est præparata.

Bicorniger. Id est, Bacchus, quia frontem cornutam præferbat.

Celeuma. Est vociferatio nautarum, quam edunt, cum in ventis vel anchoras extollunt, ne tantum sustineant laborem, sed citur à Lusitanis Calamea.

Erycina. Est nomen Veneris sumptum a monte Eryci, quo colebatur.

Trithon. Deus marinus filius Neptuni, & Salacia, illiusque tibicen.

Protheus. Filius Oceani, & Thetis, qui Neptuni Phocas sciebat, & peritissimus vaticinandi, in varias formas se transformabat. Vide Virgilium 4. Georgicon in fine.

Cloto. Hæc cum alijs, quæ hic afferuntur, filia erat Ne-

ANNOT. IN II. LIBRVM.

vei, & Thetis ex quinquaginta, quas genuerant.

Dionis nata. Est Venus, quam illa genuit ex Ioue, cet alij dicant natam ex spuma maris.

Sylasitres. Fibula est, qua Poeta fingunt Latonam, aquam appeteret, & a Rusticis in Licia prohiberetur potus, & conueruisse in ranas.

Tertia sphaera. Id est, tertium caelum Planetarum, quae stella Venus residet.

Puer Illex. Est Cupido filius Veneris, dicitur Illex alliciendo, & attrahendo.

Pantori id eo. Id est Paridi quem Venus, & Iuno, & Pallas indicem elegerunt, cum de pulchritudine certarent, quibus ille praecipit, ut vestes nudarent, Venerique palmam attrahuit, unde habuit ortum bellum Troianum, & raptus Helena atque alia mala. Erat filius Priami, & Hecuba.

Viderat Acteon. Acteon venator erat, qui cum forte vidisset Dianam in flumine, indignata illa hominem conuertit in ceruum, quem sui canes dilaniauerunt.

Vulcani furias. Vulcanus erat Deus Cyclopum, & maritus Veneris.

Danquum. Id est Graecorum, sic dicti a quadam parte Graeciae.

Calypham. Calypso fuit filia Oceani, & Thetis, & domina Insulae Orgigia in mari Ionio, quae venientem Ulysem ex bello Troiano hospitio excepit, ita ut eius discessum semper impediret, sed Iuppiter coegit hominem illam deserere.

Antennor. Antennor fuit Troianus, & proditor patriae, fugit in Italiam, ibique edificauit ciuitatem Antennoriam ab eo sic dictam, quae est Padua, iuxta flumen Timauum, ut Virgilius asserit, licet ita se non habeat.

Scyllae.

Scyllæ. Sunt duo scopuli in freto Mesino inter Italiam, Siciliam, satis propter vndarum furias periculosi, quos Æneas auit.

Æolus. Rex est ventorum à Poëtis fìlius, filius Iouis. Sergesta filia Hippetæ Troiani, a quo & Hippotades dicitur.

Ormufium. Et regnum, & ciuitas est Ormusia opulentissima ex parte Arabia, ad fauces freti Bassoranici, eam Imperio Lusitanorum subiugauit Albuquerqueus.

Dio. Est Insula ad oram Cambaia, arcem & ciuitatem habet Lusitanorum, qui tres Maurorum, & Turcarum obsidiones sustinuerunt, eiusque conseruatio multo stetit sanguine Lusitanorum.

Sabaius. Sabaius Rex erat Goæ, quo tempore eam cepit Albuquerqueus, palatia illius hodie uia die uisuntur.

Cananorum. Cananorum est arx Lusitanorum sita in ora Malabari, quam defendit a Mauris Laurentius a Brito Lusitanus, de Nayris, Cochino, de Eduardio Pacheco, de Calecario, de eius Rege, infra erit largus sermo.

Leucate. Est pene Insula in Epyro, qua Leucadia dicitur, in ea est promontorium Leucate, ac prope illud est alind, quod uocatur Accio, ubi certamen nauale fuit inter Augustum, & Antonium, quo ille cum Cleopatra fuit deuictus; dictus uero est iniustus, quia Octauiam sororem Octauiani Augusti propter Cleopatram repudiauit. Ad hoc bellum congesit copias omnibus fere Æthiopia, ac Scythia partibus, qua nominibus fluuiorum Nili, & blactra innuuntur. Dictum etiam fuit bellum Acciacum a promontorio Accio, ubi commissum fuit.

Chersonesus. Id est, Peninsula, quod nomen antiqui Chersonesum mater

ANNOT. IN II. LIBRUM

*mater attribuerunt, vocarumque simul auream, a magna au-
copia, quæ in ea reperitur.*

Achenfes. *Sunt populi in eadem Insula valde Lusitan-
infecti.*

Guaditanus. *Est fretum Herculeum, dicitur Guadita-
num, ab Insula Cales, quæ ad ostium illius sita est.*

Boreas. *Ventus est qui flat a polo Arctico, qui polum ip-
sum designat, sicut & signum Australe polum Antarcticum.*

Magalhanus. *Quæ de hoc viro dici consueverunt, infra
describuntur.*

Melinde. *Ciuitas est & Insula iuxta Africa. Orienta-
lis continentem, quæ Lusitanis semper fidele contulit hospitium.*

Diomedis. *Hic immanissimus fuit Tyrannus, qui hospi-
rum carnibus pascebat equos, quem Hercules interfecit.*

Busyris aras. *Sic etiam Busyris Tyrannus fuit, qui hos-
pites Idolis immolabat, quem etiam Hercules occidit.*

Alcides. *Hercules erat sic dictus ab auo suo Alceo.*

Aquas argenti. *Poetica aquæ argenti sunt mare.*

Raptorem Europæ. *Id est, Taurum, quem Sol ingre-
ditur mense Aprilis, dicitur raptor Europæ, quia fingunt Poeta
Iouem in forma Tauri rapuisse Europam filiam Angenoris Re-
gis Phœnicia, duxisseque in Candiam.*

Flora suas. *Dea erat florum.*

Diuina Palladis arte. *Id est, summa eloquentia, ac fa-
cundia, cuius Pallas Dea esse credebatur.*

Alcionique Regis. *Alcionus fuit Rex Corcyra, ad hæc
Insulam appulit Vlyses, qui dominus erat terræ Itachæ, fuitque
a Rege acceptus animo beneuolentissimo.*

Placidæ Cereris. *Ceres Dea erat frugum, & frumētū,
& pro frugibus ac frumento sumitur a Poetis.*

Cicoples.

Ciclopes. Ciclopes hic intelliguntur ministri, qui bombardas, & tormenta bellica preparant, ac displodunt.

Mater Memnonia. Est Aurora, quæ Memnonem genuit ex Tubone.

Tyrioque. In Tyro & Sydone ciuitatibus Phœnicia texti egregium cocinnum, vnde colorem purpureum vocarunt pœ-Tyrium sine Sydonium.

Cothurnus. Genus est calceamenti, quo veteres in sagadijs utebantur, sumitur pro ousni genere calceamentorum Poetis.

Quem magnificat. Id est, coloris carmesini seu purrei, qui ab omnibus valde aestimatur.

Thaumantis. Id est, Iris, seu arcus filia Thaumantis, Cleotra, & erat nuncia Deorum, ideo Iris dicta.

Pater Hesperidum. Hesperus narratur habitasse partem maritimam Africæ Occidentalis, & tres filias generasse, Lam, Arethusam, & Hesperausam, apud quas erat pomariū, qua poma aurea producebatur, quæ seruabat draco in somnis.

Hesperia. Etiam Hispania dicebatur Hesperia, sed mirum ad discrimen Italia.

igātes. Hi filij terræ faerūt qui ascendere ad cælos statuerūt, ab eo Iouem deicere, vt late Ouidius I. Metamorph.

releus. Hic cū Perithæo voluit ex infernis sedibus eripere aserpina sed non impune, nā ille captus fuit, hic interfectus.

ortis Horostatus. Hic cum esset infimæ samæ apud omnes, cui crimen committere, quo nomen illius, inter omnes versatur, atque ita templum Dianæ combussit.

Clara Thesiphonius. Hic templum istud Dianæ Ephe-æ adificauit, fuit enim insignis Architectus.

ANNOTATIONES IN TER
tium librum Lusiadum.

C Alliope. Nouem finguntur Musæ filia Iouis ac Memo
ria, patrona Poetarum, inter eas primum locum obtine
Caliopæ, quam Poeta Heroici inuocare solent.

Medicinæ. Apollinem medicinam inuenisse docent an
tiquiores, medicorumque parronum esse.

Pro Daphni. Apollo fuit etiam deditus alijs Nymphis
sed præcipue Calliopi, ex qua genuit Orpheum.

Heliconæ. Mons est Boethiæ, non procul a Parnasso, illi
que haud dissimilis tum altitudine, cum circum, sacer erat Pha
bo, unde solet inuocari a Poetis.

Aganipedis. Fons est in monte Heliconi, cuius aqua ho
mines reddebant Poetas, qui etiam vocatur Hypocrene.

Tagus aurifer. Fluvius est, qui nascitur ex monte prop
Conbensem ciuitatem, totam fere Hispaniam intersecat, ac a
quas suas ad Vlyssiponem in mare deuoluit, excellentissimum
portum faciens. Dicitur communiter aurifer, quia secum affer
arenas auro mixtas.

Orpheus. Filius Calliopi, fuit vnicus cytharizandi ar
tis peritus, trahebat post se saxa, & sylvas, multa de eo narran
Poeta.

Rofas Pindi. Pindus est mons Macedoniæ Apollini, &
Musis consecratus.

Zona tenet. In caelo quinque finguntur circuli, qui Zo
na vocantur, vnus est Septentrionalis, qui circuit partes Aquilo
nares, quæ Septentrio dicuntur a septem stellis, quæ in polo Ar
ctic

co visuntur. Vocamus autem Topricum Cancrī metam Solis parte Septentrionis quia eo vsque cursum suum peragit, & am primum ad aquatorem regreditur.

Tanais. Fluvius est, habet suam originem a montibus Rieis, diuiditque Asiam ab Europa, & influit in lacum Maotis, postea in mare Aegæum, seu Archipelagum, qui interluit locum, in quo fuit Treia.

Ryphæis. Montes isti sunt Septentrionales semper niuis cooperiti, inde valde frigoribus rigent.

Meotium. Est palus in Regione Scythica iuxta Phasidis tium, quæ hiemali tempore congelescit.

Ilium. Vrbs fuit Troadis a Dardano Iouis filio condita, illo rege amplificata, quæ eadem est ac Troia.

Hyperboreos. Id est super Boream, Montes sunt vltra ream, quibus dicuntur homines nimium viuere, & ob vitæ fatidum se interimere quodam insolito mortis genere.

Scythia. Hodie Scythia est Tartarea, sunt Scythæ & tartari populi & multitudine, & varietate prope modum infiniti.

Aegyptum. Super antiquitate nationis fuit magna inter ritibus & Aegyptios disceptatio, quibus, falsis ac fabulosis rationibus suam partem tuebatur.

Damasci. In campo Damasceno creauit Deus hominem, atque inde ad Paradisum voluptatis transtulit.

Lapies Noruega. Sunt Regiones Septentrionales.

Scandia. Pene Insula est, dicta item Scandauia, seu Bacia, omnibus ad vitam rebus abundat necessarijs, optimis item vitæ portibus, quibus sit emporium multarum Prouinciarum, & ad illam merces mittunt, inde descenderunt Gothi cum alijs barbaris in Italiam, & magnam illius partem subiugarunt, partem Lombardiam.

ANNOT. IN III. LIBRUM

Sarmaticum. Vocatur mare Sarmaticum a Sarmatia
qua vicina est Scandia.

Rutheni. Alio nomine dicuntur Rosolani, pertinent ad regnum
Polonia, Mosci & sunt subditi magno duci Moscouia.

Sarmata. Sarmatia sex prouincijs continetur, Polonia, Rheni-
ssa, Prussia, Liconia, & Moscouia.

Marcomanus. Marcemani sunt populi Germania, Silesia,
cut & Bohemi, Saxones, & Pannoni, qui pertinent ad Austria
ducatum.

Hyrcinia. Lucus est densissimus, & longissimus, & largus
ex hoc incipiunt termini Germania.

Albis. Fluvius Germania, qui modo vocatur, Elbis, celebris apud
scriptores, nascitur in sylua Hyrcinia in Bohemia.

Danubius. Fluvius maximus, & celeberrimus in Europa, nascitur
in monte Arno, in Germania.

In Istrum. Fluvius Danubius, postquam accedit ad ciuitatem
Ariopolim, nomen amittit, nam inde vsque ad mare vocatur
Ister.

Rhenus. Fluvius etiam est Germania, nascitur in Alpibus, dicitur
autem Rhenus ab impetu, quo ad mare fluit.

Amasis. Fluvius iste est, qui inter Albim, & Rhenum ad mare de-
currit, nauigatur fere totus, nunc dicitur Europs.

Helles. Fingunt Poetae Athamantem Regem Thebarum
duas habuisse uxores, & a prima genuisse duos filios & filiam unam
Helle dictam, mortua prima uxore duxisse aliam, quae Ino dice-
batur, quae magno odio pro uignos persecuta est, & coegit patrem,
ut illos extra regnum eijceret, qui illis arietem dedit uelleris au-
rei quo mare transirent ea conditione, ut nullus retrosum aspi-
ceret, quam puella non seruans cecidit in mare, unde fretum, quod
antea Pontus dicebatur, uocatum est Hellespontus.

Thraces.

Thracēs. Thracia Regnum est Macedonię, dicta sic a
Thrace Deucalionis nepote.

Hermus. Narrant fabulę Hermum Regem Thracię
uicinarum fuisse Rhodope, & ob arrogantiam conuersos a Ioue
in montes; hic mons Hermus diuidit Thraciam in duas
partes, in eo in arbores texti dicuntur ad inuicem, ut vix præter-
eantibus cælum appareat. Rhodope non longe ab illo est, situsque
iuxta flumen Istrimonem.

Constantinopla. In ponto, qui mare nigri dicitur cõmuniter,
ita est pulcherrima ciuitas Cõstantinopolis, dicta olim Bizantiũ,
quam Imperator Constantinus instaurauit, nobilitauitque, ac ca-
pit Imperij effecit, alterque Constantinus Paleologus eam ami-
sit, & sic venit in potestatem Othomanorum.

Ancius. Fluuus Macedonia dicitur hodie, Beade.

Gręcię etiam. Cũ Gręcię agimus, & laudes Gręcię exponuntur,
Gręcię autẽ multe sunt prouincię, Epyrus, Chaonia, Thesprotia,
Cassiopeia, Archania, Achaia, atque alie.

Dalmatiana. Eadẽ est ac Asclauonia, seu Dalmatia, fere tota ter-
ra nõ incolitur propter infestationes, ac incursiones Turcarum.

Adria. Mare est Adriaticum, vbi Antenor Troianus ciui-
tatem edificauit, quę nunc est Padua.

Venetia. In Italia ciuitas, sita in medijs aquis, eam nonnulli
Antenor Antenoris edificarunt, qui Veneti dicebantur, a quibus no-
men Veneti acceperunt, mutato H, in V, pulchra ciuitas est, ac
vniuersis opulenta, & notissima in mundo.

Hesperium. Id est, Italicum, nam Italia etiam Hesperia
dicitur, sed Maior.

Terra, inquam. Hęc est Roma.

Astorumque. Id est, qui norunt Astrologiam.

Alpes. Mõtes sunt notissimi, qui diuidunt Galliam ab Italia.

ANNOT. IN III. LIBRVM

Apenninus. Quaedam pars sum Alpium, quae incipit a Nisa ciuitate Genuae, & Italiam interfecat; sic dictus mos fuit ab Appino Rege Italiae.

Tu Ianitor. Id est Summus Pontifex.

Gallia. Continetur intra fluum Rhenum, mare Oceanum, & montes Pyrnicos vsque Anconiam.

Rhodanus. Hi omnes sunt fluij Galliae.

Quam primum. Hi sunt montes Pyrinci, qui diuidunt Galliam ab Hispania, sic dicti a Nymphea Pyrene, quam Hercules deflorauit, ac interfecit. Alij dicunt montes hoc nomen habuisse, quia ita ignis illas combusit, ut penetraret viscera terra, indeq; aurum & argentum fluxisse, pyros autem Graeca est ignis.

Hispania. Hispaniam Mari circumdatur omnibus ex partibus, praeterquam ex parte Orientis, tres habet Prouincias, Baethicam, Lusitaniam, & Terracotensem; & in his Prouincijs multa Regna praecipuum inter illa est Portugallia, quae etiam in varias prouincias partiitur, quandam vocant extremitatis, aliam inter amneusem, tertiam translaganam, alteram transmontanam, quintus Beirenssem, vitimam denique Tudertanam, seu Algarbensem.

Tingitania. Id est Africa, de qua supra.

Aragonia. Aragonia est Regnum Hispaniae, cuius Rex Alphonsus subiicit Neapolim, quae Parthenope dicta fuit a sirena Parthenope, quaedam Sirena conata sunt incantationibus Vlisse & suos apud se detinere, nec tamen potuerunt, atque ideo se in mare proiecerunt, & haec Parthenope deuenit in partem quandam, vbi fuit ab accolis sepulta, oppidumq; ibi edificatum ab ea nomen accepit Parthenope, nunc Neapolis dicitur.

Nauarrus. Ex his regnis exiit Dux Pelagius, qui Hispaniam de manibus Maurorum recuperauit, & postea in Regem fuit electus Gallæcus.

Gallæcus. Gallacia est Prouincia Hispania, ex parte quilonari vicina Lusitania, fluuius Minus eas diuidit; Iberia iam proximus supra.

Berhis. Est fluuius Hispalensis, quia Hispalim præterfluit, utratque in Oceanum non longe ab ea.

Legio. Ciuitas est Hispania vltioris, & caput regni Legionensis.

Granata. Ciuitas etiam est Hispania, quam reges Hispania paucos ante annos a manibus Maurorum acceperunt.

Ex Calpe. Mons Hispania ad fretum Herculeum, nunc Gibraltar.

Caspia. Iam supra de montibus Caspijs dictum est.

Agaris. Mauri dicuntur Agarem, quia origine trahunt ab Ismaele filio Abrahami, & Agaris Ancilla.

Godfredus. Hic sanctam Hierosolimam a Turcis accepit, & semper nomen Regis respuit, gubernatoris assumpsit, sed reuiter mortuus post expugnationem fuit.

Himenæus. Est Deus nuptiarum, accipiturque pro ipsis nuptijs.

Progne. Progne filium interfecit, edendumque dedit patri Tereo.

Medea. Medea fratrem propter Iasonem occidit, & in artes discepit, cumque patrem fugeret, per viam, ut eum deueniret, partes corporis relinquebat.

Vimarinium. Oppidum est insigne interamnense, in Lusitania non longe a mare distans, vbi primus Alphosus natus fuit.

Perilli. Phalaris Tyrannus fuit, qui noua tormentorum genera excogitabat, quibus homines torquerentur, quidam Perillus vir Atheniensis, & ingeniosus taurum aeneum inuenit, quo homines intra igne supposito comburentur, voces bonas emittentes, sed ille primus tormentum in usu Phalaris expertus fuit.

ANNOT. IN III. LIBRUM.

Scinis. Hic latro robustus fuit, qui miro ingenio hospites occidebat, deprimebat enim ramos arborum, illisque pedes a manus hospitem alligabat, postea ramos soluebat, & sic in partes dissecebantur.

Zopyrus. Hic manus, nares, & labia abscidit, dum Darius obsideret Babylonem, nec capere potuisset, tunc se contulit ad Babylonios querimonias agens de Dario, quod in illum tali exercuerit crudelitatem, qui eum ducem exercitus elegerunt, sed ipse civitatem, ac exercitum contulit Dario, de quo ipse dicebat illud quod carmine describitur.

Cereris. Sunt campi Transtagani.

Orichensi. Ismar dux erat, & principis Rex eorum, qui contra Regem Alphonsum conspirarunt, & signa contulerunt in campo Orichensi.

Penthiſilea. Fuit una ex Amazombus, qua in auxilium Traianorum venerat.

Thormodoontis. Est fluvius Scybia, iuxta quem habitabant Amazones.

Molossus. Proprie dicitur libreo, sic dictus quia meliores ex Molossia veniebant.

Neptunæ. Fabule narrant quod cum disceptatio inter Neptunum & Palladem, cuius nam nomine Athena essent nuncupanda, de hac re Iudices constituerunt Deos, qui iudicarent illum esse dignum tali honore, qui rem victui humano accommodatorem inuenisset, Neptunus terram percussit, quæ percussa equum emisit, Pallas idem faciens dedit oliuam, tunc palma data est Palladi.

Iuda. Fuit ille Apostolus proditor, de quo tot in Euangelio.

Leiræ. Oppidum est Lusitaniæ in extremitatis provincia, sedem habet Pontificalem.

Arronches.

Arronches. Oppidū est etiā Lusitaniae in prouincia *Trastagana*, hoc cepit a Mauris Theotonius, qui primus fuit Prior *ce-*
obij sancte Crucis Conimbricensis.

Calabis. Est oppidū antiquissimū in prouincia *Extremutatis*,
in Lusitania, eam praterfluit *Tagus*.

Mafra. Oppidum est non longe a mari Lusitaniae Occiden-
tali situm in prouincia *Extremutatis*.

Cynthia. Est etiam oppidum in eadem prouincia *amanis-*
ium propter altitudinem rupis, in qua est edificatum.

Lyfia. Est *Vlyssipo* dicta sic a *Lyso* socio *Vlyssis*.

Britannia. Est *Anglia* sic appellata, vel abruo *Syluij* posthu-
i Regis Romanorū nomine, vel a quodam Britone Rege illius,
quod verisimilius videtur.

Vandalico. *Bethica* prius dicta fuit *Vvandalia*, quia illam
Vandali subingarunt, dicitur corrupto vocabulo *Andaluzia*.

Almquerquium. Oppidum est situm prope *Tagum*, & a-
uenissimum.

Eluas. Ciuitas in prouincia *Transtagana*, cuius terminis *Por-*
ugallia a *Castella* distinguitur, sic *Seipa*, sic *Maura*, quae flumio
anate ablauntur.

Salatia. Nunc dicitur *Alcacere do Sal*, salis excelemissi-
mi feracissima.

Quam dux Sertorius. Fuit dux Lusitanorum, qui adifi-
cauit ciuitatem *Eboresensem* in prouincia *Transtagana*, vbi ad-
huc eius ades visuntur.

Giraldi. Fuit etiam dux Lusitanus, qui *Stratagema* inuenit,
hæc vrbs *Eboresis* in manus *Alphōsi* Regis, & Lusitanorū veniret.
ulipa. Est ciuitas, quam vocant, *Bejam*, frumenti feracis-
sima, & *Transtagana*.

Trancosum. Oppidum est in prouincia *Transmontana*.

ANNOT. IN III. LIBRVM

Palmella. Oppidum Transtaganum non longe a Cetera brigā sita est in monte altissimo.

Csimbra. Est oppidum in monte barbarico prope mare dicitur piscosa, quia in illa fit admirabilis piscium captura.

Badaiocium: Ciuitas est Castellę, quę suis terminis diuidit illam a Portugallia, præterlabitur illam. Anas fluuius.

Pompeie. Fuit dux Romanus, qui bellum gessit cum scero suo, & ab illo victus fuit apud campos Emarthios, seu Pharsalios, res est notissima.

Nemesis. Hęc alio nomine dicitur Rhamnusia filia Oceani & Noctis, inimica malis, dedita bonis. Pinguitur frænum in dextra illius, in sinistra calathus, vt ostendatur parcitas humana, tantum in verbis quam in rebus.

Phasis. Phasis est fluuius magnus, qui nascitur in monte Caucasio ex parte Aquilanis, labitur per Colchos Asia prouinciam.

Syennes. Est ciuitas Egypti, in qua certo anni tempore, certisq; diei horis ita Sol radijs suis recto terrę ferit, vt nulla sit vmbra.

Bootes. Sydus est quod nos vocamus, Sete fratello, sumitur a Poetis pro parte Aquilonari.

Colchos. Est ciuitas in prouincia Phanicę, Rex illius fuit Æta pater Medee, hic seruatum fuit velum aureum in templo Martis.

Enioeci. Sunt populi Sarmaticę, quos hodie vocant Masconios.

Sophones. Sunt populi prouincię Suria effeminati ac molles.

Cappadocum. Sunt populi in regione Natalia, quam Turquiam hodie vocant.

Carmania. Fuit prouincia populi Romani ditissima, quã Marcus Tullius gubernauit, tunc dicebatur Cilicia.

Armenia. Quedam est maior, quedam minor, prima subiecta est Otomano, in ea est mons Gundicus, in qua dicitur fuisse arca Noetica. Minor est quam Scriptura vocat Ararne, siue Vs, vbi habitant

abitauit Iobus. Populi illius sunt Christiani.

Taurus. Mons est altitudine omnes fere montes mundi superans, omnem Asiam complectitur.

Emathij. Emathia est regio Grecia prope oppidū Phargellū.

Alborages. Rex Maurus Hispanensis arcem Scalabim occupauit, sed postea Alphosus I. Rex Portugallia illā cœpit, illūque interfecit.

Pacēlibus. Id est, illis, qui erāt in ciuitate Iulia pacis. i. Beja.

Antæi. Hic primus dicitur oppidi Tingitani fundator prope mare Oceanum in Africa.

Mubæ. Fuerunt regna ista Marrochi, & Fecis, & Tremessini, atque alia.

Herculea vrbe. Hæc vrbs est Conimbrica quia fertur ædificata fuisse ab Hercule, & Monda est fluuius illius, nascitur in monte Stellato, & ingreditur in mare ad oppidū, quod dicitur, Figeira. Syluēsem. Sylues ciuias est in prouincia Algarbiorū, olim fuit nobilissima, nunc temporis iniuria fere destructa.

Federico. Postquā Saladinus Otomanus ciuitatē Hierosolymā expugnauit, cōstituit Federicus Imperator maximas copias intruere, ut illā recuperaret, quod idē fecerūt Reges Anglia, & Gallia, sed quanquā illi multa oppida Asia deuastarūt, nunquā tamē Hierosolymā, terramq; sanctam occupare potuerunt.

Guiddo. Hic exijt in campum contra Saladinū, sed cū valde industria ipsius Saladini exercitus Guiddonis siti opprimeretur, coactus fuit Guido ciuitatem sanctam Hierosolymam tradere, ubi omnes fere Christiani occubuerunt.

Turdenses. Algarbiorum terræ dicuntur Turdenses propter magnam copiam Turdorum, qui ibi aluntur.

Legionem. Ciuitas est Castella dicta hodie, Leão.

Tudem. Ciuitas Gallacia è regione Lusitania, hodie, Tny.

Neronis.

ANNOT. IN III. LIBRVM

Neronis. *Quis Nero fuerit nemo est qui nesciat.*

Tarpeia. *Id est, Capitolium.*

Gaballus. *Hic fuit Imperator Romanus effaminator omnibus hominibus, de eo quamplurima narrantur.*

Sardanapalus. *Hic fuit vltimus Rex Assyriorū valde luxuriosus inter merur iculas sepe reperiens, nec ex eo pudorē contrahēs.*

Rodericus. *Vltimus fuit Rex Gothorum in Hispania, qui dolo Iuliani Comit is Hispaniam amisit.*

Molucha. *Est fluuius Regni Fecensis.*

Tartessos. *Sunt campi quas nunc de Tarifa vocamus.*

Quilem Membrosūm. *Res est obuia omnibus in Sacra Scriptura de morte, quam Dauid intulit Philiſtao Goliath: eum vacauit Chrysostomus, turrem carneam.*

Cymbrorū. *Populi sunt Septentrionales, qui aliquos exercitus Romanorū superarū, sed contra illos fuit Marius homo infima sorte natus, ob suā animi magnitudinē ad maximos honores euectus, hic praelia cōmisit cōtra Cymbros, iterū atque iterū suosq; exhortans prostrauit Cymbros, penitusque extinxit.*

Annis il. *Hic a primis annis amalus fuit populi Romani, & copias penē induxit in Italiā per Alpes, & cū Romanis aliqua iniuit certamina e quibus sepe victor euasit, quoddā fuit apud Canas vbi tot equites Romani occubere, vt ex eorū annulis, qui insigni erāt equitū apud Romanos, tres modios mitteret ad Carthaginē.*

Tite. *Quā strage in Iudeos Hierosolymitanos Titus ediderit, quādo sanctā ciuitatē, obseſamq; cepit, est satis notum.*

Aznetem. *Hec fuit domina Agnes de Castro, quā maxime adiuuit princeps Petrus Portugallie, ex qua habuit duos filios, illorūq; in vxorem accepit inuino Rege patre Alphonso, qui consilia nonnullorū ductus puellam vna priuauit. Hic casus narrantur sequentibus carminibus.*

Stellati.

Stellati. Fluvius Monda dicitur Stellatus, quia oritur in
 nore super quæ r. dicitur stella bosphorus, & ideo hic mons dicitur,
 Serra da Itrella.

Semiramis. Inter alia, qua de hac Regina Semiramis dicun-
 tur, hoc etiã est quod fuerit educata a columbis, cum exposita
 esset a matre Atergate, inde est quod Assyrij columbas non in-
 terficiant, sed in magno honore habeant.

Lupa. Romulus, & Remus fratres expositi in ripa Tiberis, a Lu-
 pa que casu illic struenda accesserat, feruntur educati.

Pyrrhus. Filius fuit Achillis, & in bello Troiano occidit
 Polyxenam filiam Hecuba, & Priami, ad crepidinẽm aliaris, de
 hoc Virgilius & Æneidum.

Lepidus. Hi in hoc pactũ cõspirarunt, vt quisq; alteri traderet
 nomen sibi magis infectum, Lepidus fratrem, Antonius patruũ,
 Octavianus Ciceronem tradiderunt ad internecionem

Alcides. Hercules dicitur Alcides, quia nepos fuit Alcei,
 vt supra dictum est.

Theseus. Fuit filius Egei Regis Athenarum, tres interfecit in-
 ignes latrones, Hypolitum, Scyrmem, & Procastem.

Leonora. Fuit vxor cuiusdã equitis Lusitani, quã valde adama-
 uit Rex Ferdinandus, eamq; duxit vxorẽ, & Reginã cõstituit, de
 qua multa in his carminibus, sed plura in Annalibus Lusitanis.

Helenam. De rapta Helena historia certã est.

Virginea. Appius Romanus male vitam finivit, quia Virgi-
 niam a marito voluit auferre. Tarquinius item septimus Ro-
 manorum Rex adulterium cõmisit cum casta Lucretia, & ideo
 a Regno eiectus.

Bersabeam. Tangitur historia de Bersabet vxore Vria, qua de
 Daude Rege per adulterium concepit Salomonem.

Betamicamque. Alia est historia, qua libro Iudicium cap.

ANNOT. IN III. LIBRVM

17. & 20. narratur. Habitatores Gibba acceperunt sceminam de Tribu Leui, eamque omnes construpauerunt, ideo a Deo fuerunt grauius puniti.

Sara. Cum Abraham iter faceret in Egyptum cum Sara vxore sua, que pulchra erat valde, illam videntes Egyptij duxerunt ad Pharaonem, qui illam in corde suo concupiuit, sed intacta postea dimisit, & tamen a Deo fuit supplicio affectus.

Dina. Dina filia fuit Iacob, quam adamauit Sichen filius Hamor, rapuitque illam, sed ille a fratribus puella fuit interfectus, & ciuitas vastata.

Filius Almenæ. Hercules, qui valde deditus fuit Omphale Regina Lydia, ita ut in multa propter illam inciderit deliramenta.

Antonius. Marcus Antonius, de quo supra, qui perditam adamauit Cleopatram.

Tu pane. Annibal in Capuam post bella inflicta Romanis recessit, ibique se dedit ocio, & Venereis rebus, & adamauit puellam obscuri nominis, qua causa fuit precipua sue profligationis.

ANNOTATIONES IN QUARTO
 tum librum Lusiadam.

Ioannem. Hic fuit primus Rex Portugallia huius nominis, de quo multa in presentiarum narrantur.

Comitis nefandi. Hic comes erat Ioannes Fernandes de Andeiro Gallacus, qui ad Lusitaniam venit, diciturque valde amatus a Regina Leonora, verum post mortem Regis Fernandi multis confosus vulneribus interfectus fuit. a Ioanne, qui tunc praefectum Ordinis S. Benedicti Auiensis agebat.

Agianax.

Aetianax. Fuit filius Hectoris & Andromache, & precipua-
unt eum Graci, quando ciuitatem Troiana occupauerunt e turri.

Saera theara. Eo tempore fuit extra turribus Ecclesie ma-
ris Vlyssiponenfis deiectus cum alijs Episcopus Martinus, qui
Castellanus cum esset, partes Castella sequebatur, erat tamen vir
sanguine, & virtutibus illustrissimus.

Marius. Aduersarij fuerunt Marius & Scylla Romani,
sibi inuicem damna, & mala, vt poterant, inferbant, ita vt
Scylla interfecerit vna die sex millia hominum, qui Mariam se-
uebantur, Marius item eos, qui Scylla partes defendebant,
exabat, interficiebat, & in partes dissecabat, & capita locis
publicis suspendebat.

Brigo. Hunc aliqui dicunt quartum Regem Hispania.

Rodericus. Hic est Rodericus de Biuar, quem dicimus (Cid
Ruy Dias) fuit dux strenuissimus, ac fortunatissimus, qui mul-
ticipes magnas de Mauris assecutus est victorias.

Fernandus. Hic fuit filius Saneij Regis Nauarra, qui Regnū
Castella per matrē hereditauit, quae erat filia Comitis Saneij.
Regnum vero Legionense accepit per vxorē Coninam Saneij
sororem Regis Bermudi, qui fuerat Rex regni Legionensis.

Herculeis. Haec omnia patent ex superioribus annotatis.

Toletus. Ciuitas est caput regni Castelle Nouae, est opulen-
tissima, & amantissima, illam interluit Tagus.

Calybes. Sunt populi Hispania vltionis ad mare O-
ceanum sitii, dicuntur alio nomine Asturiani, abundat ferri
mineralibus, accole sunt artis nauigandi peritissimi, & robu-
tissimi.

Libusca. Est Biscaya.

Samsonis. Notum est ex Sacra Scriptura Samsonē vi-
ces assumpsisse ex crimine quem in capite habebat.

ANNOT. IN III. LIBRVM

O Noni. De Nonio Aluers Pereira alias iam supra dictū est, & vterius dicitur.

Dionylus. Hi duo fuerunt Reges Portugallia nominatissimi, de quibus supra.

Noni secus. Postquam Annibal illam magnam stragem edidit in Romanos ad oppidū Canas, cum omnes pene esset exanimati, & vellent se tradere Annibali, Cornelius Scipio ense euaginauit, eosque iuramento astrixit, ne vnquam desererem signa Romana, & quod acri animo contra Carthaginenses paliarentur.

Neptuni. Sunt equi, qua de re dictum est supra.

Emblema. Sunt opera fabri facta elegantissima, quibus interdum interiores animi conceptus demonstrantur.

Abrantes. Oppidum est Lusitania in prouincia Extremis, abluitur Tago flumio.

Xerxes. Rex fuit Persarum filius Darij factō ponte Cymbarum Hellepontum transiit, cum exercitu consensio ex innumerabilibus hominibus, victus tamen fuit a Leonide duce Lacedæmoniorum in passu Thermpolensi, & a Themistocle Atheniensium duce in mari, ac evasit in quodam paruo nauigio.

Attila. Hic fuit Rex Hunnorum crudelissimus, qui Italiam Galliamque inuasit, fuit dictus flagellum Dei.

Abranches. Oppidum est in Gallia, cuius Comes fuit Antonius ab Almada Lusitanus, dum præclare se in prælijs gessit.

Altrea. Filia fuit Titanis, & Auroræ, & nunquam fratres gigantes fuit secuta, quando ipsi voluerunt Iouem a cælo deicere, vnde Iuppiter illam ad cælum transtulit, fecitque vnum ex signis cælestibus, quod Virginem vocamus, & quod sol ingreditur mense Augusti.

Artobus. Est mons qui dicitur hodie Promotorium sinis terra, olim dicebatur Promontorium Vlyssiponense.

Anas.

Anas. Fluvius est Hispania, qui nascitur iuxta rupem Alcaras, & in decursu per terra meatu absconditur, & post decem leuis apparet, ingreditur mare Mertola, diuidique ibi provinciam Algarbiensem, seu Portugalliam ab Vvandalia.

Alubicos. Aliqua viculus est ignobilis provincia Extremia, vbi multa millia Castellanoium cum paucis Lusitanis manus conseruerunt, & Lusitani magnam stragem ediderunt in Castellanos, & Rex Castella Ioannes aufugit, & exercitū Lusitani spoliauerunt. Et alia multa quae de hac re narrantur, & vere tribuntur ab illis, qui eo tempore vixerunt.

Sertori. Iam aliqua diximus de Sertorio, sed hoc loco addimus ipsum, cum partes Marij fuerit secutus, victum a Scyda, aufugisse in Lusitaniam, ibiq; omne quod potuit, malum Romanis intulisse.

Coroliane. Hic eiectus a Roma crudele bellum in Romanos exercebat.

Catilina. Hic voluit Romanum imperium sibi assumere, sed industria Ciceronis, qui tunc consul erat, eiectus fuit a ciuitate, & multi ex sequacibus interfecti sunt.

Sumani. Sumanus idem est ac Pluto Rex Inferorum.

Mallix. Est Barbaria, seu Mauritania, sumitur & pro tota Africa.

Calatraua. Oppidum est Castella veteris, in quo est Ordo equitum S. Benedicti.

Cerberus. Canis ille trifaucis, quem Poeta fingunt esse ad ostium inferorum.

Ceptensem. Arx est, & ciuitas Lusitanorum ad fretum Herculeum, ex parte Barbaria in Africa, quam ante ducentos annos Lusitani occupant.

Abyla.

ANNOT. IN III. LIBRVM

Abylæ. Mons est in Barbaria prope Ceptam, nunc dicitur Serra Ximeira, quia multas, & variæ magnitudinis Ximias alit.

Fernandum. Hic fuit filius minor Ioannis Regis primi huius nominis Lusitanæ, qui dum captus esset in Africa a Mauris maluit in captiuitate misere viuere, & mori, quam quod fides Christiana, vel bonum publicum Christianorum aliquod propter eum detrimentum pateretur.

Odrus. Rex fuit Atheniensium, bellum gessit contra Lacedemonios, cumque ab oraculis accepisset, si vellet victoriam, mortem in prælio esse tolerandam, vt sui viuerent, mori maluit.

Regulus. Fuit Consul Romanus dictus Marcus Atilius Regulus, multos de Carthaginiensibus triumphos reportauit, sed postea victus ab eis Romam mittitur, de redemptione Captiuorum pro illo agens, verum ille consuluit Romanis, vt nunquam in eam venirent conditionem, atque ad Carthaginem reuersus, a Carthaginiensibus fuit occisus.

Curtius. Cum Romani contra Hernicos præliarentur, fouea magna satiscens apparuit Romæ, quæsitum oraculum de hac re, respondit in eam foueam conijciendum esse illud, quod Romanos potentiores redderet. Curtius intelligens arnis & viris imperium Romanum fieri potentius, arma induit, atque armatus in foueam læt abundantus se coniecit, & sic populus Romanus malum quod imminebat, euasit.

D. c. ij. Pater & filius fuerunt, qui pro patria sua se Idolis immolarunt.

Arzila. Oppidum est in Barbaria, quod mari Oceano abluatur, iam semel atque iterum venit ad manus Lusitanorum.

Fernandum. Hic fuit Rex Aragoniæ, qui regnum adiunxit coronæ Castellæ, vxorem habuit Isabellam filiam Regis Ioannis

annis secundi, sororem Henrici quarti, ad cuius manum Reg-
um Castella venit, cum tamen Henricus quartus filiam vni-
um reliquerit heredem imperij, & de hac re magna fuit con-
certatio tam inter ipsos Iberos, quam inter illos & Lusitanos, illa
nim puella erat consobrina Alphonsi Regis Portugallie huius
omnis quinti, & filia sororis Ioanna, voluitque illam in
regni possessionem debitam introducere, quamobrem magnam
exercitum congregauit, diuisitque in duas partes, & vnius du-
cem constituit filium principem Ioannem, ipse alteram ducebat
exercitus partem, hoc idem fecerunt Castellani, sed ad portum Tauri
conferatū est virimque, verū Ioānes princeps victor eua-
sit, & mansit impune in campo tribus diebus, quāquā pater Rex Al-
phonsus fuerit superatus, & postea negotiū morte puella quieuit.
Augustus. Postquā occisus fuit Iulius Cesar, Octavianus Au-
gustus, & Marcus Antonius contra interfectores surrexerunt, &
cum duos exercitus conflasset, contra duos hostium exercitus, Oc-
tavianus fuit superatus, Marcus vero Antonius victor.

Rhodæ. Insula est maris Carpathij, olim in illa arcem
habuerunt equites hospitalis S. Ioannis, sed nunc a Turcis pos-
sedetur.

Alexandri. Vrbs Alexandria, cuius littore occubuit Pöpeius.

Memphis. Eadem est ac ciuitas Cayro.

Emmanüel. Rex fuit decimus quartus Portugallie, fi-
lius infantis Fernandi, qui vt ad Regni solium ascenderet, octo
annos mori fuerunt.

Alphæus. Cum venatui Arcthusa socia Diana per mon-
tes Arcadie operam daret, incidit in fluuiū Alseum, qua dū eius
quis ablueretur, sic animū illius attraxit, vt illa fugeret in Si-
ciliam, vbi conuersa fuit in fontem sui nominis, sed Alphæus in-
stans suis desiderijs per meatus terre subterraneos se immisit

ANNOT. IN III. LIBRVM

& erupit in ciuitatem Siracusam in Sicilia iuxta fontem Arthusam.

Euristus. Fuit Tyrannus quidam Mycanarum, qui iussu Iunonis valde persecutus est Herculem.

Tyrinthius. Id est, Hercules.

Arpiæ. Aues erant quæ fatore magno scatebant, vultu erant mulierum, de his Virgilius libro 3. Æneadam filia erant Neptuni, & Terra, vnde tam mari quam terra innumera exercebant mala.

Clenensem. Leonem occidit Hercules in vico quodam qui dicitur Cleoneus inter Argos & Corinthum.

Lernæam. Serpens erat in lacu Lernæa multorum capitum, quando vnum dissecabatur, resurgebant multa.

Erymanthus. Est mons Arcadiæ, in quo Hercales porcum occidit, qui totam fere terram profigabat, eumque duxit ad Erystheum.

Descensum. Hercules descēdit ad inferos, vt Theseum liberaret, quem Pluto catenis ligauerat.

Myniæ. Populi sunt Thesaliæ, qui nauigarunt in Colchos, vt raperent velum Aureum.

Euxinum. Mare Euxinum est, vbi modo est ciuitas Constantinopolis.

Pallas amica. Fabula narrat tabulas illius nauis, quæ Argos vocabatur, loqui ope Palladis solita.

Argos. Fuit nauis, qua Argonautæ vecti sunt, rapta in celum inter stellas numeratur.

Bedehermicum. Templum est insigne in ripa maris, ad ostium fluij Tagi, vocatur Virginis Mariae de Bellem, est fratrum Ordinis Sancti Hieronymi, & sepultura Regum Portugallia.

Guinenfes. Populi sunt Africae Occidentalis ad Orcum
Guineae quos primum Lusitani inuaserunt.

Perfa. Significat mare & ora Persiae, quam classes Lusitanorum legunt, & euoluunt.

Synæ. Sunt populi Indiae Australis, de quibus iam diximus, sicut & de alijs, de quibus hic fit mentio, quos non asserimus, ne eandem cantillenam saepius repetamus.

Iapeta. Prometheus filius Iapeti est. Huic dicunt fabulae homines ex luto finxisse, auxilioque Mineruae ad caelos ascendisse, atque inde ad terras ignem derulisse, quo vitam suis daret magninibus luteis; verum Iuppiter illum interfecit in monte Caucaaso, ita ut Aquila semper cor & viscera illius raderet.

Dædalus. Hic relegatus est a Minoe Rege Cretae ad Insulam, ubi ingeniose ex cera, & aurum pennis alas sibi & Icaro filio composuit, ac coaptauit, & se aeri commiserunt, filius nimium sublimè volauit, & Solis ardore inflammatis liquefactisq; alis decidit in mare, quod ab Icaro Icarium dictum est.

ANNOTATIONES IN QVIN- tum librum Lusiadum.

NEmæum. Est signum Leonis, quod Sol ingreditur mense Iulij, hunc, ut diximus, occidit Hercules in loco Nemeo.

Henricus. Filius fuit Regis Ioannis primi Portugalliae, qui & Vniuersitatem in hac ciuitate Vlyssiponensi fundauit, & scholas instruxit, quae oras Africae vsque ad promontorium bonae spei, & insulas adiacentes collustraret, & locis repertis nomina, & prout dies, & festum, & ratio, & occasio temporis postulerent,

ANNOT. IN V. LIBRUM

imponerent. Vir castitatis dono a prime insignitus, nunquā vxorem duxit, nec prolem reliquit.

Insula materia. Est prima Insula, qua nauigantibus in Indiā ex Vlyssipone obuia est, amanissima, & ab ingenti arborum multitudine, qua in ea visuntur, sic nominata.

Anteus. Gigas filius Neptuni & terra, corpus illius fingitur a Poetis fuisse quadringentorum cubitorum, atque ita robustus, ut nemo cum illo manus conferere auderet, Hercules tamen illum eleuatum a terra, a qua vines accipiebat, interfecit.

Paphos. Ha omnes Insulae sunt, in quibus Venus colebatur, Paphos ciuitas est in Insula Cyprī. Gnidus est Insula Carpathia Cyprus est Insula in mari Mediterraneo, nunc Otomano subiecta, cum tamen antea potentatu Venetiarum gubernaretur. Cythera est Insula in Pelaponeso.

Azeneges. Miserrimi populi sunt, qui habitant Africanam Occidentalem prope mare, ubi incipit ora Guineae, caret aqua, & necessarijs ad vitam, abundat struthionibus, qui eo sunt in stomacho calore, ut ferrum digerant.

Zonam. Hac est meta Septentrionalis, ad quam vsque Sol peruenit ab aequatore ad Septentrionem pergens, dicitur Zona Cancrī, quia est sub sydere Cancro.

Sanaga. Fluitus est, diuidens Mauritaniam a Guineae.

Hesperidas. Hae finguntur filiae Hesperī, & modo sunt Insulae, quas de Cabo verde vocamus. Alij dicunt esse Insulas S. Thomae, & Principis, ac aliarum adiacentium. Quidam Nestericus Geographus affirmat esse ante Insulas ad Occidentem, alij autem non extare, fluctibusque esse consumptas, sicut reuera aqua alia consumperūt, asseuerat. Sed si quis alia nomen Toti ab aequatore & alias circūstantias, quae ab antiquis circa Insulas Hesperidas afferuntur

fferuntur, introspererit, sane reperiet esse illas, quas nunc retu-
nimus, quaque ditiori sunt subiecta Lusitanorum.

Belliger. Est Insula S. Iacobi, quæ est Primas inter eas, quæ
a Cabo verde vocantur, habet Cathedram Episcopalem.

Gelophi. Sunt qui primi incolunt oram Guneæ. Hæc provin-
cia latissima est, & valde se extendit ad Austrum, finis illius est
vnius Gambea.

Mandinga. Est vasta Æthiopum provincia, ex qua magna
opia auræ asportatur.

Dorcades. Tres sorores finguntur Euriale, Esteno, & Medu-
sa, filij Regis Phorci Sardiæ, quæque erant monoculæ, id est,
vnius oculi, appellabantur etiam Gorgonides, propter Insulas
Gorgonias, quas antea habitauerant.

Leænæ. Rupes quadam immanis est, ac imminet mari
Oceanî in ora Guinea, quam fluctus tanto impetu concutunt, vt
sonitus, quem elidunt, ad multas mari læcas audiatur, ibi ciui-
tas est, quam habitant Lusitani, est amantissima, & multis rebus
abundans.

Zairem. Est fluvius provincia Congensis, qui mare per
multas læcas ingreditur, vbi aqua dulcis ipsius fluminis reperi-
tur, tanto impetu ad mare se deuoluit.

Calixti. Est polus Antarticus.

Vrsas. Narrant fabula Arcadem interfecisse matrem
suam Calixtum, & Iovem eas transfuisse ad cælum. & vt
stellas imicare, dicitque vrsas, quia mater veluti Vrsa in stellis
ambulabat, quam iniuriam valde sentiens Iuno, locata cum
Theti & Oceano, ab eis impetravit, quod nunquam hæc stelle
Oceanî aquis mergerentur. Eos commaniter vocant Nante
(guardas do Norte.)

ANNOT. IN V. LIBRUM

Phyfici. Philosophi naturales sunt phyfici, quia rerum naturas speculantur.

Fraterna luce. Luna credebatur a Poetis soror Solis & quia lucem accipit ab illo, dicitur fraterna luce ornata.

Mappam. Charta est, qua totus orbis varijs lineis distinctus depingitur, per has Naucleri, nauigationis rectum cursum dirigunt, & intelligunt, ad quam mundi partem nauigent. quam ingeniose satis adinuenit Iacobus Botelho Lusitanus, qui mihi ob nauigationem, quam ex India in Portugalliam modico quodam ac breuissimo nauigio fecit, monstrum roboris, ac magnanimitatis videtur.

Polyphæmo. Polyphemus gigas fuit filius Neptuni, & Terræ, Monoculus fingitur a Poetis, vnicum oculum habens sed similem scuto, hunc amisit ob industriam Vlyssis, morabatur in spelunca, cuius ostium lapis erat, quam viginti duo currus ducere non poterat.

Pellem Colchis. Sunt qui per pellem Colchis intelligant aurum purum, nescio qua ratione ducti, verum mihi multo probabilius est esse borcado, ob similitudinem quam habet pelles aurea cum borcado, & nec Poetice, nec improprijssime pelles aurum dici debet.

Velossus. Hic est Fernandus Velossus vir Lusitanus nobilis, ac magnanimus, Æthiopes illos comitatus fuit, verum illi insidia parantur in itinere, quas euasit aufugiens.

Magalia. Sunt tabernacula parua pastorum.

Cælius. Prosapia dos Coelbos in Lusitania gloriatur maxime originem ducere a Cælio Romano, & soluto diptongo dicitos esse Coelbos, vnde hoc carmine dicimus, Cælius pro Coelius.

Sturdos. Sturdi sunt aues canoræ, & interdum loquaces,

es, communiter glomerantur in aere, nigri fere coloris.

Horridares. Pingitur Poetice promontorium bonæ spei.
Coloffus. Fuit quadam statua ærea in Insula Rhodes
 poli sacrata, admirabilis magnitudinis, & inter septem mundi
 miracula numerata.

Hic hic. Bartholameus Dias Lusitanus hic fuit, qui pri-
 mus omnium Promontorium Bonæ spei transegit, vsque ad flu-
 vium qui dicitur do Infante, hic cum secunda classe, quæ in In-
 diam nauigauit prefecturus ageret cuiusdam nauis, tempesta-
 te quodam horribili ad Insulas Tristani da Cunha excitata in
 conspectu aliarum nauium fuit submersus.

Illustrem primum. Hic est dominus Franciscus de
 Almeida, qui post tot victorias in India reportatas, a Mauris, &
 Turcis, dum in Portugalliam ex India nauigaret, in qua primus
 fuit Prorex, ad portum, qui modo dicitur, do Saldanha, appelles,
 interfectus fuit ab Æthyopibus.

Finibus Auroræ. Hic fuit Emmanuel de Sousa de Se-
 luueda Lusitanus, qui nauigans ex India, ad oram, quæ dicitur
 do Natal, naufragium fecit, ibique cum vxore, & filijs miserrime
 mortuus est.

Cafres. Populi sunt Africa Orientalis, immanes & ex-
 celes.

Plinius. Hi fuerunt magni Cosmographi.

Enceladum. Hi fuerunt fratres gigantes illi, qui quo
 tempore Iouem in cælo adoriebantur, Adamastor frater, quem
 sic fingimus esse promontorium Bonæ spei, in Neptunam con-
 spirabat.

Vxoris Pelei. Thetis est, quæ nupta fuit Peleo Regi
 Thessalia, filia Nerei Dei Marini.

Doris. Hac vxor erat Nerei mater Nereidum.

ANNOT. IN V. LIBRVM

Phegon. Equi sunt currus solaris, de quibus agitur in carminibus.

Eurus. Ventus est, qui flat a parte Orientali, dicitur Lusitanus (Leste) sumitur etiam a Poëtis pro ea parte Orientali.

Æquator. Linea est æquinoctialis, qua mundum aquat a diuidit.

Guzipium. Nasctur in arboribus, & vocatur Lusitanæ, algodão.

Martinius. Gama ducebat secum hunc hominẽ omnium ferlinguarum peritum, qui Fernandus Martins dicebatur.

Raphaeli. Raphael Angelus duxit Tobiam iuuenem ac reduxit, ideo itinerebus ac navigationibus faciendis est præpositus, vnde Gama se & navigationem suam post Deum traiebat huic Angelo, atque adeo illi in titulum lapidem erexit in signibus Portugallie, cruce Christi, ac sphaera quadam ornatum.

Rhamnusia. Eadem est ac Nemesis.

Æonios. Aqua Æonia, est aqua fontis Aganippedis, hic Homerum intelligimus circa quẽ magnas excitabam illa ciuitates in carminibus contenta, quæstiones, ad quam nam illarum pertineret?

Aulonia. Virgilius hic est, qui natus fuit Mantua, quam interfuit fluuius Myncius, Tybris autem fluuius est, qui Romam præterlabitur.

Cycones. Populi sunt Thracia periti navigandi, qui contra Vlyssẽ crudele prælium gesserunt.

Lothos. Arbor est cuius fructus ita dulcissime alios superat, vt qui illo vescuntur, in ceterarum rerum obliuionem incidat.

Palinurus. Fuit gubernator nauis, qua Æneas veheretur, de quo

quo multa Virgilius quinto libro *Aeneadum*.

Delius. Phabus est, sic dictus, quia in Insula Delos natus fuit.

Lampacia. Soror Phaetontis, de qua supra.

Melchiades. Hic & Themistocles duo duces Athenienses fuerunt. Melchiades dicitur interfecisse trecenta millia hominum, quos Darius contra illum ducebat. Themistocles superavit Persas praelio navali prope Salaminam, suamque patriam a servitute Persarum liberavit.

Fulvia. Marcus Antonius poesi ac carminibus valde deditus fuit, ita ut uxorem Fulviam respueret, & solum amaret eloquentiam Glaphyra, quae eloquentissima ac disertissima erat.

Mænonides. Id est, Homerus.

ANNOTATIONES IN SEXTUM librum Lusiadum.

L Ageia. Est Cleopatra Regina Aegypti, sic dicta a Lago Rege eiusdem Imperij.

Cunabula Solis. Id est, Orientem. Sumpta metaphorâ ab ortu puerorum, quando nascuntur.

Chaos. Est Deus confusionis. senex fingitur a Poetis, & a quo habuerunt principia omnes res.

Typhæus. Iam supra de eo dictum est.

Aethna. Mons est Sicilia, flammam euomit, & sub hac fingitur Thyphæus alligatus esse a Ioue.

Trithonem. Hic filius erat Neptuni, & Salacia, Nuncius, & Tibicen patris sui.

Locusta.

ANNOT. IN VI. LIBRVM

Locustæ. *Locustæ marine sunt quas vocamus Lusitan Jagostas, quæ licet magnitudine superent locustas terrestres, maxime tamen illis assimulantur.*

Cammarus. *Sunt animalia marina, quæ in littoribus & ripis maris capiuntur, & locustas terrestres maxime præ se ferunt.*

Amphitrite. *De ijs omnibus, quæ his carminibus continentur, late dictum est in superioribus, ideo in explicatione illorum non facimus moram, nec maiores annotationes. Amphitrite etiam erat vxor Neptuni.*

Leucathoe. *Iuno valde oderat Inonem vxorem Athamantis Regis Thebarum, & impetrauit a furijs infernalibus, vt sibi contra illam essent adiumento. Illa igitur pessimo odore aulam Regiam infecerunt, quare ita percitus Athamantus filium interfecit, vxoremque interficeret, & filium alium dictum Melicertam, nisi illa & se & natum abscondisset, verum illi eisdem furijs commoti se in mare præcipitarunt, quos tamen in Deos marinos precibus Veneris conuertit Neptunus, & matrem quidem Leucathoe vocauit, filium Polemonem, seu Portunum.*

Panopeia. *Nympha marina fuit, filia Nerei, & Doridis.*

Glaucus. *Hic Deus etiam marinus erat, sed primum piscaturam exercuit, qui cum videret pisces demortuos tactu cuiusdam herba reuiuiscere, herbam comedit. & in piscem conuersus est. Hunc etiam decepit Circes maxima venefica, nam cum peteret ab illa, vt aliquod sibi remedium impertiret ad comparandum amorem, & fauorem Scyllæ, quam valde adamabat, illa ita omnia commiscuit veneficia, ac quæ oportuna erant ad amorem Scyllæ, illa ad sui amorem venefice conuertisset, & fontem quo Scylla corpus abluerat, ita infecit, vt Scylla in illam r-*

biem

icem deuenisset, vt se in mare precipitaret, vbi ira correpta semper latrat.

Mynias. Populi Theſalia, qui in Colchos aſportadi Vel-
eris aurei gratia nauigarunt, de quibus ſam ſupra.

Hypotadi. Eſt Æolus filius Iouis, & Sergeſtæ filij Hypo-
a Troiani, ab auo igitur dicitur Hypotades.

Morpheus. Deus erat ſomni.

Leonardus. Adoleſcens erat Luſitanus, dicebatur Leo-
ardus Ribeiro, amoribus valde deditus, atque elegans in di-
endo.

Anglia. Eſt Inſula quam vocamus Inghlaterra, de ea
am ſatis ſupra.

Alencaſtrius. Hic dux Anglus fuit ex ſtirpe regia or-
us, vxorem duxit Conſtantiam filiam Regis Petri crudelis, quæ
nterfecit Henricus frater ſuus, ſed nothus; qui regnum Iberiæ
ccepit, quæ mortuo Regno venit ad Ioannem filium eius, con-
ra illum claſſem ac ingentem exercitum inſtruxit Alencaſtrius
dux, & vxor illius, vt Regnum vxori debitum iure recupera-
ret, nec deſuit auxilium Luſitanorum, qui tunc etiam bellum
ontra eundem Ioannem committebant; pacem Deus his popu-
is conceſſit, cum Rex Ioannes Portugallia, & Ioannes Rex Ca-
ſtella vxores duxerunt duas ſorores Anglas filias eiſdem Con-
ſtantia, & ducis Alencaſtri.

Belgarum. Belgica prouincia eſt germania inferioris,
Nunc dicitur Frandes.

Helles. Id eſt, veſtibus ex ſerico & auro contextis.

Torquati. Titus Manilius Torquatus Romanus nobilis
vocauit Gallum ad duellum, illumque interfecit; Autor Trius
Liuius: Valerius etiam Coruinus Gallum alium in duello occi-
dit, dictus Coruinus, quia cum in campum veniret, coruus ſuper
galeam

ANNOT. IN VI. LIBRVM

galeam illius requieuis. vnde Coruinus dictus est.

Alcyon. Lusitane hæc avis appellatur, Massarico, filia dicitur Æoli, vxorq; cuiusdam viri, qui Ceice vocabatur, ad cuius aures cum peruenisset naufragium mariti, se in mare coniecit, vnde in auem marinam fuit conuersa, hæc ergo quando ingruit tempestas, eam valde presentificat.

Delphines. Sunt quos Golphinos vocamus, qui etiã cū in superficie maris nõ apparent, signũ futura tempestatis præbent.

Mulciber. Id est, Vulcanus, qui faber erat ferrarius vir Veneris, filius Iouis.

Duo pignora. Fuerũt hi duo Deucalion & Pirrha, quos fingunt Poeta ex diluuiio superstites fuisse, & ex lapidibus post terga iactatis homines procreasse: veritas tamen huius rei narratur Genes. cap. 8. de Noe, & filijs, & nuribus eius.

Orion. Est Sydus quoddã prope signũ Tauri, Venerẽ semper fugit, quia est in parte Occidentali illius, semperque illam persequitur, eo oriente incipiunt pluuia, & tempestates.

Orythia. Est vna ex Nymphis Nereidis, quam valde Boreas adamauit.

Galathæo. Est alia etiam ex Nymphis Nereidis, quam Auster dilexit.

Carybdis. Scopulus est in freto Sicilia oppositus Scopulo Scylla, vnde Horatius. Incidit in scyllam cupiens vitare Carybdim.

Zebellis. Est animal quod dicitur Zebellius, cuius pelles dicuntur zebellina, magno habita precio, ad farcimina vestium, sicut marthæ apud nos, hoc candidum est, solamque cauda extremitatem habet nigram, & maxime amant munditiem, nam si forte vestibula sue speluncæ insiciantur, non intrant, & sic capi malunt quam maculari.

ANNOTATIONES IN SEPTIMUM librum Lusiadum.

CYnifij. Fluvius est in Africa.

Cadmus. Filius Agenoris Regis Phanicie, qui iussu patris querebat sororem Europam, præceptumque illi fuit ne rediret ad domum paternam sine illa. Consuluit Cadmus Oraculũ, cum sororem non reperisset, habuit responsum, inuenturum in campo Vacam, quam sequeretur, atque vbi illa sisteret, ibi domicilium edificasset, sed antequam adificium ordiretur, voluit immolare Ioui, misitque sacrificij causa socios ad fontem ut aquam afferrent, quibus obuius fuit draco, qui omnes interfecit, cum vero moram facerent, querens illos Cadmos inuenit occisos, & serpentem prope illos, quem occidit, tum monitu Palladis dentes draconis eripuit, ac seminavit, qui in homines conuertebantur, & cum fratres essent se inuicem necabant.

Hermus. Hermus, & Pactolus sunt fluij Lydię prouincię Asię minoris, quos veteres existimarunt magnarũ copiã aurũ secum trahere.

America. Quarta pars est mundi, sic dicta ab Americo Rege, vergit ad Occidentem, tota est sere sub potestate Castellanorum, aliqua pars, quæ Brasilia vocatur est sub ditione Lusitanorum.

Delij. Hi habitant Regnum Delinum in continente, multis ac opulentissimis ciuitatibus abundat. Ex his sunt illi, qui in dumetis & syluis vitam degunt, in contationibus satis dedunt, & vocantur, Ioges.

Patanes. Sunt infiniti prope modum, dicuntur flumen exhaurire.

Decani.

ANNOT. IN VI. LIBRVM

Decani. Decani sunt populi Gentilium, qui prope Goan habitant, Rex dicitur Hidalcamus, Maurus est, partim in continente, partim propemare sui sunt.

Oria. Sunt qui incolunt terras flauio Gaugis adiacentes.

Bengalla. Sic dicitur Regnum a ciuitate principaliori est iuxta ripas maris extensum ad Austrum, inter sunt illud Gauges, est rerum omnium abundantissimum: incolitur a Gemilibus, qui totam suae salutis spem in aquis Gangis collocant.

Cambaia. Gusarates habent hoc regnum, quod etiam valde est locuples, gens bellicosa satis, etiam inter illos habitant Mauri, hic est sita arx Diensis, semper Cambaiences infesti fuerunt Lusitanis, sed semper ab eis superati. Iustinus in Trogo Pöpio asserit Porum Regem dominatum fuisse Regno Cambaie.

Narsinga. Alio nomine dicitur Bisnaga a quadam Ciuitati principaliori, qua est Metropolis, ferax auri & argenti, & margaritarum, & rebus omnibus ad vitam necessarijs referta, reperitur in illa minerale Adamantium: Multa alia de hoc regno referri solent.

Gate. Hic mons proprio nomine propter asperitatem, ac alitudinem illius, caret, verum hoc nomine appellatur, quo Malabares quamcunque rupem vocant, per magnum spacium decurrit vsque ad promontorium Camorinum, inter rupem hanc, & mare Regnum Malabaricam iacet. vbi sita est ciuitas Calcut rupes illa defendit Malabares a Narsinguis.

Samorinus. Est nomen appellatiuum Regis, non proprium: sic autem dicitur, quia est inter omnes Reges Malabricos potentior.

Moneydus. Erat Maurus ex regno Tunicij ductus casu ad illas Indiae partes, quod Deus permisi, vt salutem animae lucraretur, cum ex lege Mahomae impij ad legem Christi vene-

it felicissime.

Orpheus. De Orpheo aliqua diximus. Eius vxor **Euri-**
lices dicebatur, quam rapuit Pluto ad inferos, ad quos ille def-
 endit, ibique cantu, & sonu cythara sic Deos delinuit, vt suam
 inde liberam afferret Euridicem, ea tamen lege ne respiceret in
 tinere, quam legem cum illa non seruasset, ad inferos regressa
 est.

Minus. Fluius est Lusitania diuidens illam a Gallicia
 Cochinenfes. De his omnibus iam supra diximus.

Pythagora. Fuit qui primus scientias docuit in Italia,
 inde tanquam Deus magna veneratione colebatur.

Bragmanes. Sunt Gentilium Sacerdotes, qui multis
 rantur superfluitatibus, ac superstitionibus: deijs dicitur, quod
 veneri satis superque indulgent, nec vnquam carnibus vllis ves-
 cuntur.

Catuali. Nomen est praefecti iustitia in Regnis Malaba-
 ibus.

Turris Babylonica. Alluditur ad confusionem lingua-
 um, quae facta fuit in aedificatione Turris Babilonica, sicut nar-
 atur Genesios cap. II.

Chymera. Est mons in Licia, qui erumpit ignem, caput
 illius leonis, medium caprae, pedes aliorum vermium venenosos-
 um. Vnde Gentilitas fingebat esse monstrum, cuius caput erat
 leonis, venter caprae, & cetera membra aliorum animalium.

Bellerephon. Bellerephon filius Neptuni dicitur inter-
 ecisse hoc monstrum.

Iuppiter Amon. Bacchus dum per Libiã cum suo exer-
 itu iter faceret, siti oppressus rogauit Iouem patrem, vt aquam
 exercitui daret, qui illi in figura Arietis apparuit. fontemq; ape-
 uit, ex cuius aqua exercitus saciatus est, in tanti beneficij gra-
 tiam

ANNOT. IN VII. LIBRUM.

ziam templum Ioui erexit, vocatum est templum Iouis Amon.

Ianus. Erat clauiger cæli, dicitur habere duos vultus, aliam anteriorem, aliam posteriorem.

Briarius. Hic fuit filius terræ, eentum fingitur habuiff manus.

Anubis. Erat Idolum Ægyptiorum caput habens canis.

Idaspes. Fluius Indiæ, qui in Indam vna cum alijs quatuor fluminibus influit, & ciuitatem Nifam, vbi natus fuit Bacchus, sibi relabatur.

Imberbis. Bacchus imberbis, & canus creditur, quia homines vino dediti imberbes & calui redduntur.

Tnyrsus. Hasta est cooperta pampinis, & vitibus, ac herede ramis, quæ Bacchi erant insignia.

Semelle. Mater fuit Bacchi.

Affyrium. Hæc est Semirani mater Nini, de qua præter alia, de quibus supra, narratur etiam quod in carminibus continetur.

Folium. Herba est, qua Malabares valde vtuntur, dicitur betre, plantaginis habet specimen, nomen accipit a fluuio quodam, qui dicitur berhele, vbi est magna copia huius herbe, non fructum, nec semen producit, sed solum folia ad modum bere, non deglutitur, sed suggitur. succus maxime stomachi prodest infirmitatibus, & sitim extinguit, additur illi parum calicis ex ostreis combustis confecta, quam vocant illi, churambo, vt frigiditas herbe temperetur; ex venditione ac emptione illius ingentis ad Gazam Regiam accrescunt redditus.

Sol vbi. Id est, in partibus Occidentalibus residens.

Zelanda. Vna est ex Insulis maris Septentrionalis, adiacet continenti, ditissima est vna cum Olanda, iure pertinent ad Imperium Philippi Hispania Regis, verum illa rebellionem patiuntur.

atiuntur, & passe fuerunt.
 Ad Phæbeas. Id est, vsque ad lineam æquinoctialem.
 Marcellus. Fuit Scipio Africanus, qui Annibali resistit,
 & Carthaginem destruxit, vnde dictus Africanus.
 Nauis accola. Id est, Noe.
 Canace. Hac perditæ amabat fratrem Macharaum,
 & propter illam se interfecit, dum scriberet epistolam ad il-
 lum calamum ad scribendum, gladium ad interemptionem te-
 nebat.
 Ezechias. Tangitur historia Ezechia Regis Israel, da-
 qua Isaias cap. 38.
 Protheus. De eo supra.

ANNOTATIONES IN OC-
 tauum librum Lusiadum.

L Vsus. Filius Bacchi, a quo nomen accepit Lusitania.
 Duria. Fluuius Hispania, qui Castellam veterem
 intersecat & partem prouinciæ Beiræ in Portugallia, diuidit
 Prouinciã interamensem, a prouincia Extremitatis, &
 in mare Oceanum ingreditur ad urbem Portuensẽ celebrissimã
 in hoc Regno.

Elisium. Magna questio fuit inter antiquos de loco vbi
 sunt campi Elisij, nam quidam illum esse dicebant in campis
 Thebanis, alij in Britannia, alij in concavo lune, sed qui me-
 lius de hac re loenti sunt, illum in Hispania inter Duriam, &
 Anatem statuerunt, atque hunc locum destinatum esse illis, quã
 in hac vita se strenue gesserunt, & opera digna pralio, exercue-
 runt, affirmarunt.

Laertius

ANNOT. IN VIII. LIBRVM

Laertius. *Vlyses sic dictus ab auo Laerte, de hoc supra Vlyssipo. Hac inter omnes mūdi ciuitates nobilissima, ita v-*
nulli sit nobilitate secunda, emporium totius orbis terrarum
habitaculum omnium fere nationum, caput Regni Portugal-
lia, aeris temperie florentissima, omniumque rerum ad victum
humanum necessarium feracissima, ex portu illius ad varias
mundi partes nauigatur, illumque appellunt eiusdem mundi
partium naues. Dicitur Vlyssipo, vel ab Vlysse, vel vt alij vo-
lunt, Vlis bona ab egregio ac precioso oleo, cuius est abundantis-
sima. Hęc patria fuit sancti Antonij de Padua, hic etiam ego
sum natus.

Romulidas. *Multa his carminibus. repetuntur, de qui-*
bus iam satis in superioribus dictum est, atque adeo non oportet
de illis iterum facere mentionem.

Cum tempore Pyrrhi. *Pyrrhus Rex fuit Epyri, bella*
gessit contra Romanos, qui inducias ab eo impetrarunt; & in-
duciarum tempore ita benignus fuit ac beneficus, vt ad Roma-
nos dona mitteret, huic secundum locum dabat Annibal inter
duces.

Caudinis. *Cum Romani prelia gererent contra Sam-*
nites, nunquam ab illis pacem potuerunt impetrare, quam ob
causam Imperatorem constituerunt Claudium Porcium, qui
postquam suos ad bellum est exhortatus, stratagemma inda-
gavit admirabile, nam decem milites pastoritio habitu indutos
obuios Romanis misit per agros, qui interrogati vbi nam essent
Samnites, vna voce responderent eos esse in Apulia, vt contra
Luceros praliarentur, ecce Romani quam pimum exercitum
instruxerunt, vt Lucerijs auxilium ferrent, erat autem Ro-
manorum Imperator Espurius Posthumus. Cum iter faceret
exercitus, & peri enisset ad locum, quem vocabant Furcas Cau-
dinas,

inas, vel propter oppidum vicinum, quod Cauda dicebatur, vel quia angustus erat, obsessus fuit a Samnitibus eo periculo, ut venitus omnes deperirent, nisi Dux eas accepisset conditiones infames, quas Samnites proposuerunt, quarum una fuit, ut omnes sub iugo transirent.

Cereris urbem. Id est, Carceres.

Molaris portus. Est oppidum in prouincia Extremis, quod a Lusitanis dicitur. Porto demos,

Acyla. Est Cepta ita dicta a columna quam ibi posuit Hercules, quae eo nomine significatur.

Pontificem. Hic erat dominus Mattheus Episcopus Ilysiponensis, qui Salaciam obsedit, atque ope Anglorum illam cepit, omnesque Mauros interfecit.

Magiiter. Hic fuit Pelagius Correa Lusitanus, qui contra Mauros in Algarbijs pugnavit, ciuitatesque Syluensem ac Tauillam in eadem prouincia sitas expugnauit.

Vide socios. Hi fuerunt Conçalus Rodriguez Ribeiro, & Vascus Annes collactaneus Maria Regis Castella, & Fernandus Martinz Scalabitanus, qui mirifice in rebus arduis, & bellis se gesserunt in varijs Europaë partibus.

Hic patriam. Est Nonius Pereira, de quo supra late.

Sic quoque Pompilius. Hic fuit secundus Romanorum Rex, qui post plurimas victorias ex hostibus comparatas otio se dedit, ac rerum caelestium meditationi, & in eam superstitionem deuenit, ut cum hostes terras, & regnum suum inuassent, & Romani ad eum ad expulsionem hostium clamassent, respondit. Ego sacrifico.

Brigantia. Ciuitas est Lusitania in Beira prouincia, nonen dedit statui, & potentatus Brigantino, quem erexit & fundauit Nonius Pereira.

ANNO. IN VIII. LIBRUM

Londralis. Oppidum est in Transagana prouincia. Narrant Annales, quod cum Petrus Rodriguez Dolandroa sciret certo monitu pueri duos Magistros Calatraue nimirum, ac Alcantare cum manu valida ad diripiendos agros, oppidaque Portugalita descendisse, ipsum illis obviam cum paucis Lusitanis venisse, ac penitus profugasse, ac in fugam dedisse.

Pelagius. Hic fuit Pelagius Rodriguez Marinus Prefectus arcis oppidi de Campo maior in confinibus Portugallie, qui se sellit Egidium Fernandez, & fecit contra fœdera inter se iuncta, nam hominem per fraudem comprehendit, ac vinculis alligavit, & postea ex captiuitate per magnam pecunia auri que copiam se liberauit, deinde Egidius insidias parans Pelagio inter oppidum Eluense, & Campum maiorem illum accepit, ac occidit.

Xarensem. Hic Egidius Fernandes ingressus cum exercitu fuit Regnum Vuandalie, & multas strages in illum edidit, & prorsertim oppidum Xarense profugauit, & in certamine, quod habuit cum Xarensibus victor euasit, & magnam armorum pradam tulit.

Colle quadringentis. Almadia cum esset obsessa mari terraque a Castellanis, & multa damna tolerassent, ac siti maxima premerentur, aquam ad ripam maris querentes per rupes inaccessibiles descendebant, his, qui septemdecim erant, insidias tetenderunt Castellani, sed illi inter eas rupes contra hostes ita acriter pugnauerunt, vt multos interficerent, & omnes vulnerarent.

Alcacerem. Ioannes Alphonsus Menesius Comes Vianne ad Castellam defecit, sed mortuus fuit in pralio Algibarroteni, reliquitque filium Petrum in Portugallia, quem

Rex Portugallia licet magnifecerit, nunquam tamen utulum
Comitis concessit, nisi postquam Ceptia arcem mirifice guber-
navit, quam a vna Maurorum obsidione defendit, & postea ca-
vit arcem Oppidi Alcaceris.

Terram Australem intelligimus, in qua appa-
rent hec sydera, Lepus, Argos, Hydra, Ara.

Liquidum stagnum. Id est mare Oceanus, ad imita-
tionem Virgilij, qui ita mare vocat.

Thraicius. Priamus dum dira Grecorum diuturnaue
obsidione premeretur, misit filium Polydorum in domum, & Reg-
num Polymnesthoris Regis Thracie, maxime sui familiaris, &
manuum auri copiam secum detulit, ut tande post Troie enervatione
anxia aliquando restituere posset, Rex tamen puerum Polydo-
rum occidit, omnesque divitias, quas secum duxerat, rapuit.

Acrisij. Acrisus Rex Arginorum, cum Danaem filiam
custoditam servatamque vellet in turrim altissimam includit, sed
illi nihil profuit, nam Iuppiter in figuram nubis auree se conver-
tit, & in sinum illius cecidit, qui illam destoravit.

Tarpeia. Filia fuit Tarpei Romani, quem prefectum ar-
tis Romane Romulus primus Rex Romanorum constituit. Hac
ob nimiam aviditatem, quam concepit ex manibus aureis, quas
illi ostenderunt Sabini, ordinavit, quemadmodum Sabini arcem
caperent, sed non illi fortunato res contigit, nam interfecta sta-
tim fuit, & Castellum hodie ab ea dictum est Tarpeium.

ANNO

ANNOT. IN IX. LIBRVM
ANNOTATIONES IN NO-
num librum Lusitadum.

Iacobus. Hi duo erant Lusitani, quibus cura erat de-
mandata vendendi merces, quas Gama afferebat.

Arfinoe. Xues olim Arfinoe dicebatur ex nomine cuius-
dam filiae Ptolomae Regis Aegypti, qui illam edificauit.

Guidda. Portus est ex quo soluuntur naues Mechenses,
quas Mauri Calecutienses expectabant ad excidium nauium
Lusitanarum.

Bandæ. Hoc nomine quinque Insulae significantur, quas
Mauri, Gentilesque incolunt, iacent inter Iaum & Maluchum:
producunt nices, quas nostrates vocant Nuscadas, flores sunt
masa, quam in magno precio habemus, nam est excellentissima
aromatum species eorum quae ex India ueniuntur ad nos.

Cariophylla. Cariophyllum nigrum producitur in In-
sulis Malucanis, de quo supra.

Austrinam. Per metam Austrinam, intelligimus pro-
montorium bonae speciei.

Timiditer. Nauta semper versantur in timorem & le-
titiā, timent namque tempestates, & naufragia, atque alia
maris infortunia, letitiā accipiunt, cum pergunt ad patrias.

Cypria. Id est, Venus, quae in Cypro Insula maxima
colebatur.

Chrystalli. Id est, in mari.

Puero. Id est, Cupidini.

Idalix. Id est, Veneri, quae in monte Ida venerabatur.

Prolem Anchises. Id est, Aeneam, historia est Virgi-
lij primo Aeneados, quod cum Aeneas actus tempestatibus
uenisset

venisset ad Carthaginem, vbi imperabat Dido, Venus modum indagavit, quo Dido arderet in amorem Æneæ, vt sic pectus Didonis vulneraret.

Taurinum. Dido seu Elysa nupta fuit Sichæo Regi Phœnicie, quem Pigmalion frater ipsius Didonis interfecit ductus multitudino ac copia auri, quod Sichæus possidebat, at cum hoc agnosceret Dido omnes suas diuitias congregavit, & in nauem ascendit, fugiens furorem fratris, appulitque Carthaginem, & inuit foedus cum Hiarba Rege, vt illi daret locum, quantum corium bouinum occupasset, quod illa in minutissimas partes diuidens edificauit ciuitatem Carthaginis.

Aues quæ. Sunt Cygni, de quibus narratur quod mortis cantu suauissimo prædicant.

Peristera. Cum Venus & Cupido certatim flores colligerent, quedam puella dicta Peristera, cum videret puerum plures flores colligere, matrem adiunxit, vnde iratus Cupido illam conuertit in columbam.

Actæum. De eo iam supra.

Philaucia. Id est, amor proprius.

Biblim. Hac Caunum fratrem suum perditæ adauit, & cum ille sororem reliquisset, ob nimium planctum conuersa fuit in fontem, alij dicunt suspendio vitam finiuisse.

Myrrha. Filia fuit Cynira, quæ patrem impudico prosecuta est amore, quod in causa fuit, vt conuersa fuerit in arborem, quæ modo dicitur myrrha.

Ninus. De Nino, deque iuvene. Hebreo, id est, Amone filio Davidis iam supra dictum est.

Vulcania. Vulcanus cum sentiret Venerem uxorem suam contra illum adulterium committere cum Marte, retem ferream subtilissimam fecit, & cum illa vtrumque comprehen-

ANNOT. IN XI. LIBRVM

dit, quas non dimisit, quousque ab omnibus in adulterio comprehensi viderentur.

Dione. Id est Venus.

Tiphæus. De his omnibus iam supra dictum est.

Nectarea. Id est candidi, atque albi, sicut nectar.

Phaetontis. Iam supra diximus cygnos ac columbas currum Veneris trahere, dicuntur autem cygni plorare mortem Phaetontis, nam fabula narrat, quod quando Phaeton e caelo cecidit Cygnus Rex Liguria tanto dolore ob illum casum affectus fuit, ut conuersus in Dijs in cygnum auem.

Giganteam. Hac fama est quae gigā dicebatur, quia saepe erant gigantum, qui in Deos conspirarunt.

Acidalia. Venus est de qua supra

Ladona. Iam de hac re supra dictum fuit. Poeta fingunt Insulam Delos in mari mediterraneo mobilem fuisse, sed postquam Delos in expeperio Phabam, vel Phabem, immobilem mansisse.

Daphnis. Fingunt Poetae Daphnim filiam fuisse Penai fluij, illique valde deditum fuisse Apollinem, cum tamen Apolloni illa videri vellet, & in supra conuersam fuisse in arborem Laurum, quia autem saluis decursum erat crinibus, inde dicitur situs illos esse etiam fuluo colore ornatos.

Rhabdus. Cetera gentilitas idolis suis etiam arbores sacris abbat, plantam Herculi Apollini Laurum, Veneri Myrthū, Cybella pinum. Nam Atis, quam ipsa diligebat conuersa fuit in hanc arborem, illa enim ab eo petijt, ut castitatem coleret, ille vice versa turpi se dedit amori, ita ut pene in furorē deuenerit, unde conuersus dicitur in pinum.

Pomona. Dea erat fructuum, ac pomorum.

Poma

Poma Hac sunt poma Persica, de quibus dicitur quod
in Persia venenosa sint, at in alijs Regionibus dulcissima, verum
hoc falsum est, vi experientia constat.

Achemenia. Id est Persia, vbi tapetia elegantissime
texuntur.

Cephus. Est species lyrii, in quod conuersus creditur
a Poetis Narcissus, filius Liriope, & filij Cephici.

Cynira. Id est Adonis, quem filium, & nepotem Cy-
nira vocant poetae, nam illum genuit ex filia, quam supra Mir-
tham vocauimus. Huic valde addicta erat Venus, & cum ipse
venationi incumberet, incidit in porcum, qui illum interfecit:
vnde affecta dolore Venus conuertit illum in lyrium pallidum.

Ephyre. Filia Oceani, & Thetidis.

Hymeneos. Hic Deus erat nuptiarum, sumitur a Poe-
tis pro ipsis nuptiis.

Indigetes. Prisci mortales varia nomina imponebant sa-
mige raris hominibus, quos ad caelos euolasse credebant, quos-
dam enim semideos dicebant, vt Eueam, Herculem, atque alios
quosdam indigetes, id est inter Deos agentes, alios magnos, vt
Iouem, Apollinem, Neptunum, atque alios huiusmodi.

ANNO TA

ANNOTATIONES IN DE
cimum librum Lusiadam.

Larissea. Hanc interfecit Apollo, cum maxime illam
amaret, putans esse adulteram, vocata fuit Larissea, a La-
rissa ciuitate Theſſalia.

Themistitanus. Nomen est ciuitatis Mexicana in India
Occidentali, hac habet circa se multos fontes, ex quibus magna
copia aquae dimanat, quae lacum ingentissimum faciunt, quem
Geographi vocant Themistitanum.

Stagnis naturalibus. Mare est, cetera namque stagna
aquam non habent natiuam, sed aliunde emendicant, mare
autem habet aquam naturalem.

Ambrosia. Est cibus Deorum.

Fama Aegyptia. Cleopatra Regina Aegypti magnifi-
centissimum conuiuium Marco Antonio dedit, quod celebratum
fuit in toto mundo.

Abradit lima. Sunt vasa vitrea, vel crystallina, quae
sine vsu lima feri solent.

Soccus. Calceamentum et est feminarum, quibus in co-
medijs utebantur, inde pro Comedia etiam sumitur. Cathurnus
est virorum calceamentum, quod nobiliores vsurpabant, & in
Tragedijs erat illorum vsus, inde pro Tragedia accipitur.

Iopus. Maximus fuit in Africa muscus, quem Virgilius
finxit decantasse in eo conuiuio, quod Aeneas Dido prapa-
rauit.

Domodocus. Hic erat oriundus ex Insula Pheacum,
quam

nam modo vocant Gulfo, cantauit in conuiuio quod Alcianas
ex eiusdem Insula dedit Vlysi.

Sacerdotij. Hic est Rex Cochinenſis, qui cum ex Brag-
anorum ſanguine eſſet, ſimul erat Gentilium Rex, & Sacer-
os, ille primus recepit in India Luſitanos, quam ob cauſam
multa damaña paſſus fuit a Samorino Rege Calecutij, ſed ope-
luſitanorum ſemper victor euafit, & ad ſublimius imperium
ſe endit.

Pachecus. Iacobus Pachecus defendit animo admira-
bili Regem Cochinenſem, illum autem hic merito ob admiran-
da facta in his prelijs vocamus Achillem Luſitanum, & ob ma-
ximas victorias, quas niſi auxilio diuino poterat ex hoſtibus re-
ortare.

Cambalano: Locus eſt in terris Samorini quo ſit tran-
tus ad Inſulam Cochinenſem, in quo Pachecus ingentes ſtra-
es edidit in Nayres Samorini.

Ille Maratonijs. De his iam diximus ſupra, illi vero
unt Grecia campi, in Regione Attica.

Thermopylæ. Ediam dictum eſt ſupra.

Horatius. Hic eo anno quo Romani repalerunt Reges,
emit in auxilium Tarquinij poſena Regis Tuſcia, qui cum vel-
et tranſire Tybrim per pontem, clamans petiuit a Romanis ſu-
ientibus vt pontem ligneum deiecerent, ſed nullus regresus fuit
reter ſpurium Lucretium, & Titum heminiam, quibus conſu-
uit, vt pontem deſererent, ipſeque ſolus in eo remanſit, & pon-
em deiecit in flunium, in quem ipſe etiam precipitatus fuit, ſed
ando vitam euafit, in huius beneficij gratiam Romani ſtatua-
li erexerunt.

Fabius. De hoc dictatore iam diximus, quod per moram,
& cur-

ANNOT. IN X. LIBRUM.

Et cunctationem iram Annibalis repressit, unde ortam est, quod ille in Apuliam abiret, ibique iacturam & fama, & bonorum fecerit.

O Bellazari. Hic tempore Iustiniani Dux fuit, qui Africam expugnauit tempore quatuor mensium, & multas in Italia comparauit victorias, & tamen impiam pro his mercedem reddidit Imperator, illum namque in vincula coniecit, & in exilium misit.

Aiacis. Post mortem Achillis magna fuit decerta: inter Aiace[m] & Uli[ss]em de armis illius, quae datae fuerunt Uli[ss]i eloquenti, & negata Aiaci fortissimo.

Ecce alius. Hic fuit Franciscus Dalmeida, & filius Laurentius, de quibus iam supra dictum est.

Chaulis. Chaul est ciuitas ditronis Lusitanae in India ad partem Aquilonarem, habet etiam arce[m] fortissimam.

Myrhoænus. Maurus fuit praefectus classis Cambaiae contra Lusitanos, quem Almeida bello nauali superauit, ac destruxit.

Calsius. Dux exercitus Caesaris, qui in Macedonia prope locum Dariozum, ubi praelium inter Caesarem, & Pompeium conferebatur, dum custodiret ostium ciuitatis, & magna copia hostium in eum irruerent, & cum iam oculum amisset, multaque vulnere aduerso in arce arde pisset, tanquam se tradere voluit.

Dabul. Oppidum est Maurorum in ora Indica ad Aquilonem, non longe a Goa, saepius a Lusitanis expugnatum.

Meliquis. Dux etiam erat Maurorum, & praefectus classis Cambaiae, quae Almeida portibus profugauit, ac interfecit.

Promontoria Nymbis. Est promontorium bona spei, quod per synecdocham ponitur in numero plurali.

Cunha. Est Tristianus a Cunha, qui has Ciuitates sola equauit.

quauit Dux fortunatissimus, primus, dum in Indiam nauiga-
 uit, incurrit in illas tormentosas insulas, quæ ab illo nomina ac-
 ceperunt forte nullæ alia sunt istis proximiores Austro, nostri
 tantum possunt illarum conspectû fugiunt cû ad promotoriû bo-
 æ spei adnauigant.

Laurentius. Est Insula S. Laurentij, quam alij Mada-
 gascar appellant.

Alburquerqueus. Multa facinora de Alphõso Alburquer-
 quio Lusitano narratur, breuiter illa tangimus his carminibus.

Malcatis. Hac omnia oppida sunt Arabiæ felicis.

Barennices. Insula est mari Basoratico, quæ vocatur
 arem, capta fuit iam a Lusitanis, ea plena est gemmis, marga-
 ritis, & omni lapidis pretiosi genere.

Ægyptia. Dicitur S. Catharina Ægyptia, quia fuit nata
 Alexandria, quæ est in Ægypto. In die autem S. Catharinæ
 capta fuit secundo ciuitas Goensis.

Syluestris. Hoc dicimus quia Alphonsus Alburquerqueus
 suspendit militem quendam, quia ingressus fuit ad suam ancil-
 lum, quam Gõæ captiuauerat.

Camphacis. Insit Alexander Appelli, ut vultum cuius-
 dam femine, quæ Caphaces dicebatur, depingeret, ac exprime-
 ret, Apelles autem illi valde se tradidit, quod cum preseniret
 Alexander quæ illam adamabat, non solum illam nõ puniuit, sed
 eam in uxorem ei dedit.

Araspe. Cum bellû inferret Cyrus Persa Asirijs, eosq;
 superasset, nihil ex præda voluit, præter pulcherrimam femi-
 nam, quæ Parthea vocabatur, sed cum ille irretitus esset multis
 negotijs, noluit vii famina, ne ad victorias comparandas esset illi
 impedimêto. Amicû habebat Cyrus Araspâ, quæ Regem ignauis &
 pusillanimitatis incusabat, quod famina, propter prædictâ causâ nõ
 videret

ANNOT. IN V. LIBRUM

videres, addebat etiam se non esse illius conditionis, neque enim a Cupidine se esse superandum affirmabat. Quare Rex illam custodiendam tradidit Arospe, qui ita pulchritudine illius captus fuit, ut amori resistere non valeret, & ille in magna incommoda incidisset nisi Cyrus remedium ante adhiberet, tradidit namque illam uxorem illi, ac ipsum ad maxima negotia Regni destinauit.

Iuditha. Baldouinus primus Rex Belgicæ tempore Caroli II. Romanorum Imperatoris sub eius vexillo militabat, & rapuit Iuditham filiam Imperatoris, quod ille prudentissime dissimulauit, & illi in uxorem copulauit, & ducem constituit illius Regni, quod ille in omnibus amplificauit.

Suares. Fuit Indiae Gubernator post Albuquerquium, & cum classe fretum Erythraeum ingressus fuit, arcemque Columbensis in Insula Tapabrana erexit, multaque alia memoria digna gessit.

Medina. Locus est paruus, qui non multum distat a Guida in ora Arabiae.

Abassia. Imperium est Praesbyteri Ioannis in Africa, portus aliquos in mari Erythraeo habet, ut Cuaquem, Arquico, atque alios. Lusitani Sacerdotes, & praesertim ex Societate Iesu ad illud missi fuerunt, ut fidem Christi disseminarent, & ad ritum Romanae ecclesiae reducerent, seu nihil profecerunt. Modo Patriarcha D. Alfonsus Mendes mittitur, & Episcopus D. Iacobus sequo ad eandem Regionem ex Societate Iesu.

Barbora. Est etiam Ciuitas sub potestate Praesbyteri Ioannis prope Zeilam, quia vero Lusitani Zeilam inuaserunt, & combusserunt viginti naues in suo portu existentes, anno sequenti destructa etiam fuit Barbora.

Siqueira.

Siqueira. Didacus a Siqueira successit Soario, qui etiam
gressus fuit mare Eriubraum.

Sabba. Imperium est Presbyteri Ioannis, quod gloriatur
iginem ducere a Regina Sabba, quae Caudacis dicebatur, de
a in Sriptura sacra fit mentio.

Menefius. Iacobus Menefius successit Siqueira, cum
ius in Mauritania edidisset multa contra Mauros facinora, Ga
a verò Menefio, Gamã alter Henricus Menefius.

Caulete. Oppidum in ora Malabarica, quam modo Pa-
ne vocant.

Mascaregna. Hic debbat succedere Menefio, sed qui-
sdam perturbationibus prehabitis, successit Lupus Vas de Sa-
io insignis India Dux, qui forte nulli hactenus fuit secundus,

Bachanoris. Est Oppidum in ora Malabarica.

Cutiale. Praefectus erat clasi Malabarium.

Syluerius. Hector Syluerius Dux Lusitanus, qui tempo-
Lupi Vas de Sampaio magnam de Mauris Diësis, & Chan-
sis reportauit victoriam.

Guzaratibus. Hi populi Cambaiam olim habitabant,
nc fere iam sunt extincti, nam Mogores fruuntur diuitijs
mbaia.

Cunha. Sampaio successit Nonius a Cunha, qui octo an-
Indiam gubernauit, & arcem Diensem cepit, interfecitq;
itanum Badurem Regem totius Cambaia, cepit & Bassama
em, Melique in fugam conuertit, ac profligauit.

Post Cunham. Cunha successit Dominus Garcia de
ronha.

Rumes. Turca sunt, qui a Roma ita nominati dicun-

ANNOT. IN X. LIBRVM

Antonius. Antonius a Sylveira defendit arcē Diensem admirabili animi magnitudine a magno Turcarum exercitu qui terra, mariq; obsidebant arcem.

Stephanus. Norogæ successit Dominus Stephanus d Gama filius Gama, qui viam India nobis primus aperuit.

Martinus. Illi successit Martinus a Sosa vir strenuissimus, qui tam in Brasilia Regione contra Brahlenses, quam etiam in ora Portugallia contra Gallos se strenuissime gessit, Damam in India hic diripuit in ora Cambaia, & coegit Regem Cabaia dari Lusitanis arcem Diensem, & Magores fugavit, & Regem Calecutij penitus profigavit, & Cutialim in mari euerit, eiusque classem submersit, & postea Beadalem prefectum classis occidit, & tunc Prorex India electus est, Prorex vero Oppidū Baricalense solo, aquavit, quod est in principio ora Malabarica, non longe a Goa.

Castrus. Dominus Ioannes a Castro successit Martino Sosa, hic vires Guzarorum omnino perfregit.

Mascaregna. Hic erat Dominus Ioannes Mascaregna Dax strenuissimus, qui eodem tempore prefectus erat arcē Diensi, quam defendit a Turcis, & ab alijs, qui ad illam expugnandam conuenerant.

Basiliscos. Erant tormenta bellica, quæ a Turcis afferbantur ad destructionem arcis Diensis, quibus hæc nomina ipsæ Turcæ imposuerunt.

Natu Maior. Dominus Fernandus a Castro filius maioris Ioannis a Castro Proregis, Dominus autem Aluarus erat natu minor.

Barochis. Oppidum est insigne in ora Cambaia intra fretum illius.

Hydralca-

Hydalcamus. Rex est omnium civitatum, quae sunt in
 continenti civitatis & Insula Goensis, hic valde infestus fuit o-
 m Lusitanis, sed semper ab eis superatus, nomen est appellati-
 um, non proprium.

Ecce globum. Describitur his carminibus globus seu
 hara mundi superioris.

Archetypus. Id est, exemplar primum, & praeprimu-
 erum omnium.

Empyreum. Primum caelum sedes beatorum, non mo-
 etur, dicitur empyreum quia ignitum est.

Psalmographus. Id est, David, qui multas esse Ang-
 erum cohortes in suis psalmis cecinit.

Draconis. Est diabolus, qui superbia elatus occidit, tra-
 que secum tertiam partem stellarum, id est, spirituum beati-
 corum.

Alter. Hoc primum mobile est.

Circulus. Postea subsequitur caelum quod hoc ante tripli-
 cationis, postea firmamentum, in quo sunt stelle fixae.

Zona aurea. Est Zodiacus, in quo sunt signa quoddecim
 aelestia.

Cynostira. Nomina ista sunt stellarum, quae sunt in fir-
 namento, quae Ptolomaeus Rex Aegypti maximus Astrologus con-
 siderans his nominibus appellavit semper respiciens ad figuram,
 quam ostendebant.

Saturni. Post firmamentum subsequitur caelum Satar-
 ni, deinde Iouis, postea Martis, quartum locum occupat Sol, deinde
 Venus, postea Mercurius, ac tandem Luna.

Manamotapa. Est regnum in Africa Orientali, incon-
 inenti multo abundat auro, iam expugnatum fuit a Lusitanis.

Z

Goñallo

ANNOT. IN X. LIBRVM

Gonçallo. Gonçallus a Sylueira vir sanguine illustris, virtute illustrior ex Societate Iesu in his Regionibus, vt Athyopes ad fidem Christi conuerteret, martyrium passus est, & tellurem suo sanguine consecrauit, de eo multa scribuntur.

Nhãia. Hic Petrus Haia dicebatur, & Castellanus erat, qui in Portugalliam venerat, & Lusitanorũ vires ac magnanimitatem emulatus, missus fuit a Rege Emmanuele in Sophalam, cuius vrbis primus Dux fuit, illamque strenuo animi robore defendit.

Crocodillum. Animal est marinum ingentis magnitudinis, maxillam inferiorem non habet, vt homines capiat, plorat vt homo, in Cymbis etiam nauigantes corripit, & odorem insignem emittit, quo præcognito fugiunt homines illorum raptus & insidias, capiuntur autem multis modis.

Meroe. Insula Nili Metropolis aliarum, qua in illo reperitur, & fuit Regni Ægypti caput.

Filius. Dominus Christophorus a Gama filius minor Domini Vasco da Gama in Regno Prasbyteri Ioannis, martyrium passus est, postquam admiranda gessit facinora, de eius morte multa passim scribuntur.

Rapti. Fluius hic nascitur in terris Prasbyteri Ioannis in monte, quem vocant Garum, mare ingreditur ad oppidum Quilmance situm in ora Africa Orientalis, non longe a Melinde.

Guardasum. Hoc promontorium dicebatur Aromata, Africam claudit, diuiditque ab Asia in faucibus maris Eritbrai.

Xuesium. Ciuitas est vltima in mari Eritbrao, qua incoluisse Heroas aseruerunt nonnulli.

Synai. Moons est Arabia in Asia, in quo sepulchrum est
S. Catha-

S. Catharina Alexandrina.

Torum. Locus est prope mare in ora Arabia, qui alios superat amantiate, & rerum abundantia, de Gidda iam dictum est, quod sit portus maritimus non distans a Mecha, ubi dicitur esse infame cadaver Mahometi.

Adem. Ciuitas est amplissima, ad ostia maris Eriubrei.

Arfiræ. Rupes est altissima, qua tota lapidea est sine vlla arbore, ac herba, & super quam tribus vel quatuor annis pluuia non cadit.

Fartaque. Promontorium est in Arabia felici, distans ab Adem centum leucis, est etiam ibi ciuitas qua Fartaque nuncupatur, & totum Regnum etiam hoc nomine appellatur.

Dofarem. Dofar ciuitas precipua est in ora Arabia prope promontorium Rosalgate, in quo incipit Regnum Ormusium.

Castelbranci. Fuit Dominus Petrus a Castelbranco Dux Ormusij, qui multas ibi de Turcis assecutus est victorias.

Moncandanum. Est promontorium olim dictum Asohorum, a quo incipit Regnum Persie.

Tygris, & Euphrates. Duo sunt famosissimi mundi flumij, influunt simul in mare Persicum ad insulam parua, que dicitur Cargem, latissimus vterque est ingressus maris, ita vt terra alterius partis ex altera parte non appareat.

Gerum. Hec est ciuitas Ormusia, & nomen eius proprium.

Menesij. Lara, & Ampza sunt Ciuitates Persie, ab incolis Dominus Philippus de Meneses, & Dominus Petrus de Sosa, magnos reportarant triumphos, dum arcis Ormusia essent praefecti.

Iusque. Est promontorium extra fauces freti Persici.

ANNOT. IN X. LIBRUM

pude India incipit, vocatum quondam fuit Carpelta, terra ver-
illini vocata Carmania.

Indus. Nouissimus India fluius, nascitur cum Gang-
in mare Peropanesa, qui est pars montis Tauri.

Vlcinde. Vlcinde finitimum Regnum est Regno Ormu-
sio, accolæ Mauri sunt, & abundat rebus necessarijs ad vitã hu-
manam, piscationibus præcipue operam nauant.

Iaquetis. Oppidum est in Regno Cambaia in ora Maris,
vbi fretum est Cambaicum, vbi ætus ita furiose decurrit, vt si
non inueniat Cymbam paratam, & sibi aduersam, sed transuer-
sam, quam primum subruat, ac submergat.

Camorini. Promontorium est Camorinum dictum Po-
ri olim, de quo supra multoties.

Melliaporis. Ciuitas est in ora Bengalla, vbi Apostolu-
Thomas pro Christo mortem appetijt, nunc est ciuitas Cathre-
dalis.

Fila nequissima. Bragmanes Sacerdotes sunt gentiliũ,
signũ Sacerdotij sunt fila, quæ ad modum stolla a parte sinistra
in dextrã partem suspendant dum iam sunt etate grandes, nam
pueri pro filijs corrigijs vtuntur. Mille alias habent superstitio-
nes, ac vanitates.

Orixa. Regnum est Bengalla, paucos habet portus, litto-
ra namque sunt rapibus obsita, distat a Chatigone centum leu-
cis, interfluit vtrumque Regnum Ganges, atque inde mare sub-
intrat.

Arraconis. Rex huius Regni, atque accola sunt Idola-
tra, est auri, argenticque, ac margaritarum abundantissimum,
ad continentem maxime protenditur, multa de accolis narra-
tur.

Pegu.

Pegu. Regnum est finitimum Arraconi, est etiam diuisissimum, in continēte est magna copia auri, argenti, ac rubinorum, reperiuatur alia gemma preciosissima.

Tanaym. Post Regnum Pegu subsequitur Regnum Syonis, cuius gens est etiam Idolatra, vsque ad fines Synarum protenditur, in ea præcipua ciuitas est Tanam, & Thenasarina, multa Regna sunt subiecta Regi Syonis.

Menandum. Est fluius intersecans Regnum Syonis, nascitur ex quodam ingenti lacu, qui ab accolis dicitur Chinij.

Jaos. Hi omnes sunt syluestres, & viuunt in desertis, & Syluis inter bruta animantia sine Rege, & sine lege.

Camboyæ. Regnum est maritimum, subiectum Regi Syonis.

Champa. In hoc nascitur lignum verum Calambaicū, propinquum illi est aliud Regnum, quod nostrates vocant Couchicliua, ad quod nostræ naues non possunt appellere propter vada, & scopulos, quibus tota fere illius ora scatet.

China. Imperium est latissimum, ita vt a polo Arctico vsque ad Austrum protendatur per 740. leucas, de eo passim multa.

Cingula. Intelligimus Tropicum Cancrī.

Iapponis. Est celeberrima Insula Iapponia, quæ vere dicenda est Cypponia, de ea etiam multa scribuntur, dicitur sacra sanguine misorum, id est patrum Societatis Iesu, quos hic missos nominamus, quia in his missionibus tota sua vita ratio præcipue consistit.

Ignacius. Est S. Ignacius de Loyola fundator Societatis Iesu, quem annis elapsis Paulus V. Pontifex Maximus in sanctorum Albeolum retulit; Gregorius XV. anno de 1622. sui Pontifi-

77 336
 Novus
 2 Jun

Pontificatus 2. Canonizavit.

Tydorem. Sunt Insula Malucenses, in quibus magna Ceriophilli nigri copia reperitur, erant olim subiecta ditioni Lusitanorum, & habebant in eis arces fortissimas.

Bandam. De hac iam supra.

Borneum. Insula est in eodem Archipelago magna satis, abundat Camphora, est in ea ciuitas eiusdem nominis.

Tymorem. Hac etiam magna est, hic producit lignum, quod sandalum vocatur.

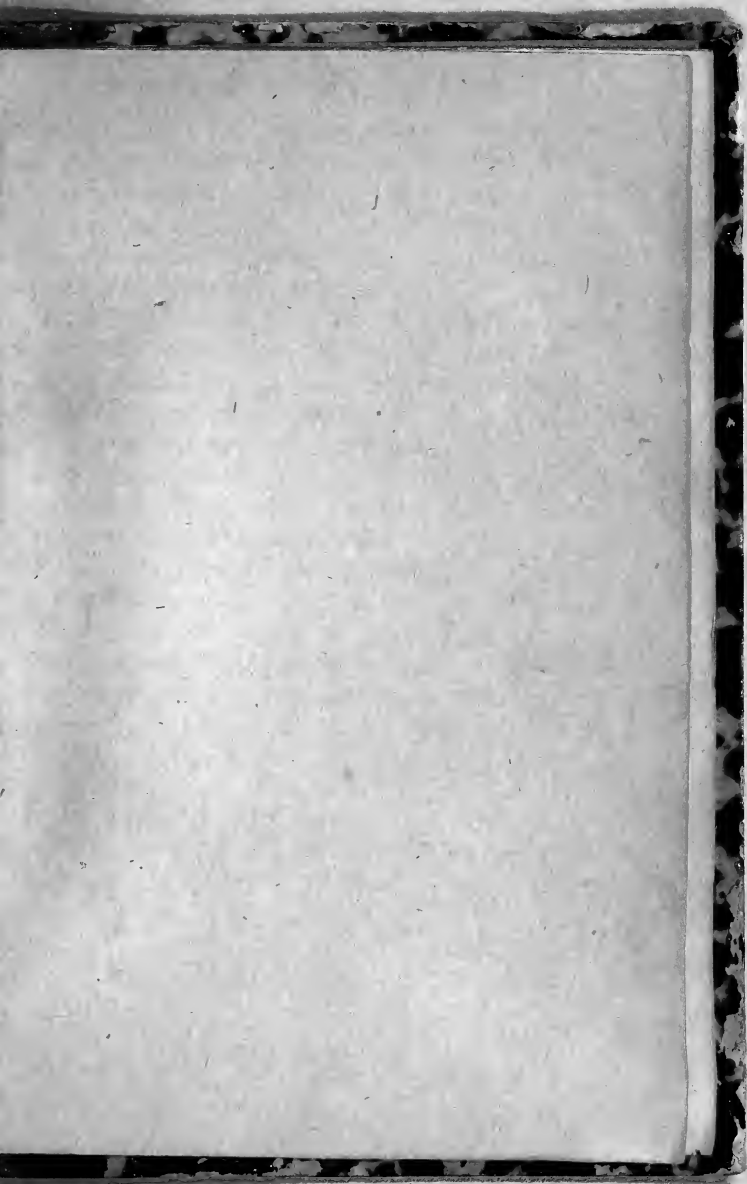
Massa. Est quam nos vocamus Ambar, nascitur in profundis maris partibus in arboribus, & cum mare fluctibus concutitur, ad littora venit.

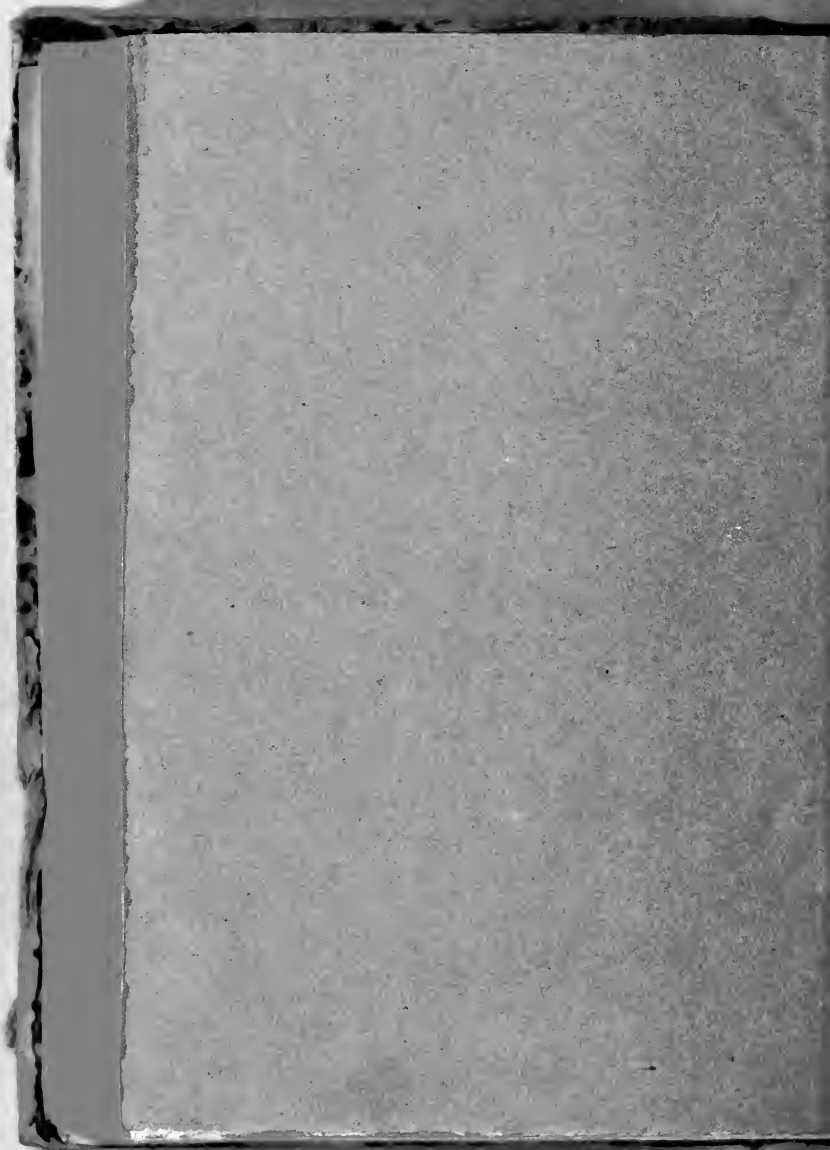
Memorable factum. Narratur quemadmodum Ferdinandus Magalbaneus defecit ad Regem Castella, atque iter aperuit per fretum incognitum ad Malucenses Insulas. Res est notissima omnibus.

Orbe Calisti. Est polus Antarcticus.

Contraria. Quia Castellani semper infesti fuerunt Lusitanis, cum tamen eiusdem legis, & Regis, & climatis sint participes.

FINIS.

C622

C185l

